Daders van binnenlandse seksuele uitbuiting

Bekken, F.F.
Simons, E.I.
Noteboom, F.

2021

Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel
In opdracht van de politie

ckm!
CENTRUM
KINDERHANDEL
MENSENHANDEL

INHOUD

LIJST MET TABELLEN EN FIGUREN 3

VOORWOORD 5

1. INLEIDING 6

1.1 Achtergrond 6
1.2 Methode van onderzoek 7
1.3 Leeswijzer 7

2. THEORETISCH KADER 8
2.1 Mensenhandel in Nederland 8
2.2 Binnenlandse seksuele uitbuiting 9
2.3 Daderprofiel 9
2.4 Modus operandi 16
2.5 Samenwerkingsverbanden 21
2.6 Resumé 22

3. PROCESKENMERKEN OPSPORINGSONDERZOEKEN 23
3.1 De dataset 23
3.2 Zaak analyse 24
3.3 Resumé 29

4. DADERPROFIELEN 30
4.1 Demografische kenmerken 30
4.2 Sociaaleconomische status 35
4.3 Psychosociale achtergrond 37
4.4 Criminele carrière 43
4.5 Houding ten opzichte van het delict 44
4.6. Resumé 45

5. MODUS OPERANDI 46
5.1 Ontstaan contact tussen de dader en slachtoffer 46
5.2 Ronselperiode 51
5.3 Uitbuitingsperiode 57
5.4 *Agency* van het slachtoffer 62
5.5 Contact met klanten 66
5.6 Contact na uitbuiting 70
5.7 Resumé 71

6. SAMENWERKINGSVERBANDEN 74
6.1 Samenwerkingsverbanden versus solisten 74
6.2 Samenwerking 75
6.3 Structuur en samenstelling samenwerkingsverbanden 78
6.4 Bezigheden netwerk 80
6.5 Resumé 81

7. REFLECTIE 82
7.1 Achtergrond daders 82
7.2 Modus Operandi 85
7.3 Samenwerkingsverbanden 92
7.4 Resumé 94

8. VERSCHIJNINGSVORMEN SEKSUELE UITBUITING 95
8.1 Uiteenzetting van categorieën van seksuele uitbuiting 95
8.2 Analyse 98
8.3 Specifieke kenmerken affectieve cq. geen affectieve relatie 99
8.4 Beschrijving per categorie 102
8.5 Slot 111

9. SLOTHOOFDSTUK 113
9.1 Preventie en (vroegtijdige) signalering slachtofferschap 113
9.2 Preventie en (vroegtijdige) opsporing daderschap 114

REFERENTIES 116

BIJLAGE 1 - ARTIKEL 273F WETBOEK VAN STRAFRECHT 119

BIJLAGE 2 - ONDERZOEKSVERANTWOORDING 120

BIJLAGE 3 - TABELLEN BEHOREND BIJ HOOFDSTUK 8 125

LIJST MET TABELLEN EN FIGUREN

FIGUREN

Figuur 1 Landelijke spreiding opsporingsonderzoeken (n = 55) 23
Figuur 2 Aantal veroordeelde daders voor mensenhandel per opsporingsonderzoek (n = 25) 25
Figuur 3 Aantal slachtoffers per opsporingsonderzoek (n = 25) 25
Figuur 4 Start opsporingsonderzoeken (n = 25) 26
Figuur 5 Eerste opsporingsindicaties (n = 25) 26
Figuur 6 Duur van de opsporingsonderzoeken (n = 25) 27
Figuur 7 Fase van rechtsgang opsporingsonderzoeken waarin een uitspraak is gedaan (n = 25) 27
Figuur 8 Fase van opsporingsonderzoeken m.b.t. hoger beroep (n = 25) (L) en cassatie (n = 6) (R) 28
Figuur 9 Verdeling opgelegde onvoorwaardelijke straffen (n = 25) 28
Figuur 10 Strafverzwarende maatregelen uit de opsporingsonderzoeken (n = 25) 29
Figuur 11 Overige strafbare feiten uit de opsporingsonderzoeken (n = 25) 29
Figuur 12 Verdeling nationaliteit, geboorteland en (vermoedelijk) geboorteland ouders (n = 25) 30
Figuur 13 Leeftijden daders (n = 25) en slachtoffers (n = 39) 31
Figuur 14 Relationele status van de dader ten tijde van de uitbuiting (n = 25) 31
Figuur 15 Aantal daders met kinderen (n = 25) (L) en contact met kinderen (n = 15) (R) 32
Figuur 16 Contact met ouders (n = 25) (L) en broer(s) en/of zus(sen) (n = 25) (R) 33
Figuur 17 Opleidingsniveau van de daders (n = 25) 35
Figuur 18 Inkomen van de daders (n = 25) 35
Figuur 19 Aantal daders met schulden (n = 25) 36
Figuur 20 Levensloop van de daders (n = 25) 37
Figuur 21 Middelengebruik en verslaving van daders (n = 25) 38
Figuur 22 Hulpverleningsgeschiedenis van daders (n = 25) 40
Figuur 23 Inschatting toerekeningsvatbaarheid (n = 6) 41
Figuur 24 Inschatting recidiverisico (n = 8) 42
Figuur 25 Criminele carrière van daders (n = 25) 43
Figuur 26 Houding van de daders ten opzichte van de tenlastelegging (n = 25) 44
Figuur 27 Totstandkoming van het contact tussen de dader en het slachtoffer (n = 39) 46
Figuur 29 Het eerste contact (n = 36) 48
Figuur 30 Relatie tussen de dader en het slachtoffer (n = 39) 49
Figuur 31 Initiatief voor het verrichten van seksuele dienstverlening (n = 39) 50
Figuur 32 Woonsituatie van het slachtoffer voorafgaand aan de ronselperiode (n = 39) 51
Figuur 33 Toepassing van 'zachte' en 'harde' dwangmiddelen tijdens de ronselperiode (n = 39) 52
Figuur 34 Toepassing zachte dwangmiddelen (n = 39) 52
Figuur 35 Toepassing van harde dwangmiddelen (n = 12) 54
Figuur 36 Duur ronselperiode per slachtoffer (n = 39) 55
Figuur 37 Woonsituatie van het slachtoffer tijdens uitbuiting (n = 39) 57
Figuur 38 Toegepaste dwangmiddelen in de uitbuitingsperiode, t.o.v. de ronselperiode (n = 39) 58
Figuur 39 Toepassing zachte dwangmiddelen in de uitbuitingsperiode (n = 39) 58
Figuur 40 Toepassing harde dwangmiddelen in de uitbuitingsperiode (n = 24) 59
Figuur 41 Duur uitbuitingsperiode van de slachtoffers (n = 39) 60
Figuur 42 Inspraak in te verrichten seksuele handelingen (n = 39) 62
Figuur 43 Inspraak in werktijden en aantal klanten (n = 39) 63
Figuur 44 Geldverdeling (n = 39) 64
Figuur 45 Beperking in bewegingsvrijheid (n = 39) 65
Figuur 46 Wijze van uitbuiting (n = 39) 66
Figuur 47 Aantal klanten per slachtoffer (n = 39) 67
Figuur 48 Wijze van contact met klanten (n = 39) 67
Figuur 49 Gebruikt digitale middelen bij werven klanten (n = 32) 68
Figuur 50 Aanmaken advertentie (n = 32) 68
Figuur 51 Contact met klanten (n = 32) 69
Figuur 52 Klanten uit het informele netwerk van de dader (n = 39) 70
Figuur 53 Contact na uitbuitingsperiode (n = 39) 70
Figuur 54 Mate van intensiteit van samenwerking (n = 15) 76
Figuur 55 Structuur van de samenwerkingsverbanden (n = 15) 78
Figuur 56 Samenstelling samenwerkingsverbanden o.b.v. de geboortelanden ouders (n = 15) 79
Figuur 57 Sociale banden die ten grondslag liggen aan de samenwerkingsverbanden (n = 15) 79
Figuur 58 Categorisering seksuele uitbuiting 97
Figuur 59 Verschillende verschijningsvormen bij 'affectieve relatie' 102
Figuur 60 Verschillende verschijningsvormen bij 'geen affectieve relatie' 106

TABELLEN

Tabel 1 Karakteristieken gelinkt aan persoonlijkheidskenmerken 11
Tabel 2 Type onderzoek ten grondslag aan de pro-Justitia rapportages (n = 12) 40
Tabel 3 Duur van de ronselperiode afgezet tegen de woonsituatie van het slachtoffer (n = 39) 56
Tabel 4 Duur van de ronselperiode afgezet tegen de gehanteerde dwangmiddelen (n = 39) 56
Tabel 5 Duur uitbuitingsperiode afgezet tegen de woonsituatie van het slachtoffer (n = 39) 61
Tabel 6 Duur uitbuitingsperiode afgezet tegen gebruikte dwangmiddelen (n = 39) 62
Tabel 7 Afspraken omtrent geldverdeling afgezet tegen leeftijd van het slachtoffer (n = 39) 65
Tabel 8 Aantal klanten afgezet tegen de duur van de ronselperiode (n = 39) 67
Tabel 9 Wie neemt contact op met wie (n = 14) 70

Tabel 10 Verschillen op hoofdpunten tussen de daders in samenwerkingsverbanden en solisten 74
Tabel 11 Leeftijd hoofddader en overige veroordeelden in zes opsporingsonderzoeken (n = 20) 75
Tabel 12 Rolverdeling tussen de hoofddader en de mededaders (n = 15) 75
Tabel 13 Rolverdeling bij georganiseerde vormen van samenwerking (n = 7) 76
Tabel 14 Rolverdeling bij geen faciliterende samenwerking (n = 8) 77
Tabel 15 Leeftijden slachtoffers en de daders bij beide vormen van samenwerking 77
Tabel 16 Plegen van andere vormen strafbare feiten in combinatie met seksuele uitbuiting (n = 25) 80
Tabel 17 Specifieke kenmerken affectieve relatie vs. geen affectieve relatie 99
Tabel 18 Kenmerkende punten van categorieën 1 en 2 bij daders die affectieve relatie inzetten 103
Tabel 19 Belangrijkste punten van aandacht van de categorieën 1 en 2 105
Tabel 20 Opvallende bevindingen van de thema's m.b.t. de gehanteerde dwangmiddelen 106
Tabel 21 Kenmerkende punten van cat. 3 en 4 bij daders die geen affectieve relatie inzetten 107
Tabel 22 Belangrijkste punten van aandacht van de categorieën 3 en 4 110
Tabel 23 Opvallende bevindingen van de thema's m.b.t. de gehanteerde dwangmiddelen 111
Tabel 24 Verschillen tussen affectieve relatie (cat. 1 en 2) en geen affectieve relatie (cat. 3 en 4) 125
Tabel 25 Verschillen tussen categorie 1 ('initiatief dader') en categorie 2 ('initiatief slachtoffer') 126
Tabel 26 Verschillen tussen categorie 3 ('initiatief dader') en categorie 4 ('initiatief slachtoffer') 128

VOORWOORD

Voor u ligt het rapport “Daders van seksuele uitbuiting”.

Volgens de slachtoffermonitor mensenhandel 2012 – 2016 van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel, bevinden zich Nederland tussen de 5000 en 7500 mensen in een uitbuitingssituatie. Zij zijn slachtoffers van mensenhandelaren.

Een groot gedeelte hiervan zijn jonge Nederlandse vrouwen die slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting. Helaas is het zicht op deze groep nog onvoldoende. Voor de politie is dit onacceptabel. De opsporing van mensenhandel heeft dan ook hoge prioriteit.

In het verleden is wel onderzoek gedaan naar de achtergronden van de slachtoffers van mensenhandel, maar nog zeer weinig naar de achtergronden van de daders van mensenhandel. Om deze reden heeft de politie aan het Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (CKM) de opdracht verleend om een fenomeenonderzoek te doen naar de achtergronden van de daders van binnenlandse seksuele uitbuiting.

Dit onderzoek geeft ons meer inzicht in onder andere de achtergronden van daders en modus operandi. Ik ben ervan overtuigd dat de uitkomsten en bevindingen van dit onderzoek zullen bijdragen aan een kwalitatieve verbetering van opsporingsonderzoeken. Ook kunnen de bevindingen gebruikt worden voor opleidingsdoeleinden en voor het onderkennen van kwetsbaarheid voor daderschap van mensenhandel teneinde dit in een vroeg stadium te kunnen signaleren.

Naar mijn mening is dit rapport niet alleen van belang voor de politie, maar ook voor andere opsporingsdiensten en alle organisaties die zich bezighouden met de bestrijding van mensenhandel en/of de zorg voor slachtoffers van mensenhandel.

Paul van Musscher
Politiechef van Den Haag

1. INLEIDING

Mensenhandel is een aantasting van de waardigheid en integriteit van de mens en een inbreuk op de persoonlijke vrijheid.[1] Volgens een schatting van de Nationaal Rapporteur uit 2017 zijn er in Nederland jaarlijks tussen de 5.000 en 7.500 slachtoffers van mensenhandel. Gemiddeld zijn dit ruim 6.000 slachtoffers per jaar. Om deze slachtoffers zo goed mogelijk bescherming te bieden en een effectief beleid op te stellen om mensenhandel tegen te gaan is het belangrijk dat er gedegen kennis bestaat over het delict. Kennis over modus operandi, de slachtoffers en de daders is hierbij van belang.[2]

Onderzoek naar de slachtoffers is de laatste twintig jaar toegenomen, terwijl het onderzoek naar daders schaars is. Er is in verhouding weinig onderzoek gedaan naar de psychologische en sociaaleconomische achtergronden van de daders, de gehanteerde rechtvaardigingstechnieken, recidive, modus operandi, de beslissingen die mensenhandelaren nemen, de wijze waarop mensenhandelaren hun slachtoffers 'afschermen' en de graad van georganiseerdheid. Dit is vitale kennis in de bestrijding van mensenhandel. Om meer zicht te krijgen op daders heeft de politie het Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel opdracht gegeven om hier onderzoek naar te doen.

1.1 Achtergrond

Seksuele uitbuiting is de meest voorkomende vorm van binnenlandse mensenhandel. De grootste groep slachtoffers die in Nederland wordt uitgebuit, betreft Nederlandse meisjes en vrouwen tussen de 12 – 23 jaar.[3] Van deze groep is een groot deel niet zichtbaar: van de Nederlandse, minderjarige meisjes tussen de 12 en 18 jaar is naar schatting 89% niet in beeld.[4]

Uit de Dadermonitor van de Nationaal Rapporteur (2013-2017) blijkt dat er tussen 2013 en 2017 in totaal 1.004 opsporingsonderzoeken naar mensenhandel zijn gestart naar 979 verdachten. Opvallend is dat het aantal verdachten daalden van 243 in 2013 naar 165 in 2017; een daling van 32%.[5] Ook het gemiddeld aantal personen per opsporingsonderzoek is afgenomen. Hoewel deze dalende trend deels gerelateerd lijkt te zijn aan prioriteits- en capaciteitsinstellingen binnen het Openbaar Ministerie (OM), politie en andere opsporingsdiensten, is er ook sprake van een zogenaamd *dark figure* waardoor lang niet alle mensenhandelaren worden opgespoord, vervolgd en berecht.[6] Mensenhandel is namelijk een moeilijk te bewijzen delict waarvan een aanzienlijk deel zich in het verborgene afspeelt. Om interventies op het gebied van mensenhandel effectiever te laten verlopen met als uiteindelijk doel mensenhandel te voorkomen en de opsporing en vervolging efficiënter te laten verlopen, is het dan ook van groot belang te kijken naar diegenen die een actieve bijdrage leveren aan het in stand houden van mensenhandel: de daders.

De aanpak van mensenhandel staat hoog geprioriteerd op de politieke agenda. In 2018 werd het interdepartementale programma 'Samen tegen mensenhandel' door vier ministeries ondertekend. Daarmee tekenden zij voor een intensivering van de bestrijding van mensenhandel, door onder meer het versterken van de opsporing van mensenhandel.[7] In het programma worden drie ambities belicht: 1) het voorkomen van slachtofferschap; 2) het verbeteren van het signaleren en de bescherming van de slachtoffers en 3) het aanpakken van de daders en het voorkomen van herhaald slachtofferschap.[8] Het belang van een preventieve aanpak komt in deze drie ambities duidelijk naar voren. Echter, het ontbreekt in het programma aan interventies die specifiek gericht zijn op het voorkomen van daderschap. Zoals de Nationaal Rapporteur Mensenhandel aangeeft in de dadermonitor is dit gebrek tekenend voor de kennislacune die bestaat ten aanzien van het daderschap van mensenhandel.[9] Deze kennis is van cruciaal belang bij het opstellen van een effectieve dadergerichte aanpak, waarbij de aanpak beoogt daderschap, en daarmee slachtofferschap, te voorkomen.

De centrale doelstelling van het onderzoek is het vergaren van kennis over de daders die Nederlandse meisjes tussen de 12 en 23 jaar seksueel uitbuiten, met het doel bij te dragen aan *evidence based* beleid (strategisch) en informatie gestuurde aanpak/opsporing (operationeel).[10] Primair, kan de kennis bijdragen aan het versterken van de opsporing en vervolging van mensenhandelaren op operationeel niveau en het opstellen van geïnformeerde beleidsbeslissingen. Aanpalend kan deze kennis een rol spelen in het onderbouwen van mogelijkheden tot preventieve interven-

1 Zie de preambule bij het Verdrag van de Raad van Europa ter bestrijding van mensenhandel (Warschau, 16 mei 2005), Trb. 2006, 99 (het Verdrag van Warschau).
2 NRM 2019, p. 18.
3 NRM 2018, p. 74.
4 NRM, 2017, p. 100.
5 NRM, 2019, p. 94.
6 Kragten-Heerdink, Dettmeijer-Vermeulen & Korf 2017, p. 8; NRM 2016, p. 7; Kamerstukken II 2016/17, 28638 nr. 150 *Investering in aanpak mensenhandel*, 6-12-2016
7 Zie Programma 'Samen tegen Mensenhandel' 2018, p. 8; NRM, 2019b, p. 13 e.v.
8 Zie Programma 'Samen tegen Mensenhandel' 2018, p. 6.
9 NRM 2019, p. 162.
10 NRM 2014a, p. 131 e.v.

ties/maatregelen en vroegsignalering. Het onderzoek kan daarnaast van meerwaarde zijn voor het opleiden van nieuwe mensenhandelrechercheurs (politieacademie), het ontwikkelen van trainingsmateriaal en infosheets ten behoeve van de politie en beleidsmatige beslissingen in het politieonderzoek, bijvoorbeeld in de prioritering, werkwijze, innovaties en capaciteitsverdeling.

1.2 Methode van onderzoek[11]

Voor dit onderzoek is een dossieranalyse uitgevoerd in combinatie met interviews en focusgroepen. Er zijn 25 opsporingsonderzoeken geanalyseerd, afkomstig uit zeven eenheden in Nederland, waarbij de dader veroordeeld is voor seksuele uitbuiting van een of meerdere slachtoffers tot en met 23 jaar. De dossiers zijn geanalyseerd aan de hand van drie overkoepelende thema's: (i) daderprofielen, (ii) modus operandi en (iii) netwerken van de dader(s). Voor het kwalitatieve deel zijn twee interviews gehouden met strafrechtadvocaten die verdachten van mensenhandel bijstaan of hebben bijgestaan en is er een reclasseringsmedewerker geïnterviewd. Tijdens deze interviews is ingegaan op dezelfde thema's als waar de dossiers op geanalyseerd zijn: daderprofielen, modus operandi en het netwerk van de dader(s).[12] De belangrijkste bevindingen uit de opsporingsonderzoeken en uit de interviews zijn tot slot voorgelegd in twee focusgroepen met korpsexperts mensenhandel van de politie en officieren van justitie van het OM. In deze focusgroepen is gereflecteerd op de resultaten en is gezamenlijk gekeken naar mogelijke verklaringen, verbanden en achtergronden.

1.3 Leeswijzer

Het rapport vangt aan met een theoretisch kader waar wordt ingegaan op de strafrechtelijke bepaling van mensenhandel en op hetgeen uit de literatuur bekend is over de daders van mensenhandel; nader bepaald daders van binnenlandse seksuele uitbuiting (hoofdstuk 2). Hoofdstuk 3 gaat vervolgens in op proceskenmerken van de opsporingsonderzoeken die zijn geïncludeerd in het onderzoek. De resultaten uit het dossieronderzoek worden vervolgens per thema besproken. In hoofdstuk 4 staan achtergronden van de dader centraal, hoofdstuk 5 gaat in op de modus operandi en hoofdstuk 6 sluit af met een beschrijving van de samenwerkingsverbanden van de mensenhandelaren. In hoofdstuk 7 worden de bevindingen uit dit onderzoek gelegd naast de kennis uit de huidige literatuur. Vervolgens wordt in hoofdstuk 8 een format gepresenteerd waarin verschillende verschijningsvormen van seksuele uitbuiting zijn gecategoriseerd, met het doel op zoek te gaan naar dwarsverbanden om verschijningsvormen van mensenhandel beter te kunnen duiden. Het rapport sluit af met conclusies en de implicaties van dit onderzoek (hoofdstuk 9).

11 Zie bijlage 2 voor een uitgebreidere onderzoeksverantwoording.

12 Zie bijlage 2 voor de onderzoeksverantwoording waarin nader uitleg wordt gegeven over het kwalitatieve gedeelte.

2. THEORETISCH KADER

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op hetgeen bekend is uit eerdere onderzoeken over de daders van mensenhandel. Op basis van de bestaande literatuur wordt een basis gelegd voor de analyse van de opsporingsonderzoeken, waarvan de bevindingen in hoofdstukken 4 tot en met 6 zijn beschreven.

In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk wordt ingegaan op mensenhandel in Nederland (§2.1). Vervolgens ziet §2.2 toe op specifiek binnenlandse seksuele uitbuiting. In §2.3 wordt ingegaan op de huidige kennis betreffende de daders van mensenhandel, waarbij wordt gekeken naar het daderprofiel, motieven en rationalisatietechnieken. In §2.4 wordt ingegaan op de modus operandi en in §2.5 komen de netwerken van de daders aan bod. Het hoofdstuk sluit af met een resumé waarin het beeld dat naar voren komt uit de literatuur kort wordt herhaald (§2.6). In hoofdstuk 7 wordt op basis van de bevindingen uit het dossieronderzoek gekeken of dit beeld kan worden aangevuld, dan wel worden bevestigd of weerlegd.

2.1 Mensenhandel in Nederland

In Nederland is mensenhandel strafbaar gesteld onder artikel 273f van het Wetboek van Strafrecht (Sr).[13] Mensenhandel wordt gedefinieerd in dit artikel als het werven, vervoeren, overbrengen, opnemen of huisvesten van een persoon, met het gebruik van dwang en met het doel die persoon uit te buiten. Waar de juridische betekenis van mensenhandel in het verleden beperkt werd tot seksuele uitbuiting van vrouwen in de prostitutie, namen de Verenigde Naties in 2000 het Palermo Protocol aan waarin zij deze definitie verbreedden.[14] Uiteindelijk volgde Nederland in 2005 met het huidige artikel 273f Sr, waaronder naast seksuele uitbuiting ook criminele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en gedwongen orgaanverwijdering strafbaar werden.

Om mensenhandel conform artikel 273f Sr te bewijzen, moet er sprake zijn van het oogmerk uitbuiting, dwang en een handeling, zoals het huisvesten, werven of vervoeren van een slachtoffer. Onder dwang wordt fysieke, psychische, contextuele en religieuze dwang verstaan. Wanneer sprake is van een minderjarig slachtoffer hoeft volgens artikel 273f Sr sub 2 het dwangcomponent niet te worden bewezen. De maximale celstraf voor het ongekwalificeerde delict mensenhandel betreft twaalf jaar of een geldboete van de vijfde categorie.[15] De strafmaat kan niettemin hoger uitvallen wanneer sprake is van strafverzwarende omstandigheden. Dit is het geval wanneer mensenhandel wordt gepleegd door twee of meerdere personen, het slachtoffer minderjarig is, wanneer misbruik wordt gemaakt van een kwetsbare positie, als sprake is van geweld, als mensenhandel zwaar lichamelijk letsel tot gevolg heeft of waarvan levensgevaar voor een ander te duchten is of als de uitbuiting de dood tot gevolg heeft.[16]

Mensenhandel is een ernstige schending van de mensenrechten en de menselijke waardigheid. Omdat mensenhandel zich voornamelijk afspeelt in het verborgene, is het lastig om te bepalen hoe groot het aantal daadwerkelijke slachtoffers is. Volgens de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (NRM; hierna Nationaal Rapporteur) zijn er in Nederland naar schatting jaarlijks 5.000-7.500 slachtoffers van mensenhandel. Gemiddeld zijn dit er ruim 6.000 per jaar. Nederlandse minderjarigen blijken bijna negen keer zoveel kans te hebben om slachtoffer te worden van mensenhandel, dan Nederlandse meerderjarigen.[17]

Volgens Kragten-Heerdink, Dettmeijer-Vermeulen en Korf kunnen er negen vormen van mensenhandel worden onderscheiden, waarvan vier vormen betrekking hebben op seksuele uitbuiting.[18]

(i) *arrived cross-border sex trafficking;*
(ii) *departed cross-border sex trafficking;*
(iii) *domestic sex trafficking;*
(iv) *traversed cross-border sex trafficking.*

De verschillende vormen kunnen het best worden uitgelegd vanuit het perspectief van één land, bijvoorbeeld land X. Er is sprake van *arrived cross-border trafficking* als het ronselen van een slachtoffer in een ander land plaatsvindt dan het land van uitbuiting (land X). *Departed cross-border trafficking* is als het slachtoffer wordt geronseld in land X en wordt uitgebuit in een ander land. Van *domestic trafficking* is sprake als het ronselen en de uitbuiting beide binnen land X plaatsvinden. Tot slot is sprake van *traversed cross-border trafficking* als land X slechts als 'doorreis' land wordt gebruikt.

13 Zie Bijlage 1: artikel 273f Sr.

14 VN Protocol inzake de preventie, bestrijding en bestraffing van mensenhandel in bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel, General Assembly resolution 55/25 van 15 november 2000.

15 Artikel 273f lid 1 Sr.

16 Artikel 273f lid 3, lid 4 en lid 5 Sr.

17 NRM 2017, p. 23.

18 Wanneer het gaat om niet-seksuele uitbuiting kunnen er volgens hen vier 'soortgelijke' vormen worden onderscheiden: (i) arrived cross-border trafficking for nonsexual exploitation; (ii) departed cross-border trafficking for nonsexual exploitation; (iii) domestic trafficking for nonsexual exploitation en (iv) traversed cross-border trafficking for nonsexual exploitation. Als negende vorm wordt gedwongen orgaanverwijdering genoemd.

De meest voorkomende vormen volgens Kragten-Heerdink et al. zijn *arrived cross-border sex trafficking* en *domestic sex trafficking*. [19] Door de Nationaal Rapporteur wordt geschat dat bijna de helft van alle slachtoffers van mensenhandel in Nederland slachtoffer is van *domestic sex trafficking*, oftewel binnenlandse seksuele uitbuiting. Daarbij gaat het om 46,3% van alle slachtoffers van mensenhandel.[20] Dit is een van de redenen waarom dit onderzoek zich richt op daders die zich schuldig maken aan binnenlandse seksuele uitbuiting.

2.2 Binnenlandse seksuele uitbuiting

In dit hoofdstuk wordt, voor zover mogelijk, specifiek gekeken naar de daders van binnenlandse seksuele uitbuiting. Onder binnenlandse seksuele uitbuiting wordt verstaan het ronselen en uitbuiten van een slachtoffer binnen de grenzen van één land.[21] In Nederland betreft dat vrijwel altijd slachtoffers met een Nederlandse nationaliteit. De Nationaal Rapporteur Mensenhandel schat dat er in Nederland jaarlijks meer dan 2.900 slachtoffers zijn van binnenlandse seksuele uitbuiting.[22] Daarbij gaat het voornamelijk om vrouwelijke slachtoffers (97,7%).[23] Wanneer wordt gekeken naar de leeftijd van deze slachtoffers, blijkt dat het jaarlijks gaat om meer dan 1.300 minderjarige slachtoffers (46,9%).

Een bekende methode ten aanzien van binnenlandse seksuele uitbuiting in Nederland is de loverboymethodiek.[24] In de kamerbrief van januari 2016 van de toenmalige minister van Justitie en Veiligheid en de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport werden loverboys beschreven als mensenhandelaren die met verleidingstechnieken, manipulaties, chantage en geweld meisjes inpalmen met het oogmerk hen voor zich te laten werken in de (illegale) prostitutie.[25]

Dorst merkt op dat uit recentere opsporingsonderzoeken blijkt dat er geen sprake meer is van een langdurig verleidingsproces in aanloop naar de uitbuiting.[26] Volgens haar gaat de mensenhandelaar van deze categorie sneller over tot manipulatie, chantage en dwang dan voorheen het geval was. Door *sextortion* (een vorm van chantage die voornamelijk via internet verloopt) creëert de mensenhandelaar een afhankelijkheidsrelatie tussen hem en het slachtoffer. Afhankelijkheid in de vorm van chantage speelt volgens Dorst en ook Moeyersons[27] een steeds grotere rol in de wijze waarop het slachtoffer onder controle wordt gehouden. Ook bieden de mensenhandelaren hun slachtoffers als sekswerkers steeds meer online aan. Hierbij hoeft de uitbuiting niet noodzakelijkerwijs fysiek plaats te vinden, maar kan het slachtoffer ook seksuele diensten leveren via de webcam. Dit laatste gebeurt volgens Dorst echter in mindere mate dan fysieke uitbuiting.

Naast de modus operandi van mensenhandelaren die lijkt te veranderen, ontstaat uit de bestaande literatuur ook een divers beeld als het aankomt op de dadergroep. Ondanks dat het lastig is om een scherp beeld te schetsen, omdat het onderzoek schaars is op dit gebied, wordt er op basis van de bestaande literatuur toch een algemeen beeld geschetst van de daders van mensenhandel en waar mogelijk specifiek van de daders van binnenlandse seksuele uitbuiting. Per paragraaf wordt dit algemene beeld beschreven en in het resumé wordt dit beeld kort getoetst aan de hand van drie interviews met twee strafrechtadvocaten en één reclasseringsmedewerker.[28]

2.3 Daderprofiel

"There is no standard profile to traffickers. They range from truck drivers and village 'aunties' to labor brokers and police officers. Traffickers are as varied as the circumstances of their victims." [29]

Vier typeringen

Deze quote uit het onderzoek van Feingold uit 2005 stelt dat er geen standaardprofiel kan worden gegeven van mensenhandelaren. Er is voor zover bekend ook maar één onderzoek uitgevoerd in de Verenigde Staten waarin een aanzet is gedaan om te komen tot typeringen van de daders. Deze onderzoekers omschrijven vier subtypes van mensenhandelaren: (i) een 'loverboy', (ii) een familielid, (iii) een uitbuiter via een *gang* en (iv) een informele vriend.[30] Zij kennen verschillende werkwijzen en verschillende karakteristieken toe aan deze subtypes. [31]

19 Kragten-Heerdink, Dettmeijer-Vermeulen & Korf 2017, p.17.
20 NRM 2017, p. 24.
21 Kragten-Heerdink et al. 2017, p. 6.
22 NRM 2017, p. 24.
23 NRM 2017, p. 25.
24 NRM 2013, p. 199.
25 Kamerstukken II, 2015-2016, 713864, 7 januari 2016 *'Aanpak van loverboyproblematiek'.*
26 Dorst 2016, p. 9.
27 Moeyersons 2016, p.61.
28 Zie bijlage 2 voor de onderzoeksverantwoording
29 Feingold 2005, p. 28.
30 Reid & Fox 2019.
31 Zo presenteren loverboys zichzelf als een empathische en compassievolle vriend die minderjarigen graag helpt te ontsnappen uit hun veelal moeilijke thuisomstandigheden. Een familielid buit het slachtoffer daarentegen uit om bijvoorbeeld een drugsverslaving te onderhouden. Een bendelid staat onder druk om geld te verdienen voor zijn bende, waardoor hij tot het prostitueren van anderen wordt aangezet/gedwongen. Tot slot zoekt een informele vriend contact met het mogelijke slachtoffer om een vriendschap aan te gaan, met het doel haar uit te buiten.

In deze paragraaf wordt op basis van drie verschillende domeinen ingezoomd op hetgeen bekend is over mensenhandelaren. Er wordt gekeken naar persoonskenmerken (§2.3.1), mogelijke motieven (§2.3.2) en rationalisatietechnieken (§2.3.3). Vanwege het schaarse onderzoek betreffende daders van binnenlandse seksuele uitbuiting, is de keuze gemaakt om ook literatuur mee te nemen die betrekking heeft op de meer algemene groep daders van mensenhandel. Indien literatuur gaat over mensenhandelaren in het algemeen en niet uitgesplitst naar de dadergroep die centraal staat in dit onderzoek, dan wordt dit expliciet aangegeven.

2.3.1 Persoonskenmerken

In deze paragraaf wordt stilgestaan bij een aantal thema's om uiteen te zetten wat bekend is over de persoonskenmerken van daders. Gestart wordt met hetgeen bekend is over de sekse van daders.

Sekse

De cijfers geven een duidelijk beeld van de daders indien wordt uitgezoomd, oftewel wanneer wordt gekeken naar alle vormen van mensenhandel. Het gaat in dat geval hoofdzakelijk om mannen. Zo is vijf op de zes verdachten een man.[32] Dit is overigens niet anders met betrekking tot specifiek daders van binnenlandse seksuele uitbuiting.[33] Dit beeld wordt bevestigd in het onderzoek van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven (2015), waaruit blijkt dat 94% van de onderzochte daders man was.[34] Dat er ook vrouwelijke daders zijn en dat deze groep mogelijk ondervertegenwoordigd is in de cijfers, blijkt onder meer uit onderzoek van Siegel en de Blank en Surtees.[35] Dit neemt niet weg dat het hoofdzakelijk om mannelijke daders gaat.[36]

Leeftijd

Uit onderzoek van de Nationaal Rapporteur (2019) blijkt dat de daders van mensenhandel over het algemeen gemiddeld 31 jaar oud zijn, waarbij de jongste dader 14 jaar is en de oudste dader 78 jaar.[37] Wanneer wordt gekeken naar de leeftijd aan het begin van het delict blijkt dat gemiddeld 21% tot 23% een adolescent betreft en incidenteel een minderjarige (2%-3%). Dit verschilt bijna niet met de bevindingen uit eerder onderzoek van de Nationaal Rapporteur uit 2014. Ook in deze onderzoeken bleek er sprake te zijn van een laag aantal minderjarigen (3%) en bleek ongeveer 18% van de verdachten van mensenhandel adolescent te zijn.[38]
Uit onderzoek van de Rapporteur blijkt dat de gemiddelde leeftijd oploopt van 30,3 jaar in 2014[39] naar 32,6 jaar in 2016.[40,41] Uit onderzoek van de Rapporteur uit 2019, blijken specifiek de daders van binnenlandse seksuele uitbuiting jonger te zijn dan de algemene groep mensenhandelaren, namelijk gemiddeld 27 jaar. Daarbij gaat het om gemiddeld 36% tot 38% adolescenten en minderjarigen, waarbij het overigens incidenteel gaat om minderjarigen.[42] De gemiddelde leeftijd van deze dadergroep over 2014 – 2018 ligt een jaar jonger dan de gemeten gemiddelde leeftijd over de jaren 2008-2012.[43]

Leeftijd van de daders

Twee onderzoeken uitgevoerd in de Verenigde Staten schetsen eenzelfde beeld. Uit onderzoek van Roe-Sepowitz blijkt de gemiddelde leeftijd van de daders 28,5 jaar te zijn (uiteenlopend van 15 tot 70 jaar).[44] Uit onderzoek van Reid blijkt de gemiddelde leeftijd van de daders 25,1 jaar te zijn (uiteenlopend van 15 tot 45 jaar).[45]

Herkomst

Van de daders van binnenlandse seksuele uitbuiting, zijn de meeste (gedagvaarde) daders van mensenhandel tussen 2013 en 2017 geboren in Nederland (67%).[46] Verder bestaat de top 4 geboortelanden uit Suriname (7%), voormalige Nederlandse Antillen (6%) en Marokko (5%).[47] Hier

32 NRM 2019, p.164.
33 Idem.
34 Rijken, Muraszkiewicz & Van de Ven 2015, p.28. Zij hebben 51 onderzoeken mensenhandel geanalyseerd, waarvan 49 onderzoeken betroffen naar seksuele uitbuiting. Daarbij ging het tevens om 49 daders van seksuele uitbuiting.
35 Siegel & De Blank 2008, p.36; Surtees 2008, p.44.
36 Idem; NRM 2019, p.164.
37 Het gemiddelde over de periode 2013 – 2017. Zie NRM 2019, p. 165 e.v.
38 NRM 2014b, p.164. De reden waarom hier over verdachten wordt gesproken en niet over daders is hetzelfde als hierboven. In de onderzoeken uit 2014 en 2016 is, in tegenstelling tot het onderzoek van de NRM uit 2019, geen specifiek onderscheid gemaakt tussen verdachten en daders van mensenhandel.
39 NRM 2014b, p.164.
40 NRM 2016, p.25.
41 In deze rapporten van de Nationaal Rapporteur is echter gekeken naar verdachten van mensenhandel en niet specifiek naar daders. Er werd geen specifiek onderscheid gemaakt tussen verdachten en daders.
42 NRM 2019, p.168.
43 NRM 2014b, p.164.
44 Roe-Sepowitz 2019 p. 612.
45 Reid 2016 p. 497.
46 NRM 2019, p.169.
47 De top vijf van herkomstlanden van de daders van grensoverschrijdende mensenhandel bestaat sinds 2008 tot 2017 uit dezelfde landen: Nederland, Hongarije, Bulgarije, Suriname en Roemenië. De volgorde van de laatste vier landen verschilt per onderzoek. Nederland steekt er daarentegen met kop en schouders bovenuit: tussen 2008-2012 kwam 34% van de verdachten uit Nederland, tussen 2011-2015 kwam 45% van de verdachten uit Nederland en in 2019 kwam 49% van de verdachten van mensenhandel uit Nederland.

zet de Nationaal Rapporteur niettemin de kanttekening bij dat hoewel er een groep is die geboren is in Suriname, voormalige Nederlandse Antillen en Marokko, het waarschijnlijk gaat om daders die niet op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen om hier mensenhandel te plegen, maar dat het naar verwachting voornamelijk gaat om de daders die hier in Nederland zijn opgegroeid.[48] Dat zou betekenen dat de daders in grote mate opgroeien in Nederland, ook al zijn ze hier niet geboren.[49]

Relationele status, kinderen en relatie met ouders

Bestaand onderzoek naar Nederlandse daders laat geen eenduidig beeld zien wat betreft de relationele status van de daders, bijvoorbeeld of daders kinderen hebben of hoe hun relatie met hun ouders kan worden getypeerd. Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven hebben twee databronnen geraadpleegd om hier evenwel meer zicht op te krijgen.[50] Als eerste hebben zij 51 rechtbank- en politieverslagen geanalyseerd. Hieruit blijkt dat 16% van de daders geen relatie heeft tijdens de uitbuitingsperiode. Daarnaast heeft een derde van de daders (31%) een relatie, is 14% getrouwd en is 8% gescheiden. Van 31% van de daders is de relationele status onbekend.[51] Tevens blijkt uit deze verslagen dat 37% van de daders kinderen heeft ten tijde van de uitbuiting. Van de overige 63% is dat onbekend.[52] De onderzoekers hebben tot slot ook gekeken naar de relatie tussen de daders en hun ouders. Daaruit blijkt dat 20% een goede relatie heeft met beide ouders tijdens de uitbuiting, 10% een goed contact heeft met hun moeder, maar niet met hun vader en blijkt 14% een slechte relatie met beide ouders te hebben. Van de overige 56% was onbekend hoe de relatie met hun ouders was.

In hetzelfde onderzoek is ook een secundaire analyse uitgevoerd over de interviews uit het boek *Mensenhandelaren, verhalen en vonnissen.*[53] Daaruit blijkt dat van de veertien daders 14% vrijgezel was ten tijde van de uitbuiting, 43% een relatie had, 36% getrouwd was en 7% gescheiden was. Tevens had 79% van de daders kinderen ten tijde van de uitbuiting.[54]

48 Deze landen zijn namelijk traditionele herkomstlanden van Nederlandse immigranten. Zie NRM, 2019, p.171.

49 Er is geen onderzoek bekend dat inzicht geeft in het aandeel van 2e en/of 3e generatie immigranten onder de daders van binnenlandse seksuele uitbuiting

50 Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven 2015, pp. 29-30.

51 Wanneer het percentage 'onbekend' buiten beschouwing wordt gelaten, vallen de overige percentages hoger uit.

52 Idem.

53 Van Dijke, de Ruiter en Terpstra 2014

54 Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven 2015, p. 40.

Persoonlijkheidskenmerken

Binnen de huidige literatuur is er weinig aandacht voor de persoonlijkheid van mensenhandelaren. Volgens Hoogeboom, Giebels en Bakker zou inzicht in persoonlijkheidsprofielen van de daders echter een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het opsporen en vervolgen van de daders.[55] Om meer zicht te krijgen op de persoonlijkheid van de daders, gebruiken zij in hun onderzoek de theorie van de Big Five als omschreven door Goldberg.[56] Hierin wordt de persoonlijkheid van de daders opgedeeld in vijf karakteristieken: extraversie, altruïsme, consciëntieusheid, neuroticisme en openheid. De volgende tabel geeft inzicht in de persoonlijkheidseigenschappen die gekoppeld zijn aan elk van deze karakteristieken.

Tabel 1 Karakteristieken gelinkt aan persoonlijkheidskenmerken

Karakteristieken	Persoonlijkheidskenmerken
Extraversie	Extravert, openhartig en spraakzaam
Altruïsme	Sympathiek en groot empathisch vermogen
Consciëntieusheid	Grote mate van organisatie en netheid
Neuroticisme	Humeurig, onzeker en angstig
Openheid	Creatief, vindingrijk en intellectueel

Op basis van input van de slachtoffers en de betrokken rechercheurs uit de opsporingsonderzoeken hebben de onderzoekers een schets gemaakt van de persoonlijkheid van de daders. Kijkend naar het profiel van de daders van mensenhandel, blijkt het in veel gevallen te gaan om mensen met gedragsproblematiek. Zij worden met name gekenmerkt door een lage score op altruïsme. Met andere woorden, daders hebben een lager empathisch vermogen en een egocentrische en autoritaire persoonlijkheid. Daarbij komt dat een lage score op altruïsme correleert met psychopathologische persoonlijkheidsstoornissen. Wat betreft consciëntieusheid wordt de dader gekenmerkt door een impulsieve persoonlijkheid en een grotere mate van ongestructureerdheid. De mensenhandelaren scoren op extraversie ook hoger, voor neuroticisme neutraal en scoren redelijk hoog op openheid.[57]

55 Hoogeboom, Giebels & Bakker, 2010, p.1.

56 Goldberg 1990.

57 In dit onderzoek is met een kleine dadergroep gewerkt (n=9) met overwegend een Noord-Afrikaanse en Turkse afkomst, die volgens de loverboymethode te werk gaan en met name in groepsverband werken.

Een onderzoek van Moeyersons naar loverboys in België, waarin ook aandacht wordt besteed aan de persoonlijkheidskenmerken van de daders van mensenhandel, legt daarnaast een interessante invalshoek bloot. Zij bevestigt, net als de Belgische Nationaal Rapporteur en de onderzoeker Dorst, het toenemende gebruik van internet als onderdeel van de modus operandi van mensenhandelaren.[58] Zij legt hierbij expliciet de link met de persoonlijkheid van deze groep daders. Zij betoogt dat waar mensenhandelaren voorheen genoodzaakt waren om communicatief vaardig te zijn, dat dit tegenwoordig van minder groot belang is aangezien de drempel om in contact te komen met een potentieel slachtoffer via het internet lager is. Kanttekeningen bij dit onderzoek zijn dat deze ten eerste heeft gekeken naar kleinschalige, seksuele uitbuiting en niet naar grote georganiseerde netwerken en dat dit beeld niet kan worden onderbouwd met (harde) data.

Psychopathie bij de daders

Fox en Reid (2019) hebben in de Verenigde Staten de prevalentie van psychopathische trekken onder mensenhandelaren onderzocht. Hun onderzoek laat zien dat daders van seksuele uitbuiting hoger scoorden op psychopathische trekken in vergelijking met de gemiddelde score van de gevangenispopulatie. Met name op het gebied van interpersoonlijke trekken (manipulatief en narcistisch) en affectie (gebrek aan empathisch vermogen, gebrek aan verantwoordelijkheid voor eigen daden en gebrek aan wroeging) scoren zij hoger.

Strafblad en gelieerde criminele activiteiten

Bijna de helft van de verdachten van mensenhandel kent een crimineel verleden.[59] Opvallend hierbij is dat verdachten van specifiek seksuele uitbuiting significant vaker een crimineel verleden hebben (51%) dan wanneer er bij de verdachte sprake is van een andere vorm van mensenhandel (13%).[60] Ook andere onderzoeken stippen aan dat mensenhandelaren relatief vaak een criminele carrière hebben doorlopen.[61] Mensenhandel blijkt derhalve geen delict waar een crimineel mee 'begint'; integendeel juist, het lijkt een delict te zijn dat later op de criminele ladder wordt uitgevoerd.[62] Uit onderzoek van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven (2015) blijkt dat de meerderheid van de daders al eens eerder veroordeeld was voor een delict en dan met name voor geweldsmisdrijven, vermogensdelicten, verkeersgerelateerde misdrijven of diefstal (87%).[63] David haalt in haar onderzoek aan dat mensenhandelaren ook tijdens hun mensenhandelpraktijken verwikkeld zijn in andere criminele activiteiten, waaronder georganiseerde drugshandel.[64] Dit laatste beeld wordt bevestigd door de Nationaal Rapporteur. Zo bleek dat de daders bij bijna de helft van de zestig onderzochte opsporingsonderzoeken naast seksuele uitbuiting (44%) ook verwikkeld waren in andere criminele activiteiten, zoals drugshandel, diefstal, wapenbezit, oplichting of fraude.[65]

Crimineel verleden bij de daders in de VS

Onderzoek van Shively et al. laat zelfs zien dat 96% van de daders hebben bekend eerdere criminele activiteiten te hebben verricht.[66] Aan de andere kant laat onderzoek van Roe-Sepowitz zien dat slechts 24% een crimineel verleden heeft.[67] Daarnaast was 4% van de daders eerder veroordeeld voor het seksueel uitbuiten van een slachtoffer. Tot slot was 2% van de daders eerder veroordeeld voor een ander seksueel delict, niet zijnde seksuele uitbuiting. De meest voorkomende delicten die in dit onderzoek naar voren komen zijn geweldsdelicten (33%), inbraak (29%) en drugbezit (28%).

Sociaaleconomische achtergrond

Uit onderzoek van de Nationaal Rapporteur blijkt dat de meeste verdachten van mensenhandel (niet specifiek binnenlandse seksuele uitbuiting) geen legale inkomsten hebben uit werk naast hun criminele activiteiten. Zo blijkt driekwart van alle onderzochte verdachten geen legaal werk te hebben en blijkt dat een derde van de verdachten zonder legaal inkomen uit werk een uitkering kreeg.[68] Ook in het onderzoek van Van San & Bovenkerk (2013) komt naar voren dat mensenhandelaren in de meeste gevallen geen legale baan hebben en daarnaast geen opleiding hebben afgemaakt.[69] Er bleken verder geen significante verschillen te zijn tussen inkomsten van verdachten van verschillende vormen van mensenhandel. Onderzoek van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven bevestigt het beeld dat de daders veelal geen baan hebben.[70] Verder blijkt uit hun onderzoek dat de daders in grote mate laag opgeleid zijn. Zo blijkt dat slechts één derde van de daders het beroepsonderwijs heeft afgemaakt. Daarnaast blijkt dat bijna een derde van de onderzochte daders geen middelbaar onderwijs heeft afgerond en geen opleiding heeft afgemaakt.[71] De onderzoekers

58 Dorst 2017, p.13; Moeyersons 2016, p.28; Myria 2017, p. 22 e.v.
59 NRM 2014b, p.167.
60 Idem.
61 Rijken, Muraszkiewicz & Van de Ven 2015, p.41 ;Van Dijke, De Ruijter & Terpstra 2015, p.15.
62 Van Dijke, De Ruijter & Terpstra, 2015, pp.15-16.
63 Rijken, Muraszkiewicz & Van de Ven, 2015, p.33.
64 David 2012, p.5.
65 NRM 2014b, p.175.
66 Shively et al. 2017, p.18.
67 Roe-Sepowitz 2019, p. 614.
68 NRM 2014b, p.166.
69 Van San & Bovenkerk, 2013, p.19.
70 Rijken, Muraszkiewicz & Van de Ven, 2015, p.36. In § 2.3.2 wordt verder ingegaan op motieven van daders.
71 Rijken, Muraszkiewicz & Van de Ven 2015, p.29.

leggen een koppeling tussen een moeilijke financiële positie en een mogelijke aanleiding voor het plegen van mensenhandel.

Psychosociale achtergrond

Verschillende studies tonen aan dat er meerdere factoren zijn die het crimineel gedrag bij mensen voorspellen. Deze factoren kunnen in drie categorieën worden onderverdeeld, te weten (i) individuele kindfactoren, (ii) factoren in de familie en (iii) omgevingsfactoren.[72] Individuele kindfactoren hebben betrekking op bijvoorbeeld de lage intelligentie van een kind of slechte schoolprestaties. Achterstandsbuurten, slechte onderwijsomstandigheden of een hoge buurtcriminaliteit blijken omgevingsfactoren die van invloed kunnen zijn op het ontwikkelen van crimineel gedrag. Wanneer gekeken wordt naar gezinsfactoren blijken matige opvoedkundige kwaliteiten van ouders, onvoorspelbare en autoritaire discipline, maar ook conflicten tussen ouders een rol te kunnen spelen in het ontstaan van crimineel gedragen.[73]

In een aantal onderzoeken is ook gekeken naar de psychosociale achtergrond van daders van mensenhandel. Het onderzoek van Van Dijke, de Ruiter en Terpstra staat hier bijvoorbeeld bij stil. Zij hebben 17 mensenhandelaren geïnterviewd en schetsen het volgende beeld. Volgens hen worden mensenhandelaren net als andere criminelen, niet als zodanig geboren.[74] Zij geven aan dat een gezonde ontwikkeling van het kind belangrijk is om crimineel gedrag te voorkomen. Wanneer kinderen worden blootgesteld aan een verkeerd, delinquent rolmodel, zullen de kinderen het gedrag van het rolmodel naar waarschijnlijkheid gaan kopiëren en zullen zij probleemgedrag gaan vertonen.[75] De daders die geïnterviewd zijn voor het onderzoek van Van Dijke, de Ruiter en Terpstra zijn veelal opgegroeid in een onstabiele thuissituatie, doen veel negatieve jeugdervaringen op en blijken zich volgens de onderzoekers al op jonge leeftijd te hebben afgesloten van hun emoties. Verder blijkt het effect van uitsluiten en buitensluiten van een kind desastreus voor de verdere ontwikkeling. Kinderen kunnen zich als gevolg hiervan aansluiten bij een antisociale peergroep, hetgeen een belangrijke oorzaak kan zijn voor het ontstaan van deviant gedrag.[76]

Het onderzoek van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven bevestigt het beeld dat een deel van de daders psychische problemen kent. Van de 51 onderzochte daders was bij achttien daders sprake van psychische problemen. Van de overige 33 daders was geen informatie voorhanden die duidde op psychische problemen.[77] In het geval van psychische problemen kan het gaan om problemen in de fysieke gezondheid waardoor psychische problemen zijn ontstaan, maar ook om psychische problemen die voortkomen uit traumatische ervaringen met geweld zoals verbaal, fysiek en seksueel geweld. Met name negatieve jeugdervaringen zoals onder andere (fysieke, emotionele en affectieve) verwaarlozing, (fysiek en emotionele) mishandeling, verslavingen of detentie van (één van de) ouders, (v)echtscheidingen van ouders of seksueel misbruik lijken bij deze dadergroep te leiden tot psychische problemen.[78] Deze achtergrond kan ook leiden tot hechtingsproblematiek, waardoor iemand moeite kan hebben om een veilige, intieme relatie op te bouwen met anderen. Dat zou een verklaring kunnen zijn waarom deze dadergroep over het algemeen minder empathisch vermogen en sociale vaardigheden kent, aldus de onderzoekers.[79]

Bij een deel van de daders was volgens Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven daarnaast ook sprake van alcohol- en/of drugsgebruik. Bij vier van de 26 daders was er sprake van alcoholmisbruik (15%) en bij zeventien van de 41 daders sprake van drugsgebruik (41%).[80] Overigens geven de onderzoekers aan dat het er niet op lijkt dat het gebruik van alcohol- en/of drugs noodzakelijkerwijs een rol speelt in het ontstaan van daderschap.[81]

Resumé

Het beeld dat ontstaat uit de onderzoeken is dat van een mannelijke dader die rond de 30 jaar is. Daarnaast zijn specifiek daders van binnenlandse seksuele uitbuiting over het algemeen jonger dan de algemene groep daders. Ongeveer een kwart van de daders van seksuele uitbuiting blijkt adolescent te zijn en een klein aantal is minderjarig. Van de daders wordt ongeveer twee derde (67%) geboren in Nederland. De geboortelanden van de overige daders zijn voornamelijk Suriname, de voormalige Nederlandse Antillen en Marokko. Hoewel een deel van de daders niet in Nederland is geboren, is een groot deel naar verwachting wel opgegroeid in Nederland. Dat lijkt met name het geval te zijn voor de daders van binnenlandse seksuele uitbuiting die zijn geboren in Marokko, voormalige Nederlandse Antillen en Suriname.

Daarnaast blijkt dat een aanzienlijk deel van de daders opgegroeid is in een onstabiele thuissituatie en psychische problemen kent. Daarnaast blijkt het merendeel van daders een delinquente achtergrond te kennen, verwikkeld te zijn in meerdere criminele activiteiten en blijkt tot slot dat de meeste daders slecht opgeleid zijn en geen inkomsten hebben uit legaal werk.

72 Ferwerda et al. 1996, p.33

73 Idem.

74 Van Dijke, De Ruiter & Terpstra 2015, p.108 e.v.

75 Dit wordt ook wel de *social learning theorie* genoemd (Bandura, 1978).

76 Van Dijke, De Ruiter & Terpstra 2015, p.114.

77 Rijken, Muraszkiewicz & Van de Ven 2015, p.35

78 McLaughlin 2017.

79 Grady, Levenson & Bolder 2017, p.434 e.v.

80 Rijken, Muraszkiewicz & Van de Ven 2015, p.33. Van 25 daders was onbekend of er sprake was van alcoholmisbruik. Bij tien daders was onbekend of er sprake van was drugsgebruik. Deze zijn niet meegenomen in het berekenen van de percentages.

81 Rijken, Muraszkiewicz & Van de Ven 2015, p.32.

Dit algemene beeld wordt bevestigd tijdens de drie interviews die zijn afgenomen met een reclasseringsmedewerker en twee advocaten die meermalen gewerkt hebben met daders van binnenlandse seksuele uitbuiting. Respondent 1 bevestigt dat een aanzienlijk deel van deze daders een antisociale persoonlijkheidsstoornis heeft ontwikkeld, want *"ze moeten in ieder geval in staat zijn om iemand tot voorwerp te kunnen maken om zo hun eigen gedrag te rechtvaardigen"*. Tijdens de interviews vullen de geïnterviewden het beeld verder aan met eigen ervaringen. Een aantal opvallende constateringen ten aanzien van de hier behandelde onderwerpen komt tijdens deze interviews naar voren. Ten eerste gaat het volgens de respondenten met name om daders met een niet-Nederlandse etniciteit. Ook lijken de daders veelal uit gebroken gezinnen te komen, komen ze van jongs af aan in contact met justitie en maken ze op een gegeven moment 'bewust' de keuze om mensenhandel te plegen. Dit laatste wordt niet bevestigd door eerder onderzoek.

2.3.2 Motieven

Uit bestaande literatuur blijkt dat er weinig onderzoek is gedaan naar de (verschillende) motieven van mensenhandelaren.[82] Op basis van het schaarse onderzoek kan evenwel een (eerste) onderscheid worden gemaakt tussen vijf motieven. Het eerste motief betreft financieel gewin. Een tweede motief is financieel gewin gekoppeld aan een bepaalde *lifestyle* waar iemand mee opgroeit. Het derde motief kent ook verwevenheid met financieel gewin, maar dan gekoppeld aan status en macht. Tot slot kan het motief 'overleven' worden onderscheiden, enerzijds gekoppeld aan financieel gewin en anderzijds als op zichzelf staand. Dit laatste motief ziet met name toe op de groep die tot slachtoffer is gemaakt en wordt gedwongen de rol van de dader te vervullen. Let wel, de motieven kunnen fluïde zijn en in elkaar overlopen of samen ertoe leiden dat een dader overgaat tot mensenhandel.

Het dominante beeld dat ontstaat uit het bestuderen van de literatuur is dat de dader in de meeste gevallen wordt gedreven door financieel gewin, oftewel geld. Zo zouden mensenhandelaren de risico's die zij lopen met hun daden, niet in verhouding vinden staan met hetgeen zij ervoor terugkrijgen; in veel gevallen grote bedragen geld.[83] Ook Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven (2015) en Van Dijke, De Ruiter en Terpstra (2015) bevestigen dit beeld. Zij geven namelijk aan dat financieel gewin een motief is, maar voegen hier een ander motief aan toe, te weten dat mensenhandel een *lifestyle* is. *"Mijn vader was een zware jongen, een grote crimineel die in drugs handelde. Wat hij had, wilde ik ook: mooie auto's, veel geld, merkkleding, dure mobieltjes."*[84] Deze quote van een mensenhandelaar laat zien dat het motief van de dader om op zijn vader te lijken, samenhangt met het financieel gewin dat zijn vader uit het criminele milieu haalde.

Moeyersons (2016) haalt in haar studie een motief naar voren dat ook in het verlengde ligt van financieel gewin, maar niet hetzelfde is, te weten 'het vergaren van status'.[85] In haar onderzoek schrijft zij dat mensenhandelaren veelal lage rollen in de samenleving innemen, voortkomend uit een slechte sociaaleconomische achtergrond (bijvoorbeeld door werkloosheid, laaggeschooldheid of een taalachterstand). Door zich binnen het mensenhandelcircuit 'omhoog' te werken, hopen zij hun lage status te compenseren en hun gemarginaliseerde rol in de samenleving te veranderen. Het motief status (macht, '*power*') werd ook door Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven (2015) benoemd als motief. [86]

Beschreven motieven voortkomend uit internationaal onderzoek

Denton (2016) laat zien dat mensenhandel economisch gedreven is. Hij geeft aan dat de uitbuitingssituatie afhangt van de vraag, de netwerken en de kwetsbaarheid van de betrokkene. De wens van een dader om een ander seksueel uit te buiten voor winst betreft hier de vraag. De netwerken creëren deze mogelijkheden en de kwetsbaarheid heeft met name betrekking op de slachtoffers die worden gemanipuleerd, geronseld en uitgebuit.[87]

Het financieel gewin kan ook worden gekoppeld aan wat in het onderzoek van Raphael & Myers-Powell (2010) naar voren komt als 'overlevingsstrategie'. Zij laten in hun onderzoek zien dat de daders zich inlieten met seksuele uitbuiting omdat zij het prostitueren van anderen zagen als een manier om geld te verdienen om zo te overleven en te voorzien in hun onderhoud. Onderzoek van Reid et al. laat zien dat dit ook kan gaan om het onderhouden van een drugsverslaving. [88]

Tot slot kan het motief ook daadwerkelijk 'overleven' zijn zonder financieel gewin. Hierbij gaat het om de slachtoffers die worden gedwongen door hun mensenhandelaar of door derden om de rol van de dader te vervullen. Uit onderzoek van Shively, Smith, Jalbert en Drucker blijkt dat het hierbij met name om vrouwen gaat.[89] Zij maken zich daarmee onopzettelijk of ongewild strafbaar aan de uitbuiting van andere slachtoffers, in tegenstelling tot dader bij de eerdergenoemde motieven.[90]

82 David 2012, p.9.
83 David 2012, p.9.
84 Van Dijke, De Ruiter & Terpstra 2015, p.70.
85 Moeyersons 2016, p.34.
86 Rijken, Muraszkiewicz & Van de Ven 2015, p.36.
87 Denton 2016, p.34.
88 Raphael & Myers-Powell 2010, p.3; Reid et al. 2015, p. 367.
89 Shively et al. (2017) hebben negen vrouwelijke daders geïnterviewd. Van hen bleken er zes gedwongen te zijn toen zij ook nog slachtoffer waren van een mannelijke dader, p.17.
90 Surtees 2008, p.44.

Resumé

Er kunnen vijf motieven worden onderscheiden: (i) financieel gewin, (ii) financieel gewin gekoppeld aan een bepaalde *lifestyle* van iemand, (iii) financieel gewin gekoppeld aan status en macht, (iv) financieel gewin gekoppeld aan 'overleven' en (v) overleven *an sich*. Financieel gewin blijkt derhalve een grote rol te spelen. De bevinding dat financieel gewin het meest voorkomende motief is, is teruggelegd bij drie geïnterviewde respondenten. Zij bevestigen dit.

De respondenten geven alle drie aan dat mensenhandel een relatief simpele manier is om geld te verdienen en dat de daders deze manier van geld verdienen verkiezen boven andere manieren om geld te verdienen. Volgens R2 wordt mensenhandel regelmatig in combinatie met andere vormen van criminaliteit gepleegd om zoveel mogelijk geld te verdienen: *"Zij verplaatsen zich totaal niet in de situatie van een ander. Zolang het hen maar geld oplevert."* R3 gaf ten slotte nog aan dat het volgens hem bij de (voornamelijk Nederlandse, Surinaamse en Antilliaanse) daders gaat over een levensfase waarin ze op een bepaalde manier veel geld willen verdienen: *"Ik denk dat het bij binnenlandse daders, net als bij Surinaamse en Antilliaanse daders, een levensfase is waarin ze op deze manier geld verdienen. En als ze uiteindelijk oud genoeg zijn, dan verlaten ze dat pad."*

2.3.3 Rationalisatietechnieken

Voor een effectieve aanpak van mensenhandel is het van belang te begrijpen hoe mensenhandelaren tegen het delict aankijken. In deze paragraaf wordt dan ook ingegaan op verschillende technieken die de daders van mensenhandel (kunnen) gebruiken om hun daden te neutraliseren, oftewel te rationaliseren. Om te beginnen wordt er een algemeen beeld gegeven van de bestaande rationalisatietechnieken. Vervolgens wordt bij de beschrijving ook direct stilgestaan bij hetgeen bekend is over de specifieke groep mensenhandelaren en van welke rationalisatietechnieken zij zich (lijken te) bedienen. Hierbij moet op voorhand wel de kanttekening worden geplaatst dat het in de praktijk lastig is om mensenhandelaren in een specifieke categorie te plaatsen, omdat zij gebruik lijken te maken van meerdere technieken.

Sykes en Matza hebben de *theory of neutralization* ontwikkeld, waarin zij vijf technieken onderscheiden. Volgens deze theorie behouden delinquenten ondanks hun criminele delicten, een band met de gangbare normen van de samenleving.[91] Om hun delicten derhalve 'goed te praten' of, zoals Sykes en Matza het noemen, te neutraliseren, maken zij gebruik van verschillende technieken.[92] Door het gebruik van deze technieken worden de sociale normen van de delinquent tijdelijk verwaarloosd en ontstaat er ruimte voor afwijkend – crimineel - gedrag. In deze paragraaf worden de volgende vijf neutralisatietechnieken besproken:

(i) denial of responsibility;
(ii) denial of injury;
(iii) denial of victim;
(iv) condemning the condemners;
(v) the appeal to higher loyalties.

Per techniek wordt besproken wat hierover bekend is in verband met mensenhandel. Een kanttekening hierbij is dat onderzoek op dit punt schaars is wanneer het aankomt op daders van binnenlandse, seksuele uitbuiting. Daarom wordt met name gebruik gemaakt van onderzoeken die zich richten op de bredere groep mensenhandelaren en niet specifiek op de daders die binnenlandse slachtoffers tussen de 12 en 23 jaar seksueel uitgebuit hebben. De enige onderzoeken die hier (zijdelings) naar gekeken hebben zijn van Dettmeijer-Vermeulen en Boot-Matthijssen (2014), *'Ze wilde het zelf. Toch?'* en *'Loverboys, een publieke zaak, tien portretten'* van Terpstra, Van Dijke en Van San (2005).[93]

Denial of responsibility

Wanneer sprake is van *denial of responsibility* ontkent de mensenhandelaar zijn verantwoordelijkheid bij het delict. Hij verschuift de verantwoordelijk af op het slachtoffer zelf of op derden binnen de situatie om hun eigen verantwoordelijk zoveel mogelijk te minimaliseren. Beide vormen komen terug bij mensenhandel. Uit de volgende quote blijkt dat mensenhandelaren bijvoorbeeld de schuld leggen bij ouders:[94] "*My girls are here to earn money. […] The parents desire this.*"[95] Daarmee wordt de verantwoordelijkheid niet bij de dader gelegd, maar bij de ouders van het slachtoffer.[96]
Echter, uit het onderzoek *'Ze wilde het zelf. Toch?'* van Dettmeijer-Vermeulen en Boot-Matthijssen (2014) blijkt dat daders van binnenlandse, seksuele uitbuiting zich in de rechtszaal met name verdedigen met het argument dat het slachtoffer 'het zelf wilde'. Ook uit het onderzoek van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven (2015) blijk dat mensenhandelaren met name deze techniek hanteren. Zo blijkt uit hun onderzoek dat 50 van de 51 onderzochte daders ontkende schuldig te zijn aan het delict en elke uitbuiting of de intentie van uitbuiting ontkende. De daders gaven aan dat zij het slachtoffer kende, maar dat ze het slachtoffer bijvoorbeeld alleen onderdak boden. Over het algemeen beschouwden de daders hun daden derhalve niet als verwijtbaar/crimineel en toonden zij geen berouw voor het slachtoffer.[97]

91 Topalli 2005, p.800.
92 Copley 2014, p.46.
93 Terpstra, Van Dijke & Van San 2005.
94 Copley 2014, p.51.
95 Kara 2009, p.51 in Copley 2014.
96 In eerder onderzoek blijken daders hun verantwoordelijkheden te minimaliseren door o.a. te zeggen dat de slachtoffers niet gedwongen werden of dat ze niet wisten dat hun slachtoffer minderjarig was. Zie Shively et al. 2017, pp.18-19.
97 Rijken, Muraszkiewicz & Van de Ven 2015, p.35.

Denial of injury

Denial of injury betreft het ontkennen van de schade. Ook deze techniek wordt, veelal in combinatie met *denial of responsibility,* gebruikt door mensenhandelaren, zo blijkt uit bestaande literatuur. Uit onderzoek van Copley en Shively et al. blijkt bijvoorbeeld dat mensenhandelaren aangeven het slachtoffer juist te helpen en ontkennen ze dat het slachtoffer schade heeft geleden door de uitbuiting.[98] Een voorbeeld hiervan is een mensenhandelaar die van mening is dat hij zijn slachtoffers de kans op een beter leven geeft door hen uit de armoede te halen en geld te laten verdienen.[99] Middels deze techniek misbruiken de daders van mensenhandel de veelal kwetsbare situatie waarin de slachtoffers zich bevinden. De kwetsbaarheid/kwetsbare positie van het slachtoffer helpt hen in dergelijke situatie om hun eigen criminele gedrag te neutraliseren.

Denial of the victim

Een derde techniek die de daders (mogelijk) gebruiken is *denial of the victim*, waarbij ze ontkennen dat er sprake is van slachtofferschap en/of hun slachtoffers ontmenselijken.[100] Dat betekent dat de daders hun slachtoffers zien als 'voorwerp' dat zij bezitten. Opvallend is dat mensenhandelaren die gebruik maken van *denial of the victim* zich enerzijds beroepen op de verantwoordelijkheid van het slachtoffer en daarmee hun *agency* benadrukken en anderzijds het slachtoffer beschouwen als een 'voorwerp' dat zij toegeëigend hebben. Deze rechtvaardigingstechniek wordt minder vaak genoemd in de literatuur met betrekking tot mensenhandelaren.

Condeming the condemners

Een vierde manier om het delict te neutraliseren is door de veroordelaar te veroordelen, oftewel *condemning the condemners.* Een voorbeeld hiervan is een mensenhandelaar die aangeeft boos te zijn op de Nederlandse overheid; oftewel, hij wordt in zijn optiek veroordeeld door dezelfde mensen die hem nooit geholpen hebben toen het slecht ging met hem. Doordat ze dat niet gedaan hebben, kon hij niet anders dan overgaan tot deze daad. Derhalve is volgens hem de Nederlandse overheid (ook) schuldig aan het feit dat hij deze daad heeft uitgevoerd.[101] Door de veroordelers te veroordelen, minimaliseren mensenhandelaren hun eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van de uitbuiting.[102] Hoewel deze techniek nauwelijks wordt genoemd, heeft het er alle schijn van dat als deze techniek zou worden genoemd, deze alleen voor zou komen in combinatie met een van de bovenstaande technieken.

Appeal to higher loyalties

Tot slot is *appeal to higher loyalties* de vijfde neutralisatietechniek die Sykes en Matza onderscheiden. Dit houdt in dat de gangbare normen in de samenleving ten opzichte van andere normen als ondergeschikt worden beschouwd door de mensenhandelaar. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer een dader geld moest verdienen voor zijn familie of wanneer een dader mensenhandel pleegt in een afhankelijke context van een grotere organisatie waarvan hij lid is. Ook slachtoffers die worden gedwongen om andere slachtoffers te ronselen kunnen gebruik maken van deze neutralisatietechniek.[103] Echter, deze vorm wordt door Copley niet direct gelinkt aan mensenhandelzaken. Derhalve komen bij mensenhandelaren met name de eerste vier genoemde technieken voor.

Resumé

Wanneer het gaat om de gebruikte rationalisatietechniek van mensenhandelaren lijkt het met name te gaan om de techniek *denial of responsibility.* De overige vormen (*denial of injury, denial of the victim en condeming the condemners*) lijken minder vaak of helemaal niet voor te komen. De laatstgenoemde technieken lijken ook meer op gelegenheidsargumenten en komen derhalve bijna alleen voor in combinatie met de eerste vorm. *Appeal to higher loyalities* lijkt tot slot bijna niet voor te komen bij mensenhandelaren.

Deze bevindingen komen overeen met het beeld dat ontstaat uit de interviews met de drie geïnterviewde respondenten. Alle respondenten geven aan dat de daders veelal hun eigen verantwoordelijkheid ontkennen door de verantwoordelijkheid bij het slachtoffer te leggen en/of te ontkennen dat er sprake is van een slachtoffer. R2 zegt: *"Het verweer is vaak dat het vrijwillig was. Of dat de ander liegt en overdrijft en aangifte doet om er zelf beter van te worden."* Volgens R3 beseffen sommige daders niet dat wat ze doen, verkeerd is. Anderen weten dat volgens R3 wel: *"De meeste daders hebben wel het idee dat ze juridisch tegen de lamp kunnen lopen [..]. Dat er moreel ook iets verkeerd mee is, dat begrijpen ze niet denk ik. Dat voorzichtigheid geboden is en dat je tegen de lamp kan lopen als je in de weer gaat met minderjarigen, dat is wel duidelijk volgens mij."*

2.4 Modus operandi

Voor het beschrijven van de modus operandi wordt gestart met het eerste contactmoment tussen de dader en het slachtoffer (§2.4.1). Vervolgens wordt ingezoomd op duur en de vorm van het ronselen (§2.4.2) en de uitbuiting (§2.4.3). Tot slot wordt gekeken naar het contact met klanten (§2.4.4).

98 Copley 2014, p. 51; Shively et al. 2017, p.18.

99 Idem.

100 Copley 2014, p.52.

101 Van Dijke, De Ruiter & Terpstra 2015, p.25.

102 Copley 2014, p.53.

103 Slachtoffers die worden gedwongen om andere slachtoffers te maken, hebben overigens geen rationalisatietechniek nodig. Hun daden worden hen niet aangerekend onder de Nederlandse wet als zij kunnen aantonen dat zij hiertoe gedwongen zijn.

2.4.1. Eerste contactmoment dader en slachtoffer

In Nederland is er nauwelijks onderzoek gedaan naar het eerste contactmoment tussen de dader en het slachtoffer. Niettemin kan op basis van het geringe onderzoek het volgende beeld geschetst worden. Voor Nederland geldt dat de daders met name bekenden zijn van de slachtoffers die zij uitbuiten, aldus de Nationaal Rapporteur (2012). Uit zijn onderzoek blijkt dat bijna 70% van de mensenhandelaren een bekende was en afkomstig is uit het sociaal netwerk van het slachtoffer. Deze constatering blijkt eveneens te gelden voor daders van specifiek seksuele uitbuiting.[104]

104 NRM 2014b, p.156.

In contact komen met het slachtoffer

Uit internationaal onderzoek is niettemin meer bekend over de wijze waarop de dader en het slachtoffer elkaar kennen en hoe zij in contact komen. Uit onderzoek van Thorn blijkt dat de meeste daders een vreemde zijn voor het slachtoffer voorafgaand aan de uitbuitingsperiode (50%). Daarnaast komen de slachtoffers in mindere mate in contact met de dader via hun sociale netwerk (33%) of familie (17%).[105]

Er blijkt daarnaast uit onderzoek uit de Verenigde Staten dat familieleden betrokken zijn bij de uitbuiting van het slachtoffer of zelf het slachtoffer uitbuiten.[106] Onderzoek van Reid, Huard en Haskell laat zien dat een derde van de 62 onderzochte slachtoffers is uitgebuit door een familielid. In de meeste gevallen bleek de moeder van het slachtoffer (59%) verantwoordelijk voor de uitbuiting. Bij de overige slachtoffers waren een (vrouwelijke) verzorger, een neef, oom of de vader verantwoordelijk voor de uitbuiting. De belangrijkste motieven voor het seksueel uitbuiten van een familielid waren financieel gewin (47%) of het onderhouden van een drugsverslaving (21%). De onderzoekers stellen dat er verschillende redenen zijn waarom de slachtoffers die door een familielid worden uitgebuit veelal verborgen blijven.[107] Deze redenen zijn gerelateerd aan de (relatief) jonge leeftijd van het slachtoffer (gemiddeld waren de slachtoffers die zijn uitgebuit door familieleden drie jaar jonger ten opzichte van de andere slachtoffers), de afhankelijkheidsrelatie met hun (veelal) primaire verzorger en dreigementen vanuit de uitbuiter. Een mogelijke vraag die uit internationaal onderzoek voortvloeit is of en in hoeverre dit in Nederland ook voorkomt. Als dat het geval is, dan blijft het in ieder geval onder de radar.

Wanneer het gaat om de manier waarop de dader en het slachtoffer met elkaar in contact komen, ontstaat op basis van internationaal onderzoek het volgende beeld. De band met de dader blijkt voorheen vooral op fysieke wijze te worden opgebouwd. In recentere zaken blijkt daarentegen dat het eerste contact steeds vaker online plaatsvindt.[108] In totaal gaven 55% van de respondenten (die in 2015 werden uitgebuit) aan dat ze de dader via het internet leerden kennen.[109] Uit verschillende internationale onderzoeken blijkt daarnaast dat het internet een steeds grotere rol speelt in het ronselen van de slachtoffers. Mensenhandelaren maken volgens deze onderzoeken steeds meer gebruik van online grooming om hun slachtoffers te ronselen via allerlei online platformen.[110] Het internet wordt derhalve steeds meer gezien als 'organisatie- en facilitair'-platform voor mensenhandelaren.[111]

105 Thorn 2018, p.24. Zie ook Viuhko 2017; Weitzer 2014.
106 Reid, Huard & Haskell 2015, pp. 365-367.
107 Reid, Huard & Haskell 2015, p. 370.
108 Thorn 2018, p. 127.
109 Idem.
110 Latonero 2012, p.28.
111 Myria 2017.

2.4.2 De ronselperiode

Zoals in §2.2 naar voren komt, lijkt binnenlandse seksuele uitbuiting in veel gevallen te gaan over meisjes die het slachtoffer worden van een zogenoemde 'loverboy'.[112] Loverboys worden in de kamerbrief van januari 2016 van de toenmalige minister van Veiligheid en Justitie en de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport omschreven als 'mensenhandelaren die met verleidingstactieken, manipulaties, chantage en/of geweld meisjes inpalmen met het oogmerk hen voor zich te laten werken in de prostitutie of illegale sectoren.[113] Een bekende modus operandi van loverboys is dat zij zich kenmerken door een specifieke methode om hun slachtoffers, veelal kwetsbare minderjarigen, te verleiden tot een liefdesrelatie om ze vervolgens te dwingen tot prostitutie. In de literatuur wordt evenwel een verschuiving waargenomen van het aangaan van een 'liefdesrelatie' naar het inzetten van meer directe dwangmiddelen.[114] Het zwaartepunt lijkt niet meer te liggen op het inpalmen van de slachtoffers op een liefdevolle manier, maar op het met (verschillende vormen van) geweld dwingen tot het hebben van seks tegen betaling.

Het is niet mogelijk om deze verschuiving te bevestigen noch te verwerpen op basis van bestaand Nederlands onderzoek. Uit onderzoek van de Nationaal Rapporteur blijkt evenwel dat er in Nederland weinig geweld wordt gebruikt door mensenhandelaren bij het ronselen van de (minderjarige) slachtoffers voor specifiek seksuele uitbuiting.[115] Met name verleiding of misbruik ten aanzien van een liefdesrelatie (bijna 50%) en misbruik van een kwetsbare positie (ruim 40%) blijken veel gebruikte dwangmiddelen te zijn. Daarnaast komt ook psychische druk en misleiding of misbruik ten aanzien van vriendschap voor (beide bijna 30%).[116] Uit de Nederlandse literatuur blijkt derhalve een wisselend beeld te ontstaan omtrent het gebruik van dwangmiddelen gedurende de ronselperiode.

Gehanteerde dwangmiddelen tijdens de ronselperiode

In internationale literatuur zijn diverse onderzoeken gedaan naar de gehanteerde ronseltechnieken door de daders. Onderzoek van Reid en Fox (2019) laat zien dat de daders naast het aangaan van een liefdesrelatie, de slachtoffers isoleren en intimideren. Daarnaast bouwen de daders een vertrouwensrelatie op met het slachtoffer door bijvoorbeeld voor de slachtoffers klaar te staan als zij problemen hebben. Ook vonden de onderzoekers dat de daders seks en/of seks tegen betaling veelal normaliseren. Tegelijkertijd passen de daders in mindere mate afpersing of chantage toe. Als ze dat wel doen, dan voorzien ze slachtoffers veelal van geld, spullen, drugs of onderdak om hier later geld voor terug te vragen.[117]

Ook onderzoek van Roe-Sepowitz laat zien dat de daders veelvuldig gebruik maken van de kwetsbaarheid van het slachtoffer.[118] In een kwart van de zaken (23%) waren de slachtoffers bijvoorbeeld weggelopen vanuit huis of uit een instelling (veruit de meeste slachtoffers woonden thuis, namelijk 8 op de 10. De overige slachtoffers woonden in veel gevallen in jeugdzorginstellingen). Daarnaast legden de daders (in mindere mate) mooie beloftes voor aan de slachtoffers of gingen zij vriendschappen of een relatie aan. Fysiek geweld (20%) of seksueel geweld (18%) werden beide bij één op de vijf slachtoffers ingezet.

Uit onderzoek van Thorn gericht op binnenlandse seksuele uitbuiting in de Verenigde Staten, ontstaat daarentegen een ander beeld. Zo blijken Amerikaanse meisjes en vrouwen veel vaker te worden gedwongen door verbaal en fysiek geweld (85% respectievelijk 83%), gevolgd door gedwongen middelengebruik (62%) en verkrachting (49%).[119] Op basis van deze onderzoeken, ontstaat ook in de Verenigde Staten een wisselend beeld inzake de modus operandi van mensenhandelaren.

In §2.4.1 is beschreven dat uit onderzoek uit de Verenigde Staten blijkt dat mensenhandelaren in toenemende mate gebruik maken van internet om in contact te komen met slachtoffers of dat internet wordt gebruikt in het seksueel uitbuiten van slachtoffers. Echter, dit kan voor de Nederlandse context niet worden ontkend noch bevestigd.

Het ronselen van de slachtoffers blijkt in Nederland namelijk veelal fysiek plaats te vinden. Een kanttekening bij deze constatering is niettemin dat het laatste kwantitatieve onderzoek dat hier-

112 Omdat loverboys mensenhandelaren zijn, wordt in onderzoek gesproken over mensenhandelaren in plaats van loverboys.

113 Kamerstukken II, 2015-2016, 713864, 7 januari 2016 (Kamerbrief)

114 Verwijs et al. 2011, p.71;92.; NRM, 2010, p.48.

115 Bij zestig opsporingsonderzoeken is er gedurende de ronselperiode sprake van seksueel geweld (10%), niet-seksueel geweld (7%), dreiging met (seksueel) geweld (12%), dreiging met (seksueel) geweld jegens familie van het slachtoffer (5%) en van fysieke opsluiting (3%). Het is onduidelijk bij hoeveel slachtoffers deze vormen van geweld hebben gespeeld, aangezien per opsporingsonderzoek meerdere slachtoffers op verschillende wijze geronseld kunnen zijn en één slachtoffer ook op meerdere manieren geronseld kan zijn.

116 NRM 2014b, p.157.

117 Reid 2016, vanaf p.497.

118 Roe-Sepowitz 2019, p. 615.

119 Thorn 2018, p.30.

op ingaat dateert uit 2014.[120] Hieruit blijkt dat de slachtoffers met name in de horeca, via internet, in een prostitutiegebied, uitgaansgebieden of op scholen geronseld zijn. In het kwalitatieve onderzoek van Dorst (2016) wordt niettemin geconcludeerd dat steeds meer slachtoffers worden geronseld middels internet.[121] Met name chantage via internet, zoals bijvoorbeeld het dreigen te verspreiden van gevoelig beeldmateriaal, vormt hierbij een manier om het slachtoffer afhankelijk te maken van de dader.[122] Zij onderbouwt dit aan de hand van voorbeelden.

Het ronselen van slachtoffers

Internationaal onderzoek van Reid en Fox (2019) laat zien dat naast chatrooms en social media, de slachtoffers veelal worden geronseld op plekken die de slachtoffers regelmatig bezoeken (bijvoorbeeld winkelcentra of jeugdzorginstellingen) of via familie.

Tot slot is binnen de Nederlandse context weinig tot niets bekend over de duur van het ronselproces. Hoewel enkele onderzoeken opmerken dat de ronselperiode steeds minder lang duurt en/of lijkt te duren, wordt hier geen onderbouwing voor gegeven.[123]

Duur van ronselen en uitbuiting in de VS

In de Verenigde Staten is daarentegen wel onderzoek gedaan naar de ronselperiode. Zo blijkt dat in 42% van de gevallen het vertrouwen van een slachtoffer al binnen een maand wordt gewonnen door de dader en in 28% binnen 4 maanden. De dader wint het vertrouwen op verschillende manier. Zo kan hij veinzen dat hij voor het slachtoffer zal zorgen (88%) en dat hij spullen voor het slachtoffer gaat kopen (83%). De dader kan ook valse beloften doen (74%) of een liefdesrelatie aangaan (73%).[124]

2.4.3 De uitbuitingsperiode

In Nederland is in eerder onderzoek geen verschil gemaakt tussen dwangmiddelen die worden toegepast in de ronsel- dan wel uitbuitingsperiode waardoor niet expliciet gezegd kan worden welke dwangmiddelen specifiek worden ingezet tijdens de uitbuitingsperiode. Dit ligt in de Verenigde Staten anders.

Gehanteerde dwangmiddelen gedurende uitbuitingsperiode

In internationale literatuur zijn verschillende specifieke tactieken beschreven die daders gebruiken om hun slachtoffers in de uitbuitingssituatie te houden. Reid beschrijft bijvoorbeeld dat de daders veelal gebruik maken van schaamte, afpersing, het medeplichtig maken van de slachtoffers of door het isoleren van de slachtoffers (o.a. door het afpakken van hun telefoon of door hen op te sluiten). Verder kunnen slachtoffers ook financieel afhankelijk gemaakt worden of geïntimideerd worden (o.a. door het gebruik van geweld of de dreiging het slachtoffer aan de politie of jeugdzorg te melden).[125]

Roe-Sepowitz heeft in haar onderzoek onder andere gekeken naar (gedwongen) drugsgebruik en het gebruik van geweld als technieken die daders toepassen om de slachtoffers in de uitbuitingssituatie te houden. Zij beschrijven dat daders drugs toedienen aan het slachtoffer (21%) of fysiek geweld (33%), seksueel geweld (36%) en dreiging met geweld of psychisch geweld (37%) toepassen.[126] Zij zagen het aantal daders dat deze vormen van geweld pleegde overigens wel significant dalen over de jaren.[127]

Voor zover bekend heeft alleen de Nationaal Rapporteur eerder gekeken naar de duur van de uitbuitingsperiode. In het onderzoek van de Nationaal Rapporteur uit 2014 naar 77 opsporingsonderzoeken naar mensenhandel, blijkt dat over de jaren 2009 – 2012 de uitbuiting gemiddeld 19,2 maanden duurde. Wanneer specifiek wordt gekeken naar de duur van seksuele uitbuiting, blijkt dit 17,4 maanden te duren.[128] In eerder onderzoek constateerde de Nationaal Rapporteur dat de gemiddelde uitbuitingsduur per slachtoffer gemiddeld 10 maanden was.[129] Het is niet duidelijk hoe het verschil in uitbuitingsduur tussen deze twee onderzoeken kan worden verklaard.

120 NRM 2014b, p. 156 e.v.

121 Dorst heeft voor haar onderzoek zes diepte-interviews en twee expertmeetings gehouden met deskundigen op het gebied van mensenhandel.

122 Dorst 2016, p.13.

123 Verwijs et al. 2011, p.23; CCV 2012, Jobse 2011 en Verwijs 2011 in Dorst 2017, p.13;49; Thorn 2018, p.27.

124 Thorn 2018, p.27. Bij de slachtoffers kan de dader verschillende manieren gebruiken om het vertrouwen van het slachtoffer te winnen. Vandaar dat het percentage optelt tot meer dan 100%.

125 Reid 2016, p. 498.

126 Roe-Sepowitz, 2019, pp. 616-617.

127 Roe-Sepowitz 2019, p.622.

128 NRM 2014b, p.151. Uit dit onderzoek wordt echter niet duidelijk wat gezien wordt als startpunt van de uitbuiting. Mogelijk wordt de ronselperiode volledig aangeduid als onderdeel van de uitbuiting. Als eindpunt wordt gezien het moment dat de uitbuitingssituatie aan het licht kwam van in ieder geval relevante opsporingsinstanties en een opsporingsonderzoek door de politie werd ingesteld.

129 NRM 2012, p. 157

2.4.4 Contact met klanten

Niet alleen tijdens de ronselperiode blijkt internet mogelijk een grote(re) rol te spelen, ook bij het werven van klanten tijdens de uitbuitingsperiode lijkt internet steeds belangrijker te worden, althans dat blijkt uit onderzoek uit de Verenigde Staten. In Nederland is hier voor zover bekend geen onderzoek naar gedaan.

Werven van klanten gedurende de uitbuitingsperiode

Uit internationaal onderzoek blijkt dat door de komst van het internet mensenhandelaren hun slachtoffers steeds vaker online aanbieden.[130] Het aantal slachtoffers dat online wordt aangeboden blijkt sinds 2009 hoger te zijn dan het aantal slachtoffers dat fysiek werd aangeboden.[131] Uit onderzoek van Thorn blijkt daarnaast dat de jongere slachtoffers vaker online worden aangeboden dan oudere slachtoffers. [132] Het werven van klanten blijkt in de Verenigde Staten ook steeds vaker via internet te gebeuren. Uit het onderzoek van Roe-Sepowitz blijkt dat dit bij twee derde van de slachtoffers gebeurde.[133]

Als het werven online gebeurt, gebeurt dit veelal via 'reguliere' websites, zoals Facebook, Kik, Craigslist of Backpage. Deze stijging in het online adverteren is volgens Thorn gerelateerd aan het aantal klanten per dag. Een op de vier respondenten die online adverteerden, ontvingen namelijk meer dan 10 klanten per dag in tegenstelling tot een op zeven die offline adverteerden.[134] Uit onderzoek van Thorn blijkt tevens dat het contact met de klanten kan worden gerelateerd aan de leeftijd van het slachtoffer. Hoe jonger de slachtoffers, hoe vaker de dader het contact met de klant legt en onderhoudt. De communicatie blijkt voornamelijk te lopen via belcontact via de telefoon (84% wanneer het slachtoffer contact heeft met de klant en 67% wanneer de dader contact heeft met de klant) of via sms-berichten (67% wanneer het slachtoffer contact heeft met de klant en 56% wanneer de dader contact heeft met de klant).[135] Ook contact via social media komt steeds vaker voor. De slachtoffers die in 2010-2012 voor het eerst uitgebuit zijn hadden in 29% van de gevallen contact met klanten via social media, in tegenstelling tot 41% van de slachtoffers die in 2015-2017 voor het eerst zijn uitgebuit.[136] Ook in het contact met klanten is de steeds voornamere rol van het internet derhalve zichtbaar.

130 Thorn 2018, p.39.
131 Thorn 2018, p.39.
132 Idem.
133 Roe-Sepowitz 2019, p.616.
134 Thorn 2018, p.7.
135 Thorn 2018, p.45
136 Thorn 2018, p.44

Sectoren van uitbuiting

De Nationaal Rapporteur heeft van 1.150 mogelijke slachtoffers in de periode 2013-2017 de sectoren onderzocht waar zij worden uitgebuit.[137] Daaruit blijkt dat de meeste slachtoffers in de thuisprostitutie worden uitgebuit (44%), en in mindere mate als escort of in hotels (20%), in raamprostitutie (15%) of in bordelen, clubs of privéhuizen (13%). De overige 7% wordt in 'overige' sectoren uitgebuit, waaronder massage- of beautysalons, straatprostitutie en webcamseks worden verstaan. Over de jaren heen constateren zij een ontwikkeling waarbij het aandeel slachtoffers dat wordt uitgebuit in de meer zichtbare sectoren (zijnde bordelen, clubs, privéhuizen en raamprostitutie) daalt ten faveure van slachtoffers in de minder zichtbare vormen. Op basis van gecorrigeerde gegevens schat de Nationaal Rapporteur dat in 2016 en 2017 81% van de slachtoffers wordt uitgebuit in minder zichtbare sectoren. In 2013 tot en met 2015 is dit 66%.[138]

Uitbuitingssituatie in de Verenigde Staten

Onderzoek van Roe-Sepowitz laat zien dat meer dan de helft van de slachtoffers is uitgebuit in een hotelkamer. Daarnaast werkte één op de vijf slachtoffers als escort. De slachtoffers werden daarentegen in mindere mate uitgebuit in tippelzones, raamprostitutie, huizen, appartementen of clubs.[139] Ook het onderzoek van Thorn laat zien dat de meeste slachtoffers, maar liefst 81%, klanten ontving in hotels. Daarnaast waren huizen (vermoedelijk zowel thuisprostitutie als escort) (59%) en auto's (53%) veelgenoemde ontmoetingsplaatsen. Met name de slachtoffers ouder dan 15 jaar, werden significant vaker in hotels uitgebuit.[140] Onderzoek van Thorn laat tevens zien dat de slachtoffers steeds vaker online worden uitgebuit. Het aantal slachtoffers dat online wordt uitgebuit is gestegen van 26% voor 2004 tot 40% na 2004. [141] Hierbij vindt de uitbuiting ook niet noodzakelijkerwijs meer fysiek plaats, maar kan het slachtoffer ook via bijvoorbeeld de webcam in contact komen met een klant.

Tot slot laat het onderzoek van Roe-Sepowitz zien dat de meerderheid van de daders de volledige opbrengsten van het slachtoffer zelf houdt en dat het slachtoffer er nauwelijks zelf geld aan overhoudt.[142]

137 NRM 2018, p. 66. Dit betreft 35,5% van alle slachtoffers die bij CoMensha zijn gemeld in deze periode. Van de overige slachtoffers is de sector van uitbuiting niet geregistreerd.
138 Bijgeschatte gegevens zijn gebaseerd op 65,3% van de slachtoffers (NRM 2019, p. 67).
139 Roe-Sepowitz 2019, p.616.
140 Thorn 2018, p.45.
141 Thorn 2018, p.29.
142 Roe-Sepowitz 2019, p.616.

Resumé

Het beeld dat er een verschuiving van de modus operandi lijkt plaats te vinden van het inzetten van een (eenzijdige) liefdesrelatie naar het steeds meer gebruiken van (directe) dwang om de slachtoffers tot seksuele uitbuiting te dwingen, kan worden ontkend noch bevestigd op basis van bestaande literatuur. Uit de literatuur ontstaat wel het beeld dat er door mensenhandelaren in Nederland weinig geweld wordt gebruikt jegens de Nederlandse slachtoffers tijdens de ronselperiode en meer gebruik wordt gemaakt van het misbruiken van een kwetsbare positie van het slachtoffer en misleiding.

Dit beeld wordt bevestigd door de geïnterviewde respondenten: *"Ik denk dat, in de gevallen waar gebruik wordt gemaakt van de loverboymethodiek, de dader het slachtoffer afhankelijk heeft gemaakt. Daar is de dader heel bewust en instrumenteel en lijkt het alsof hij op geen enkele manier warme gevoelens heeft voor iemand. Maar dat geloof ik niet. Ik geloof wel dat het gewoon een manier is om geld te verdienen. En zo lang je iemand hebt die geld voor je verdient, is die persoon van waarde. Daarna niet meer."* (R1)

Op basis van de huidige stand van Nederlands onderzoek kan het beeld dat internet een steeds grotere rol speelt tijdens de ronsel- en uitbuitingsperiode niet worden bevestigd noch ontkend. Het is echter wel aannemelijk op basis van internationale onderzoeksbevindingen.

Uit de interviews ontstaat ook het beeld dat steeds vaker gebruik wordt gemaakt van digitale dwangmiddelen. Alle drie de respondenten gaven aan dat het met name gaat om afpersing van de slachtoffers met seksueel getinte foto´s of filmpjes (*sextortion*). Volgens R1 is dat ook een reden dat de ronselperiode tegenwoordig steeds minder lang duurt: *"Je zag dat er steeds meer nagedacht werd over hoe snel je iemand nou eigenlijk kan inzetten als prostituée. [..] Toen zag je ook veel meer dat naaktfoto's gebruikt werden als pressiemiddel. Dus naast het selecteren van mensen, werd het [social media en internet] uiteindelijk ook gebruikt als pressiemiddel om gewoon iemand heel snel onder dwang en zonder angst uit te buiten"*. Tot slot vertelt een respondent dat hij merkt dat de daders hun werkwijze gedurende de uitbuiting veranderen, omdat zij snel doorhebben waar de politie op rechercheert. Zo kunnen zij hun modus operandi aanpassen naar manieren waardoor ze buiten schot van de politie blijven.

2.5 Samenwerkingsverbanden

Met betrekking tot mensenhandel maakt de Nationaal Rapporteur in 2012 onderscheid tussen drie verschillende mensenhandelstructuren: (i) binnenlandse kleinschalige seksuele uitbuiting, (ii) Europese seksuele uitbuiting en (iii) internationale seksuele uitbuiting.[143] Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat het bij binnenlandse kleinschalige seksuele uitbuiting (49%) gaat om gemiddeld 1,8 verdachten en 1,6 slachtoffers per zaak. De verdachten komen voornamelijk uit Turkije, Marokko, Suriname of de voormalige Nederlandse Antillen (52%) of uit Nederland (44%).[144] Uit een clusteranalyse van de Rapporteur uit 2014 naar netwerken van daders blijkt opnieuw dat slachtoffers van binnenlandse seksuele uitbuiting (1,9 slachtoffer per zaak)[145] meestal zijn geboren in Nederland en dat in de helft van de opsporingsonderzoeken tenminste één verdachte uit Nederland komt.[146] De andere helft komt uit Turkije, Marokko of Suriname. Zowel de verdachten als de slachtoffers zijn jonger ten opzichte van de andere structuren (Midden- en Oost-Europese seksuele uitbuiting en uitbuiting buiten de seksindustrie).[147]

Uit onderzoek van de Rapporteur uit 2012 blijkt dat in meer dan de helft van de onderzochte opsporingsonderzoeken sprake is van een (schijn)liefdesrelatie tussen de dader en het slachtoffer.[148] Verdachten van binnenlandse seksuele uitbuiting zijn gemiddeld de jongste verdachten en hun slachtoffers zijn voornamelijk geboren in Nederland. Daarnaast opereren zij minder vaak in samenwerkingsverband dan verdachten van de andere twee structuren en als ze wel in een samenwerkingsverband opereren is deze in het algemeen kleiner van aard.[149]

De Nationaal Rapporteur constateert in haar onderzoek van 2014 dat de opsporingsinstanties in 38% van de 77 opsporingsonderzoeken zicht hadden op een crimineel samenwerkingsverband wanneer er sprake is van seksuele uitbuiting.[150] Deze 77 opsporingsonderzoeken betreffen overigens zowel binnenlandse, als grensoverschrijdende seksuele uitbuiting. Bij het vaststellen of er sprake is van een crimineel samenwerkingsverband is uitgegaan van 'drie of meer personen die samenwerken en elkaar weer bij anderen introduceren om criminele activiteiten te verrichten'.

143 NRM 2012, p.160 e.v. Deze analyse is gebaseerd op 55 onderzochte opsporingsonderzoeken.

144 Hierbij gaat het om zaken waar in ieder geval één verdachte geboren is in een van de genoemde landen. Dit geldt tevens voor de genoemde cijfers betreft herkomstland in de rest van de paragraaf.

145 In dit onderzoek is niet gekeken naar het aantal verdachten per cluster, in tegenstelling tot het onderzoek uit 2012.

146 2014b

147 NRM 2014b, p. 179.

148 NRM 2012. Deze analyse is gebaseerd op 55 onderzochte opsporingsonderzoeken

149 Wanneer sprake is van Europese seksuele uitbuiting (40%) gaat het om 2,8 verdachten en 3,6 slachtoffers per zaak en komen de verdachten met name uit Midden- en Oost- Europa (96%). In bijna een kwart van de onderzoeken bleek sprake te zijn van een (schijn)liefdesrelatie tussen de dader en slachtoffer. Het aantal verdachten en slachtoffers bij internationale seksuele uitbuiting (11%) is vele malen groter dan bij de andere twee vormen van seksuele uitbuiting, namelijk gemiddeld 4 verdachten en 23,2 slachtoffers per onderzoek. De verdachten komen met name uit Azië (100%) of Nederland (83%). In geen een van de onderzochte onderzoeken was sprake van een (schijn)liefdesrelatie.

150 NRM 2014b, p. 176 ev.

Bij deze samenwerkingsverbanden zijn gemiddeld 5,5 leden betrokken en zijn er per onderzoek gemiddeld 5,7 slachtoffers betrokken.

Op basis van onderzoek van de politie ten behoeve van het nationale dreigingsbeeld (2017), wordt het beeld van de Nationaal Rapporteur bevestigd dat daders van binnenlandse, seksuele uitbuiting minder georganiseerd te werk gaan dan daders van grensoverschrijdende, seksuele uitbuiting.[151] Volgens Verwijs blijkt het bij daders van binnenlandse, seksuele uitbuiting ook meer om los-vast netwerken te gaan en zijn deze netwerken derhalve minder georganiseerd.[152]

De samenwerkingsverbanden die de Nationaal Rapporteur heeft onderzocht in 2014 (waaronder binnenlandse kleinschalige seksuele uitbuiting) blijken voornamelijk te bestaan uit leden die op een informele wijze, zoals vriendschappelijk, familiair of als partner, gerelateerd zijn aan elkaar (69%).[153]

Tot slot blijkt dat verdachten van binnenlandse seksuele uitbuiting zich significant vaker bezighouden met andere criminele activiteiten ten opzichte van verdachten die zich bezighouden met grensoverschrijdende mensenhandel.[154]

Resumé

Uit de literatuur ontstaat het beeld dat er verschillende mensenhandelstructuren onderscheiden kunnen worden, namelijk binnenlandse seksuele uitbuiting, Europese seksuele uitbuiting, internationale seksuele uitbuiting en tot slot uitbuiting buiten de seksindustrie. Bij binnenlandse seksuele uitbuiting is er zelden sprake van georganiseerde criminele netwerken, maar meer van solisten dan wel kleinschalige los-vast samenwerkingsverbanden. Tot slot komen de meeste slachtoffers en verdachten uit Nederland en wordt op basis van internationaal onderzoek het beeld geschetst dat daders veelal slachtoffers maken binnen hun eigen etnische groep.

Een deel van dit beeld wordt bevestigd in de interviews met de drie respondenten. Zij geven aan dat er zelden sprake is van een groot mensenhandelnetwerk. Volgens hen gaat het met name om los-vast netwerken waarin verschillende mensen verschillende taken dragen. In vergelijking met grensoverschrijdende mensenhandel, is binnenlandse mensenhandel volgens R3 eerder *'los zand'*.

Internationaal onderzoek naar netwerken

Uit internationaal onderzoek van Shively et al. blijkt dat de meeste daders van seksuele uitbuiting alleen werken.[155] Het onderzoek van Shively et al. laat zien dat het in 57% van de gevallen gaat om solisten, waarbij de daders geen hulp of steun van anderen krijgen. Als zij al samenwerken met anderen, betreffen het veelal relatief kleine groepen van twee of drie daders. Onderzoek van Roe-Sepowitz laat daarentegen zien dat de meeste daders juist in groepen werken (68%) in plaats van alleen (32%). Het leeftijdsverschil van de slachtoffers van daders die alleen werken en die in groepen werken is volgens hetzelfde onderzoek verwaarloosbaar (respectievelijk 15,3 en 15,4 jaar).[156]

Onderzoek van Denton (2016) toont aan dat daders veelal slachtoffers uitbuiten met dezelfde afkomst als zij.[157] Zo blijkt dat daders en slachtoffers binnen een netwerk veelal dezelfde etnische achtergrond hebben. Tevens blijkt uit dit onderzoek dat het geslacht van de mensenhandelaar niet bepalend is voor iemands rol binnen een netwerk.[158]

2.6 Resumé

Onderzoek blijkt schaars naar mensenhandelaren in Nederland. Op basis van nationaal dan wel internationaal onderzoek kan het beeld dat internet een steeds grotere rol speelt tijdens de ronsel- en uitbuitingsperiode niet worden bevestigd noch ontkend. Het beeld dat de ronselperiode korter duurt door het (toenemende) gebruik van harde dwangmiddelen is eveneens niet te bevestigen noch te ontkennen, net als het toenemende gebruik van geweld tijdens de uitbuitingsperiode. Uit de literatuur blijkt wel dat financieel gewin het meest voorkomende motief is van mensenhandelaren om het slachtoffer uit te buiten. Tot slot bevestigt de literatuur het beeld dat daders veelal slachtoffers maken binnen hun eigen etnische groep en dat de samenwerkingsverbanden van binnenlandse seksuele uitbuiting voornamelijk bestaan uit los-vast netwerken. In hoofdstuk 7 wordt op basis van het dossieronderzoek gekeken of bovenstaande bevindingen kunnen worden aangevuld, dan wel worden bevestigd of weerlegd.

151 Boerman, Grapendaal, Nieuwenhuis en Stoffers 2014, p. 71

152 Verwijs et al. 2011, p. 24.

153 NRM 2014b, p. 179. Van de 29 onderzochte verbanden was in 52% sprake van informele verbanden, in 7% sprake van formele verbanden (op basis van een zakelijke relatie), in 17% sprake van zowel informele als formele verbanden en in 24% was het onbekend.

154 NRM 2014b, p. 186.

155 Shively et al., 2017, p.16.

156 Roe-Sepowitz 2019, p. 615.

157 Denton 2016, p.41.

158 Denton 2016, p.49.

3. PROCESKENMERKEN OPSPORINGSONDERZOEKEN

In het vorige hoofdstuk is een algemeen beeld geschetst van de achtergrond van de daders, de gehanteerde modus operandi en samenwerkingsverbanden van de daders. Dit hoofdstuk gaat in op de kenmerken van de opsporingsonderzoeken die geanalyseerd zijn. In §3.1 wordt de dataset beschreven. Vervolgens wordt er in §3.2 ingegaan op de algemene kenmerken van de geanalyseerde zaken. Het hoofdstuk sluit af met een resumé (§3.3).

3.1 De dataset

In deze paragraaf wordt er een schets gegeven van de dataset. Deze dataset ligt ten grondslag aan de beschrijving van de achtergrondkenmerken, modus operandi en samenwerkingsverbanden in de volgende drie hoofdstukken. Ten eerste worden de inclusiecriteria van de opsporingsonderzoeken beschreven (§3.1.1) en vervolgens wordt ingegaan op de spreiding van de geïncludeerde opsporingsonderzoeken (§3.1.2). Ten derde wordt gekeken naar de informatiebronnen waarvan gebruik is gemaakt in het onderzoek (§3.1.3) en tot slot wordt het perspectief beschreven van waaruit de informatiebronnen worden geanalyseerd (§3.1.4).

3.1.1 Inclusiecriteria

Voor het onderzoek is gebruikgemaakt van informatie uit 25 opsporingsonderzoeken. Deze onderzoeken zijn geselecteerd aan de hand van de volgende inclusiecriteria:

(i) Er heeft een veroordeling plaatsgevonden voor seksuele uitbuiting (artikel 273f Wetboek van Strafrecht).
(ii) De uitspraak (in eerste aanleg) moet zijn gedaan in de periode 2016 tot en met 2019.
(iii) De dader is een man.
(iv) Tenminste één van de slachtoffers waarbij mensenhandel is bewezen is ten tijde van de uitbuiting jonger dan 24 jaar.
(v) Er is sprake van binnenlandse seksuele uitbuiting.

Alle slachtoffers van binnenlandse seksuele uitbuiting die voorkomen in het opsporingsonderzoek zijn meegenomen in het onderzoek, ook wanneer zij ouder waren dan 23 jaar ten tijde van de uitbuiting. De reden dat deze slachtoffers zijn meegenomen, is dat dit bijdraagt aan het beeld van de dader. Wanneer er meerdere daders veroordeeld zijn, is het betreffende opsporingsonderzoek geanalyseerd vanuit het perspectief van de dader die de hoogste (vrijheids-)straf opgelegd heeft gekregen.[159]

3.1.2 Landelijke spreiding

Er is getracht een landelijke spreiding te verkrijgen ten aanzien van de opsporingsonderzoeken. Alle Afdelingen Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel (AVIM) van de verschillende politie-eenheden zijn derhalve benaderd met de vraag hoeveel opsporingsonderzoeken zij hebben (gehad) die voldoen aan bovenstaande inclusiecriteria. In onderstaand figuur staat weergegeven hoeveel opsporingsonderzoeken van de verschillende regionale afdelingen beschikbaar waren en welke opsporingsonderzoeken zijn geïncludeerd in het onderzoek.

Figuur 1 Landelijke spreiding opsporingsonderzoeken (n = 55)

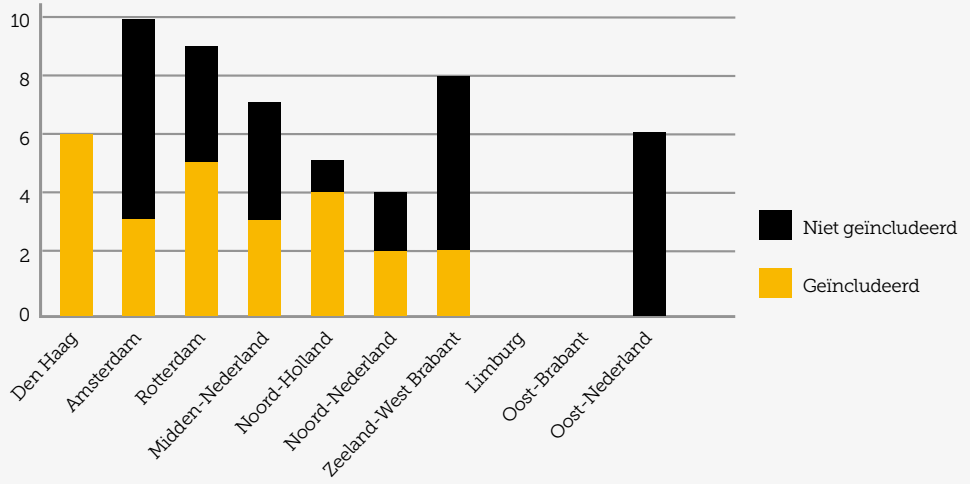

Van de 55 opsporingsonderzoeken die beschikbaar waren voor het onderzoek, zijn er 25 geïncludeerd. Om een landelijke spreiding te generen is ervoor gekozen om van elke eenheid minimaal twee opsporingsonderzoeken mee te nemen. Echter, hier is van afgeweken ten aanzien van Oost-Nederland. Ten tijde van de analyse bleek dat na 25 opsporingsonderzoeken de saturatiegraad was bereikt, oftewel dat er geen nieuwe informatie meer naar voren kwam uit de opsporingsonderzoeken. Op dat moment is de keuze gemaakt om te stoppen met de dataverzameling waardoor Oost-Nederland niet meegenomen is.

159 Zie bijlage 2 voor een uitgebreidere onderzoeksverantwoording waar wordt ingegaan op de wijze van analyseren.

Daarnaast hebben de eenheden Limburg en Oost-Brabant aangegeven geen opsporingsonderzoeken beschikbaar te hebben die voldoen aan de inclusiecriteria. Daarom zijn deze eenheden ook niet meegenomen. Indien er meerdere opsporingsonderzoeken beschikbaar waren (bijvoorbeeld bij Amsterdam, Rotterdam, Midden-Nederland, Zeeland-West Brabant, Noord-Nederland en Noord-Holland) is de keuze gemaakt om de opsporingsonderzoeken met de meest recente uitspraken te includeren. Bij de eenheid Den Haag zijn alle beschikbare opsporingsonderzoeken meegenomen in het onderzoek.[160]

3.1.3. Informatiebronnen

In de opsporingsonderzoeken zijn verschillende informatiebronnen geïnventariseerd. De informatiebronnen zijn vervolgens verdeeld in vijf categorieën. De informatiebronnen die hieronder zijn genoemd, zijn gebruikt voor het onderzoek.[161] De verschillende informatiebronnen betreffen:

I. **Objectieve gegevens/ambtshandelingen:** Voorbeelden van objectieve gegevens die in de opsporingsonderzoeken veelvuldig voorkomen zijn: gegevens van inkomstenbelasting, rekeningoverzichten, afgeluisterde telefoongesprekken, chatgesprekken, reserveringen in hotels, camerabeelden en fotomateriaal, justitiële documentatie, huuroverzichten van kamers in een prostitutiestraat et cetera.
II. **Vonnissen/arresten:** In de vonnissen en arresten zijn de bewijsmiddelen die zijn aangedragen door het Openbaar Ministerie en de verdediging gewogen en wordt door de rechter(s) beslist of zij het ten laste gelegde bewezen acht(en).
III. **Reclasseringsrapporten en pro-Justitiarapportages**: In de reclasseringsrapporten en pro-Justitiarapportages doen reclasseringsmedewerkers, psychologen en psychiaters onderzoek naar de achtergronden van de dader.
IV. **Verklaringen slachtoffers en getuigen:** Verschillende slachtoffers, getuigen en overige betrokkenen zijn uitgebreid bevraagd met betrekking tot de verdachten, de ronsel- en uitbuitingsperiode en de periode hierna. De slachtoffers vertellen over hun gevoelens en de modus operandi van de daders, maar geven ook een beeld van de context van de uitbuitingssituatie.
V. **Verklaringen van de daders:** De daders verklaren over het gepleegde delict en over hun achtergrond, zowel in de opsporingsonderzoeken als tijdens de rechtszaak.

De data uit de verschillende bronnen verschillen van elkaar qua betrouwbaarheid en kunnen elkaar inhoudelijk tegenspreken. Dit laatste komt met name voor bij de informatie uit de verklaringen van de slachtoffers ten opzichte van de verklaringen van de daders. De betrouwbaarheid van de informatie is in dit onderzoek gewogen op basis van bovenstaande indeling, oftewel de informatiebronnen zijn door de onderzoekers gerangschikt op basis van betrouwbaarheid, met de meest betrouwbare databronnen als eerste genoemd.

3.1.4 Perspectief

Ten behoeve van dit onderzoek is de keuze gemaakt om per opsporingsonderzoek één dader volledig te includeren in de analyse. Dit betreft per opsporingsonderzoek de dader die de hoogste straf opgelegd heeft gekregen voor de uitbuiting van het slachtoffer of de slachtoffers. De volgende redenen liggen aan deze keuze ten grondslag: (i) er wordt verondersteld dat voor deze dader de bewijslast het grootst is en derhalve de meeste informatie beschikbaar is en (ii) er wordt verondersteld dat deze dader, doordat hij de hoogste straf opgelegd heeft gekregen, de grootste rol heeft gespeeld in de uitbuiting van het slachtoffer. Een derde overweging om één dader per onderzoek uitvoerig te analyseren is dat (iii) op deze wijze binnen de beperkte onderzoekscapaciteit meer opsporingsonderzoeken konden worden geïncludeerd. Hierdoor is meer zicht verkregen op de gehanteerde modus operandi per slachtoffer in de verschillende zaken (ten behoeve van hoofdstuk 5) en samenwerkingsverbanden (ten behoeve van hoofdstuk 6).

De gehanteerde modus operandi door de daders is onderzocht vanuit het perspectief van de slachtoffers. De reden hiervoor is dat de gehanteerde modus operandi binnen één opsporingsonderzoek mogelijk per slachtoffer kan verschillen. De samenwerkingsverbanden zijn geanalyseerd vanuit het perspectief van het slachtoffer en vanuit het perspectief van de dader. Er is gekeken naar de rol van de betrokken personen die in de opsporingsonderzoeken worden genoemd. Per opsporingsonderzoek is gekeken in welke mate en op welke wijze een eventuele samenwerking tot stand is gekomen. Hierbij is de rol van de mededaders of medeverdachten uit de opsporingsonderzoeken meegenomen, maar is ook breder gekeken. Zo wordt ook gekeken naar de rol van de personen die bijvoorbeeld door de slachtoffers worden genoemd, maar waarbij niet tot vervolging is overgegaan.

3.2 Zaak analyse

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van inhoudelijke kenmerken van de geanalyseerde zaken. Allereerst wordt ingegaan op het aantal betrokken daders (§3.2.1) en slachtoffers (§3.2.2). Vervolgens wordt er ingegaan op de start van het opsporingsonderzoek (§3.2.3) en de duur van het opsporingsonderzoek (§3.2.4). Tot slot wordt ingegaan op de uitspraak van de rechter (§3.2.5).

160 De opsporingsonderzoeken in Den Haag zijn in de beginfase van het onderzoek geanalyseerd. Om de kwaliteit van de analyse te vergroten zijn beide onderzoekers in Den Haag aanwezig geweest voor de analyse om tussentijds te kunnen overleggen. Hiermee is getracht de interbeoordelaarsbbetrouwbaarheid te verhogen.

161 Een uitgebreidere uitleg van de informatie is te vinden in de onderzoeksverantwoording. Tevens worden daar de voor- en nadelen van de informatiebronnen benoemd. Zie bijlage 2.

3.2.1 Aantal daders per opsporingsonderzoek

In de 25 opsporingsonderzoeken die zijn geïncludeerd, zijn in totaal 39 daders veroordeeld voor mensenhandel. Dat zijn gemiddeld 1,6 daders per opsporingsonderzoek. In figuur 2 is weergegeven hoeveel daders per opsporingsonderzoek zijn veroordeeld voor seksuele uitbuiting, gebaseerd op de 25 geanalyseerde opsporingsonderzoeken.

Figuur 2 Aantal veroordeelde daders voor mensenhandel per opsporingsonderzoek (n = 25)

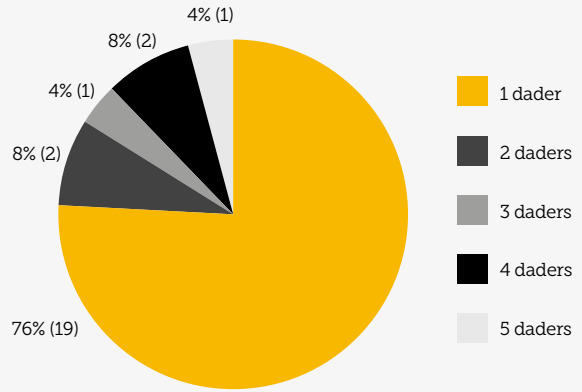

Uit figuur 2 blijkt dat in 76% van de zaken (n = 19) één dader is veroordeeld voor mensenhandel. In de overige zes zaken is sprake van meerdere veroordeelde daders.

3.2.2 Aantal slachtoffers per opsporingsonderzoek

In totaal staan 47 slachtoffers mensenhandel op de tenlastelegging in de 25 opsporingsonderzoeken. In totaal wordt voor 39 slachtoffers het delict mensenhandel bewezen verklaard. Dit komt neer op een gemiddelde van 1,6 slachtoffer per opsporingsonderzoek. Van de 39 slachtoffers zijn er achttien minderjarig (46%) en 21 meerderjarig (54%). Als peildatum van minder- of meerderjarigheid wordt het begin van de uitbuitingsperiode gerekend. De acht slachtoffers voor wie geen mensenhandel is bewezen, zijn niet geïncludeerd in het onderzoek. In figuur 3 is weergegeven voor hoeveel slachtoffers per zaak seksuele uitbuiting bewezen is verklaard.

In ongeveer twee derde van de opsporingsonderzoeken (n = 16) is mensenhandel bij één slachtoffer bewezen verklaard. In de overige negen opsporingsonderzoeken is mensenhandel bij meerdere slachtoffers bewezen verklaard. Opvallend is dat bij de zestien opsporingsonderzoeken waarbij sprake is van één slachtoffer, het in vijftien opsporingsonderzoeken een minderjarig slachtoffer betreft.

Figuur 3 Aantal slachtoffers per opsporingsonderzoek (n = 25)

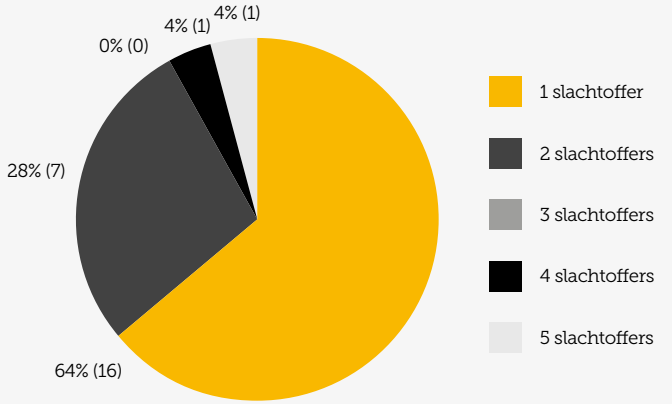

Voor de zestien zaken waar de dader voor seksuele uitbuiting van één slachtoffer is veroordeeld, is nagegaan of er indicaties zijn dat er sprake is van meerdere slachtoffers. In zes zaken was dit het geval; in drie zaken kwamen meerdere slachtoffers voor in de tenlastelegging en in drie andere zaken blijkt uit de opsporingsonderzoeken dat het mogelijk gaat om meerdere slachtoffers. In het eerste opsporingsonderzoek blijkt de dader namelijk na de uitbuitingsperiode het slachtoffer te vragen andere slachtoffers voor hem te ronselen. Uit het tweede opsporingsonderzoek blijkt dat de dader contact heeft gelegd met meerdere vrouwen om voor hem te gaan werken en in het derde onderzoek blijkt dat de dader een aantal jaar eerder een ander slachtoffer heeft uitgebuit, waar hij destijds niet voor veroordeeld is. In de overige tien zaken zijn er geen indicaties dat het gaat om meerdere slachtoffers.

Overlap in uitbuitingsperiodes

Zoals blijkt uit figuur 3 zijn de daders in negen van de 25 zaken veroordeeld voor het seksueel uitbuiten van meerdere slachtoffers. Daarnaast zijn in zes zaken de daders veroordeeld voor seksuele uitbuiting van één slachtoffer, maar zijn er indicaties dat er sprake is van meerdere slachtoffers. Voor deze vijftien zaken[162] (waarbij er dus mogelijk sprake is van meerdere slachtoffers) is gekeken of er een overlap zit tussen de uitbuitingsperiodes van de verschillende slachtoffers of dat de slachtoffers elkaar opvolgen (sequentieel). In twaalf van de vijftien zaken waar (mogelijk)

162 In dit geval gaat het om de negen zaken waar de dader voor mensenhandel bij meerdere slachtoffers is veroordeeld en om de zes zaken waarbij indicaties zijn dat sprake is van meerdere slachtoffers.

meerdere slachtoffers seksueel uitgebuit zijn, overlappen de uitbuitingsperiodes grotendeels en zijn de slachtoffers (deels) gelijktijdig uitgebuit. In drie zaken overlappen de uitbuitingsperiodes elkaar niet en volgen deze elkaar op.

3.2.3 Start opsporingsonderzoek

In deze paragraaf wordt beschreven in welke periode het opsporingsonderzoek is gestart en wat de eerste opsporingsindicaties zijn op basis waarvan een opsporingsonderzoek is gestart. De periode waarin de opsporingsonderzoeken zijn gestart, staan weergegeven in figuur 4.

Figuur 4 Start opsporingsonderzoeken (n = 25)

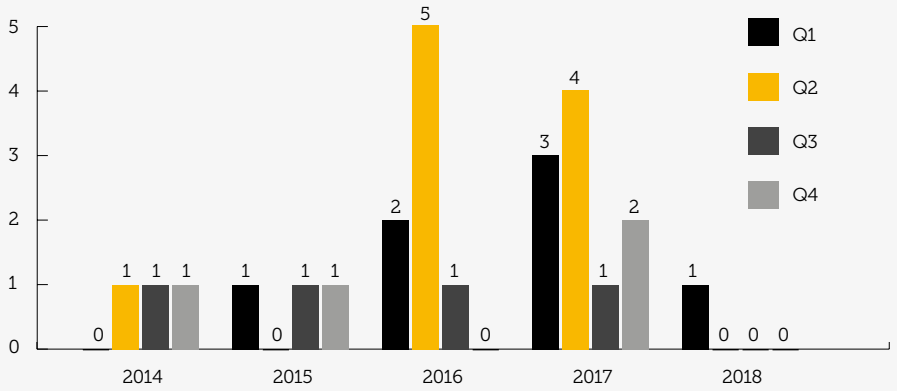

Uit figuur 4 blijkt dat de meeste opsporingsonderzoeken zijn gestart in 2017. Daarnaast zijn er acht opsporingsonderzoeken gestart in 2016. Het meest recente opsporingsonderzoek is gestart in het eerste kwartaal van 2018.

Eerste opsporingsindicaties

In deze paragraaf worden de eerste opsporingsindicaties beschreven. De opsporingsindicaties zijn verdeeld in vijf categorieën, te weten (i) een melding van seksuele uitbuiting door derden, (ii) een melding of aangifte van seksuele uitbuiting door het slachtoffer of (één van) de ouders van het slachtoffer, (iii) een melding of aangifte van vermissing van het slachtoffer, (iv) via onderzoek naar andere strafbare feiten en (v) door melding van een zorgcoördinator. De resultaten staan weergegeven in figuur 5.

Figuur 5 Eerste opsporingsindicaties (n = 25)

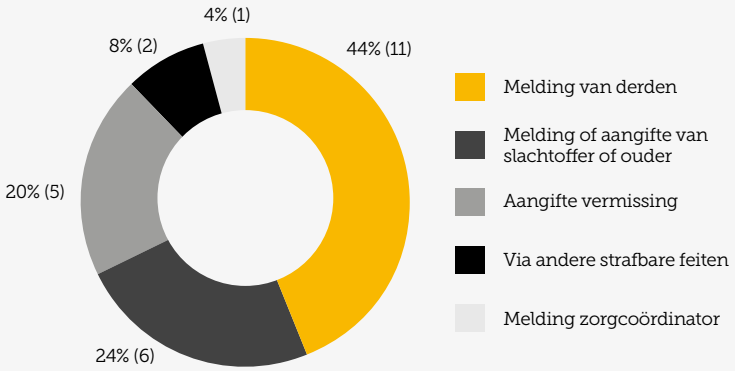

Uit figuur 5 blijkt dat de meeste opsporingsonderzoeken zijn gestart op basis van een melding van derden over seksuele uitbuiting (44%). Daarnaast zijn zes opsporingsonderzoeken (24%) gestart naar aanleiding van een melding of aangifte van het slachtoffer of (één van) de ouders van het slachtoffer en vijf opsporingsonderzoeken (20%) zijn gestart naar aanleiding van een melding van vermissing van het slachtoffer.

In de elf opsporingsonderzoeken die zijn gestart naar aanleiding van een melding van derden, is een grote mate van diversiteit van melders. Tot deze 'derden' behoren namelijk een medewerker van een hotel (n = 1), een prostituee die melding doet over een vermeend slachtoffer tijdens een prostitutiecontrole (n = 2), een getuige (n = 1), een directeur van een middelbare school (n = 1), een klant (n = 1) en de vriendin van een slachtoffer (n = 1). Vier meldingen komen van een anonieme bron (bijvoorbeeld via Meld Misdaad Anoniem). Van de zes opsporingsonderzoeken die zijn gestart naar aanleiding van een melding of aangifte van het slachtoffer of haar ouders, heeft het slachtoffer in vijf zaken zelf een melding gemaakt of aangifte gedaan. In het andere opsporingsonderzoek heeft een ouder van het slachtoffer een melding gemaakt van seksuele uitbuiting. Tot slot, van de vijf opsporingsonderzoeken die zijn gestart na een melding van vermissing van het slachtoffer, heeft in twee opsporingsonderzoeken een ouder aangifte gedaan van vermissing en in twee zaken had de jeugdzorginstelling waar het slachtoffer verbleef aangifte gedaan van vermissing. In de vijfde zaak is de melder onbekend gebleven.

Daarnaast is een gering aantal opsporingsonderzoeken gestart via een onderzoek naar andere strafbare feiten (n = 2) of naar aanleiding van een melding van een zorgcoördinator werkzaam

op een school (n = 1). Ten aanzien van de eerste categorie ging het in één zaak om een slachtoffer dat werd gehoord in een fraudezaak en tijdens dat verhoor aangeeft het slachtoffer te zijn van seksuele uitbuiting. In een andere zaak is een minderjarig meisje betrapt op het gebruik van harddrugs, waarna zij is gehoord door de politie. Tijdens dit verhoor verklaart zij het slachtoffer te zijn van seksuele uitbuiting.

3.2.4 Duur van het onderzoek

In de geanalyseerde zaken is gekeken naar de duur van het opsporingsonderzoek. Onder de duur van het opsporingsonderzoek wordt verstaan: de periode tussen de start van het opsporingsonderzoek en de zittingsdatum in eerste aanleg. In onderstaand figuur (figuur 6) is weergegeven hoe lang de opsporingsonderzoeken hebben geduurd.

Figuur 6 Duur van de opsporingsonderzoeken (n = 25)

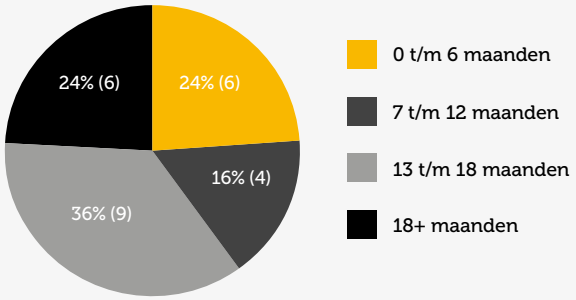

De duur van de opsporingsonderzoeken loopt uiteen, zo blijkt uit figuur 6. De meeste opsporingsonderzoeken duren een jaar tot anderhalf jaar (n = 9). Het aantal opsporingsonderzoeken dat maximaal een half jaar in beslag heeft genomen, is even hoog als het aantal opsporingsonderzoeken dat langer dan anderhalf jaar duurde (n = 6). Uit de analyse blijkt dat het kortste opsporingsonderzoek drie maanden en vijftien dagen in beslag heeft genomen. Dat is aanzienlijk korter dan het langste opsporingsonderzoek, te weten 42 maanden en vier dagen.

3.2.5 Uitspraak

In figuur 7 is weergegeven in welke fase van de rechtsgang er een uitspraak van de rechter ligt ten tijde van de analyse.[163]

163 Zie bijlage 3 Onderzoeksverantwoording voor de analyseperiode.

Figuur 7 Fase van rechtsgang van opsporingsonderzoeken waarin een uitspraak is gedaan (n = 25)

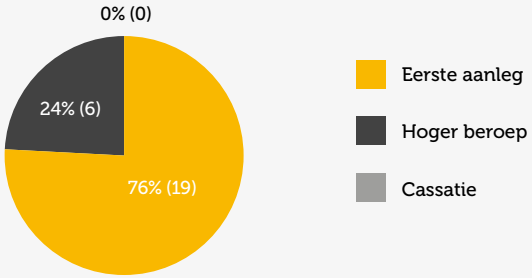

In alle opsporingsonderzoeken is er een veroordeling geweest voor mensenhandel (conform de inclusiecriteria). Echter, niet in elke zaak is in eerste aanleg een veroordeling mensenhandel uitgesproken. In één zaak is de dader namelijk pas in hoger beroep veroordeeld voor mensenhandel (zie onderstaand kader). Er zijn geen uitspraken gedaan in cassatie.

Tijdens de analyse blijkt dat er in zes zaken hoger beroep was ingediend en dat er een uitspraak is gedaan door het Gerechtshof. In één van deze zes zaken heeft het Gerechtshof het vonnis bevestigd en in één zaak is het hoger beroep niet-ontvankelijk verklaard omdat de dader het hoger beroep niet wenste voort te zetten. In onderstaand fragment worden twee opvallende uitspraken in hoger beroep beschreven.[164]

> *In één zaak werd de straf die door de rechter was opgelegd aanzienlijk verlaagd van 12 maanden onvoorwaardelijke celstraf (waarvan 6 maanden voorwaardelijk), naar 1 dag cel en een taakstraf. In deze zaak werd de verdachte in eerste aanleg veroordeeld voor mensenhandel. De verdachte heeft vervolgens hoger beroep ingesteld tegen het vonnis en het Hof is daarin meegegaan. Ook in hoger beroep is de verdachte veroordeeld voor mensenhandel ten aanzien van een minderjarige, echter is er door het Hof rekening gehouden met de volgende feiten: het slachtoffer heeft zelf contact gezocht met het escortbureau van de verdachte, het slachtoffer heeft slechts één maal seks tegen betaling gehad met een derde en toen zij een tweede keer afhield, heeft de verdachte niet aangedrongen. Dat heeft ertoe geleid dat de verdachte een veel lagere straf opgelegd kreeg, namelijk 121 dagen gevangenisstraf, waarvan 120 dagen niet ten uitvoer hoeven te worden gelegd, en een taakstraf van 180 uur.*

164 In de overige twee zaken is de uitspraak aangepast van 5 jaar naar 4 jaar gevangenisstraf (waarvan 1 jaar voorwaardelijk) en van 12 maanden naar 16 maanden (waarvan 4 maanden voorwaardelijk).

In de andere zaak is de verdachte in eerste aanleg vrijgesproken voor mensenhandel, maar veroordeeld tot een gevangenisstraf van 4 maanden voor mishandeling van de slachtoffers. De officier van justitie heeft vervolgens hoger beroep ingesteld tegen de uitspraak van de rechtbank. Het Hof was van oordeel dat er wel sprake was van mensenhandel en achtte mensenhandel bewezen. Dat leidde vervolgens tot een veroordeling van 44 maanden gevangenisstraf.

Fase van het onderzoek

In figuur 8 is weergegeven in welke fase het opsporingsonderzoek zich bevindt ten tijde van de analyse.

Figuur 8 Fase van opsporingsonderzoeken met betrekking tot hoger beroep (n = 25) (L) en cassatie (n = 6) (R)

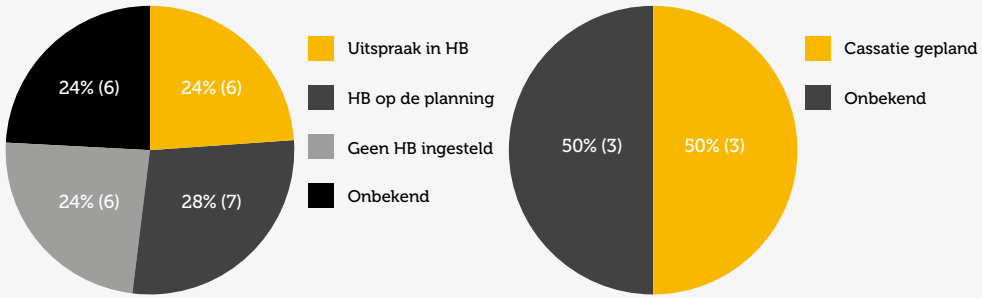

Het volgende blijkt als wordt gekeken naar de fase waarin de onderzoeken zich bevinden ten tijde van de analyse. In zes van de zaken waar in eerste aanleg een uitspraak is geweest, is sprake van een onherroepelijke uitspraak door de rechtbank (24%), daar in deze zaken geen hoger beroep is ingesteld. In zes zaken (24%) is hoger beroep ingesteld én heeft het Gerechtshof een uitspraak gedaan. In zeven zaken is er wel hoger beroep ingesteld, maar was er ten tijde van de analyse nog geen datum van de zitting (28%). Tot slot is bij zes zaken (24%) ten tijde van de analyse onbekend of hoger beroep is ingesteld.

Van drie van de zes zaken waarbij een uitspraak is geweest in hoger beroep, is vervolgens cassatie ingediend. Daarvan is echter geen datum bekend. Van de overige drie zaken is het onbekend of er cassatie is ingediend.[165]

Strafmaat

In figuur 9 is de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf per dader weergegeven. Hierbij is uitgegaan van de strafmaat die het meest recent is opgelegd. Vervolgens wordt ingegaan op de strafverzwarende omstandigheden die in de uitspraak zijn meegenomen en eventuele andere strafbare feiten waarvoor de dader is veroordeeld. Op de horizontale as staat het aantal maanden onvoorwaardelijke vrijheidsstraf weergegeven en op de verticale as staat het aantal daders aangegeven met deze strafmaat.

Figuur 9 Verdeling opgelegde onvoorwaardelijke straffen (n = 25)

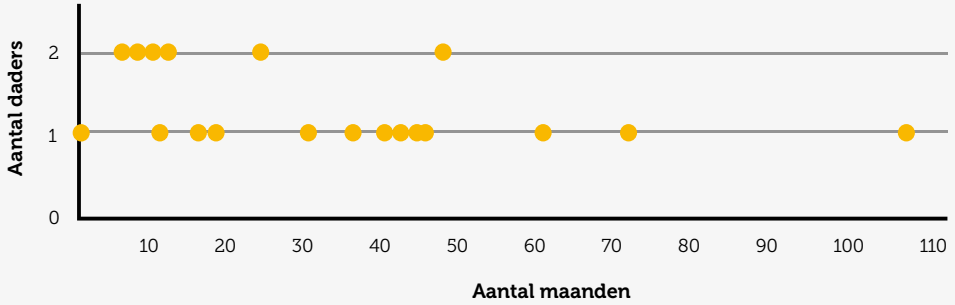

De opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen lopen uiteen van één dag (121 dagen, waarvan 120 voorwaardelijk) tot 108 maanden (negen jaar). In de laatste zaak waar 108 maanden is opgelegd, is de dader veroordeeld voor mensenhandel (met strafverzwarende omstandigheden dat de uitbuiting gepaard ging met geweld) van twee slachtoffers, in combinatie met witwassen, een geweldsdelict en een zedendelict. De gemiddelde onvoorwaardelijke vrijheidsstraf van alle zaken is 30 maanden. In twee zaken is een onvoorwaardelijke celstraf aangevuld met tbs en bij één dader is het jeugdrecht toegepast.

Er blijkt een aanzienlijk verschil te zijn in opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen voor zaken met alleen minderjarige en met alleen meerderjarige slachtoffers. De onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen voor zaken met alleen meerderjarige slachtoffers (n = 7) blijken gemiddeld 18 maanden hoger te zijn (ruim 47 maanden) ten opzichte van de zaken met alleen minderjarige slachtoffers (n = 15; ruim 19 maanden). Mogelijk wordt dat verschil veroorzaakt doordat het aantal slachtoffers dat seksueel is uitgebuit door de dader verschilt. Van de zeven zaken waarin sprake was van (alleen) meerderjarige slachtoffers, blijkt er in zes zaken sprake te zijn van meerdere slachtoffers. Bij de zaken met alleen minderjarige slachtoffers betreft het steeds één slachtoffer waarvoor mensenhandel bewezen is verklaard.

165 Bij deze cijfers moet de opmerking worden geplaatst dat niet altijd duidelijk was in welke fase van de rechtsgang het onderzoek zich bevond tijdens de analyse, aangezien de AVIM of het OM daar ook niet altijd zicht op hadden.

Strafverzwarende omstandigheden

In figuur 10 zijn de strafverzwarende maatregelen opgenomen die voorkomen in de 25 opsporingsonderzoeken.

Figuur 10 Strafverzwarende maatregelen uit de opsporingsonderzoeken (n = 25)

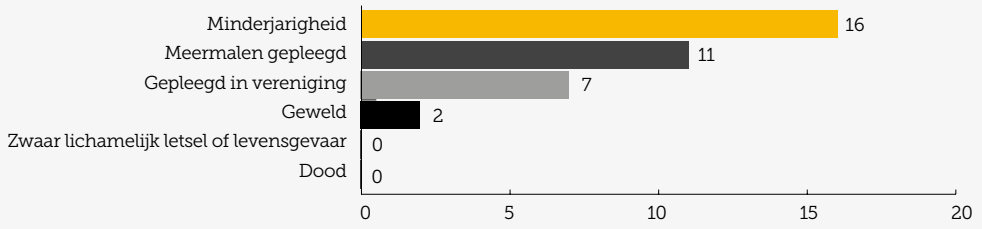

Als strafverzwarende omstandigheid is minderjarigheid van het slachtoffer het meest meegenomen (n = 16), gevolgd door 'meermalen gepleegd' (n = 11), 'gepleegd in vereniging' (n = 7) en in combinatie met geweld (n = 2). In twee zaken zijn de strafverzwarende omstandigheden onbekend gebleven.

Overige strafbare feiten

In figuur 11 staan de overige strafbare feiten weergegeven die in de veroordeling zijn meegenomen.

Figuur 11 Overige strafbare feiten uit de opsporingsonderzoeken (n = 25)

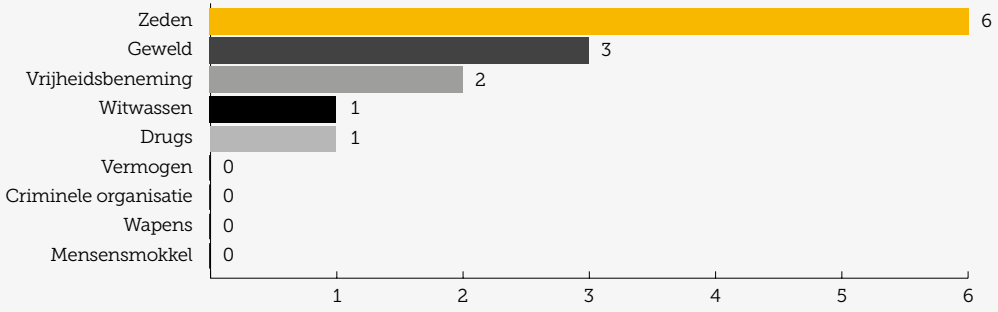

Tien daders zijn ook voor andere strafbare feiten dan mensenhandel veroordeeld.[166] Zoals blijkt uit figuur 11 gaat het hierbij voornamelijk om zedendelicten. Eén dader is, naast seksuele uitbuiting, ook voor drie andere delicten veroordeeld, namelijk voor een geweldsdelict, een zedendelict en voor witwassen. Eén dader is veroordeeld voor twee andere delicten, namelijk een zedendelict en voor vrijheidsbeneming. De andere acht daders zijn naast seksuele uitbuiting voor één ander delict veroordeeld.

3.3 Resumé

In dit hoofdstuk zijn de proceskenmerken van de 25 opsporingsonderzoeken uiteengezet die in het onderzoek zijn geïncludeerd. In de 25 opsporingsonderzoeken zijn in totaal 39 daders veroordeeld voor mensenhandel en is voor 39 slachtoffers mensenhandel bewezen verklaard. Per opsporingsonderzoek gaat het gemiddeld om 1,6 daders en 1,6 slachtoffers. In zestien zaken is mensenhandel voor één slachtoffer per zaak bewezen, waarvan vijftien slachtoffers minderjarig waren ten tijde van de uitbuiting. In een kwart van de opsporingsonderzoeken is er sprake geweest van een uitspraak in hoger beroep. De gemiddelde (onvoorwaardelijke) vrijheidsstraf die is opgelegd betreft 30 maanden. In zaken waar alleen meerderjarige slachtoffers uitgebuit zijn, blijkt de vrijheidsstraf gemiddeld 18 maanden hoger te zijn dan in de zaken met enkel minderjarige slachtoffers. Daarnaast blijkt dat 40% van de daders zich naast mensenhandel ook schuldig maakt aan andere strafbare feiten; met name zedendelicten.

De volgende hoofdstukken gaan in op de bevindingen omtrent: de daderprofielen (hoofdstuk 4), modus operandi van de daders (hoofdstuk 5) en de samenwerkingsverbanden waarin de daders opereren (hoofdstuk 6).

166 Tien daders zijn in totaal veroordeeld voor dertien strafbare feiten. Twee daders zijn veroordeeld voor meerdere strafbare feiten tegelijk.

4. DADERPROFIELEN

In het vorige hoofdstuk (hoofdstuk 3) staan de proceskenmerken beschreven van de 25 opsporingsonderzoeken die in het onderzoek zijn meegenomen. Deze opsporingsonderzoeken staan centraal in de komende drie hoofdstukken. Uit de opsporingsonderzoeken zijn gegevens geabstraheerd en geanalyseerd die van belang zijn om inzicht te krijgen in (i) de achtergronden van de daders, (ii) de manier waarop zij te werk gaan en (iii) mogelijke samenwerkingsverbanden. Dit hoofdstuk gaat in op het eerste thema, namelijk de achtergrond van de daders. Verschillende kenmerken van de geanalyseerde dadergroep worden besproken met het doel meer zicht te krijgen op de dadergroep en om na te gaan of er daderprofielen kunnen worden opgesteld. Deze informatie en de mogelijke profielen kunnen een bijdrage leveren aan (de ontwikkeling van) preventieve interventies en opsporing van de (toekomstige) daders.

Allereerst worden in dit hoofdstuk de demografische kenmerken van de dader besproken (§4.1), gevolgd door de sociaaleconomische status (§4.2) en de psychosociale achtergronden van de dader (§4.3). In de vierde paragraaf komt de criminele carrière van de dader aan bod (§4.4). Vervolgens wordt de houding van de daders ten opzichte van het delict besproken (§4.5) en sluit het hoofdstuk af met een kort resumé (§4.6). In het resumé wordt teruggeblikt op de meest voorname punten uit de analyse. Aan de hand van deze analyse wordt er een algemene beschrijving gegeven van het beeld dat ontstaat van de daders.

4.1 Demografische kenmerken

In hoofdstuk 2 is een beschrijving gegeven van de demografische kenmerken van de daders op basis van bestaand onderzoek. Echter, in die onderzoeken wordt, voor zover bekend, geen aandacht besteed aan bijvoorbeeld het geboorteland van de ouders van de dader, het leeftijdsverschil tussen de dader en het slachtoffer en is er, voor zover bekend, een lacune inzake kennis over de relationele status van de dader en het contact dat zij met hun kinderen en gezinsleden hebben. In deze paragraaf wordt onder meer ingezet op het dichten van deze kennislacune.

In §4.1.1 wordt ingegaan op de nationaliteit van de dader, het geboorteland van de dader en het (vermoedelijke) geboorteland van de ouders van de dader. Daarnaast wordt er in §4.1.2 ingegaan op de leeftijden van de daders en de slachtoffers en op het leeftijdsverschil tussen de dader en slachtoffer. In §4.1.3 wordt vervolgens inzicht gegeven in de relationele status van de daders, gevolgd door het contact dat de daders hebben met hun kinderen (§4.1.4) en het contact dat zij hebben met overige gezinsleden (§4.1.5).

4.1.1 Nationaliteit, geboorteland en (vermoedelijke) geboorteland ouders van de dader

In figuur 12 worden de nationaliteit, geboorteland en (vermoedelijke) geboorteland van de ouders van de daders weergegeven.[167]

Figuur 12 Verdeling nationaliteit, geboorteland en (vermoedelijk) geboorteland van de ouders (n = 25)

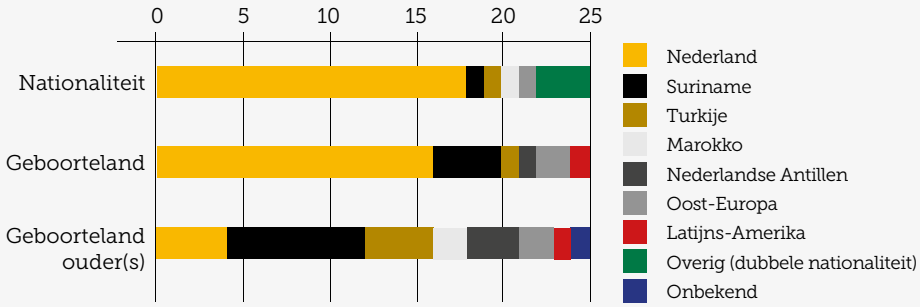

Uit het dossieronderzoek blijkt dat de meeste daders de Nederlandse nationaliteit (n = 18)[168] hebben en dat ongeveer twee derde van de daders ook is geboren in Nederland (n = 16)[169]. Oftewel, als wordt gekeken naar het geboorteland van de geanalyseerde dadergroep, dan blijkt het beeld meer divers te zijn ten opzichte van de nationaliteit van de daders. De diversiteit neemt nog verder toe wanneer wordt ingezoomd op het geboorteland van de ouders van de dader. Zo zijn

167 Er wordt gesproken over het vermoedelijke geboorteland van de ouders, omdat deze (vaak) niet als zodanig in de opsporingsonderzoeken benoemd is. Dit is herleid uit ambtshandelingen, reclasseringsrapportages of gesprekken met betrokkenen waarin wordt ingegaan op de afkomst van (één van) de ouders van de dader.

168 De overige zeven daders hebben de volgende nationaliteit: Surinaams (n = 1), Turks (n = 1), Marokkaans (n = 1) en Oost-Europees (n = 1). Drie daders hebben een dubbele nationaliteit: twee daders een Nederlandse en Turkse nationaliteit en één dader een Nederlandse en Oost-Europese nationaliteit.

169 De overige negen daders zijn geboren in de volgende landen: Suriname (n = 4), Oost-Europa (n = 2), Turkije (n = 1), de voormalige Nederlandse Antillen (n = 1) en Latijns-Amerika (n = 1).

de ouders van twintig daders in een ander land dan in Nederland geboren. In deze dataset is de groep daders waarvan de ouders in Suriname zijn geboren de meest voorkomende (n = 8).[170]

4.1.2 Leeftijd

In figuur 13 staan de leeftijden van de dader en het slachtoffer weergegeven. De leeftijd van de dader is gebaseerd op de leeftijd ten tijde van het begin van de (bewezen verklaarde) uitbuitingsperiode. In de zaken waar sprake is van meerdere slachtoffers, is uitgegaan van de leeftijd van de dader aan het begin van de (bewezen verklaarde) uitbuitingsperiode van het eerste slachtoffer.[171] Om het leeftijdsverschil tussen de dader en het slachtoffer te kunnen weergeven, zijn in figuur 13 ook de leeftijden van de slachtoffers meegenomen.[172]

Figuur 13 Leeftijden daders (n = 25) en slachtoffers (n = 39)

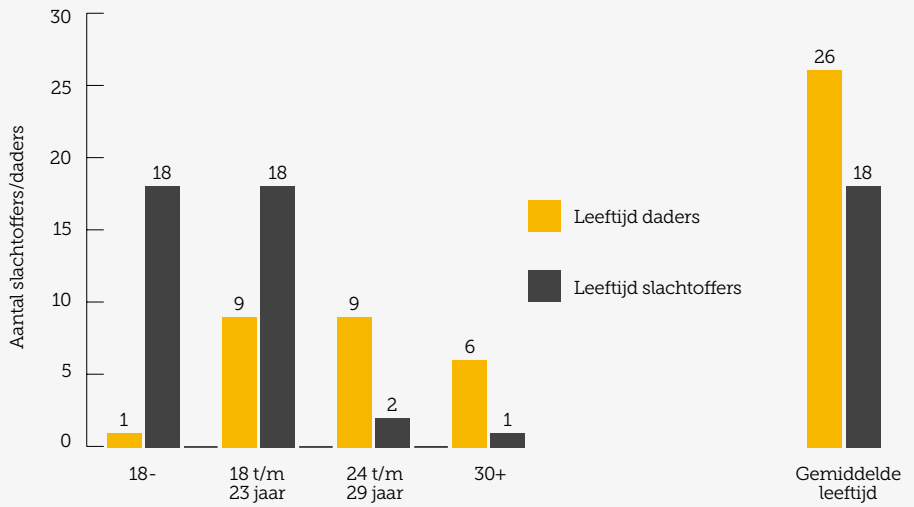

De meerderheid van de slachtoffers is minderjarig (18-) of valt in de categorie 18 tot en met 23 jaar oud. Dit is niet opvallend, aangezien de leeftijd van de slachtoffers een van de inclusiecriteria was van het onderzoek.[173] Drie slachtoffers uit de opsporingsonderzoeken zijn evenwel ouder dan 23 jaar. Deze zijn ook meegenomen in het onderzoek om een completer beeld te krijgen van de daders. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers is 18,3 jaar aan het begin van de uitbuiting.[174]

De daders zijn gemiddeld 26,4 jaar. De meerderheid van de daders (72%) is tussen de 18 en 29 jaar. Wanneer de gemiddelde leeftijd van het deel van de dadergroep die (uitsluitend) minderjarige slachtoffers uitgebuit hebben (n = 15) wordt vergeleken met de leeftijd van de overige daders (n = 10), dan is er nauwelijks verschil waar te nemen in de gemiddelde leeftijd (respectievelijk 26,1 en 27 jaar). Met andere woorden, het lijken niet specifiek jongere of oudere daders te zijn die zich richten op minderjarigen. Daarnaast bestaat er ook een te verwaarlozen verschil in gemiddelde leeftijd tussen de daders die één slachtoffer (bewezen) uitgebuit hebben en de daders die meerdere slachtoffers (bewezen) hebben uitgebuit. Tot slot valt op dat zeven van de negen daders die meerdere slachtoffers seksueel uitgebuit hebben, zich vooral richten op slachtoffers tussen de 18 en 21 jaar.

4.1.3 Relationele status

In figuur 14 wordt de relationele status van de daders ten tijde van de uitbuiting weergegeven. Indien de dader een relatie had ten tijde van de uitbuiting, is onderscheid gemaakt tussen een relatie met het slachtoffer of met iemand anders dan het slachtoffer.

Figuur 14 Relationele status van de dader ten tijde van de uitbuiting (n = 25)

170 De ouders van de twaalf overige daders zijn (vermoedelijk) geboren in Turkije (n = 4), de voormalige Nederlandse Antillen (n = 3), Marokko (n = 2), Oost-Europa (n = 2), Latijns-Amerika (n = 1).

171 In zeven zaken waren er meerdere slachtoffers. In vijf van de zeven zaken startte de uitbuiting van de slachtoffers binnen één jaar. De leeftijd van de dader bij de start van de uitbuitingsperiode verschilde in deze zaken maximaal één jaar. Bij één dader was het leeftijdsverschil tussen het eerste en tweede slachtoffer twee jaar en bij één dader was het leeftijdsverschil acht jaar.

172 Ook bij het bepalen van de leeftijd van het slachtoffer is gekeken naar de leeftijd ten tijde van het begin van de uitbuitingsperiode.

173 Zie bijlage 2 voor een uitgebreidere onderzoeksverantwoording waar in wordt gegaan op de inclusiecriteria.

174 Van de achttien minderjarige slachtoffers is de gemiddelde leeftijd 15,6 jaar. Van de 21 meerderjarige slachtoffers is de gemiddelde leeftijd 20,7 jaar.

Uit de opsporingsdossiers blijkt dat de meeste daders een relatie hebben tijdens de uitbuitingsperiode (n = 19), van wie het grootste deel een relatie had met iemand anders dan het slachtoffer. Ongeveer een kwart van de daders (24%) is alleenstaand ten tijde van de uitbuitingsperiode. Hierna wordt per categorie stilgestaan bij de meest in het oog springende resultaten.

Relatie met een persoon anders dan het slachtoffer

Opvallend is dat de meeste daders (48%) een relatie hebben met iemand anders dan het slachtoffer ten tijde van de uitbuitingsperiode. Drie van deze twaalf partners blijken actief betrokken te zijn geweest bij de uitbuiting van het slachtoffer. In de overige opsporingsonderzoeken zijn geen signalen te vinden dat de partner van de dader weet heeft gehad van de uitbuiting.

Daarnaast blijkt uit de dossiers dat binnen deze categorie veelal wordt gesproken over een 'stabiele' en 'serieuze' relatie. Zo wonen vier daders samen met hun vriendin, een andere dader had vier kinderen met zijn vriendin en één dader had plannen om kinderen te krijgen met zijn vriendin. Het fragment hieronder, afkomstig uit een reclasseringsrapport, beschrijft de gezinssituatie van één van deze zes daders.

> *"Betrokkene woont samen met zijn vriendin en kinderen. Betrokkene is tevreden over zijn woonsituatie. De relatie met zijn vriendin is volgens betrokkene goed. Ze zijn meer dan tien jaar bij elkaar en hebben samen meerdere kinderen. De [dader] zegt veel tijd met hen door te brengen omdat zijn gezin en familie alles voor hem betekenen. Hij doet veel aan sport met zijn kinderen."*

Een andere dader vertelt de reclassering dat zijn vriendin, waarmee hij tijdens de uitbuitingsperiode samenwoonde, ook een goede invloed op hem had. Zo is hij bijvoorbeeld gestopt met blowen toen ze een relatie kregen. In zijn reclasseringsrapport staat:

> *"Betrokkene vertelt dat hij tot zijn aanhouding samenwoonde met zijn vriendin. Hij geeft aan dat zijn vriendin recent de relatie heeft verbroken. Betrokkene zegt niet te weten waarom zij de relatie verbroken heeft. Hij vertelt dat zij hem hielp zijn leven op orde te krijgen. Bijvoorbeeld met het treffen van regelingen bij betalingsachterstanden."*

Relatie met het slachtoffer

Uit verklaringen van de (mede)slachtoffers en getuigen blijkt dat tien daders een relatie hadden met het slachtoffer ten tijde van de uitbuiting. Niettemin is het opvallend dat uit de dossiers blijkt dat meerdere daders daarentegen ontkennen een relatie te hebben (gehad) met het slachtoffer. Deze ontkenning gaat mogelijk hand in hand met het feit dat een groot deel van deze daders ook ontkent dat er sprake is geweest van seksuele uitbuiting. Hier wordt in §4.5 dieper op ingegaan. Tot slot geven drie van de tien daders aan dat zij de relatie met het slachtoffer niet serieus nemen. Dat onderstrepen ze door aan te geven dat ze ook een relatie hadden met iemand anders dan het slachtoffer.

Alleenstaande daders

Tot slot blijken zes daders alleenstaand te zijn gedurende de uitbuitingsperiode. Opvallend is wel dat de overgrote meerderheid van de alleenstaande daders (n = 5) seks had met hun slachtoffers gedurende de ronsel- en uitbuitingsperiode. Bij drie daders bleek dit onderdeel te zijn van de modus operandi. Zij hebben ook filmbeelden gemaakt en deze beelden hebben zij vervolgens gebruikt om het slachtoffer te chanteren (*sextortion*) of te gebruiken in het contact met klanten.[175] Twee andere daders hebben seks gehad met hun slachtoffer als (i) 'tegenprestatie' voor het 'werk' dat zij voor het slachtoffer deden, (ii) om de slachtoffers te 'testen' of (iii) om hen 'nieuwe vaardigheden op seksueel terrein aan te leren.'

4.1.4 Contact met kinderen

In figuur 15 is weergegeven of de daders kinderen hebben ten tijde van de uitbuiting en of die daders ten tijde van de uitbuiting contact hebben met hun kinderen.

Figuur 15 Aantal daders met kinderen (n = 25) (L) en contact met kinderen (n = 15) (R)

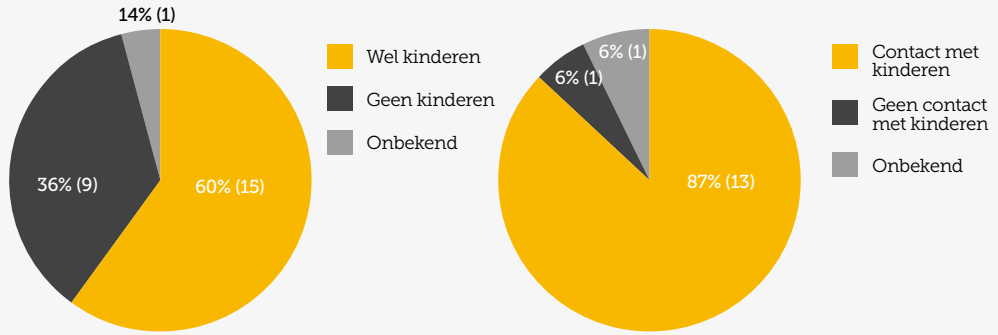

Hetgeen naar voren komt, is dat, ondanks de soms jonge leeftijd van de daders, meer dan de helft van de daders kinderen heeft (n = 15). Van deze vijftien daders zijn er dertien die ten tijde van de uitbuiting contact hebben met hun kinderen. In de meeste gevallen is een ex-vriendin van de dader de moeder van hun kinderen. Van de vijftien daders met kinderen, hebben er twaalf kinderen met hun ex-vriendin. Twee andere daders hebben kinderen met hun slachtoffer en één dader heeft kinderen met zijn vriendin met wie hij tijdens de uitbuiting samen is (zie het eerste voorbeeld van §4.1.3). Laatstgenoemde dader woont ook als enige met zijn kinderen op hetzelfde adres ten tijde van de uitbuiting.

175 In §5.2 wordt er dieper ingegaan op misleiding en *sextortion* als dwangmiddel.

Hoewel de kinderen – op één casus na – niet bij de daders wonen ten tijde van de uitbuiting, wordt opmerkelijk genoeg door de meerderheid van de daders gesteld dat het contact met zowel de moeder als de kinderen goed is. Of dat ook zo is, is op basis van de informatie in de opsporingsonderzoeken niet te zeggen. Hieronder staan twee voorbeelden, afkomstig uit de dossiers, waarin signalen naar voren komen die wijzen op een mogelijk verstoorde ouder-kind relatie.

> *In het reclasseringsrapport wordt melding gemaakt dat de dader vier kinderen heeft bij drie verschillende vrouwen. De twee kinderen die hij kreeg met zijn eerste vrouw wonen in een pleeggezin. Het is onbekend hoe het contact met deze kinderen is, maar hij zegt nooit problemen te hebben gehad met de moeder van deze kinderen. Met de moeder van zijn laatste kindje (destijds 7 maanden) kent hij meer problemen. Hij zegt dat hij hun kind niet meer mag zien omdat hij een nieuwe vriendin heeft, en zijn ex hierdoor erg jaloers is. Hij hoopt op een omgangsregeling.*

> *In de NIFP rapportage van de tweede dader staat: "Betrokkene kreeg tijdens zijn verblijf in de kliniek een relatie. De relatie met de moeder van zijn kinderen eindigde kort na de bevalling van hun tweede zoon. Een goede omgangsregeling kwam nimmer tot stand omdat betrokkene geld voor de kinderen ten dele aan zichzelf besteedde en hij tijdens uitjes met de kinderen meer aandacht zou hebben gehad voor onbekende vrouwen dan voor zijn kinderen."*

De gemiddelde leeftijd van de daders met kinderen is 29,8 jaar. De gemiddelde leeftijd is hoger wanneer deze wordt vergeleken met de daders zonder kinderen, zijnde 21,8 jaar. De vijftien daders hebben samen 32 kinderen, hetgeen neerkomt op gemiddeld twee kinderen per dader.

Van 28 kinderen kon de leeftijd worden herleid uit de opsporingsonderzoeken. De meeste kinderen zijn ten tijde van het opsporingsonderzoek tussen de zes en tien jaar (n = 10). Zeven kinderen zijn ten tijde van het opsporingsonderzoek jonger dan vijf jaar, zes kinderen tussen de elf en vijftien jaar en vijf kinderen zijn ouder dan vijftien jaar.

Tot slot zijn er twee opmerkelijke bevindingen. Als eerste blijkt dat in één casus het kind van de dader en het slachtoffer in het opsporingsonderzoek ongeveer even oud zijn (beide rond de 14 jaar). Daarnaast blijkt er in één van de opsporingsonderzoeken een opmerkelijk gesprek tussen de daders plaats te hebben gevonden. Zo blijkt dat uit een vermissingsbericht dat via Facebook wordt verstuurd, de vader van het slachtoffer op zoek is naar zijn dochter. De daders hebben het volgende gesprek:

> *"Ze moet even laten weten dat het goed gaat op een schone telefoon. We zijn ook ouders. En het is echt zielig voor hun. Laat d'r naar huis bellen" en "Zorgen dat ze d'r pa belt vandaag. Ik vind het zielig voor die man. En zondag stuur ik d'r ass terug naar huis. Pas als ze klaar is met alles dan ga ik weer met haar in zee."*

4.1.5 Contact met gezinsleden

In figuur 16 is weergegeven of de daders contact hebben met hun gezinsleden ten tijde van de uitbuiting. Daarbij is gekeken of zij contact hebben met hun ouders en met hun broers en/of zussen.

Figuur 16 Contact met ouders (n = 25) (L) en broer(s) en/of zus(sen) (n = 25) (R)

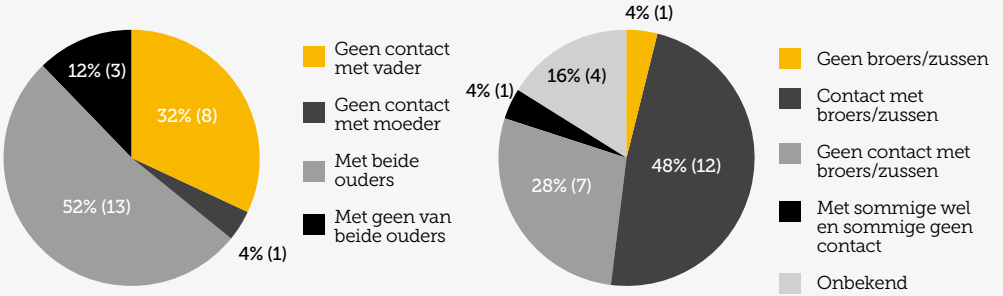

Uit de dossiers blijkt dat twaalf daders geen contact hebben met (één van) hun ouders (n = 12). Daarnaast heeft ongeveer een derde van de daders (32%) geen contact met (een of meerdere) broers en zussen. In het vervolg van deze paragraaf wordt dieper ingegaan op het contact tussen de daders en hun vaders en de daders die contact hebben met beide ouders. Over het contact met hun broers en zussen kon onvoldoende verdiepend inzicht worden verkregen uit de dossiers.

Contact met vader

Elf daders hebben geen contact met hun vader (44%).[176] Ter vergelijking, het aantal daders dat geen contact heeft met hun moeder is ongeveer één op zes (16%).[177] Er zijn verschillende redenen waarom de daders geen contact meer hebben met hun vader. Bij een kleine meerderheid (n = 6) hebben de vaders het gezin verlaten toen de daders jong waren. Bij vijf daders blijkt uit het opsporingsonderzoek dat het contact met de vader op jonge leeftijd (0 t/m 4 jaar) is verbroken en bij één dader toen hij acht jaar oud was. De redenen dat het contact met hun vader op jonge leeftijd is verbroken zijn divers. Een vader is bijvoorbeeld overleden tijdens een oorlog in het geboorteland, van een andere dader zijn de ouders gescheiden toen hij jong was omdat zijn vader een (drugs)gebruiker was en een dader is op jonge leeftijd met zijn moeder het huis ontvlucht

176 Dit betreffen de categorieën daders die geen contact hebben met hun vader en geen contact hebben met beide ouders.

177 Dit betreft de categorieën daders die geen contact hebben met hun moeder en geen contact hebben met beide ouders.

vanwege het gewelddadige gedrag van zijn vader. Een dader vertelt dat zijn ouders zijn gescheiden toen hij acht jaar oud was en dat zijn vader met zijn nieuwe gezin naar het buitenland is verhuisd. Bij twee daders lijkt het erop dat hun vader nooit in beeld is geweest. Daarnaast staat het volgende over twee andere daders in hun rapportages:

> *Betrokkene zegt over zijn vader: "Mijn vader wilde niets met mij te maken hebben. Hij heeft meer dan tien kinderen. Ik heb geen contact met mijn vader en zijn andere kinderen". De relatie tussen moeder en zoon is langere tijd moeizaam geweest. Hij zegt hierover: "Mijn moeder zag mijn vader in mij".*

> *Zijn ouders zijn gescheiden toen betrokkene 8 jaar oud was. Vervolgens heeft zijn vader steeds minder contact gezocht met het gezin en is op een gegeven moment met een nieuw gezin vertrokken naar het buitenland. Betrokkene kijkt zodoende met nare gevoelens terug op deze periode. Hij was erg hecht met zijn vader en deze onttrok zich ineens uit zijn leven. Betrokkene stelde dat hij sindsdien moeite heeft om mensen te vertrouwen. Hij zou sindsdien snel het gevoel hebben dat mensen niet het beste met hem voor hebben en achter zijn rug om roddelen. Hij heeft paranoïde gedachtes en zich daar tot op heden niet voor laten behandelen.*

Bij vier daders is het contact met hun vader op latere leeftijd (vanaf 16 jaar) verslechterd. Ook hier zijn de redenen van het slechte contact zeer divers. Bij een dader is het contact met zijn vader verslechterd en uiteindelijk verbroken na het overlijden van zijn moeder. Zijn vader gaf het probleemgedrag van de dader als oorzaak voor het overlijden van zijn moeder. Bij een andere dader is het contact langzaamaan verslechterd nadat hijzelf langdurig in een kliniek heeft gezeten. In de rapportages van de twee andere daders staat het volgende:

> *Betrokkene kan zich zijn biologische vader vooral stomdronken herinneren als hij het huis binnenstormde. Volgens betrokkene had zijn vader een lange lijst van moorden op zijn geweten, en de vader van vader een nog langere lijst. (...) Betrokkene zegt niet te weten of zijn vader nog leeft, dat maakt hem helemaal niets uit. Zijn oma leeft nog wel en zijn moeder gelukkig ook nog. Betrokkene voelde zich veilig thuis bij moeder. Hij is door moeder nooit geslagen maar door vader wel. Van zijn moeder en oma leerde hij dat hij dingen op moest lossen met praten maar van zijn vader heeft hij geleerd om zaken af te dwingen met geweld. Hij is er blij mee dat hij sommige dingen van vader heeft overgenomen zoals bijvoorbeeld dat hij geen angst kan voelen. Daardoor kan hij mensen dingen aandoen als het moet: oog om oog, tand om tand aldus betrokkene.*

> *Toen hij veertien was werd hij, samen met zijn jongere broer, door zijn vader naar Nederland gehaald om hen een betere toekomst te kunnen geven. Echter eenmaal in Nederland bleek zijn vader een vriendin te hebben bij wie hij altijd verbleef. Betrokkene en zijn broer bleven alleen in de woning en werden aan hun lot overgelaten. Zij gingen niet naar school en zwierven op straat. Zij kwamen in aanraking met het criminele circuit en drugs. Toen betrokkene zestien jaar was kreeg hij ruzie met zijn vader en belandde hij op straat. Vanaf deze tijd begon betrokkene delicten te plegen (veelal drugshandel) om in zijn onderhoud te kunnen voorzien.*

Contact met beide ouders

De helft van de daders geeft aan contact te hebben met beide ouders (52%). Over het algemeen beschrijven de daders hun relatie met beide (of ten minste met één van de) ouders als 'goed'. De kwaliteit van het contact met ouders is op basis van de opsporingsonderzoeken niet te staven. In een aantal dossiers hebben de daders evenwel meer losgelaten over hun relatie met hun ouders en met name met hun vader. Zo blijkt dat van de dertien daders die aangeven dat het contact goed is, in vijf gevallen de vaders in het buitenland wonen. Deze daders geven evenwel aan dat het contact met hun vader sporadisch is. Daarnaast komen in twee opsporingsonderzoeken signalen naar voren die mogelijk een ander beeld schetsen:

> *"We waren een hecht gezin, totdat mijn vader vreemdging en een nieuw gezin startte. De band met mijn vader is wel oké. Hij heeft goed voor mij gezorgd, maar is niet echt een voorbeeld voor mij."*

> *"Ik had mijn laatste opleiding graag willen afmaken, maar ik had geen geld om mijn boeken te betalen. Mijn moeder kon niet bijdragen en mijn vader wilde niet bijdragen. De relatie binnen het gezin is verder goed."*

4.2 Sociaaleconomische status

Uit hoofdstuk 2 blijkt dat de daders veelal een lage sociaaleconomische status hebben. Financieel gewin door de lage sociaaleconomisch status wordt veelal gezien als motief dat ten grondslag ligt aan het plegen van seksuele uitbuiting. In deze paragraaf wordt daarom nader ingezoomd op de sociaaleconomische status van de daders. Als onderdeel van de sociaaleconomische status komen het opleidingsniveau (§4.2.1), inkomen (§4.2.2) en schuldenlast (§4.2.3) van de daders aan bod. De schuldenlast van daders is voor zover bekend nog niet eerder onderzocht.

4.2.1 Opleidingsniveau

In figuur 17 staat weergegeven wat de hoogst afgeronde opleiding van de daders is.

Figuur 17 Opleidingsniveau van de daders (n = 25)

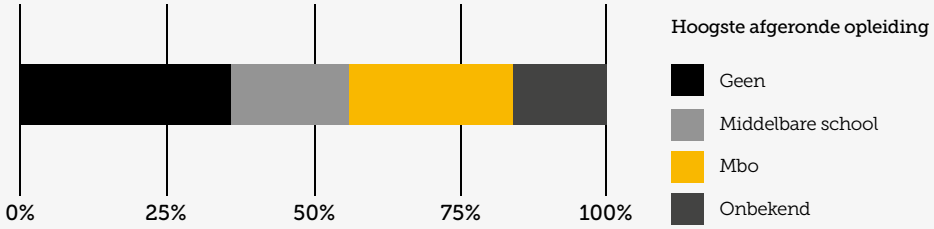

Negen daders (36%) blijken geen diploma te hebben behaald. Zij zijn op enig moment van de basis- dan wel middelbare school gegaan. Uit de dossiers blijkt dat zij vooral van school zijn gegaan vanwege gedragsproblematiek en/of omdat zij in een jeugdzorginstelling worden geplaatst. Eén dader is vroegtijdig van school gegaan omdat hij op jonge leeftijd vader is geworden en voor zijn kind ging zorgen. Een deel van deze daders is wel in het bezit van certificaten die zij tijdens een beroepsopleiding, tijdens hun werk of tijdens een eerdere detentie hebben gehaald. Verder blijkt 28% van de daders (n = 7) een MBO opleiding te hebben afgerond. Geen van de daders heeft een HBO of WO opleiding afgerond. Eén dader volgde een HBO opleiding ten tijde van de uitbuiting.

Vijf daders (20%) blijken een diploma van de middelbare school te hebben gehaald, maar zij hebben geen diploma van een vervolgopleiding gehaald. Deze daders waren ten tijde van de uitbuiting in veel gevallen bezig met een vervolgopleiding, maar hebben deze (tijdelijk) moeten afbreken omdat zij in hechtenis zijn genomen of zij zijn vanwege gebrek aan motivatie zelf gestopt met hun opleiding.

4.2.2 Inkomen

In figuur 18 is het inkomen van de daders ten tijde van de uitbuiting weergegeven.

Figuur 18 Inkomen van de daders (n = 25)[178]

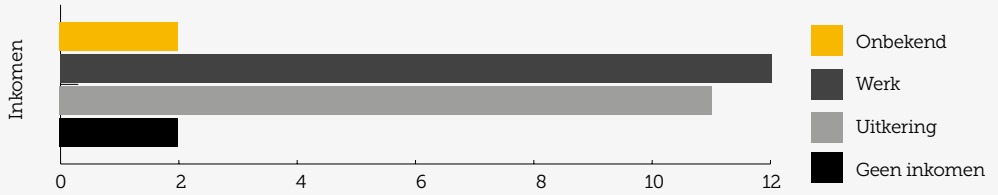

Hetgeen opvalt, is dat bijna de helft van de daders, namelijk twaalf, een regulier inkomen uit werk heeft. Wanneer wordt gekeken naar het type werk dat de dader uitvoert, blijkt dat het over het algemeen gaat over flexibel werk (bijvoorbeeld via uitzendbureaus), laagbetaalde banen (bijvoorbeeld in de bouw, schoonmaakwerk of magazijnwerk) en parttime banen. Uit de gesprekken die de daders met de reclassering hebben, blijkt over het algemeen dat de daders niettemin gemotiveerd zijn om te werken, maar hebben zij door hun lage opleidingsniveau (zie ook §4.2.1) en veelal geringe werkervaring problemen om (vast) werk te krijgen. Daarnaast zijn veel daders in een eerder stadium veroordeeld voor strafbare feiten hetgeen werkgevers kan afschrikken. Op de criminele carrière van de daders wordt in §4.5 dieper ingegaan.

In onderstaand voorbeeld staat een fragment uit een reclasseringsrapport van een dader over zijn kansen op de arbeidsmarkt na zijn detentie.

> *Betrokkene heeft tot op heden nauwelijks werkervaring. Hij behaalde in zijn jeugd diploma's maar die zouden niet erkend zijn. Via het UWV zou hij een kortdurend leertraject gericht op werken in de bouw hebben gevolgd. Tijdens zijn huidige detentieperiode heeft hij zijn VCA behaald. Hij denkt met deze VCA en bovengenoemde na detentie in de bouw aan het werk te kunnen. Wij vragen ons af in hoeverre dit een realistische verwachting is, gezien zijn zeer beperkte werkervaring. Van de casemanager vernemen wij dat betrokkene zowel in detentie als voor de periode daarna gemotiveerd is voor werk. Betrokkene zelf zegt na detentie niet bij zijn vriendin te willen wonen. "Omdat zij werkt, dat heeft een slechte invloed op mijn motivatie om te gaan werken. Ik kan beter op mijzelf zijn aangewezen".*

178 Aantal telt op tot 27, omdat twee daders zowel een inkomen uit werk als een uitkering ontvingen.

Ondanks dat 41% van de daders geen baan heeft, blijkt de wil om te werken aanwezig. Deze motivatie wordt ondersteund door de vele baantjes die de meeste daders hebben gehad. Bij één dader staat het volgende in zijn reclasseringsrapport.

> *Betrokkene vertelt ongeveer zes jaar geleden voor het laatst structureel werk te hebben gehad. Hij werkte via de sociale dienst, waarvoor hij onder meer vuilnis prikte en afval heeft opgehaald. Betrokkene heeft daar in totaal drie of vier jaar gewerkt. Toen liep zijn contract af. Sindsdien heeft betrokkene af en toe klusjes gedaan en mensen geholpen met bijvoorbeeld schilderwerkzaamheden. Betrokkene vertelt dat hij regelmatig reageert op verschillende soorten vacatures, maar hij zou steeds worden afgewezen. Betrokkene denkt dat dit onder meer met zijn leeftijd te maken heeft. Het liefst zou [dader] als schilder werken, omdat hij dat goed kan. Maar al het soort werk dat hem aangeboden zou worden, wil hij doen.*

Uit de data blijkt dat de daders over het algemeen een laag en flexibel inkomen hebben. Het is echter niet mogelijk om het lage inkomen direct te linken aan het plegen van seksuele uitbuiting op basis van de informatie die voorhanden was. Daarentegen wordt in twee opsporingsonderzoeken niettemin direct een verband gelegd tussen een laag inkomen en seksuele uitbuiting. Twee daders verklaren dat zij door een gebrek aan regulier inkomen naar andere manieren zochten om extra inkomen te genereren. Dit is beschreven in onderstaande fragmenten.

> *De dader vertelt dat de aanvraag voor een VOG werd afgewezen vanwege zijn verleden. Hierdoor ging zijn baan, die hij graag wilde, niet door. Hij zegt hierdoor in een dipje en sociaal isolement te zijn gevallen. Omdat hij financieel vast zat, wilde hij proberen via drugs of kamer verhuur extra inkomsten te generen. Op die manier kwam hij in contact met het latere slachtoffer.*

> *Tijdens de economische crisis was betrokkene zijn baan kwijtgeraakt. Hij had geen diploma en kwam daardoor moeilijk aan een nieuwe baan. Omdat hij van zijn bijstandsuitkering niet kon rondkomen, ging hij naar eigen zeggen in op het voorstel van een kennis om samen een (illegaal) escortbureau te runnen.*

Een verklaring dat de daders niet in meer zaken een dergelijke link leggen, is mogelijk omdat de daders in de meerderheid van de gevallen (gedeeltelijk) ontkennen dat er sprake is geweest van seksuele uitbuiting (zie §4.4).

Ruim een derde van de daders ontvangt een uitkering ten tijde van de uitbuiting (41%). Uit de opsporingsonderzoeken is niet altijd te herleiden om welk type uitkering het gaat. Uit de zaken waar dit wel kan, blijkt het volgende. In twee zaken ontvangt de dader een WAJONG uitkering, vanwege een verstandelijke beperking en vanwege arbeidsongeschiktheid als gevolg van lichamelijke klachten.

4.2.3 Schulden

In figuur 19 is het aantal daders met schulden weergegeven.

Figuur 19 Aantal daders met schulden (n = 25)

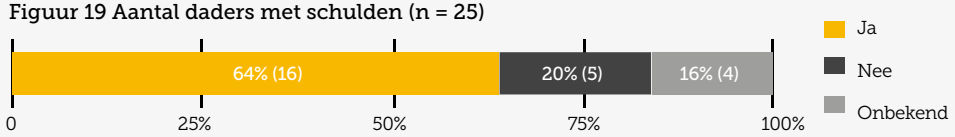

Uit figuur 19 blijkt dat twee derde van de daders schulden heeft ten tijde van de uitbuiting (64%). Ongeveer een vijfde van de daders (20%) heeft geen schulden en van de rest is het niet bekend. Van elf daders met schulden is uit de dossiers te herleiden hoe hoog die schulden zijn. Bij een van de daders is de schuld 1.100 euro. Dit loopt bij de andere daders op tot enkele tienduizenden euro's. De meeste daders hebben een schuld tussen de 5.000 en 10.000 euro (55%) en drie daders (27%) hebben ten tijde van de uitbuiting een schuld van meer dan 10.000 euro. Veelvoorkomende schuldeisers zijn zorgverzekeraars (n = 7) en DUO (n = 4), CJIB (n = 4) en telecombedrijven (n = 4).

Uit de dossiers is niet altijd te herleiden waardoor de schulden zijn ontstaan. In de gevallen waar het wel bekend is gaat het veelal om (i) een terugvordering van eerder verkregen gelden (bijvoorbeeld studiefinanciering terugbetalen, schuld bij de belastingdienst of terugbetalen eerder verkregen WAJONG uitkering) of (ii) een vordering van het CJIB door eerdere strafbare feiten. Daarnaast ontstaan schulden omdat de daders vaste lasten niet kunnen betalen (met name zorgverzekering, telefoonabonnementen, huur en internetprovider). Het niet goed regelen van hun financiën tijdens detentie, dalende inkomsten, financieel misbruik of uitgaven die zij niet kunnen veroorloven liggen hier veelal aan ten grondslag. In de voorbeelden hieronder staan fragmenten van manieren waarop schulden zijn ontstaan.

> *Op naam van de betrokkene zijn een viertal abonnementen voor mobiele telefonie afgesloten bij verschillende providers. Met deze abonnementen is naar het buitenland gebeld, wat hoge rekeningen met zich meebracht. Betrokkene zei in eerste instantie hier niets van te weten en heeft aangifte van identiteitsfraude gedaan, maar gaf later aan toch wel iets geweten te hebben. Hij zou hebben ingestemd omdat hij werd gechanteerd en zei hiermee weer iemand anders in bescherming te nemen.*

> *Tot zijn aanhouding was hij werkzaam. Hij had een vaste aanstelling. Voor hij aangehouden werd wegens de huidige zaak, zou betrokkene minder uren zijn gaan werken om een eigen bedrijf te kunnen starten. Hij had positieve toekomstplannen. Als gevolg van dalende inkomsten kon hij zijn zorgverzekering niet betalen, waardoor hij een schuld op liep van 1.100 euro. Zijn moeder zou hier zorg voor dragen.*

4.3 Psychosociale achtergrond

Het algemene beeld dat hoofdstuk 2 laat zien is dat de daders in veel gevallen een belastende voorgeschiedenis kennen. Zij hebben relatief veel meegemaakt in hun gezinssituatie en kennen als gevolg daarvan psychische problemen. Een ander gegeven dat uit de bestaande literatuur naar voren komt, is dat het relatief weinig voorkomt dat de daders problemen hebben met middelengebruik. In deze paragraaf wordt (met name) aan de hand van pro-Justitiarapportages en reclasseringsrapporten een beeld geschetst van de levensloop (§4.3.1) en het middelengebruik en verslaving (§4.3.2) van de daders. In §4.3.3 wordt beschreven in hoeverre deze daders (in het verleden) betrokken zijn (geweest) bij hulpverlening. Tot slot wordt een beeld geschetst van de inschattingen van de toerekeningsvatbaarheid en recidiverisico op basis van de pro-Justitia rapportages en reclasseringsrapporten (§4.3.4).

4.3.1 Levensloop

In deze paragraaf wordt een beeld geschetst van de ontwikkelingsgeschiedenis en levensloop van de daders. De achtergronden van de daders zijn verdeeld in drie categorieën, afhankelijk van de ernst van de ontwikkelingsgeschiedenis: (i) er zijn geen of lichte problemen in de thuissituatie, (ii) er is sprake van een verwaarloosde opvoeding of verstoorde relaties en gebeurtenissen (op latere leeftijd) die mogelijk een traumatische impact hebben en (iii) er is sprake van (ernstig) traumatische ervaringen in de vroege jeugd.

Figuur 20 Levensloop van de daders (n = 25)

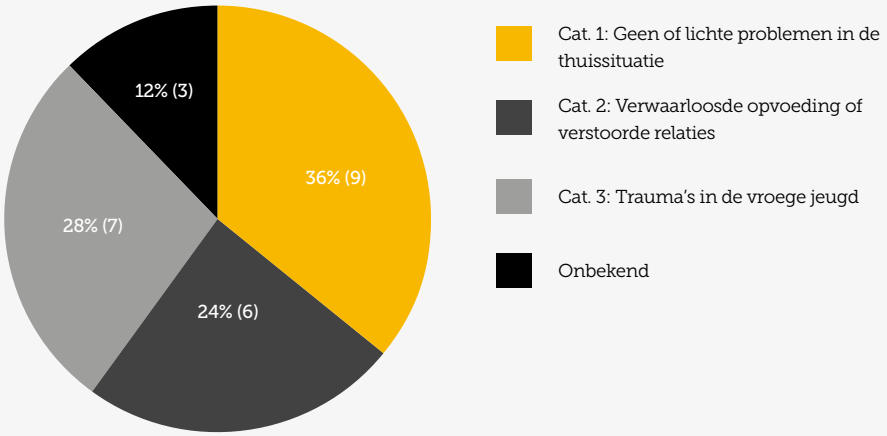

Opvallend is dat de helft van de daders (52%) ernstige problemen heeft gekend in zijn leven. Deze dertien daders vallen in de tweede of de derde categorie. Bij zeven van deze dertien daders kan zelfs worden gesproken van zeer ernstige traumatische ervaringen in de vroege jeugd (categorie 3).[179]

Allereerst de daders in categorie 3. Uit de dossiers blijkt dat deze zeven daders te maken hebben gehad met ernstige traumatische ervaringen in de vroege jeugd, waaronder (i) geweld in de thuissituatie, (ii) affectieve en lichamelijke verwaarlozing, (iii) meemaken van oorlog in het land van herkomst, of (iv) trauma's voortkomend uit een lange voorgeschiedenis in verschillende internaten en pleeggezinnen vanaf de eerste levensjaren. In onderstaand voorbeeld staat een korte schets van de levensloop van twee daders die vallen onder categorie 3.

> *Levensloop van betrokkene wordt gekenmerkt door veel onrust en momenten van onveiligheid. Moeder werd tijdens zwangerschap en eerste paar maanden van zijn leven mishandeld door zijn biologische vader. Ze zijn gevlucht naar een Blijf van m'n lijf huis. Zijn latere stiefvader raakte verslaafd en zijn moeder ontwikkelde een drugsverslaving. Er waren thuis regelmatig conflicten die in geweld eindigde. Het huis waar ze woonde raakte vervuild en het gezin raakte dakloos. Moeder is naar de daklozenopvang gegaan en de kinderen zijn bij hun stiefvader gaan wonen.*

> *Betrokkene is op vierjarige leeftijd gevlucht vanwege een oorlog in zijn land van herkomst. Zijn vader is door het oorlogsgeweld om het leven gekomen. Toen hij ongeveer zes jaar was heeft zijn moeder hem achtergelaten. Betrokkene weet niet precies waarom. Vanaf zijn zesde heeft betrokkene in verschillende pleeggezinnen en internaten gewoond, zonder zijn broertjes en zusjes. Hij vertelt dat hij telkens werd weggestuurd vanwege zijn gedrag, omdat hij niet luisterde en veel ruzie had. Later is onderzochte onder voogdij komen te staan en is hij zelfstandig gaan wonen.*

Daarnaast blijkt uit figuur 20 dat er bij zes daders (24%) sprake is van (potentieel) traumatische ervaringen veelal later in hun jeugd. Het gaat hier onder andere om het overlijden van een dierbare, een (ernstig) verstoorde gezinssituatie en/of verschillende uithuisplaatsingen (categorie 2). Uit de dossiers blijkt dat deze daders zijn verlaten door hun vader, of zij konden door thuisproblemen niet meer thuis wonen. Een andere dader stelt dat de zelfmoord van een vriend en een sterfgeval binnen de familie rond zijn achttiende een enorme impact op hem hebben gehad. In het volgende voorbeeld staat een korte schets van de levensloop van twee daders uit categorie 2.

179 Van drie daders was onvoldoende informatie beschikbaar in de dossiers om hen in te delen in één van de categorieën

De ouders van betrokkene zijn gescheiden. Op jonge leeftijd is hij met zijn moeder en zus naar Nederland gekomen. Betrokkene zegt over zijn vader: "Mijn vader wilde niets met mij te maken hebben. Hij heeft meer dan tien kinderen. Ik heb geen contact met mijn vader en zijn andere kinderen". De relatie tussen moeder en zoon is langere tijd moeizaam geweest. Hij zegt hierover: "Mijn moeder zag mijn vader in mij". Vanwege zijn gedrag werd hij behandeld bij het RIAGG. Uiteindelijk ging het thuis niet goed meer en werd hij onder toezicht gesteld en geplaatst in een jeugdzorginstelling. Positieve factor is dat betrokkene huisvesting heeft, hij kan bij zijn moeder wonen. De relatie met zijn moeder en vriendin is ondersteunend.

Uit dossieronderzoek komt naar voren dat betrokkene gedurende zijn jeugd voornamelijk op zichzelf aangewezen was en weinig ouderlijke sturing en ondersteuning ontving. Zijn vader was sporadisch aanwezig en zijn moeder werkte veel. Mede als gevolg van zijn oplopende justitiecontacten en de ziekte van zijn moeder waardoor zij niet meer voor hem kon zorgen, is besloten om betrokkene uit huis te plaatsen en is hij vanaf zijn vijftiende (na het overlijden van z'n moeder) tot en met zijn achttiende jaar in een jeugdzorginstelling geplaatst.

Tot slot blijkt uit figuur 20 dat (op basis van de informatie uit de opsporingsonderzoeken) negen daders (36%) geen of lichte problemen in de thuissituatie kennen. Over het algemeen zijn er bij deze daders in de opsporingsonderzoeken geen signalen naar voren gekomen dat er sprake is van traumatische (jeugd-)ervaringen, geweld, een verwaarloosde opvoeding of (ernstig) verstoorde relaties in het gezin. Hoewel hier geen aanwijzingen voor zijn, is er veelal ook geen sprake van 'huisje, boompje, beestje'. Veel daders in deze categorie groeien bijvoorbeeld op zonder vader, maar spreken desondanks van een 'hecht' gezin of een goede band met de overige gezinsleden (zie ook §4.1.5). In het voorbeeld hieronder staat een fragment van een dader die in categorie 1 is ingedeeld.

Betrokkene vertelt uit een gezin met een migratie-achtergrond te komen. Zijn vader werkt en zijn moeder is een vrijwilligster in een moskee. Het gezin heeft nimmer hulpverlening gehad en er zou geen sprake zijn geweest van huiselijk geweld. Als betrokkene zijn opvoeding in een woord zou moeten omschrijven zegt hij: prestatiegericht. Daarop doorvragend vertelt hij dat zijn ouders zelf niet hebben gestudeerd, maar heel graag willen dat hun kinderen dat wel doen.

4.3.2 Middelengebruik en verslaving

In deze paragraaf wordt een beeld geschetst van het middelengebruik of verslavingen van de daders. Het middelengebruik en verslavingen van de daders is opgedeeld in drie categorieën: (i) er is nauwelijks sprake van middelengebruik of verslaving (het gebruik is niet structureel, en vooral recreatief of experimenteel), (ii) er is in het verleden sprake geweest van (excessief) middelengebruik of verslaving, maar (volgens de dader) is dit tegenwoordig minder of er is momenteel sprake van regelmatig en problematisch middelengebruik of verslaving (met name softdrugs, niet in combinatie met harddrugs) en (iii) er is sprake van excessief middelengebruik of verslaving (dat wil zeggen dagelijks gebruik van soft en/of harddrugs; er wordt melding gemaakt van verslaving of afhankelijkheid).

Figuur 21 Middelengebruik en verslaving van daders (n = 25)

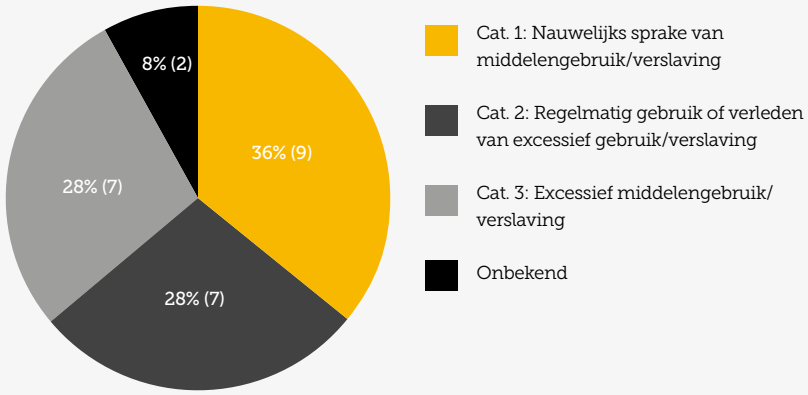

In figuur 21 is te zien dat bij 28% van de daders kan worden gesproken van regelmatig of (in het verleden) excessief middelengebruik of verslaving (categorie 2). Bij nog eens 28% is er ten tijde van de uitbuitingsperiode sprake van excessief (hard)drugsgebruik of wordt er gesproken van een verslaving (categorie 3).

Bij de zeven daders die vallen in categorie 3 gaat het om daders die dagelijks meerdere joints roken, gokverslaafd zijn of vanaf het begin van de puberteit (regelmatig) harddrugs gebruiken. Opvallend is dat er bij twee daders uit categorie 3 sprake blijkt te zijn van een forse toename van harddrugsgebruik gedurende de uitbuitingsperiode. De slachtoffers in deze zaken spreken ook over een verandering in het gedrag van de dader als gevolg van het harddrugsgebruik. Eén van de slachtoffers in deze zaak zegt hierover:

'Op een gegeven moment wilde hij drugs uitproberen. Vanaf toen veranderde alles.'

De dader diende zijn slachtoffers ook drugs toe om hen te laten werken. Een slachtoffer in de tweede zaak zegt:

> *"Hij rookte wel eens, geen alcohol of andere dingen. Hij is echt een sadist geworden sinds hij die drugs gebruikt. Het is gewoon niet menselijk meer van wat ik heb gehoord. Door de drugs is hij opvliegerig. Hij is gewoon psychisch gek geworden. Hij praat in zichzelf en zo."*

In §5.3.2 wordt verder ingegaan op het drogeren van de slachtoffers tijdens de ronsel- en uitbuitingsperiode.

Daarnaast is bij één dader uit het dossier te herleiden dat sprake is van een (gok)verslaving. Naar alle waarschijnlijkheid heeft dat geleid tot het uitbuiten van zijn slachtoffer. In onderstaand voorbeeld staan twee fragmenten uit reclasseringsrapportages over het middelengebruik van twee daders uit de derde categorie.

> *Uit collaterale informatie (van zowel de reclassering alsook van verschillende referenten) komen aanwijzingen naar voren voor zeer langdurig problematisch cannabis- en cocaïnegebruik. Betrokkene zou op 15-jarige leeftijd zijn begonnen met cannabis en cocaïne en daar verslaafd aan zijn geraakt, wat hij vervolgens tot zeer recent (nagenoeg) dagelijks gebruikte, onderbroken door slechts één abstinente periode waarin hij in detentie zat. Betrokkene zou 'de hele dag door cannabis roken' en een gram cocaïne per dag gebruiken (met name roken, een zeer verslavende manier van cocaïnegebruik). Ook zou hij vanaf enig moment 'veel drinken'.*

> *Betrokkene vertelde al ruim een jaar GHB te gebruiken veelal in combinatie met cocaïne. Het GHB gebruik is afgelopen jaar uit de hand gelopen aldus betrokkene. Hij vertelde dat er op feestjes regelmatig werd gebruikt en hij zodoende ermee in aanraking kwam. Betrokkene ging al vrij snel dagelijks gebruiken en vertelde dat zijn gebruik eigenlijk geen functie heeft. Hij zou cocaïne vanaf zijn 18de jaar gebruiken en dit beperken tot in het weekend en stelde hierbij dat hij cocaïne altijd in combinatie met andere middelen te gebruiken. In het verleden gebruikte betrokkene ook cannabis en XTC maar dit zou incidenteel zijn.*

Bij de daders in categorie 2 wordt in de dossiers gesproken van regelmatig en structureel middelengebruik of van een verleden van excessief gebruik. De helft van deze daders zegt bijvoorbeeld in het verleden dagelijks te hebben geblowd, 'fors wat cocaïne' te hebben gebruikt of alcoholverslaafd te zijn geweest. De overige daders geven aan regelmatig (aantal keer per week) te blowen of regelmatig alcohol te drinken. In deze groep is er bij één dader sprake van experimenteel harddrugsgebruik in het verleden. In het voorbeeld hiernaast staan twee fragmenten uit reclasseringsrapportages over het middelengebruik van twee daders uit de tweede categorie.

> *Er zijn aanwijzingen voor problemen ten aanzien van middelengebruik. Betrokkene is bekend met alcohol- en cannabisproblematiek. In 2016 stelde het NIFP cannabisafhankelijkheid en misbruik van alcohol (beide in gedwongen remissie) vast. Zelf geeft betrokkene aan dat het gebruik van cannabis geen probleem vormt in zijn leven, maar alcoholgebruik wel. Met het gebruik van beide middelen zou hij in de maanden voorafgaand aan de huidige detentieperiode zijn gestopt. Tot ongeveer augustus 2015 dronk hij naar eigen zeggen dagelijks een fles wodka, daarna nam dit af, tot hij helemaal stopte. Over zijn softdruggebruik verklaart hij dat hij jaren geleden (rond zijn achttiende/negentiende) dagelijks gebruikte en in de jaren daarna minder. Zijn gebruik in die jaren was wisselend (soms wekelijks, soms maanden niet) en er waren (korte) periodes van abstinentie.*

> *Betrokkene gebruikte af en toe softdrugs (hasj), voordat hij in detentie kwam. Gemiddeld rookte hij één à twee joints per week. Hij ervaart geen afkickverschijnselen nu hij in detentie zit. Het liefst zou hij helemaal niet meer blowen. Daarnaast zegt betrokkene ongeveer één keer per week alcohol te drinken. Hij zou dan niet meer dan drie glazen whisky drinken, meestal in een café. Betrokkene zegt nagenoeg nooit dronken te worden. Hij weet wanneer hij moet stoppen, zoekt geen problemen en zou nooit ruzie hebben gehad als gevolg van alcoholgebruik.*

Tot slot is er volgens negen daders (36%) nauwelijks sprake van middelengebruik. Deze groep daders zegt niet of nauwelijks alcohol of drugs te gebruiken en niet te gokken. Zij zeggen af en toe alcohol te drinken of te blowen, maar er is volgens hen geen sprake van regelmatig gebruik. Het gebruik is recreatief (met name bij sociale gelegenheden en in weekenden). In deze groep is er geen sprake van harddrugs gebruik. In de reclasseringsrapporten komen ook geen signalen naar voren waaruit blijkt dat dit anders zou kunnen zijn.

4.3.3 Hulpverleningsgeschiedenis

Uit de vorige twee paragrafen blijkt dat een substantieel deel van de daders in het verleden te maken heeft gehad met problemen in de thuissituatie en daarnaast excessief middelen gebruikt of heeft gebruikt. In figuur 22 staat weergegeven hoeveel de daders (in het verleden) te maken hebben gehad met hulpverlening voor deze problemen. Dit geeft een beeld van instanties waar de daders (in een vroeg stadium) mee te maken (kunnen) hebben en die derhalve preventieve interventies kunnen ontwikkelen om de groep daders te herkennen en te voorkomen dat zij zich (verder) ontwikkelen tot een dader.

Figuur 22 Hulpverleningsgeschiedenis van daders (n = 25)

Uit de dossiers is op te maken dat zeventien daders (68%) in het verleden te maken hebben gehad met hulpverlening. In de meeste gevallen wordt melding gemaakt van betrokkenheid van jeugd- of maatschappelijke zorg (n = 10), een reclasseringstraject (n = 10) of de GGZ (n = 5). Daarnaast is één dader betrokken geweest bij verslavingszorg en had één dader een tbs-traject doorlopen.

Van dertien van de zeventien daders die te maken hebben (gehad) met hulpverlening, is meer informatie gevonden over het type hulpverlening en de momenten van de ingezette hulpverlening. Bij tien daders wordt expliciet melding gemaakt van betrokkenheid van (jeugd)hulpverlening voor hun achttiende jaar. Zeker acht van deze tien daders hebben een periode (in de meeste gevallen enkele jaren) in een jeugdzorginstelling gewoond. Over het algemeen wonen zij tijdelijk in een instelling, omdat zij op jonge leeftijd verschillende gedragsproblemen vertonen en daarom niet meer thuis kunnen wonen. In enkele gevallen kennen de daders problemen in de thuissituatie doordat hun ouders geen stabiele opvoedingssituatie kunnen bieden. In het onderstaande voorbeeld is het zorgtraject van één van de daders geschetst:

> *De dader vertoont al op jonge leeftijd gedragsproblemen. Hing veel rond op straat, ontdekte criminaliteit en begon met blowen. Hij is in behandeling geweest bij [instelling] en later klinisch opgenomen in [instelling voor jeugd GGZ]. Deze plaatsing is wegens een geweldsincident beëindigt. De dader heeft daarna met goed gevolg een maatregel bij de jeugdreclassering voltooid.*

Opmerkelijk is dat drie daders ten tijde van de uitbuiting onder begeleiding staan van een hulpverlener. Het gaat om een maatschappelijk werker die betrokken is bij het huidige gezin van de dader en een reclasseringstraject. Bij één dader ging het om beide. Bij deze dader was een maatschappelijk werker betrokken en hij zat in een reclasseringstraject.

4.3.4 Toerekeningsvatbaarheid en recidiverisico

Bij twaalf van de 25 daders is een pro-Justitia rapportage opgemaakt. Voor de rapportage wordt er op basis van een onderzoek door een forensisch gedragsdeskundige geprobeerd vast te stellen of er bij de daders sprake is van een gebrekkige ontwikkeling van de geestesvermogens of een ziekelijke stoornis, en de mate waarin deze een rol hebben gespeeld in (het tot stand komen van) het delict. Naast de mate van toerekeningsvatbaarheid wordt er in deze onderzoeken ook een inschatting gemaakt van het recidiverisico. Dit onderzoek kan door één (monodisciplinair onderzoek) of meerdere (multidisciplinair onderzoek) rapporteurs (ambulant of klinisch) worden uitgevoerd. Als het onderzoek klinisch wordt uitgevoerd, wordt de dader opgenomen in een observatiekliniek. Van de twaalf daders waarbij opdracht is gegeven voor een pro-Justitia onderzoek, is bij zes daders een multidisciplinair onderzoek verricht door een psycholoog en bij drie daders een monodisciplinair onderzoek. Bij twee daders is sprake van een klinisch onderzoek op een observatieafdeling. Tot slot is bij één dader sprake van een secundair dubbelonderzoek. Dat wil zeggen dat er in eerste instantie een monodisciplinair onderzoek is verricht, waarna aanvullend onderzoek door een tweede gedragsdeskundige is geadviseerd.

Tabel 2 Type onderzoek ten grondslag aan de pro-Justitia rapportages (n = 12)

Type onderzoek	n
Multidisciplinair onderzoek	6
Monodisciplinair onderzoek	3
Klinisch onderzoek op observatieafdeling	2
Secundair dubbelonderzoek	1

In onderstaand kader is een koppeling gemaakt tussen het type pro-Justitiarapportage dat is opgelegd en het geboorteland van de ouders van de dader.

> *Wanneer wordt gekeken naar het (vermoedelijke) geboorteland van de ouders van de dader waarvoor een pro-Justitiarapportage is aangevraagd, blijkt in eerste instantie dat de verdeling erg divers is. Zo hebben de ouders van drie daders een (vermoedelijke) Turkse achtergrond en een Nederlandse achtergrond. Daarnaast zijn er twee daders met een (vermoedelijke) Marokkaanse en Oost-Europese achtergrond. De overige twee daders hebben een Surinaamse en Latijns-Amerikaanse achtergrond.*

Hetgeen opvalt is echter dat van de dertien daders met een (vermoedelijke) Turkse, Nederlandse, Marokkaanse en Oost-Europese achtergrond, er voor tien een pro-Justitiarapportage is aangevraagd. Aan de andere kant is er voor slechts één van de acht daders met een (vermoedelijk) Surinaamse achtergrond een pro-Justitiarapportage aangevraagd. Er kon niet worden onderzocht op welke gronden een pro-Justitia rapportage is aangevraagd en of het (vermoedelijke) geboorteland van de ouders hierin een rol speelt.

Toerekeningsvatbaarheid

Van de twaalf daders bij wie een Pro-Justitia rapportage is aangevraagd, hebben er zes volledig meegewerkt aan het onderzoek. Bij de andere zes daders konden er door weigering van de dader geen uitspraken worden gedaan over de toerekeningsvatbaarheid.[180] Van de zes daders die hebben meegewerkt staat in figuur 23 weergegeven in hoeverre de dader toerekeningsvatbaar wordt geacht.

Figuur 23 Inschatting toerekeningsvatbaarheid (n = 6)

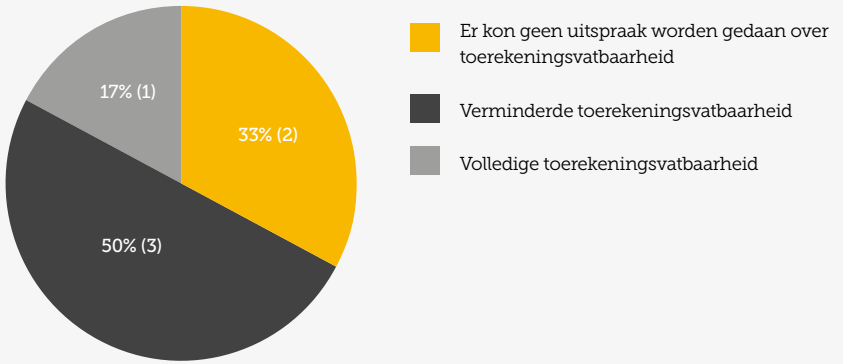

180 Drie van de zes daders die medewerking hebben geweigerd, zeiden in eerste instantie hun medewerking aan het onderzoek toe, maar trokken dit op een later moment in. Een dader vertrouwde het onderzoek niet meer toen hij erachter kwam dat het onderzoek in opdracht van het Openbaar Ministerie wordt uitgevoerd, een dader heeft zijn medewerking ingetrokken op advies van zijn advocaat en een dader heeft zijn medewerking ingetrokken omdat hij van mening was dat het onderzoek 'toch geen zin' heeft. Van de drie daders die helemaal niet hebben meegewerkt aan het onderzoek, heeft één dader geweigerd mee te werken omdat hij de ten laste legging ontkent en van twee daders is onbekend gebleven waarom zij hebben geweigerd.

Uit figuur 23 is op te maken dat de helft van de zes daders verminderd toerekeningsvatbaar is verklaard en één dader volledig toerekeningsvatbaar is verklaard. Bij twee daders kon er door de rapporteur geen uitspraak worden gedaan over de toerekeningsvatbaarheid. Bij één dader is er volgens de rapporteur geen sprake van een ziekelijke stoornis of gebrekkige ontwikkeling en bij een andere dader kon er geen verband worden gelegd tussen de ziekelijke stoornis (cannabisafhankelijkheid) en het ten laste gelegde.

Bij de zes daders die hebben meegewerkt aan de rapportage konden de rapporteurs een goed beeld verkrijgen van de daders en de invloed van hun problematiek op het delict. Bij deze daders brengen de rapporteurs verschillende persoonlijkheidsproblemen of stoornissen aan het licht. Zo wordt er bij twee daders gesproken over een bedreigde of 'ander gespecificeerde' persoonlijkheidsstoornis en bij twee daders over een norm-overschrijdende gedragsstoornis of een pervasieve ontwikkelingsstoornis uit het autistisch spectrum. Bij deze vier daders is er volgens de rapporteurs over het algemeen sprake van narcistische, antisociale of borderline trekken, waarbij ze weinig empathisch vermogen laten zien jegens het slachtoffer of hun eigen behoeftes boven dat van hun slachtoffer stellen. Eén van hen heeft ook een cannabisverslaving. Dit beeld komt ook terug bij de twee daders waarbij geen uitspraak kon worden gedaan over de toerekeningsvatbaarheid en de zes daders die hun medewerking hebben geweigerd. Volgens de rapporteurs is er bij één dader 'slechts' sprake van 'narcistische en antisociale trekken in de persoonlijkheid' en bij de andere dader 'slechts' van een cannabisafhankelijkheid.

Bij de zes daders die medewerking aan het onderzoek hebben geweigerd, heeft de rapporteur wel een inschatting kunnen maken van de persoon van de dader. Uit deze inschatting komt veelal hetzelfde beeld van de daders naar voren als in de vorige alinea staat beschreven. Over het algemeen schetsen de rapporteurs een beeld van daders met een gebrekkig empathisch vermogen of anderszins affectieve tekorten, antisociale trekken of problematisch middelengebruik. Twee van de zes daders die hun medewerking hebben geweigerd, hebben in eerste instantie gedeeltelijk meegewerkt. Bij deze twee daders kon worden gesproken van een mogelijke norm-overschrijdende gedragsstoornis, gokstoornis en bedreigde persoonlijkheidsontwikkeling met antisociale trekken en bij de andere dader van een antisociale persoonlijkheidsstoornis. Doordat zij gedurende het onderzoek geweigerd hebben, kan de rapporteur echter geen definitieve conclusie trekken.

In de volgende voorbeelden zijn twee fragmenten opgenomen uit de pro-Justitia rapportages. In het eerste fragment wordt de dader volledig toerekeningsvatbaar geacht ondanks de aanwezigheid van een bedreigde persoonlijkheidsstoornis met narcistische trekken. In het tweede fragment wordt door een rapporteur beschreven hoe de dader met een stoornis in het autisme spectrum (MCDD) wordt gelinkt aan het gepleegde delict.

[Dader] is op een instrumentele manier de relatie met het meisje aangegaan voor eigen profijt, zo lijkt het. (...). Hij heeft zich door gebrekkige empathische vermogens niet verplaatst in de omstandigheden van aangeefster. Door zijn verminderde gewetensontwikkeling nam hij het besluit dat als het 'onder ons' zou blijven (...) hij niet zou worden betrapt door mensen waaraan hij normaliter verantwoording zou moeten afleggen (ouders, justitie). De naïviteit waarmee hij het leek te doen is eveneens passend bij mensen met narcistische trekken: ze denken met dingen weg te zullen komen.

Door de ontwikkelingsstoornis is het niveau van sociaal-emotioneel functioneren aanzienlijk lager dan de kalenderleeftijd. Betrokkene omringt zich weliswaar met veel jongere vrienden/mensen, maar lijkt dit niet zozeer uit kwaadwillendheid te doen, maar meer omdat hij contacten zoekt op niveau. Door het afwijkende wereldbeeld, de sterke reddersfantasieën en de vervagende grenzen tussen het zelf en de ander, alle als gevolg van de MCDD, ontstond bij de betrokkene al snel de overtuiging dat hij [slachtoffer] moest beschermen tegen de buitenwereld. Hij hielp haar, bracht haar naar [naam klant], maar heeft door het beperkte sociale begrip de risico's van de situatie onvoldoende kunnen inschatten.

Recidiverisico

Van de twaalf daders bij wie een pro-Justitiarapportage is afgenomen, is door de rapporteurs voor acht daders een inschatting gemaakt van het recidiverisico.[181] Het recidiverisico is opgedeeld in (i) hoog, (ii) gemiddeld en (iii) laag of matig.

Figuur 24 Inschatting recidiverisico (n = 8)

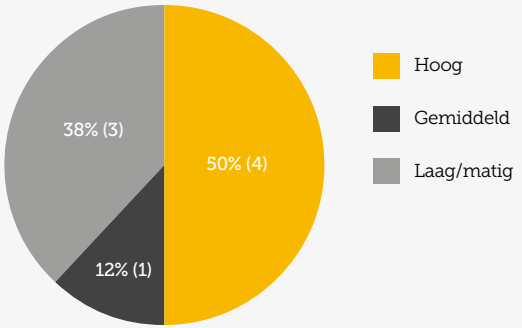

181 In vier zaken kon geen inschatting worden gemaakt van het recidiverisico, omdat er te weinig informatie beschikbaar was of omdat de dader de ten laste legging ontkende.

Bij de helft van de daders (n = 4) wordt het recidiverisico ingeschat als hoog. Van de overige vier daders wordt het recidiverisico voor drie daders ingeschat als laag of matig en voor één dader als gemiddeld.[182]

Hoog recidiverisico

Bij de vier daders voor wie het recidiverisico als hoog wordt ingeschat is er sprake van een recidivistisch karakter of een langdurig patroon van instabiliteit op verschillende levensgebieden. Deze daders zijn bijvoorbeeld al eerder veroordeeld voor een seksueel delict of mishandeling van de partner. Daarnaast heeft een eerdere behandeling niet geleid tot een reductie van de problematiek of het delictgedrag. De rapporteurs schatten daarom in dat er zonder (langdurige en intensieve) behandeling geen verandering hierin zal plaatsvinden.

Laag recidiverisico

Bij drie daders wordt het recidiverisico als laag ingeschat. Bij één dader is geen klinische risicotaxatie verricht omdat de dader verdere medewerking aan het onderzoek weigerde. De rapporteur heeft in dat geval wel vast kunnen stellen dat de dader zinvolle dagbesteding heeft, gemotiveerd is om zijn opleiding af te ronden en gemotiveerd is om in behandeling te gaan voor zijn gokstoornis. Een andere dader staat op het moment van het pro-Justitiaonderzoek onder toezicht van hulpverlening. De rapporteur stelt dat het recidiverisico laag is, mits het huidige niveau van zorg intact blijft. Hieraan wordt toegevoegd: "*Mocht betrokkene met zijn kwetsbare copingstyle bij een instabiele of bedreigende situatie terechtkomen zonder dat adequate hulp wordt geboden kan het risico op thans niet te voorspellen wijze toenemen*". Bij een andere dader wordt het recidiverisico, hoewel verschillende individuele en sociaal-contextuele risicofactoren worden geconstateerd, niettemin als matig ingeschat op basis van een klinisch risicotaxatie-instrument. Ook bij deze dader is een beschermende factor dat hij gefocust is op school.

Gemiddeld recidiverisico

Tot slot wordt bij één dader het recidiverisico als gemiddeld ingeschat. In het volgende voorbeeld staat het fragment waarin de rapporteur het recidiverisico onderbouwd.

182 Op basis van drie andere zaken is het recidiverisico ingeschat door een reclasseringsmedewerker. Het risico bij deze daders wordt bij één dader ingeschat als laag (de dader is geschrokken van de gevolgen van zijn daden en is gestopt met zijn activiteiten), bij een dader als gemiddeld (op basis van het delictpatroon van de dader) en bij een dader als hoog (op basis van het onderzoek en een professioneel oordeel van de reclasseringsmedewerker).

[Dader] is flink geschrokken van de detentie. Hij zegt gemotiveerd te zijn tot het volgen van een opleiding en stelt zich sinds detentie beter begeleidbaar op. Normaliter lijkt hij over voldoende copingvaardigheden te beschikken om problemen op te lossen en hij heeft een goede vrijetijdsbesteding. Hij is schuldenvrij. Het feit dat hij somberheid kan ervaren is eveneens gunstig. Dat betekent dat hij hieruit interne motivatie kan halen om een volgende detentie te voorkomen.

Welke contextuele, situatieve of andere condities dienen hierbij in ogenschouw te worden genomen?

Protectief: [Dader] heeft een steunend netwerk (zijn ouders) en de woonsituatie is stabiel. Risico: Ouders lijken het gedrag van [dader] deels (onbedoeld) in stand te houden. Er is nog onvoldoende zicht verkregen op het middelengebruik en het vriendennetwerk van [dader] en in hoeverre zij een risico verhogende factor zijn.

4.4 Criminele carrière

Uit hoofdstuk 2 blijkt dat ongeveer de helft van de daders van seksuele uitbuiting al eerder is veroordeeld voor een eerder delict. In deze paragraaf wordt op basis van justitiële documentatie gekeken naar de criminele carrière van de daders. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen (i) *first offenders,* (ii) delinquenten met lichte vergrijpen (hierna: 'lichte' delinquenten) en (iii) delinquenten met zware vergrijpen (hierna: 'zware' delinquenten). Aanvullend wordt gekeken of er signalen zijn dat er sprake is van een opbouw in de delicten die worden gepleegd (criminele ladder).

Van *first offenders* wordt gesproken als de daders nog niet eerder zijn veroordeeld voor een strafbaar feit. Onder 'lichte' delinquenten worden de daders gerekend die enkele strafbare feiten hebben gepleegd die relatief licht zijn. Deze zijn bijvoorbeeld afgedaan met een geldboete of zijn niet gepaard gegaan met agressie tegen andere personen (bijvoorbeeld fraude, vernieling, overtredingen wegenverkeerswet). Tot slot is er de groep 'zware' delinquenten. Tot deze categorie worden de daders gerekend die meerdere, ernstige strafbare feiten hebben gepleegd uit verschillende delictscategorieën, en de ernst van de gepleegde strafbare feiten over tijd in ernst toenemen. De verdeling van de daders over de verschillende categorieën is weergegeven in figuur 25.

Figuur 25 Criminele carrière van daders (n = 25)

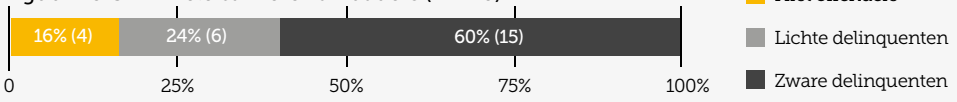

Van de 25 daders worden vijftien daders gerekend tot de groep 'zware' delinquenten ten tijde van het opsporingsonderzoek. De vijftien daders die tot deze categorie behoren, hebben meerdere strafbare feiten gepleegd die gepaard zijn gegaan met agressie tegen andere personen (zoals zware mishandeling, poging tot doodslag, straatroof of afpersing) en zijn veroordeeld voor (vuur)wapenbezit of drugshandel. De daders zijn veelal veroordeeld tot een (on)voorwaardelijke celstraf. Twee daders hebben zelfs een onvoorwaardelijke celstraf in combinatie met tbs opgelegd gekregen. Daarnaast kunnen zes daders (24%) tot de groep 'lichte' delinquenten worden gerekend. Zij hebben strafbare feiten gepleegd als fietsendiefstal, oplichting via Marktplaats, aantasting persoonlijke integriteit, bedreiging, rijden onder invloed en vernieling.

Uit het onderzoek blijkt dat er een grote verscheidenheid is aan criminele delicten gepleegd door de dader en komen er geen signalen naar voren dat er sprake is van een opbouw in ernst van strafbare feiten. Verschillende 'lichte' en 'zware' delicten lijken elkaar af te wisselen, er is sprake van verschillende delicten, of er zit soms lange tijd tussen twee opeenvolgende delicten. Dit is ook zichtbaar in onderstaand kader, waarin voorbeelden staan van het strafblad van vier daders in de groep 'lichte' en 'zware' delinquenten.

Voorbeelden strafblad categorie 2

Justitiële documentatie dader 1
Onderzochte heeft in 2003 brandgesticht waarvoor hij is veroordeeld tot vier maanden jeugddetentie meteen proeftijd van twee jaar. In 2005 heeft onderzochte een werkstraf gekregen voor vernieling en het overtreden van de wegenverkeerswet. In 2008 heeft onderzochte een werkstraf gekregen voor een aanklacht betreffende huiselijk geweld. Voor het overtreden van de wegenverkeerswet heeft onderzochte in 2011 en in 2012 een werkstraf gekregen en een ontzegging van de rijbevoegdheid.

Justitiële documentatie dader 2
2009 Mishandeling
2010 Oplichting en flessentrekkerij
2013 Overtreding Wet wapens en munitie

Voorbeelden strafblad categorie 3

Justitiële documentatie dader 3
2003 Straatroof
2005 Afpersing, straatroof, meerdere malen gepleegd, diefstal en vernieling
2010 Winkeldiefstal, wederspannigheid en verzet
2012 Handelen in strijd met Opiumwet
2013 Diefstal uit/vanuit auto

2014 Overige openlijke geweldpleging, overige mishandeling, bezit/handel vuurwapens en munitie
2015 Bezit/handel overige wapens

Justitiële documentatie dader 4
2001 Poging tot zware mishandeling
2002 Diefstal meermalen gepleegd
2005 Diefstal met geweld in vereniging (veroordeeld tot 15 maanden gevangenisstraf en tbs)

Vier daders zijn *first offenders*. Dat wil zeggen dat zij niet eerder zijn veroordeeld voor strafbare feiten. Bij één van deze vier daders staan niettemin diverse registraties in de politiesystemen, onder andere voor bedreiging, verward rondlopen, lastigvallen van anderen, geluidshinder, willens en wetens overdragen van een soa, vermissingen van minderjarigen en blowen. Hij is hier echter nooit eerder voor veroordeeld.

Recidive
Uit de dossiers blijkt dat twee daders recidivisten zijn, oftewel dat ze eerder zijn veroordeeld voor mensenhandel. Eén dader is eerder veroordeeld voor het met geweld uitbuiten van een minderjarige in 2003 en de andere dader is eerder veroordeeld in 2014-2015 voor seksuele uitbuiting.

Naast deze twee recidivisten zijn er nog drie daders die niet eerder zijn veroordeeld voor mensenhandel, maar wel voorkomen in de politiesystemen voor betrokkenheid bij (niet-vergunde) prostitutie. Deze daders zijn betrokken geweest bij (thuis)prostitutie, maar in deze zaken kon niet worden achterhaald of er sprake is geweest van dwang. Tot slot hebben drie daders een veroordeling of melding omtrent seksueel misbruik van minderjarigen. Eén dader is eerder veroordeeld voor meerdere pedoseksuele delicten zoals seksueel misbruik, ontucht met minderjarigen en kinderporno. Twee andere daders zijn eerder verdachte geweest van seksuele intimidatie tegen minderjarigen, maar zijn daar nooit voor veroordeeld.

4.5 Houding ten opzichte van het delict

In hoofdstuk 2 is gebleken dat de daders gebruikmaken van neutralisatietechnieken om hun daden te rationaliseren. In dit onderzoek was het niet mogelijk te onderzoeken welke neutralisatietechnieken daders gebruiken, omdat daders veelal gedurende de verhoren zwijgen of de tenlastelegging ontkennen. Daarom wordt in deze paragraaf beschreven hoe de daders tegen hun daden aankijken. In figuur 26 staat weergegeven of de daders de tenlastelegging bekennen, deels bekennen of volledig ontkennen.

Figuur 26 Houding van de daders ten opzichte van de tenlastelegging (n = 25)

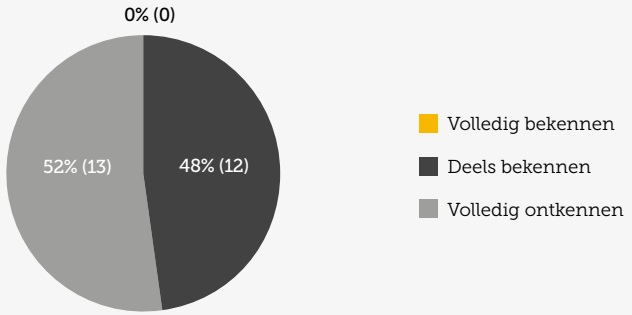

Uit de bevindingen blijkt dat de meeste daders de tenlastelegging gedeeltelijk bekennen (48%) of het tenlastegelegde volledig ontkennen (52%). Geen van de daders heeft de ten laste gelegde feiten volledig bekend.

De dertien daders die de tenlastelegging volledig ontkennen, doen dat op de volgende manieren. Zij ontkennen (i) dat er seksuele dienstverlening is verricht door het slachtoffer, (ii) te hebben geweten dat het slachtoffer seksuele dienstverlening heeft verricht of (iii) dat ze een aandeel hebben gehad in de uitbuiting.

Twaalf daders bekennen de ten laste gelegde feiten gedeeltelijk. Zij erkennen dat sprake is geweest van het verrichten van seksuele dienstverlening door het slachtoffer, maar ontkennen dat zij het slachtoffer hiertoe hebben gedwongen. In de verhoren vertellen de daders dat het slachtoffer er zelf voor heeft gekozen om seksuele dienstverlening te verrichten of reeds seksuele dienstverlening verrichtte toen zij elkaar leerden kennen. De daders zouden volgens henzelf alleen geholpen hebben om klanten te werven, te zorgen voor haar veiligheid en/of boden alleen een plaats aan waar ze kon werken. Drie van de twaalf daders zeggen daarnaast dat ze niet wisten dat het slachtoffer minderjarig was en twee van de twaalf daders ontkennen te hebben geprofiteerd van de seksuele dienstverlening van het slachtoffer.

Hetgeen opvalt is dat er nauwelijks verschillen te zien zijn in de houding ten opzichte van het delict in zaken waarbij uitsluitend minderjarige slachtoffers zijn betrokken ten opzichte van de overige zaken. In de vijftien zaken met uitsluitend minderjarige slachtoffers bekennen acht daders de tenlastelegging slechts ten dele. Deze acht daders ontkennen dat er sprake is geweest van dwang. Daarnaast ontkennen drie daders dat zij wisten dat het slachtoffer minderjarig was.

In onderstaand voorbeeld staan twee fragmenten waarin de daders spreken over hetgeen hen ten laste is gelegd. In het eerste fragment vertelt de dader dat hij het slachtoffer wilde helpen en ontkent hij dat er sprake is van dwang. Het tweede fragment komt uit een reclasseringsrapport. Hierin ontkent de dader dat hij wist dat het slachtoffer minderjarig was en seksuele dienstverlening verrichtte.

> *Verdachte geeft aan dat het slachtoffer al in het 'sekswereldje' zat. Tevens geeft hij aan dat hij haar wilde helpen het veilig te regelen. "Ik speelde telkens in op wat er zich voordeed. Ik had er geen vooropgezet plan mee. Als zij het over een ander had die haar zou helpen met advertenties en zo, dan ging ik daarover nadenken. Niet al van te voren. Mijn zorg was dat zij het veilig zou doen".*

> *Tijdens de politieverhoren maakt [dader] grotendeels gebruik van zijn zwijgrecht. Betrokkene verklaart dat hij niets te maken heeft met prostitutie. Hij vertelt verder dat hij weet dat zijn vriendin, bij wie hij soms verblijft, in de prostitutie werkt. Betrokkene zegt niet te weten dat het meisje in de woning minderjarig was. (...) Betrokkene vertelt dat een jongen uit de straat van zijn vriendin met het slachtoffer was en dat hij had gevraagd of zij even bij hun kon douchen. Uiteindelijk vonden betrokkene en zijn vriendin het meisje zo zielig dat zij bij hun mocht blijven logeren. De jongen uit de straat was toen inmiddels uit beeld. [Dader] zegt dat hij en zijn vriendin continu aan haar hebben gevraagd hoe oud ze was, of ze een ID-bewijs kon laten zien en waar haar ouders waren. Het slachtoffer zou hebben gezegd dat zij negentien jaar oud was en dat haar moeder Nederland was uitgezet. Volgens hem heeft zij gelogen over het feit dat zij betrokkene al kende.*

4.6. Resumé

In deze paragraaf wordt een korte samenvatting gegeven van de bevindingen uit hoofdstuk 4. Al met al blijkt uit het dossieronderzoek dat de groep daders een (zeer) kwetsbare doelgroep is, die moeilijk meekomt in de maatschappij, veel problemen kent in de thuissituatie en vanaf jonge leeftijd al crimineel gedrag vertoont.

Demografische kenmerken

Uit de bevindingen blijkt dat de ouders van veel daders (vermoedelijk) niet in Nederland zijn geboren. De meerderheid van de daders is echter wel in Nederland geboren en beschikt over de Nederlandse nationaliteit. De daders zijn voornamelijk mid-twintigers ten tijde van de start van de uitbuitingsperiode. Enkele daders zijn ouder dan 30 of 40 jaar. De relationele status is erg divers. Een derde van de daders heeft ten tijde van de uitbuiting een relatie met iemand anders dan het slachtoffer, een kwart heeft een relatie met het slachtoffer en een kwart van de daders is alleenstaand. Veel daders hebben kinderen (maar hebben veelal geen relatie meer met de moeder van hun kinderen), waar zij grotendeels ook nog contact mee hebben. Het contact met de overige gezinsleden, met name hun vader, is in veel gevallen slecht. Bij bijna de helft van de daders is het contact met hun vader, veelal al op jonge leeftijd, verbroken.

Sociaaleconomische status

De sociaaleconomische positie van de daders is veelal zwak. Een kleine meerderheid van de daders heeft wel werk, maar dit blijkt vooral te gaan om flexibel werk, een bijbaan of een laagbetaalde (fulltime) baan. Het vinden van een baan blijkt voor hen lastig, omdat ze veelal geen diploma hebben door een problematische onderwijscarrière of laagopgeleid zijn. De problematische onderwijscarrière wordt vooral veroorzaakt door hun gedragsproblematiek of problemen thuis. Daarnaast heeft een meerderheid van de daders schulden tussen de 5.000 en 10.000 euro.

Psychosociale achtergrond

Ongeveer de helft van de daders maakt (ernstige) traumatische ervaringen mee in hun (jonge) jeugd. Daarnaast speelt er veelal problematiek op het gebied van verslaving en middelengebruik. De helft van de daders kent een verleden van excessief middelengebruik en een deel van de daders gebruikt(e) regelmatig excessief hard- of softdrugs en alcohol. Bij het merendeel van de daders is in het verleden ook sprake geweest van hulpverlening. In lijn met het meemaken van traumatische ervaringen in hun jeugd en problematiek op het gebied van verslaving en middelengebruik, wordt er in de pro-Justitiarapportages melding gemaakt van verschillende persoonlijkheidsproblemen of stoornissen. Over het algemeen is er sprake van daders met narcistische, antisociale of borderline trekken met een beperkt empathisch vermogen. Bij de helft van de daders bij wie een inschatting is gemaakt van het recidiverisico, wordt het recidiverisico als hoog ingeschat.

Criminele carrière

Het overgrote deel van de daders is reeds bekend bij politie en justitie, van wie de meesten in het verleden zijn veroordeeld voor (meerdere) ernstige delicten uit verschillende delictscategorieën. Zij begeven zich veelal al vanaf jonge leeftijd op het criminele pad, maar beginnen pas op latere leeftijd met mensenhandel. Twee daders zijn ook al eerder veroordeeld voor seksuele uitbuiting en daar staat tegenover dat vier daders als *first offenders* kunnen worden getypeerd.

Houding ten opzichte van het delict

De helft van de daders ontkent tegenover de politie en justitie een aandeel te hebben gehad in de ten laste gelegde feiten. De andere helft bekent over het algemeen slechts componenten van de tenlastelegging. Zij ontkent in veel gevallen dat er sprake is van dwang, dat zij weet had van de minderjarige leeftijd van het slachtoffer of dat zij heeft geprofiteerd van de uitbuiting.

5. MODUS OPERANDI

In het voorgaande hoofdstuk is uiteengezet wat bekend is inzake de achtergronden en persoonskenmerken van de 25 daders uit de opsporingsonderzoeken. Een tweede doel van dit onderzoek is om te beschrijven hoe deze daders te werk gaan. Dat wordt in dit hoofdstuk uitgelicht. De modus operandi en *agency* van het slachtoffer worden per slachtoffer belicht en niet (zoals in het voorgaande hoofdstuk) per dader. De reden dat dit per slachtoffer wordt uitgelicht, is omdat de gehanteerde modus operandi per slachtoffer verschilt.[183]

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van de context van de ronsel- en uitbuitingsperiode. In tegenstelling tot eerder onderzoek dat in Nederland is verricht, is in dit onderzoek onderscheid gemaakt tussen de ronsel- en de uitbuitingsperiode. De chronologische volgorde van de uitbuitingsperiode wordt daarin gevolgd. Allereerst wordt er beschreven hoe het contact tussen het slachtoffer en de dader ontstaat (§5.1). Vervolgens worden de woonsituatie, gehanteerde dwangmiddelen en duur van de ronselperiode (§5.2) en uitbuitingsperiode (§5.3) beschreven. In §5.4 wordt ingegaan op de *agency* van het slachtoffer, gevolgd door een beschrijving van het contact met klanten (§5.5) en het contact tussen de dader en het slachtoffer na de uitbuitingsperiode (§5.6). Het hoofdstuk wordt afgesloten met een resumé (§5.7). In het resumé worden de bevindingen uit het hoofdstuk samengevat.

5.1 Ontstaan contact tussen de dader en slachtoffer

Deze paragraaf vangt aan met een beschrijving van de manier waarop de dader en het slachtoffer elkaar leren kennen en hoe het eerste contact wordt gelegd. Uit eerdere onderzoeken (hoofdstuk 2) blijkt dat er geen eenduidig beeld is over de wijze waarop de dader en het slachtoffer elkaar (leren) kennen. Er lijkt een beeld te bestaan dat het eerste contact steeds vaker online wordt gelegd, maar dit is niet met kwantificeerbare gegevens bevestigd. In dit hoofdstuk wordt daarom expliciet stilgestaan bij de manier waarop de daders en de slachtoffers kennismaken (§5.1.1) en de manier waarop het eerste contact wordt gelegd (§5.1.2). Vervolgens wordt gekeken naar de relatie tussen de dader en het slachtoffer (§5.1.3). Het overkoepelende beeld dat op basis van de literatuur wordt geschetst is dat de dader een affectieve relatie inzet om het slachtoffer te ronselen. Tot slot wordt in §5.1.4 gekeken of de dader zelf initiatief neemt om het slachtoffer te dwingen tot seksuele dienstverlening of dat de dader het initiatief bij het slachtoffer laat.

5.1.1 Kennismaking dader en slachtoffer

Om zicht te krijgen op de manier waarop de dader en het slachtoffer met elkaar in contact komen, is onderscheid gemaakt tussen vier categorieën: (i) de dader en het slachtoffer zijn bekenden van elkaar, (ii) de dader en het slachtoffer zijn met elkaar in contact gekomen via (een 'tussenpersoon' uit) hun sociale netwerk, (iii) de dader en het slachtoffer zijn onbekenden van elkaar, of (iv) de dader en het slachtoffer hebben een familiaire band (figuur 27).

Figuur 27 Totstandkoming van het contact tussen de dader en het slachtoffer (n = 39)

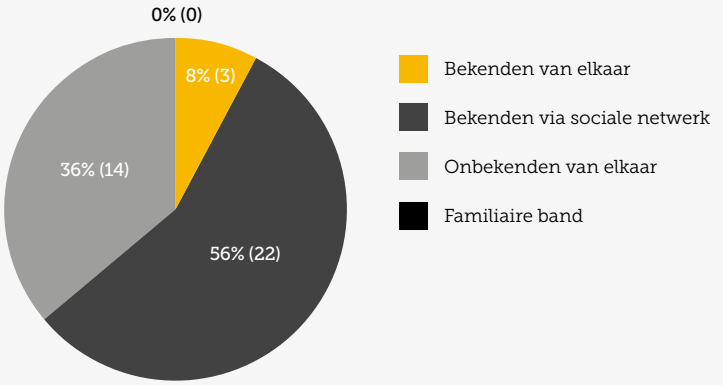

Uit de figuur blijkt dat de meeste daders en de slachtoffers elkaar leren kennen via een 'tussenpersoon' uit hun sociale netwerk (56%). Ongeveer een derde van de daders is voorafgaand aan de ronselperiode een onbekende voor het slachtoffer (36%). Dat wil zeggen dat zij elkaar niet kennen en elkaar ook niet leren kennen via hun sociale netwerk. In drie zaken kennen de dader en het slachtoffer elkaar geruime tijd (8%). Er is in het onderzoek geen sprake van familiaire banden tussen de dadergroep en de slachtoffergroep.

Wanneer de minder- en meerderjarige slachtoffers met elkaar worden vergeleken, is een minimaal verschil te zien in de manier waarop zij de dader leren kennen. De resultaten wijzen uit dat bij de minderjarige slachtoffers de dader iets vaker een onbekende is voor het slachtoffer, in vergelijking met meerderjarigen. De verschillen zijn echter verwaarloosbaar. Bij 50% van de

183 Zie bijlage 2 voor de onderzoeksverantwoording.

minderjarige slachtoffers kent de dader het slachtoffer namelijk via zijn sociale netwerk en is 39% van de slachtoffers voorheen een onbekende voor de dader. Bij meerderjarigen is dit respectievelijk 62% om 33%.[184]

Bekenden via het sociale netwerk

In onderstaand figuur wordt verder ingezoomd op de tweeëntwintig slachtoffers die via hun sociale netwerk in contact komen met de dader. In het figuur is weergegeven wie de tussenpersoon is via wie de dader en het slachtoffer met elkaar in contact komen (figuur 28). Hierbij is onderscheid gemaakt tussen iemand die onderdeel is geweest van het opsporingsonderzoek, namelijk (i) een medeslachtoffer of (ii) een mededader. Daarnaast is een categorie (iii) 'overig' meegenomen. Dit betreft iemand die niet als mededader, of medeslachtoffer in het opsporingsonderzoek voorkomt.

Figuur 28 Tussenpersoon uit het sociale netwerk (n = 22)

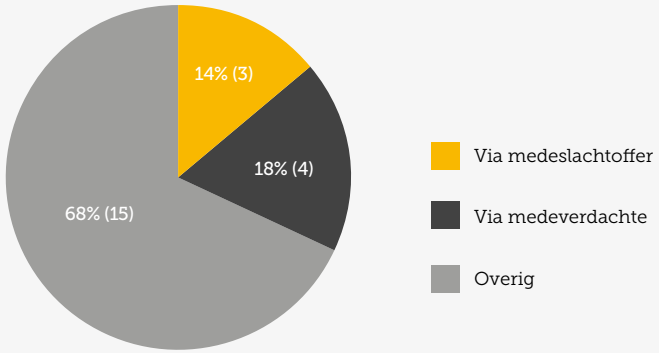

Een kleine meerderheid van de slachtoffers leert de dader kennen via een tussenpersoon uit hun sociale netwerk. In drie zaken blijkt een medeslachtoffer uit het opsporingsonderzoek de dader en het slachtoffer aan elkaar voor te stellen. In vier zaken is de tussenpersoon een medeverdachte in het opsporingsonderzoek (en is dus ook betrokken bij de uitbuiting van het slachtoffer).[185] Bij alle tweeëntwintig slachtoffers is de 'tussenpersoon' een gemeenschappelijke kennis (bijvoorbeeld een vriendin of groepsgenoot van een instelling waar het slachtoffer verblijft), een familielid (bijvoorbeeld een moeder of neef) of een ex-vriend van het slachtoffer. Voor twee slachtoffers is de 'tussenpersoon' een onbekende voor hen. Zij zijn de 'tussenpersoon' tegengekomen op straat, waarna deze de slachtoffers hulp aan heeft geboden en het slachtoffer vervolgens heeft voorgesteld aan de dader. In de kaders hieronder worden voorbeelden gegeven van de manier waarop de dader en het slachtoffer via een 'tussenpersoon' met elkaar in contact komen.

> *Het slachtoffer woonde in een jeugdzorginstelling. Een groepsgenoot van haar in de instelling heeft haar voorgesteld aan haar broer. Op enig moment is het slachtoffer met haar groepsgenoot weggelopen uit de instelling. Ze gingen naar de familie van haar groepsgenoot. Hier konden ze echter niet blijven, omdat haar moeder dat niet wilde. De broer van deze groepsgenoot heeft de meiden vervolgens gebracht naar het huis van een mededader. In dit huis is zij in contact gekomen met de hoofddader.*

> *Geciteerd uit het arrest: "Slachtoffer heeft destijds bij de politie verklaard dat zij met iemand [een onbekende die ze op straat tegen kwam] is meegegaan aan wie ze over haar situatie heeft verteld. Ze vertelde tegen hem dat ze aangifte had gedaan tegen haar pooier, dat zij dakloos was en was gevlucht. Die persoon aan wie ze dat vertelde heeft haar naar de dader gebracht die zich over haar ontfermde."*

Onbekenden van elkaar

Uit figuur 27 blijkt dat ongeveer een derde van de daders voorafgaand aan de ronselperiode onbekend is met het slachtoffer. De meerderheid van de daders die het slachtoffer niet kent voorafgaand aan de ronselperiode, heeft het slachtoffer leren kennen via internet. Over de wijze waarop dit contact tot stand komt, wordt in §5.1.2 dieper ingegaan.

In onderstaand kader staan voorbeelden beschreven van (i) een dader die het slachtoffer niet kent voorafgaand aan de ronselperiode, (ii) een dader en een slachtoffer die elkaar geruime tijd kennen en (iii) een dader en een slachtoffer die via een 'tussenpersoon' in contact worden gebracht.

> *Het 14-jarige slachtoffer leerde de 18-jarige dader kennen via een datingapp. Zij spreken met elkaar af voor een date. Tijdens deze date komt het tot seksueel contact op initiatief van de dader. De dader filmt het seksuele contact en chanteert het slachtoffer vervolgens met deze beelden (sextortion).*

184 Van de achttien minderjarige slachtoffers zijn er zeven voorheen onbekend met de dader en kennen negen daders het slachtoffer via hun sociale netwerk (de overige twee slachtoffers zijn bekenden van de dader voorafgaand aan de ronselperiode). Van de 21 meerderjarige slachtoffers zijn er zeven voorheen onbekend met de dader en kennen dertien daders het slachtoffer via hun sociale netwerk (het overige slachtoffer is een bekende van de dader voorafgaand aan de ronselperiode).

185 Van de vier medeverdachten zijn er twee uiteindelijk veroordeeld voor (betrokkenheid bij) mensenhandel van het slachtoffer. Twee medeverdachten zijn vrijgesproken voor (betrokkenheid bij) mensenhandel.

De dader en het slachtoffer kennen elkaar van de jeugdinstelling waar zij in hebben verbleven. Tijdens hun verblijf kregen zij een relatie met elkaar. Toen het slachtoffer in een andere instelling verbleef, is zij weggelopen en verbleef zij in het huis van de dader.

Het slachtoffer is weggelopen uit de jeugdzorginstelling waar zij verbleef. Zij verbleef vervolgens tijdelijk bij een vriendin, maar kon daar niet langer blijven. Ze ontmoette een jongen die haar verder wilde helpen. Hij heeft haar gebracht naar zijn neef waar het slachtoffer kon verblijven. Deze neef heeft het slachtoffer binnen een week gedwongen om sekswerk te verrichten.

5.1.2 Eerste contact

In §5.1.1 is geschetst hoe de dader en het slachtoffer elkaar kennen. In deze paragraaf wordt beschreven op welke manier het eerste contact tussen de dader en het slachtoffer plaatsvindt. Er is gekeken naar twee mogelijkheden: het eerste contact tussen de dader en het slachtoffer vindt online plaats (bijvoorbeeld via social media) of het eerste contact vindt fysiek plaats. Uit de dossiers blijkt dat bij veertien slachtoffers (36%) het eerste contact tussen de dader en het slachtoffer online plaatsvindt. Bij de overige 25 slachtoffers (64%) vindt het eerste contact fysiek plaats. Onder de veertien slachtoffers waarbij het eerste contact met de dader online plaatsvindt, is een meerderheid minderjarig (64%). Aan de andere kant is de meerderheid van de 25 slachtoffers waarbij het eerste contact fysiek plaatsvindt meerderjarig (64%).[186] Vermoedelijk is de wijze waarop het eerste contact plaatsvindt gerelateerd aan de wijze waarop de dader en het slachtoffer kennismaken. Dit is in figuur 29 overzichtelijk gemaakt. In het figuur is onderscheid gemaakt tussen de daders die het slachtoffer via hun sociale netwerk kennen en die (voorheen) onbekenden waren van elkaar (categorieën 2 en 3 uit §5.1.1).

Als onderscheid wordt gemaakt tussen de daders die het slachtoffer kennen via het sociale netwerk en onbekend waren voorafgaand aan de ronselperiode, valt op dat het eerste contact bij de slachtoffers die onbekend zijn met de dader, relatief vaker online is (79%). Aan de andere kant, wanneer de dader en het slachtoffer elkaar via hun sociale netwerk kennen, vindt het eerste contact veelal fysiek plaats (86%).

Er is gekeken op welke wijze het online contact tot stand komt bij deze elf slachtoffers. Ongeveer de helft van de onderzochte slachtoffers (namelijk zes van de elf) komt in contact met de dader via social media of een dating-app (Partypeeps, Badoo (2x), Tagged, Instagram en Waplog).

Daarnaast komen vijf slachtoffers in contact met de dader door te reageren op een online advertentie op een sekssite (Seksjobs, Eromarkt of via een illegaal online escortbureau). Hieronder wordt ingegaan op deze twee categorieën.

Figuur 29 Het eerste contact (n = 36) [187]

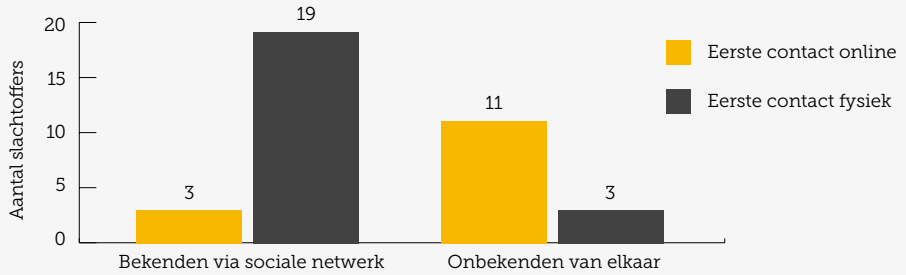

Eerste contact via social media of dating-app

Zes daders komen in contact met het slachtoffer via social media of een dating-app. In vier opsporingsonderzoeken hebben de dader en het slachtoffer met elkaar afgesproken voor een date. Bij twee van deze vier zaken is uit het dossier te herleiden dat het eerste contact direct heeft geleid tot seks tussen de dader en het slachtoffer (bij de overige twee zaken is dit niet duidelijk te herleiden). In beide gevallen heeft de dader hiervan beelden gemaakt en het slachtoffer er vervolgens mee afgeperst (*sextortion*). In de andere twee zaken is het eerste contact gerelateerd aan het verrichten van seksuele dienstverlening. Eén slachtoffer reageerde op een advertentie op Instagram waarin werd aangeboden dat je 'snel geld' kon verdienen. In het voorbeeld hieronder vertelt een ander (minderjarig) slachtoffer aan de politie dat zij via een datingsite werd benaderd door de dader met de vraag of zij geld wilde verdienen door seks te hebben met anderen.

Vraag (V): Je hebt eerder verklaard dat jij [dader] had leren kennen via [datingsite]. Begrijp ik het goed dat [dader] op jouw profiel had geklikt?
Antwoord (A): Ja. Toen zei hij: "Heb je interesse in geld. Daarna zei hij: wil je 150 euro of zoiets.
V: Waar hadden jullie het over op WhatsApp?
A: Over hoeveel geld ik kreeg. Over wat ik qua seks deed en zo.

186 Wanneer minder- en meerderjarige slachtoffers worden vergeleken, valt op dat het eerste contact bij meerderjarige slachtoffers relatief vaker offline plaatsvindt (bij zestien van de 21 meerderjarige slachtoffers; 76%). Bij minderjarige slachtoffers vindt het eerste contact bij negen van de achttien slachtoffers online plaats (50%).

187 De categorie 'bekenden van elkaar' is in de figuur niet meegenomen, vanwege het lage aantal daders en slachtoffers die elkaar op deze wijze kennen (n = 3). In deze drie gevallen is het eerste contact fysiek geweest. De 36 slachtoffers in de tabel betreffen 16 minderjarige slachtoffers en 20 meerderjarige slachtoffers.

Eerste contact via advertentie op een sekssite

Vijf daders komen via een advertentie op een website voor sekscontact in contact met het slachtoffer. Vier van deze vijf slachtoffers reageren op een advertentie van een dader die aanbiedt te faciliteren bij het verrichten van seksuele dienstverlening; een ruimte aanbiedt om te werken, bescherming biedt aan het slachtoffer of aanbiedt om in contact te komen met klanten voor het slachtoffer. In onderstaand kader wordt een voorbeeld gegeven van twee slachtoffers in één zaak die in contact komen met de dader door te reageren op een contactadvertentie op een sekssite.

> *Op [datum] heeft [slachtoffer 1] aangifte gedaan van mensenhandel. Aangeefster [slachtoffer 1] heeft verklaard dat zij samen met [slachtoffer 2] op [datum] via www.sexjobs.nl op zoek ging naar een kamer om te prostitueren, zodat zij het zelf konden regelen. [slachtoffer 2] had geld nodig. Op internet vonden aangeefsters een advertentie van een man (verdachte) die appartementen en ramen aanbood. Via het telefoonnummer in de advertentie spraken ze met verdachte af bij [locatie]. Aangeefsters wisten dat ze diezelfde dag naar [stad in het buitenland] zouden gaan. [Slachtoffer 1] heeft verklaard dat zij zich daar zou aanbieden voor seks. Verdachte zou hen helpen, zei hij.*

Van een vijfde (minderjarig) slachtoffer stond een sekscontactadvertentie online. De dader heeft vervolgens via die advertentie het slachtoffer benaderd of zij voor hem wil werken. Het is niet bekend door wie die advertentie online is geplaatst.

5.1.3 Relatie tussen de dader en slachtoffer

In deze paragraaf wordt de relatie tussen de dader en het slachtoffer onderzocht. Er wordt onderscheid gemaakt tussen (i) daders die een affectieve relatie inzetten om het slachtoffer te ronselen en uit te buiten en (ii) daders die geen affectieve relatie inzetten om het slachtoffer te ronselen en uit te buiten. In figuur 30 is weergegeven hoe de relatie tussen de dader en het slachtoffer er uitziet.

Figuur 30 Relatie tussen de dader en het slachtoffer (n = 39)

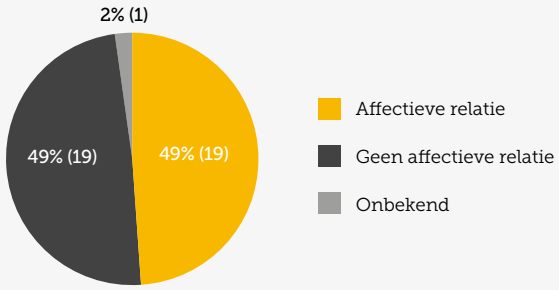

Uit de figuur blijkt dat de verdeling tussen de daders die een affectieve relatie met het slachtoffer inzetten om het slachtoffer te ronselen en de daders die geen affectieve relatie inzetten, gelijk is verdeeld. In de volgende alinea's worden deze twee categorieën verder uitgewerkt.

Affectieve relatie tussen dader en slachtoffer

In negentien zaken zijn er signalen gevonden dat er sprake is van de inzet van een affectieve relatie door de dader bij het ronselen en uitbuiten van het slachtoffer. Zo zijn bijvoorbeeld veertien daders gaan samenwonen met het slachtoffer (waar zij een relatie mee hadden) voorafgaand aan- of gedurende de ronselperiode (hier wordt in §5.2.1 dieper op ingegaan). Daarnaast zetten vier daders een affectieve relatie in om in contact te komen met het slachtoffer, omdat zij via op een datingplatform op social media in contact komen met het slachtoffer (zie §5.1.2). In onderstaand fragment een voorbeeld van een dader die een affectieve relatie inzet om het slachtoffer te ronselen.

> *Op [datum] heeft zij met [mededader] contact gehad via telefoon en via Facebook. Hij heeft toen op haar ingepraat om naar hem toe te komen, waarbij hij ook liet blijken dat hij geïnteresseerd was in haar. Aangeefster en [mededader] kenden elkaar omdat zij medio 2012 gelijktijdig in de jeugdzorginstelling [naam] hebben verbleven.*

Geen affectieve relatie tussen de dader en slachtoffer

Aan de andere kant lijkt er bij negentien slachtoffers geen sprake te zijn van de inzet van een affectieve relatie door de dader. Bij acht van deze negentien slachtoffers laat de dader het initiatief voor het verrichten van seksuele dienstverlening bij het slachtoffer (zie §5.1.4). Vijf van deze acht slachtoffers komen bijvoorbeeld in contact met de dader via een contactadvertentie op een sekssite (zie §5.1.2) en de overige drie slachtoffers via iemand uit hun sociale netwerk. In deze gevallen kon niet uit de opsporingsonderzoeken worden herleid dat er sprake is van een affectieve relatie. Daarnaast worden er twee andere slachtoffers online *gegroomd* door de dader. Zij worden via internet benaderd en er wordt direct gevraagd of de slachtoffers geld willen verdienen door seksuele dienstverlening te verrichten. Zes daders komen voorafgaand aan de ronselperiode in contact met het slachtoffer, en bieden onderdak aan het slachtoffer, die op dat moment geen plek heeft om te wonen (zie §5.2.1). Tot slot kan er bij de overige drie slachtoffers ook niet worden gesproken van een affectieve relatie. Eén slachtoffer blijkt het vriendinnetje van het broertje van de dader te betreffen, één slachtoffer de ex van de dader en één slachtoffer een vriendin van de partner van de dader (niet zijnde mededader).

5.1.4 Initiatief voor seksuele dienstverlening

Uit de opsporingsonderzoeken kon niet altijd inzicht worden verkregen in de reden waarom de dader en het slachtoffer met elkaar in contact kwamen. Er kon dus niet worden achterhaald of de dader in contact komt met het slachtoffer met een vooropgezet plan om het slachtoffer uit

te gaan buiten. Niettemin is uit de dossiers te herleiden of de dader zelf met het initiatief komt voor het verrichten van seksuele dienstverlening of dat deze het initiatief (al dan niet bewust/vooropgezet) bij het slachtoffer laat. Dit is weergegeven in figuur 31.

Figuur 31 Initiatief voor het verrichten van seksuele dienstverlening (n = 39)

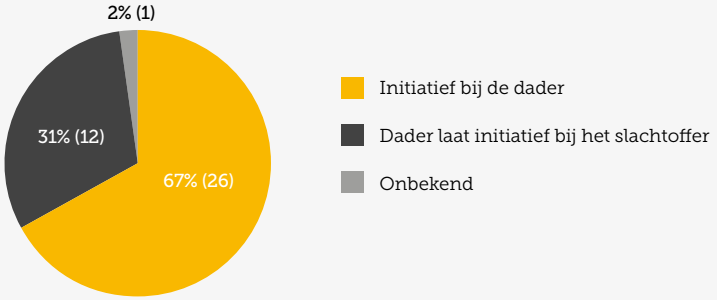

Uit de opsporingsonderzoeken blijkt dat in twee derde van de uitbuitingssituaties, de daders het initiatief nemen richting het slachtoffer voor het verrichten van seksuele dienstverlening. Dit is het geval bij zesentwintig van de onderzochte slachtoffers. Daarnaast zijn er twaalf uitbuitingssituaties waarbij de dader al dan niet bewust het initiatief bij het slachtoffer laat (31%). Onder deze slachtoffers is het aandeel minderjarige en meerderjarige slachtoffers gelijk verdeeld (beide 50%). De vraag is of deze daders bewust het initiatief laten bij hun slachtoffers en een vooropgezet plan hebben. Er zijn aanwijzingen voor dat in ieder geval een deel van de daders op deze wijze werkt. Zo blijkt dat alle twaalf de slachtoffers verklaren dat ze vanwege hun kwetsbare sociaaleconomische positie geen andere mogelijkheid zagen dan hun geld te verdienen door het verrichten van seksuele dienstverlening.[188] Zij kampen met schulden of hebben om een andere reden geld nodig, terwijl zij geen inkomen hebben. De daders hebben van deze kwetsbaarheid misbruik gemaakt. Meestal hebben de daders een advertentie geplaatst of op een andere manier hulp aangeboden bij het verrichten van seksuele dienstverlening om geld te verdienen. Vervolgens is dit uitgemond in een uitbuitingssituatie.

Wanneer wordt ingezoomd op deze twaalf slachtoffers, blijkt dat vijf van deze slachtoffers voorheen onbekend waren met de dader én het eerste contact online tot stand komt. Zij komen in contact met de dader door te reageren op een online contactadvertentie van de dader. Deze vijf slachtoffers blijken financiële problemen te hebben en/of problemen met huisvesting te kennen. Zij zagen geen andere mogelijkheid dan het verrichten van seksuele dienstverlening. Deze slachtoffers zijn op zoek naar een veilige plek of mogelijkheid om geld te verdienen, waar de daders vervolgens misbruik van hebben gemaakt. In één zaak met een minderjarig slachtoffer staat bijvoorbeeld het volgende: "*Uit het dossier is gebleken dat het slachtoffer geen alternatief zag, nu zij vreesde voor eventuele maatregelen van jeugdzorg en zij het plan had opgevat tot en met haar 18e levensjaar 'onder te duiken'.*" Het slachtoffer heeft gereageerd op een advertentie op Instagram waarin vrouwen worden gezocht voor escortwerk. Hierdoor komt zij in contact met de dader. Daarnaast vertelt een ander slachtoffer over de reden waarom zij op een contactadvertentie van de dader heeft gereageerd:

> ***[Slachtoffer 2] heeft verklaard dat zij samen met aangeefster [slachtoffer 1] op seksjobs is gaan kijken omdat zij dit als enige manier zag om aan geld te komen. Zij vonden een advertentie voor raamverhuur van verdachte. (...) De reden dat [slachtoffer 1] en zij wilden gaan werken in de prostitutie was dat [slachtoffer 2] dakloos was en geen geld had. [slachtoffer 2] denkt dat [slachtoffer 1] wilde gaan werken om haar te helpen om geld te krijgen/te verdienen.***

De andere zeven slachtoffers kennen de dader via iemand uit het sociale netwerk (n = 4) of zij hadden al geruime tijd een relatie met de dader (n = 3). Van de vier slachtoffers die de dader kennen vanuit hun sociale netwerk is over drie slachtoffers weinig bekend inzake de beweegredenen. Niettemin kan uit de verklaringen van deze slachtoffers en/of getuigen worden opgemaakt dat zij in eerste instantie vrijwillig seksuele dienstverlening hebben verricht. Deze slachtoffers bevonden zich evenwel vanaf de start in een kwetsbare positie. Zij waren dakloos, woonden in een jeugdinstelling en/of hadden schulden.

Tot slot blijkt dat drie van de onderzochte slachtoffers al een geruime tijd een relatie met de dader hadden voorafgaand aan de ronsel- en uitbuitingsperiode. Deze slachtoffers geven in hun verklaringen aan zelf met het idee te zijn gekomen om seksuele dienstverlening te verrichten. Bijvoorbeeld om hun schulden af te betalen en/of inkomsten te genereren om bij te dragen aan het huishouden. Deze situaties zijn uitgemond in een uitbuitingssituatie. Eén van deze drie slachtoffers vertelt dat zij in een seksclub werkte op het moment dat zij een relatie kreeg met de dader. Zij zegt dat ze er voor koos om dit werk te blijven doen omdat ze afhankelijk waren van haar inkomen. Het is mogelijk dat hier minder sprake was van een vooropgezet plan van de dader en dat de dader misbruik heeft gemaakt van de gelegenheid. Op basis van het fragment hieronder kan de vraag worden gesteld of en in hoeverre het slachtoffer daadwerkelijk zelf met het idee komt en/of de dader hier invloed op heeft:

188 Over de kwetsbare positie van slachtoffers in de ronselperiode wordt in §5.2.2. dieper ingegaan.

> *Ik wilde eigenlijk geen seks voor geld, maar ik had het geld ook hard nodig. Ik leefde in zijn huis en [dader] onderhield mij. Ik voelde mij schuldig en wilde daarom ook geld binnen brengen. [dader] heeft wel eens aangegeven dat hij niet constant voor twee personen kon zorgen. Hij gaf dan aan dan ik terug moest naar [jeugdzorginstelling]. Ik had het gevoel dat ik het moest doen met die mannen die voor geld seks wilden hebben. Ik bedoel daarmee dat ik dat voor mijzelf vond en voor [dader], op die manier kwam er geld binnen. Ik voelde mij schuldig naar hem toe vanwege het feit dat ik in zijn huis woonde. Daarom ging ik het doen.*

Bij bovenstaande dient derhalve de kanttekening te worden gezet, dat niet duidelijk wordt in hoeverre het initiële idee is ingegeven door de situatie, door de dader of dat het volledig komt vanuit het slachtoffer. Dat het lijntje soms erg dun is, blijkt ook uit de dossiers. Ten eerste zetten de daders advertenties online, en proberen zij op deze manier in contact te komen met de (potentiële) slachtoffers. Er kan sprake zijn van een vorm van *grooming* en een vooropgezet plan vanuit de dader. Ten tweede kan het zijn dat de dader wel degelijk dwangmiddelen ingezet heeft maar dat dit zachte dwangmiddelen betreffen zoals misleiding en misbruik van een kwetsbare positie die de slachtoffers niet als zodanig herkennen. Hierdoor kan het slachtoffer soms het idee hebben of denken dat zij zelf met het initiatief kwamen (zij ervaren dat het hun eigen schuld is), terwijl zij door de dader zijn gemanipuleerd.

5.2 Ronselperiode

In deze paragraaf wordt de periode beschreven tussen het eerste contact en het moment dat het slachtoffer voor het eerst wordt aangeboden aan klanten.[189] In deze periode, ofwel de ronselperiode, kan de dader dwangmiddelen toepassen om het slachtoffer te dwingen zich beschikbaar te stellen voor seksuele dienstverlening. Uit hoofdstuk 2 blijkt dat er een trend lijkt te zijn dat er gedurende de ronselperiode steeds vaker gebruik wordt gemaakt van directe dwangmiddelen en dat de ronselperiode (steeds) korter wordt. In deze paragraaf wordt uiteengezet wat hierover bekend is geworden uit de dossiers.

In deze paragraaf wordt ten eerste de woonsituatie van het slachtoffer besproken ten tijde van de start van de ronselperiode (§5.2.1). Vervolgens worden de dwangmiddelen die de dader toepast besproken (§5.2.2). Tot slot wordt ingegaan op de duur van de ronselperiode en wordt de duur van de ronselperiode afgezet tegen de woonsituatie van het slachtoffer en de gehanteerde dwangmiddelen (§5.2.3).

5.2.1 Woonsituatie start ronselperiode

In figuur 32 is de woonsituatie van het slachtoffer aan het begin van de ronselperiode weergegeven. Er is onderscheid gemaakt tussen de volgende woonsituaties: (i) bij de ouders thuis, (ii) op zichzelf, (iii) met de dader, (iv) in een jeugdzorginstelling (18-) of instelling voor begeleid wonen en (v) dakloos, vrouwen- of daklozenopvang of geen vaste woon- of verblijfsplaats (hierna afgekort tot: z.v.w.v.).

Figuur 32 Woonsituatie van het slachtoffer voorafgaand aan de ronselperiode (n = 39)[190]

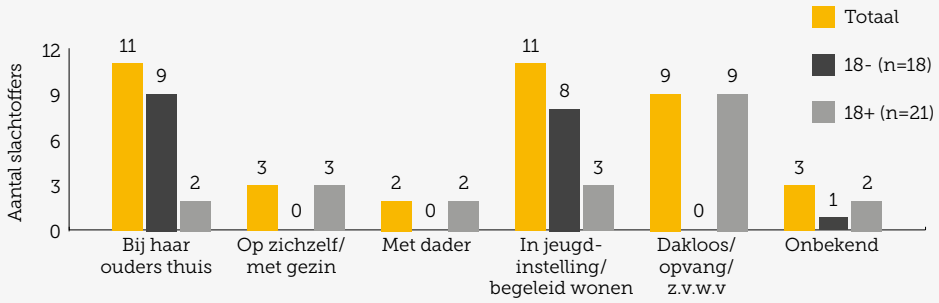

Uit figuur 32 is op te maken dat meer dan de helft van de slachtoffers problemen kent in de woonsituatie. In totaal wonen twintig slachtoffers aan het begin van de ronselperiode namelijk in een (jeugdzorg)instelling of instelling voor begeleid wonen (28% van alle slachtoffers), zijn zij dakloos, wonen zij in een vrouwen- of daklozenopvang of hebben zij geen vaste woon- of verblijfsplaats (23% van alle slachtoffers). Daarnaast woont ruim een kwart van de slachtoffers bij hun ouders thuis (28% van alle slachtoffers).

Zoals te verwachten is, verschilt de woonsituatie tussen de minder- en meerderjarige slachtoffers. De helft van de achttien minderjarige slachtoffers woont bij hun ouders (n = 9) en de andere helft verblijft aan het begin van de ronselperiode in een jeugdzorginstelling (n = 8). Van één minderjarig slachtoffer is de woonsituatie onbekend. Bij de meerderjarige slachtoffers is meer spreiding te zien. De meeste van de 21 meerderjarige slachtoffers zijn tijdens de start van de ronselperiode dakloos of wonen in een vrouwen- of daklozenopvang (43%). De rest van de slachtoffers is gelijk verdeeld over de overige woonsituaties. In §5.3.3 wordt beschreven of de woonsituatie van het slachtoffer van invloed is op de duur van de ronselperiode.

189 Er wordt gekozen voor dit brede tijdsframe, aangezien het in de opsporingsonderzoeken niet altijd duidelijk is wanneer de dader de *intentie* heeft om het slachtoffer uit te gaan buiten (daadwerkelijke start van de ronselperiode) en het moment van uitbuiting.

190 Wanneer er in de figuren in dit hoofdstuk onderscheid wordt gemaakt tussen minder- en meerderjarige slachtoffers is de peildatum de start van uitbuitingsperiode.

5.2.2 Toegepaste dwangmiddelen

Ten eerste dient te worden opgemerkt dat het met de informatie uit de opsporingsonderzoeken niet altijd eenvoudig is om onderscheid te maken tussen de dwangmiddelen zoals die uiteen zijn gezet in wetsartikel 273f[191]. Dit heeft twee redenen. Ten eerste zijn de dwangmiddelen die genoemd staan in het wetsartikel niet altijd goed te onderscheiden van elkaar en bestaat er in de praktijk veel overlap tussen de verschillende dwangmiddelen. Zo kan het bijvoorbeeld *an sich* ingewikkeld zijn om een onderscheid te maken tussen het dwangmiddel 'misbruik kwetsbare positie' en 'uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht'. Ten tweede is de informatie uit het opsporingsonderzoek in veel gevallen niet gedetailleerd genoeg, waardoor er niet in alle gevallen de beschikking is over de benodigde informatie om dit onderscheid te kúnnen maken. Om deze kanttekeningen te mediëren is er in dit onderzoek voor gekozen om onderscheid te maken tussen 'harde' en 'zachte' dwangmiddelen.

De eerste categorie bevat de 'harde' dwangmiddelen. Deze dwangmiddelen worden in dit onderzoek opgevat als dwangmiddelen waarbij de dader directe dwang toepast jegens het slachtoffer. Dit in tegenstelling tot de categorie 'zachte' dwangmiddelen, waarbij door de dader een meer indirecte en geraffineerde vorm van dwang wordt gehanteerd. Deze vorm van dwang is niet altijd zichtbaar voor het slachtoffer en is minder direct. Tot de 'harde' dwangmiddelen worden (dreiging met of gebruik van) geweld of *sextortion* (directe dwang) gerekend. Onder de 'zachte' dwangmiddelen worden (i) misbruik van een kwetsbare positie en uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht en (ii) misleiding verstaan. Ook fraude, afpersing en het geven of ontvangen van betalingen of voordelen om de instemming van een persoon te verkrijgen die zeggenschap over die ander heeft, vallen in dit onderzoek onder zachte dwangmiddelen. Echter, de laatstgenoemde dwangmiddelen zijn niet naar voren gekomen in de opsporingsonderzoeken. In figuur 33 is uiteengezet bij hoeveel slachtoffers 'harde' en 'zachte' dwangmiddelen zijn toegepast.

Figuur 33 Toepassing van 'zachte' en 'harde' dwangmiddelen tijdens de ronselperiode (n = 39)

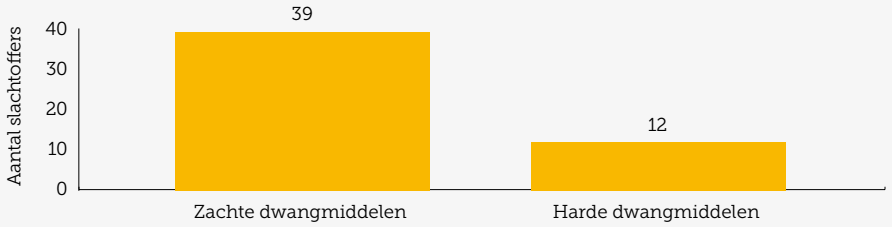

191 Zie bijlage 1 voor het volledige wetsartikel

Hetgeen blijkt uit het bovenstaande figuur, is dat er bij alle slachtoffers zachte dwangmiddelen zijn toegepast tijdens de ronselperiode. Uit de opsporingsonderzoeken kan worden herleid dat alle onderzochte slachtoffers zich in een kwetsbare positie bevonden of dat de daders een uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht hadden op de onderzochte slachtoffers door de omstandigheden waar de slachtoffers zich bevonden. Harde dwangmiddelen blijken daarentegen bij een minderheid van de slachtoffers te worden toegepast gedurende de ronselperiode. Bij ongeveer een derde van de slachtoffers (31%) wordt er naast zachte dwangmiddelen ook gebruikgemaakt van harde dwangmiddelen, met name door het gebruik van (dreiging met) geweld. In het vervolg van de paragraaf worden de gehanteerde harde en zachte dwangmiddelen uitgelicht.

Zachte dwangmiddelen

Onder de zachte dwangmiddelen worden in dit onderzoek twee verschillende vormen onderscheiden, namelijk (i) misbruik van een kwetsbare positie en uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht en (ii) misleiding. De mate waarin zachte dwangmiddelen zijn toegepast, is weergegeven in onderstaande figuur 34.

Figuur 34 Toepassing zachte dwangmiddelen (n = 39)

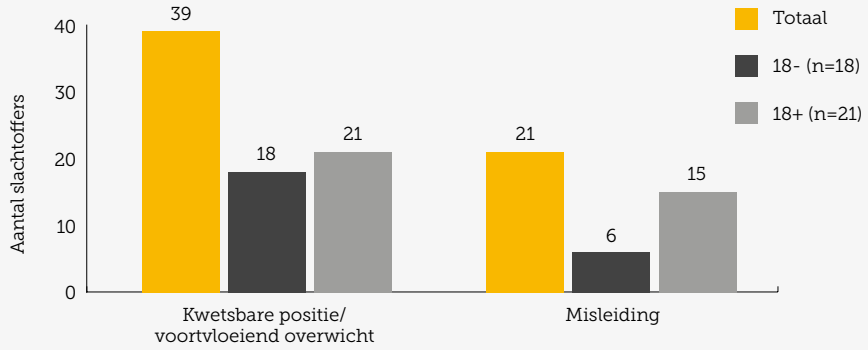

Zoals eerder is beschreven wordt er bij alle slachtoffers misbruik gemaakt van een kwetsbare positie van het slachtoffer en uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht. Misleiding wordt daarnaast bij eenentwintig slachtoffers toegepast (54%). Wanneer de toegepaste dwangmiddelen bij de minderjarige en meerderjarige slachtoffers worden vergeleken, valt op dat misleiding relatief vaker wordt toegepast bij de meerderjarige slachtoffers. Zo wordt misleiding bij zes van de achttien minderjarige slachtoffers toegepast (33%) en bij vijftien van de 21 meerderjarige slachtoffers (71%).

Misleiding

Bij misleiding wordt er door de dader een beeld voorgespiegeld aan het slachtoffer om het slachtoffer te laten doen wat de dader wil. Overigens voorziet de dader ook niet in wat hij voorspiegelt. Veelgebruikte vormen van misleiding die voortkomen uit de opsporingsonderzoeken zijn: het schetsen van een mooie toekomst (n = 7), het aanknopen of 'faken' van een liefdesrelatie (n = 6), de belofte van onderdak, veiligheid en bescherming (n = 4) en het geven van een andere voorstelling van zaken (n = 8). Bij dit laatste wordt bijvoorbeeld bedoeld: valse beloftes maken over verdeling van geld of te verrichten werkzaamheden. De combinatie met de kwetsbare positie van de slachtoffers maakt veelal dat zij kwetsbaar zijn voor misleiding. Twee slachtoffers in één opsporingsonderzoek vertellen dat de dader bijvoorbeeld hele mooie beloftes maakte aan hen, die hij vervolgens niet nakwam:

> *Slachtoffer 1* *"Ik ben samen met een vriendin wat met hem gaan drinken en we hebben het weekend daarop met z'n tweeën afgesproken. Toen ik dronken was begon hij er over. Hij maakte het heel mooi. We gaan samen een zaak openen. Ik dacht dat is wel mooi. Het ging om een zonnestudio en een kapsalon."*
>
> *Slachtoffer 2* *"Ik mocht kiezen wat we gingen openen met het geld wat slachtoffer 1 verdiende. Een auto kopen of een zaak openen. Hij wilde een spray-tan openen en ik zou die leiden. Hij vertelde dat hij al diverse benodigdheden had aangeschaft. Ik moest ook werken om 'een starterskapitaal' te hebben. Hij vertelde mij dat hij het geld bewaarde bij z'n moeder. Ik heb dit geld nooit gezien."*

Tot slot vertelt één slachtoffer dat het werk anders wordt voorgesteld dan het in werkelijkheid is.

> *"Hij heeft mij bij vrienden van hem in huis gezet en toen zijn zij met mij gaan praten hoe dat allemaal in z'n werk gaat. Ze doen of het allemaal heel mooi is. Er wordt op je ingepraat."*

Misbruik kwetsbare positie en uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht

Uit figuur 33 blijkt dat alle slachtoffers voor wie mensenhandel bewezen is, zich in een kwetsbare positie bevonden of in een situatie zaten waarbij de dader uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht had over het slachtoffer. Hoewel het niet de insteek van het onderzoek was om uitvoerig te scoren op de kwetsbare positie van het slachtoffer, vielen in de dossiers wel een viertal zaken op met betrekking tot de achtergrond van de slachtoffers.

Uit de opsporingsonderzoeken blijkt ten eerste dat de onderzochte slachtoffers over het algemeen hoge geldnood of schulden hebben voorafgaand aan de ronselperiode. Dit is ieder geval bij 19 van de 39 slachtoffers uit het opsporingsonderzoek te herleiden. Deze slachtoffers vertellen dat zij zich door de schulden en geldnood genoodzaakt voelden om seksuele dienstverlening te verrichten (zodat ze geld kunnen verdienen) of dat het hen vatbaarder maakte voor dwangmiddelen die door de dader zijn ingezet.

Daarnaast blijken veel van de onderzochte slachtoffers dak- of thuisloos te zijn voorafgaand aan de ronselperiode of hebben zij op een andere manier problemen met huisvesting (bijvoorbeeld omdat ze weg zijn gelopen uit een opvang- of jeugdzorginstelling). Zij hebben veelal geen netwerk waar zij op terug kunnen vallen. Doordat zij onderdak vinden bij de dader, creëert de dader een situatie waarin deze uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht heeft op de slachtoffers. In §5.2.3 wordt de woonsituatie van het slachtoffer gekoppeld aan de duur van de ronselperiode.

Tot slot wordt bij de slachtoffers gesproken over problemen in de thuissituatie in hun jeugd. Zij hebben te maken gehad met (seksueel) geweld, hebben een (licht) verstandelijke beperking of hebben jarenlang in verschillende instellingen gewoond.[192] Ook kent de groep in grote mate psychische problemen, zoals PTSS, een borderline stoornis en/of een depressie.

Hetgeen als laatste opvalt, is dat 12 van de 39 slachtoffers (31%) reeds in een eerder stadium seksuele dienstverlening hebben verricht. Bij zeven van deze twaalf slachtoffers kan uit het opsporingsonderzoek worden opgemaakt dat zij ook eerder slachtoffer zijn geweest van seksuele uitbuiting.

In onderstaand voorbeeld wordt de kwetsbare positie en uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht van vijf verschillende slachtoffers in één zaak zichtbaar gemaakt.

> *Slachtoffer 1* *Het slachtoffer heeft in haar jeugd in verschillende pleeggezinnen gewoond. Daarnaast werd zij geslagen door haar ex. Haar moeder werkte gedwongen in de prostitutie en is ernstig mishandeld. Het slachtoffer kon niet bij haar moeder wonen, en had ook geen andere plaats. Ze had schulden en was werkloos.*
>
> *Slachtoffer 2* *Het slachtoffer is als kind uit huis gezet omdat ze te maken had met huiselijk geweld. Ze kreeg op 14-jarige leeftijd haar eerste kind, en twee jaar later werd haar tweede kind geboren. Het oudste kind is uit huis geplaatst. Het slachtoffer heeft haar school niet afgemaakt. Zij heeft geen werk en fikse schulden.*
>
> *Slachtoffer 3* *Het slachtoffer werd door een vriend van de dader op straat aangetroffen. Ze vertelde dat ze was gevlucht uit een 'loverboysituatie' en een veilige plaats zocht.*

192 Hier is niet uitvoerig op gescoord tijdens de analyse, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de eerder beschreven schuldenlast van slachtoffers en woonsituatie voorafgaand aan de ronselperiode. Deze factoren waren tijdens de analyse makkelijker te herleiden uit de dossiers omdat die vaak gerelateerd zijn aan de ronselperiode.

Slachtoffer 4 *Het slachtoffer is een 18-jarige vrouw, waarvan haar ouders in Afrika wonen. Ze woonde daarom in een opvanghuis, waar ze ook is bevallen. Ze ging niet naar school en had geen werk. Er wordt gesproken over een verstandelijk beperkte vrouw met een IQ van 64 en ontwikkelingsleeftijd van 6-12 jaar. Daarnaast zou ze impulsief en faalangstig zijn.*

Slachtoffer 5 *Dit slachtoffer is door haar ouders uit huis gezet en heeft in een jeugdinstelling gewoond. Daar moest ze ook vertrekken toen ze 18 was geworden. Ze heeft geen diploma's, geen werk en geen onderdak.*

Uit onderstaand fragment blijkt hoe subtiel en geraffineerd de dwangmiddelen kunnen zijn. In het fragment wordt beschreven hoe impliciet de daders misbruik kunnen maken van hun uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht en van de kwetsbaarheden van het slachtoffer. Het slachtoffer doet wat er van haar wordt verlangd, omdat ze er anders niet bij zou horen. Zelf ziet ze het daardoor niet als misbruik.

"Ik ben een aantal keer met hen (dader en mededader) meegegaan om te chillen. Dat was erg leuk. Ik wilde vaker met ze mee gaan. Dan kon, maar dan moest ik wel geld voor ze verdienen. Ik wilde dat doen door drugs te verkopen, maar ik moest onderop beginnen. Ze (mededader) zei dat ze me mistte en alle andere ook waar we mee chillde. Ik was down, ik voelde me niet verplicht. Ik vond het ook wel een goede deal want dan verdien je ook nog goed. Ze zei dat ik d'r enige vriendin was. Toen zag ik het niet als misbruik. Nu zie ik in dat ze niet real met me was."

Daarnaast is gebleken dat de daders verschillende technieken toepassen om de grip op het slachtoffer te vergroten. Zo worden door de daders bewust schulden gecreëerd die het slachtoffer kan aflossen door het ontvangen van klanten. De slachtoffers worden daarnaast ook door de dader in huis genomen of opgevangen (met name de slachtoffers die in een (jeugd)zorginstelling verblijven of dak- en thuisloos zijn) en moeten vervolgens geld gaan bijdragen aan het huishouden door het ontvangen van klanten. In §5.3.1 wordt hier uitgebreid bij stil gestaan.

Harde dwangmiddelen

Bij twaalf slachtoffers is gebruikgemaakt van harde dwangmiddelen gedurende de ronselperiode. In figuur 35 wordt weergegeven in welke mate harde dwangmiddelen bij de slachtoffers worden ingezet. Er is onderscheid gemaakt tussen (i) dreiging met geweld, (ii) toepassen van geweld en (iii) directe dwang (*sextortion*).

Uit figuur 35 blijkt dat (dreiging) met geweld bij elf van de twaalf slachtoffers is ingezet en bij negen van die elf slachtoffers is er ook daadwerkelijk geweld toegepast. Bij drie slachtoffers wordt gebruikgemaakt van *sextortion* tijdens de ronselperiode.

Figuur 35 Toepassing van harde dwangmiddelen (n = 12)[193]

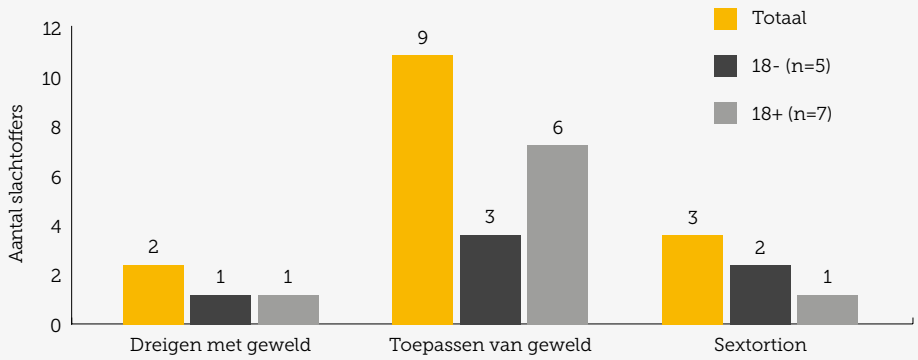

Bij twee van de drie slachtoffers van *sextortion* gaat dat ook gepaard met (dreiging met) geweld. Wanneer de minder- en meerderjarige slachtoffers worden vergeleken, is op te maken dat er alleen een (klein) verschil te zien is bij het toepassen van geweld. Dit dwangmiddel wordt namelijk bij zes van de 21 meerderjarige slachtoffers toegepast (29%), tegenover drie van de achttien minderjarige slachtoffers (17%).

Het (dreigen met) geweld dat bij elf slachtoffers wordt toegepast, is bij de meeste van deze slachtoffers (n = 8; 73%), direct gerelateerd aan het dwingen van het slachtoffer om klanten te ontvangen. De daders dreigen met het toepassen van geweld als de slachtoffers weigeren mee te werken, passen geweld toe om het slachtoffer te dwingen tot seks (waarvan de beelden worden gebruikt om het slachtoffer te chanteren) of gebruiken geweld om foto's van het slachtoffer te maken voor een contactadvertentie. In het kader hieronder worden voorbeelden gegeven van manieren waarop (dreiging met) geweld wordt toegepast om de slachtoffers te dwingen.

Het slachtoffer heeft de foto's uiteindelijk toch door [dader 1] laten maken omdat ze geld nodig hadden en omdat hij zei dat ze zich niet zo aan moest stellen. [Slachtoffer 1] was bang dat als zij het niet zou doen, hij haar op straat zou gooien. Ze kon nergens terecht en had met niemand meer contact. [Dader 1] had gezegd dat zij met haar vrienden geen contact moest leggen omdat zij slecht waren. Als zij niet luisterde zou hij bovendien gaan slaan.

193 Bij twee slachtoffers is *sextortion* gepaard gegaan met (dreiging met) geweld. Hierdoor komt het totaal uit op 14.

Beiden hebben de verdovende middelen gebruikt waardoor zij onder invloed daarvan verkeerden. Gedurende het verblijf van het slachtoffer bij verdachte heeft verdachte diverse malen tijdens seks met het slachtoffer haar hals dichtgeknepen. Op [datum] heeft verdachte met de telefoon van het slachtoffer foto's gemaakt. Op een deel daarvan is haar lichaam deels ontbloot te zien. Bij het maken van een aantal van die foto's heeft verdachte de ontblote borsten van het slachtoffer betast. Op [datum] heeft verdachte met de telefoon van het slachtoffer een video-opname gemaakt waarop het slachtoffer naakt te zien is en te zien is dat hij seksuele handelingen met haar pleegt. Deze video-opname en enkele foto's heeft hij naar diverse contacten uit de gsm van het slachtoffer gestuurd.

Toen de dader had uitgelegd wat het werk precies inhield en aangeefster zei dat ze dat niet wilde, heeft hij haar op een dwingende wijze gezegd dat ze het toch moest gaan doen. Aangeefster heeft verklaard dat de dader foto's van Aangeefster heeft gemaakt voor de advertenties. (...) Aangeefster wilde niet meewerken aan het nemen van de naaktfoto's. De dader heeft haar toen bij haar polsen gepakt en bedreigd om haar te bewegen mee te werken aan het nemen van de foto's.

Bij de overige vier slachtoffers lijkt het geweld reeds in een eerder stadium in de relatie te hebben plaatsgevonden en is dit niet direct te relateren aan de seksuele uitbuiting. Het geweld dat heeft plaatsgevonden draagt er niettemin aan bij dat de slachtoffers angst ontwikkelen voor de dader, waardoor zij het idee krijgen dat zij niet kunnen weigeren. Eén slachtoffer vertelt hierover het volgende:

Aangeefster was door haar toenmalige vriend in de prostitutie gebracht. Die vriend werd opgepakt en zij was in de prostitutie blijven werken. Aangeefster was aan het werk in een seksclub en kwam in gesprek met betrokkene. Het klikte en ze kregen een relatie. Na een week woonden zij al samen. Betrokkene vond het niet erg dat zij in de prostitutie werkte. (...) Betrokkene had aangeefster voor het eerst getrapt met oud en nieuw, toen zij ruzie kregen omdat een oom van betrokkene handtastelijk richting haar was en betrokkene er niets aan deed. Aangeefster verklaarde dat zij geleidelijk al haar verdiende geld aan betrokkene had moeten afgeven. Zij durfde dit niet te weigeren, omdat hij haar ondertussen al een paar keer had geslagen. Betrokkene had haar veelal mishandeld, meerdere keren per week.

5.2.3. Duur ronselperiode

In figuur 36 is de duur van de ronselperiode per slachtoffer weergegeven. Tot de ronselperiode wordt de periode tussen het eerste contact tussen de dader en het slachtoffer en het moment dat het slachtoffer wordt aangeboden aan klanten gerekend. Omdat niet altijd exact kan worden herleid wanneer de ronselperiode exact begint en eindigt, is de ronselperiode opgedeeld in drie categorieën: (i) enkele dagen tot een week, (ii) een week tot een maand en (iii) langer dan een maand.

Figuur 36 Duur ronselperiode per slachtoffer (n = 39)

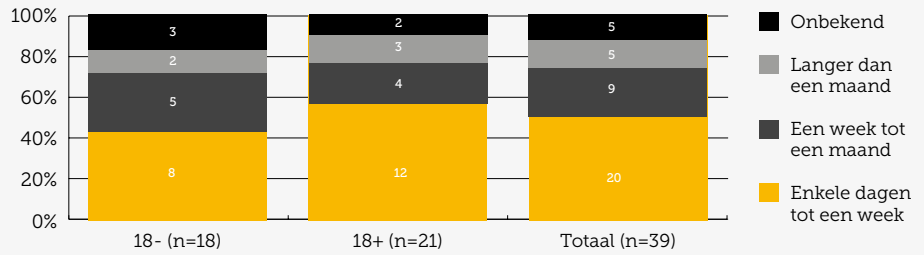

Bij de helft van de slachtoffers (51%) blijkt de periode tussen het moment van contact leggen en het moment dat het slachtoffer wordt uitgebuit, korter dan een week is. Daarnaast duurt een kwart van de ronselperiodes tussen een week en een maand (23%). Er is nauwelijks een verschil waar te nemen tussen de minderjarige en meerderjarige slachtoffers als het gaat om de duur van de ronselperiode. Onder de twintig onderzochte slachtoffers waarbij de ronselperiode enkele dagen tot een week duurt, bevinden zich meer meerderjarigen (n = 12) dan minderjarigen (n = 8). Voor de rest is de verdeling nagenoeg gelijk. In het kader hieronder worden voorbeelden gegeven van ronselperiodes die (i) enkele dagen, (ii) enkele weken en (iii) enkele maanden duren.

Het slachtoffer was op weg naar de instelling, terug van haar weekendverlof. Via Facebook had ze contact met een mededader. Zij kenden elkaar van de instelling waar zij samen hebben gewoond. Zij werd door hem overgehaald om bij hun langs te komen om te 'chillen'. Hier heeft ze mee ingestemd en de mededader heeft haar met een andere mededader van het station afgehaald. Eenmaal aangekomen in de vakantiewoning waar ze verbleven zeiden ze: "als je hier bent, moeten we geld maken". Het slachtoffer zegt dat ze dit niet van plan was om te doen, maar ze werd toch gedwongen. De daders kleedden haar uit om foto's te maken en zij dreigden onder andere dat ze geweld zouden gebruiken tegen haar familie.

De dader was de vriend van haar overbuurvrouw. Op een dag belde ze bij haar aan omdat ze geld nodig had voor benzine. Hij zei toen dat ze dat van hem kon lenen. Eigenlijk wilde ze dat liever niet, maar ze had het écht nodig. Een week later kwam ze hem tegen op station. Hij zei toen op een hele dwingende intimiderende manier dat ze maar beter met hem mee kon gaan naar zijn huis. Daar heeft hij haar gedwongen seksuele handelingen te verrichten. Dit had hij gefilmd. Een week later dwong hij haar via een berichtje dat ze naar zijn huis moest komen, omdat hij anders de beelden zou verspreiden via internet.

De dader en het slachtoffer leren elkaar kennen via een datingapp en communiceren verder via WhatsApp. Twee maanden na het eerste contact zoekt de dader het slachtoffer op in haar woonplaats aan de andere kant van het land. Hij verblijft hier vervolgens een maand. Het slachtoffer heeft problemen met de vader van haar kinderen en ziet haar kinderen daardoor niet meer. Ze besluit na een maand mee te gaan met de dader en trekt bij hem en zijn vader in huis in. Na drie weken gaat hij geld van haar eisen om bij te dragen aan de kosten. Dit geld moet ze verdienen door seks te hebben met andere mannen.

In de volgende alinea's wordt de duur van de ronselperiode afgezet tegen de woonsituatie van het slachtoffer en de gebruikte dwangmiddelen tijdens de ronselperiode.

Duur ronselperiode afgezet tegen woonsituatie van het slachtoffer

In tabel 3 is de duur van de ronselperiode afgezet tegen de woonsituatie van het slachtoffer.

Tabel 3 Duur van de ronselperiode afgezet tegen de woonsituatie van het slachtoffer (n = 39)

	Bij ouders	Op zichzelf	Met de dader	In een (jeugd)zorg-instelling	Dakloos, opvang of z.v.w.v.	Onbekend
Enkele dagen tot een week	8 (73%)	-	-	3 (27%)	7 (78%)	2 (67%)
Een week tot een maand	1 (9%)	2 (67%)	-	5 (45%)	-	1 (33%)
Langer dan een maand	2 (18%)	1 (33%)	1 (50%)	-	1 (11%)	-
Onbekend	-	-	1 (50%)	3 (27%)	1 (11%)	-
Totaal	**11**	**3**	**2**	**11**	**9**	**3**

Uit de tabel blijkt dat van de meeste slachtoffers die dakloos zijn, in een opvanginstelling wonen of geen vaste woon- of verblijfsplaats hebben, de ronselperiode enkele dagen tot een week duurt (78%). Opvallend genoeg worden de meeste slachtoffers die thuis wonen ook binnen enkele dagen tot een week geronseld (73%). Van deze acht slachtoffers dient echter te worden opgemerkt dat drie minderjarige slachtoffers tijdens de ronselperiode weg zijn gelopen van huis omdat zij problemen thuis hadden. Hetgeen opvalt, is dat de duur van de ronselperiode van de slachtoffers die in een (jeugd)zorginstelling wonen wisselend is. Dat kan erop duiden dat een deel van de slachtoffers die in een (jeugd)zorginstelling wonen mogelijk al enige tijd contact hebben met de dader voordat zij in een uitbuitingssituatie terechtkomen.[194]

Duur ronselperiode afgezet tegen de gebruikte dwangmiddelen

In deze alinea wordt de duur van de ronselperiode afgezet tegen de gebruikte dwangmiddelen. In §5.2.2 is beschreven dat bij alle slachtoffers misbruik is gemaakt van uit omstandigheden voortvloeiend overwicht of een kwetsbare positie. Om die reden wordt er met betrekking tot de zachte dwangmiddelen gekeken naar het al dan niet toepassen van misleiding. In de tabel 4 staat voor de verschillende ronselperiodes weergegeven of er al dan niet harde dwangmiddelen of misleiding is toegepast.

Tabel 4 Duur van de ronselperiode afgezet tegen de gehanteerde dwangmiddelen (n = 39)

	Gebruik harde dwang-middelen	Geen gebruik harde dwang-middelen	Onbekend	Gebruik misleiding	Geen gebruik misleiding	Onbekend
Enkele dagen tot een week	4 (33%)	16 (64%)	-	10 (48%)	10 (59%)	-
Een week tot een maand	4 (33%)	5 (20%)	-	7 (33%)	2 (12%)	-
Langer dan een maand	3 (25%)	2 (8%)	-	4 (19%)	1 (6%)	-
Onbekend	1 (8%)	2 (8%)	2 (100%)	-	4 (24%)	1 (100%)
Totaal	**12**	**25**	**2**	**21**	**17**	**1**

Hetgeen opvalt in tabel 4 is dat de duur van de ronselperiode lijkt te variëren wanneer er gebruik wordt gemaakt van harde dwangmiddelen. Als er geen gebruik wordt gemaakt van harde dwangmiddelen, duurt de ronselperiode overwegend enkele dagen tot een week (64%).[195] Ook wanneer er geen gebruik wordt gemaakt van misleiding, lijkt het aantal slachtoffers waarbij de ronselperiode enkele dagen tot een week is, hoger (59%) dan wanneer er wel gebruik wordt gemaakt van misleiding (48%). Dat kan betekenen dat het gebruik van dwangmiddelen niet auto-

194 In §5.3.1 staan twee voorbeelden van de manier waarop de woonsituatie van het slachtoffer de kwetsbaarheid op seksuele uitbuiting kan vergroten.

195 Bij twintig slachtoffers bij wie de ronselperiode enkele dagen tot een week is, wordt in slechts 20% gebruikgemaakt van harde dwangmiddelen. Bij de overige 80% wordt er geen gebruikgemaakt van harde dwangmiddelen.

matisch leidt tot een kortere ronselperiode. Dit is te verklaren doordat er acht slachtoffers zijn (waarvan zes minderjarig), waarbij er geen sprake is geweest van misleiding of gebruik van harde dwangmiddelen, maar alleen misbruik is gemaakt van de kwetsbare positie van het slachtoffer. Bij vijf van deze acht slachtoffers heeft de dader het initiatief voor het verrichten van seksuele dienstverlening (al dan niet bewust/vooropgezet) bij het slachtoffer gelaten (zie §5.1.4). Dit leidt ertoe dat de ronselperiode relatief kort is. Van de overige drie slachtoffers zijn er twee online *gegroomd* door de dader. Zij zijn benaderd met de vraag of ze seksuele dienstverlening willen verrichten voor geld. De kennismaking heeft een paar dagen later plaatsgevonden.

5.3 Uitbuitingsperiode

In de vorige paragraaf is de ronselperiode aan bod gekomen, ofwel de periode vanaf de kennismaking tot het moment dat het slachtoffer wordt aangeboden aan klanten. Deze paragraaf beschrijft de uitbuitingsperiode: oftewel het moment dat het slachtoffer wordt aangeboden aan klanten tot aan het moment dat er een einde komt aan de uitbuiting. In eerder onderzoek zijn de ronsel- en uitbuitingsperiodes niet eerder als aparte periodes benaderd. In deze paragraaf worden achtereenvolgens de woonsituatie aan het begin van de uitbuitingsperiode (en plaats van uitbuiting) (§5.3.1) en de toegepaste dwangmiddelen (§5.3.2) besproken. De woonsituatie en toegepaste dwangmiddelen tijdens de uitbuitingsperiode worden tevens afgezet tegen de ronselperiode, om te kijken of en in hoeverre veranderingen optreden. In de laatste paragraaf wordt de duur van de uitbuitingsperiode besproken en wordt deze afgezet tegen de woonsituatie van het slachtoffer en de toegepaste dwangmiddelen (§5.3.3).

5.3.1 Woonsituatie tijdens uitbuiting

In §5.2.1 is gekeken naar de woonsituatie van de slachtoffers aan het begin van de ronselperiode. Uit deze paragraaf blijkt dat de minderjarige slachtoffers in de meeste gevallen bij hun ouders thuis of in een jeugdzorginstelling wonen. Meerderjarige slachtoffers hebben over het algemeen geen vaste woon- of verblijfsplaats. In deze paragraaf wordt gekeken naar de woon- of verblijfssituatie van het slachtoffer ten tijde van de uitbuiting. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen dezelfde categorieën als in §5.2.1, aangevuld met de categorieën (vi) bij een derde thuis en (vii) overig. De resultaten staan weergegeven in figuur 37.

Uit het figuur blijkt dat de meeste slachtoffers bij de dader (49%) of bij een mededader (23%) inwonen. Van de negen minderjarige slachtoffers die tijdens de ronselperiode thuis wonen, wonen er acht gedurende de uitbuitingsperiode ook thuis. Ten opzichte van de ronselperiode is het aantal slachtoffers dat in een (jeugd)zorginstelling woont (van twaalf naar één) en het aantal slachtoffers dat dakloos is of geen vaste woon- of verblijfsplaats heeft (van acht naar nul) aanzienlijk gedaald. Van zeven slachtoffers was de verblijfsplaats tijdens de uitbuitingsperiode 'overig'. Hieronder vallen de slachtoffers die in een hotel, chalet of vakantiepark verbleven en daar zijn uitgebuit (n = 5) en twee slachtoffers die in een leegstaand winkelpand zijn opgesloten gedurende de uitbuitingsperiode. In §5.3.3 is de woonsituatie van het slachtoffer gedurende de uitbuitingsperiode afgezet tegen de duur van de uitbuitingsperiode.

De meeste slachtoffers wonen gedurende de uitbuitingsperiode bij de dader in huis. Door het slachtoffer in huis te nemen, wordt de kwetsbare positie van het slachtoffer en het feitelijke

Figuur 37 Woonsituatie van het slachtoffer tijdens uitbuiting (n = 39)[196]

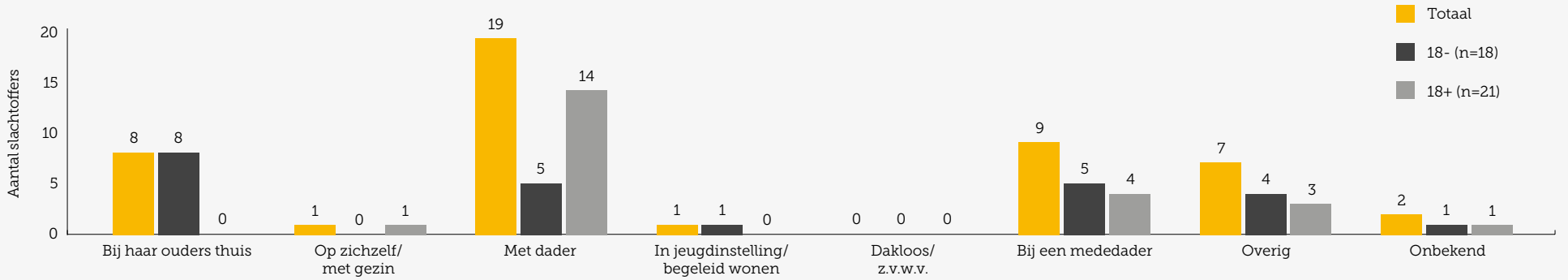

196 Totaal telt op tot 47, omdat acht slachtoffers op twee verschillende plekken verblijven ten tijde van de uitbuiting

overwicht van de dader op het slachtoffer vergroot. Het is bijvoorbeeld een extra middel om de slachtoffers te isoleren van hun (sociale) omgeving. Twee slachtoffers vertellen in onderstaand fragment hoe de daders te werk zijn gegaan:

> *Ik woonde thuis bij mijn moeder. Mijn moeder en ik kregen steeds meer ruzie. Ik ging toen ook al niet meer naar school. [Dader] pakte al mijn geld af, waardoor ik geen geld meer had voor het openbaar vervoer om daar te komen. [Dader] zei dat het misschien beter was als ik uit huis zou gaan en dat hij wel iemand kende in [plaatsnaam]. Ik durfde toen al niet meer tegen [dader] in te gaan. Hij had me vlak daarvoor voor het eerst geslagen.*
>
> *V: Toen ging je naar [plaatsnaam]?*
>
> *A: Ja. We woonden daar met z'n drieën: die vriend van [dader], [dader] en ik. Daar heeft [dader] mij in de prostitutie gezet. Ik vond het niet fijn om te doen. [dader] kwam naar me toe en dat we inkomen nodig hadden. Dat ik ook voor geld moest zorgen. Hij zei dat ik in de prostitutie moest gaan. [dader] had het geregeld. Precies zoals het met [medeslachtoffer] is gegaan. Hij had een advertentie gemaakt en vertelde mij wat ik moest doen. Eerst stonden er foto's van een ander. Ik weet niet wie dat was. Later heeft [dader] foto's van mij gemaakt. Het begon binnen een week nadat we in [plaatsnaam] woonden. (...) Ik moest 80,- euro vragen voor een halfuur.*

> *U vraagt mij hoe ik in de woning aan de [adres] terecht ben gekomen. Ik ben in contact gekomen met [naam 1] via [naam 3]. Ik was toen weggelopen. [Naam 1] zei toen "ik heb wel een huis voor je" en ik zei "dat is goed". U vraagt mij wie er in de woning aan de [adres] waren. Een vriend van mij [naam 2], die ook een goede vriend was van [naam 1], verder was [naam 4] thuis. "U vraagt mij naar de reden om naar die woning te gaan. Het is mij aangeboden. U vraagt mij of ik daar iets voor moest doen. [Naam 1] had me gevraagd om als prostituee te werken. (...) [Naam 1] zei tegen mij "als je wil blijven dan moet je daar voor gaan werken". Ik was weggelopen. Ik had geen keus. Ik moest wel. Ik heb er een paar dagen over nagedacht en het uiteindelijk toch gedaan. Ik heb veel gesprekken gehad met [naam 1] en [naam 2] samen, zij zeiden: je kunt veel geld verdienen, het is niet zo erg om te doen. Ik dacht dat er afgesproken was dat 40% naar hun zou gaan. De rest zou ik zelf houden."*

5.3.2 Toegepaste dwangmiddelen

Om de toegepaste dwangmiddelen gedurende de uitbuitingsituatie inzichtelijk te maken, is hetzelfde onderscheid gebruikt als in §5.2.2. In figuur 38 staan de toegepaste dwangmiddelen uit de uitbuitingsperiode weergegeven, en deze zijn vergeleken met de toegepaste dwangmiddelen in de ronselperiode. De blauwe staaf staat voor de dwangmiddelen die zijn toegepast in de ronselperiode, en de rode staaf voor de dwangmiddelen die zijn toegepast in de uitbuitingsperiode.

Figuur 38 Toegepaste dwangmiddelen in de uitbuitingsperiode, in vergelijking met de ronselperiode (n = 39)

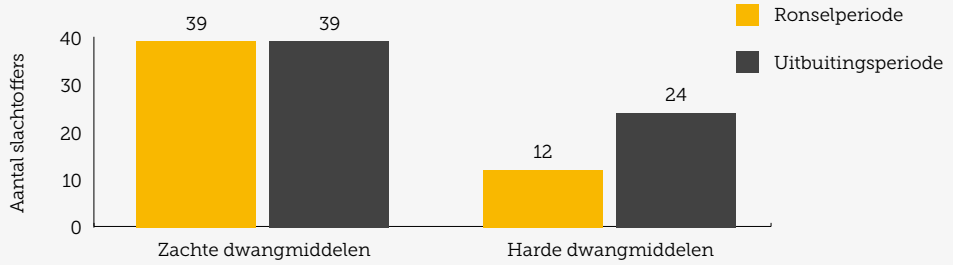

Hetgeen blijkt uit figuur 38 is dat er stijging plaatsvindt ten aanzien van het toepassen van harde dwangmiddelen gedurende de uitbuitingsperiode in vergelijking met de ronselperiode. Het aantal slachtoffers waarbij harde dwangmiddelen wordt toegepast stijgt van 31% naar 62%. In het vervolg wordt meer inzicht gegeven in de zachte en harde dwangmiddelen die zijn toegepast door de dader tijdens de uitbuitingsperiode. In §5.3.3 worden de gehanteerde dwangmiddelen afgezet tegen de duur van de uitbuitingsperiode.

Zachte dwangmiddelen

In onderstaand figuur is weergegeven in welke mate de daders zachte dwangmiddelen hebben toegepast tijdens de uitbuitingsperiode. Hiervoor is hetzelfde onderscheid gemaakt als in §5.2.2 (figuur 39).

Figuur 39 Toepassing zachte dwangmiddelen in de uitbuitingsperiode (n = 39)

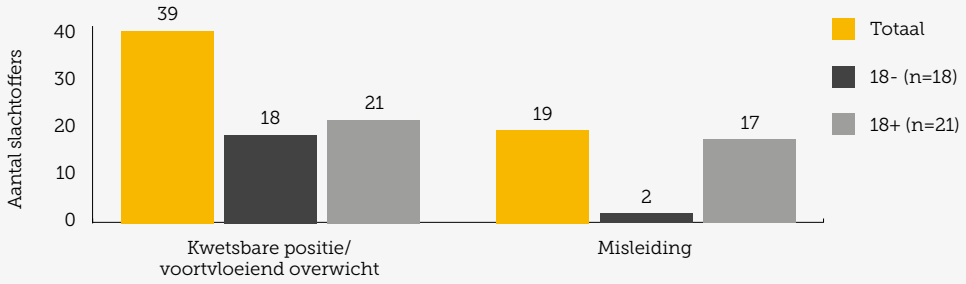

Ook gedurende de uitbuitingsperiode is bij alle slachtoffers op enige wijze misbruik gemaakt van de kwetsbare positie van het slachtoffer of uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht van de dader. Ten opzichte van de ronselperiode lijkt er in mindere mate gebruik te zijn gemaakt van misleiding gedurende de uitbuitingsperiode. Het gebruik van misleiding is licht gedaald van 54% in de ronselperiode naar 49% in de uitbuitingsperiode. Met name het aandeel minderjarigen onder de slachtoffers waarbij misleiding wordt toegepast, is gedaald; van 29% in de ronselperiode naar 11% in de uitbuitingsperiode. Bij vijftien slachtoffers wordt misleiding zowel tijdens de ronselperiode- als tijdens de uitbuitingsperiode gebruikt. Over het algemeen gaat het hierbij om dezelfde vormen van misleiding als beschreven in §5.2.2.

Drugsgebruik

Tijdens de uitbuitingsperiode worden ook nieuwe dwangmiddelen ingezet om het slachtoffer in de uitbuiting te houden. Bij veertien van de 39 slachtoffers (36%) blijkt uit het dossier dat zij tijdens de uitbuitingsperiode (hard)drugs krijgen toegediend van de dader of dat ze door de dader gedwongen zijn om (hard)drugs te gebruiken. Daarnaast zijn bij vier slachtoffers aanwijzingen te vinden dat zij onder invloed van drugs klanten ontvingen, dat drugs werd verstrekt door de dader of dat het slachtoffer veel drugs gebruikte tijdens de uitbuitingsperiode. Uit de dossiers wordt niet duidelijk of de dader deze drugs toe heeft gediend of dat hij zachte en/of harde dwang heeft gehanteerd om ervoor te zorgen dat de slachtoffers deze drugs nemen.

Uit de dossiers komen twee belangrijke redenen naar voren waarom de daders (hard)drugs verstrekken aan de slachtoffers. De eerste is dat zij (hard)drugs verstrekken aan de slachtoffers om de kwetsbare positie van het slachtoffer te vergroten. Een tweede reden is dat de slachtoffers door drugs makkelijker te dwingen zijn om klanten te ontvangen of 'losser' zijn bij klanten. Met betrekking tot de eerste reden, geven negen slachtoffers aan dat de dader hen heeft gedwongen om drugs te gebruiken met als doel hen verslaafd te maken (en daarmee afhankelijker van de dader) en hen te drogeren om (naakt)foto's en filmpjes te maken. In onderstaand kader staan twee voorbeelden van de manier waarop de dader de kwetsbaarheid van het slachtoffer vergroot door hen drugs toe te dienen.

> *In de periode dat zij bij elkaar waren, faciliteerde verdachte haar drugsgebruik door haar diverse verdovende middelen te geven. Terwijl het slachtoffer in de woning van verdachte in een gedrogeerde toestand verkeerde, heeft verdachte haar telefoon afgepakt en daarmee foto's en een video-opname gemaakt, waarna hij deze verstuurde naar enkele contacten uit haar gsm en waarbij hij haar aanbood voor seks tegen betaling.*

> *Bovendien dwong en/of verleidde verdachte de slachtoffers tot het nemen van harddrugs, onder meer door deze in drankjes te doen. (...) Het slachtoffer van feit 4 heeft verklaard dat zij door de drugs en het harde werken zo onverschillig was geworden dat verdachte haar uiteindelijk zelfs iedere cent die zij verdiende afhandig kon maken.*

In onderstaand voorbeeld wordt daarnaast beschreven dat de dader drugs verstrekt aan zijn slachtoffers om hen verslaafd te maken. Daarnaast dwingt hij hen voor deze drugs te betalen, waardoor de slachtoffers een schuld bij hem opbouwen.

> *Dat aangeefsters zich in een kwetsbare positie bevonden en niet konden worden gezien als mondige prostituees, blijkt onder andere uit de omstandigheid dat zij jong zijn en drugs gebruikten, die verdachte hen verstrekte. Zij hadden geen geld en moesten geld lenen van verdachte. Verdachte heeft misbruik gemaakt van de kwetsbare positie van aangeefster [slachtoffer 2] door haar te doen geloven dat wanneer zij in de prostitutie zou gaan werken zij geld zou verdienen om van te kunnen leven.*

Ten tweede blijkt bij acht slachtoffers dat zij (hard)drugs toegediend krijgen voordat zij klanten ontvangen, zodat zij 'losser' zijn als zij klanten ontvangen of dat de slachtoffers drugs toegediend krijgen om ervoor te zorgen dat zij überhaupt klanten ontvangen. In onderstaand voorbeeld vertelt een slachtoffer dat zij gedwongen is om drugs te gebruiken door de dader, zodat zij meer open zou staan om klanten te ontvangen.

> *"Hij wou dat ik drugs ging gebruiken. Want met mij nuchter, kun je geen kant op. Tenminste niet qua extreme seksuele handelingen en dat soort dingen. (...) En toen begon hij me te dwingen om te snuiven. Zo heeft hij mij eigenlijk zwaar aan de cocaïne gebracht. Van snuiven tot een plofje tot base aan toe. Toen is er zwaar misbruik van mij gemaakt. Ik kreeg gewoon overdosissen van deze man."*

Harde dwangmiddelen

Gedurende de uitbuitingsperiode zijn bij 24 slachtoffers harde dwangmiddelen toegepast. In onderstaand figuur is weergegeven in welke mate de daders harde dwangmiddelen hebben toegepast tijdens de uitbuitingsperiode (figuur 40). Hiervoor is hetzelfde onderscheid gemaakt als in §5.2.2.

Figuur 40 Toepassing harde dwangmiddelen in de uitbuitingsperiode (n = 24)[197]

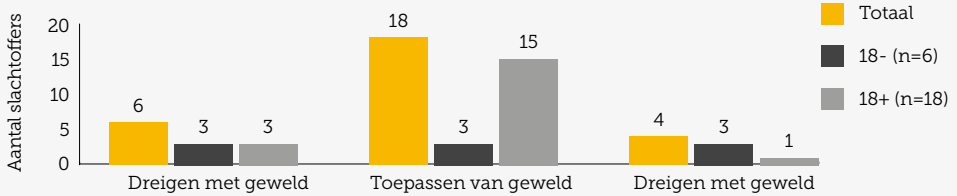

197 Totaal telt op tot 28 omdat bij vier slachtoffers *sextortion* gepaard ging met (dreiging met) geweld

Bij de slachtoffers waarbij gebruik is gemaakt van (dreiging met) geweld, passen de daders (net als in de ronselperiode) in de meeste gevallen daadwerkelijk geweld toe, namelijk bij achttien slachtoffers. In alle achttien gevallen gaat het om fysiek geweld. De slachtoffers verklaren dat zij (soms zeer erg) zijn mishandeld door de dader. Daarnaast vertellen zeven slachtoffers dat zij ook te maken hebben gehad met seksueel geweld gepleegd door de dader. In onderstaand voorbeeld vertelt een slachtoffer over het fysieke geweld dat zij heeft moeten doorstaan.

> *"Stompen op het hoofd, mijn ribben, mijn hele lichaam was gewoon kapot. Ik ben toen drie dagen zo zwaar mishandeld. Ik wou gewoon dood. Ik kon niet meer. Ik had een ijzeren bed, daar heeft hij mij doorheen geslagen, alles in huis ging kapot. Asbakken op mijn hoofd. Alles ging kapot, drie dagen lang. Hij zei ook tegen mij: jij staat op mijn zwarte lijst. En op een ochtend heeft hij mij zoveel geslagen, met breekijzers, met dingen dat ik alleen maar met mijn hoofd alleen maar kon slaan tegen de muur. Ik wou zo graag dood. (...) Ik kan jullie nog zoveel meer vertellen, maar het is allemaal hetzelfde, stompen, stompen, stompen, stompen. En slaan en de schaar en jou vastbinden en gewoon misbruiken tijdens de seks. Je mag gewoon geen "nee" zeggen. Je moet gewoon doen wat hij zegt. Als je zegt: Ik heb hier geen zin in, dan word je gewoon met klappen in de auto geslagen. Ik ging vrijwillig mee, omdat je wordt mishandeld als je niet vrijwillig mee gaat."*

Indien de dader in de ronselperiode geweld toepast, past de dader dat in de meeste gevallen ook toe in de uitbuitingsperiode. Zo blijkt dat van de elf slachtoffers waarbij de dader gedurende de ronselperiode (dreiging met) geweld toegepast heeft, dit geweld bij negen slachtoffers ook tijdens de uitbuitingsperiode wordt voortgezet. Ditzelfde geldt voor het gebruik van *sextortion* als dwangmiddel. Bij de drie slachtoffers waarbij *sextortion* in de ronselperiode is toegepast, wordt er in de uitbuitingsperiode ook *sextortion* toegepast. Daarnaast wordt het geweld over het algemeen meerdere malen of continu gedurende de uitbuitingsperiode toegepast door de daders. Bij tenminste veertien van de achttien slachtoffers waarbij sprake is van fysiek geweld, is uit het opsporingsonderzoek te herleiden dat dit geweld doorlopend en/of meerdere malen wordt toegepast.

De slachtoffers verklaren dat zij (zeer) angstig worden van de (soms zeer concrete) dreiging met het geweld of het geweld dat de dader daadwerkelijk toepast. Door (de dreiging met) het geweld krijgen ze het idee dat ze niet kunnen ontsnappen aan de uitbuiting. Eén slachtoffer die wordt gechanteerd met naaktbeelden vertelt het volgende over de dreiging door de dader:

> *"Hij dreigde aan te bellen bij mijn ouders thuis. Hij zei dat hij een vriend had gestuurd. Er werd een keer beneden aangebeld. Uiteindelijk schopte er iemand tegen de voordeur op de galerij. Ik keek door het spiongat naar buiten maar zag niet wie het was. Daarna kreeg ik een appje van de dader dat als ik niet snel ging betalen er volgende keer vuurwerk door de brievenbus zou gaan."*

Het toepassen van het geweld was niet altijd gericht op het dwingen van het slachtoffer om klanten te nemen. De daders waren soms ook van zichzelf agressief. Een slachtoffer vertelt hierover het volgende:

> *"Hij was gewoon niet te peilen. Die man zit vol haat, woede. Ik weet het niet meer. Omdat hij gewoon niet krijgt wat hij wil. Hij is niet in orde. Niet dat hij dat is geweest. Het is nu overduidelijk dat hij is losgeslagen. Veel te agressief. Je kan ook niet met hem praten. Hij heeft er ook gewoon lak aan."*

Naast het gebruik van geweld en *sextortion*, is uit enkele opsporingsonderzoeken ook een andere manier te herleiden waarop de daders de slachtoffers in de uitbuitingssituatie houden. Deze slachtoffers worden gechanteerd door de daders. Zij dreigen om bepaalde (privacy)gevoelige informatie bekend te maken over het slachtoffer. In deze situaties gaat het bijvoorbeeld om het aan familie van het slachtoffer kenbaar maken dat het slachtoffer seksuele dienstverlening heeft verricht of dat het slachtoffer een geslachtsziekte heeft.

5.3.3 Duur uitbuitingsperiode

In figuur 41 staat de duur van de uitbuitingsperiode van de slachtoffers weergegeven. Ook hier is het op basis van het dossier niet altijd met zekerheid vast te stellen hoe lang de uitbuitingsperiode daadwerkelijk heeft geduurd. Als begin van de uitbuitingsperiode wordt het moment gerekend dat het slachtoffer wordt aangeboden aan klanten en de periode loopt tot het moment dat de uitbuitingssituatie stopt. Op basis van de data is een onderscheid gemaakt tussen de volgende tijdsintervallen: (i) maximaal een week, (ii) een week tot een maand, (iii) een maand tot een jaar en (iv) langer dan een jaar.[198]

Figuur 41 Duur uitbuitingsperiode van de slachtoffers (n = 39)

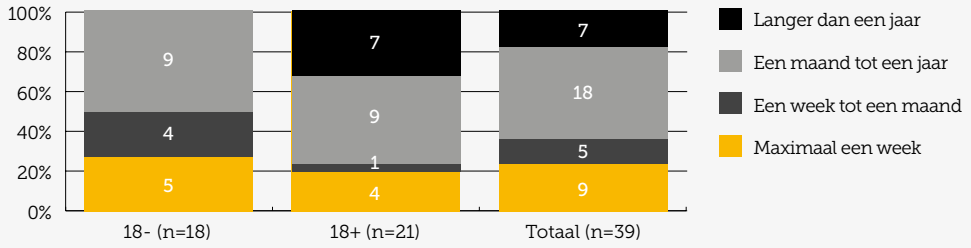

198 Twee slachtoffers hebben geen klanten ontvangen, echter zijn zij beide meegerekend bij het eerste tijdsinterval, namelijk maximaal een week.

Uit figuur 41 blijkt dat bij het merendeel van de slachtoffers, namelijk 25, de uitbuitingsperiode langer duurt dan een maand (64%). Bij de meeste van deze slachtoffers duurt de uitbuitingsperiode een maand tot een jaar (46%).[199] Bij zeven van de 25 slachtoffers bij wie de uitbuitingsperiode langer dan een maand duurt, duurt de uitbuitingsperiode langer dan een jaar.[200] Het gaat om bijna een vijfde van alle slachtoffers (18%). Bij negen andere slachtoffers (23%) duurde de uitbuitingsperiode korter dan een week. De gemiddelde uitbuitingsperiode van alle slachtoffers is bijna 9 maanden.[201]

In de figuur is tevens de uitbuitingsperiode van minderjarigen vergeleken met de uitbuitingsperiode van meerderjarigen. Gemiddeld duurt de uitbuitingsperiode van minderjarigen korter in vergelijking met de uitbuitingsperiode van meerderjarigen. Dat kan worden verklaard doordat de uitbuitingsperiode van minderjarigen maximaal één jaar duurt, daar waar zeven meerderjarigen langer dan een jaar worden uitgebuit. In de daarvoor liggende tijdsintervallen is het aandeel minderjarigen hoger in vergelijking met meerderjarigen, maar dit verschil lijkt (zeker voor de tijdsinterval 'maximaal een week') minimaal.

In de volgende alinea's wordt de duur van de uitbuitingsperiode afgezet tegen de woonsituatie van het slachtoffer en de gebruikte dwangmiddelen tijdens de uitbuitingsperiode.

Duur uitbuitingsperiode afgezet tegen woonsituatie van het slachtoffer

Ten eerste wordt de duur van de uitbuitingsperiode afgezet tegen de woonsituatie van het slachtoffer gedurende de uitbuitingsperiode (zie tabel 5).

Tabel 5 Duur uitbuitingsperiode afgezet tegen de woonsituatie van het slachtoffer (n = 39)

	Ouders	Op zichzelf	Bij de dader	In een (jeugd) zorginst.	Dakloos of z.v.w.v.	Bij een mededader	Overig	Onbekend
Enkele dagen tot een week	2 (25%)	-	2 (11%)	-	-	2 (22%)	4 (57%)	-
Een week tot een maand	2 (25%)	-	1 (5%)	-	-	1 (11%)	2 (29%)	-
Een maand tot een jaar	4 (50%)	1 (100%)	9 (47%)	1 (100%)	-	5 (56%)	1 (14%)	2 (100%)
Langer dan een jaar	-	-	7 (37%)	-	-	1 (11%)	-	-
Totaal	**8**	**1**	**19**	**1**	**0**	**9**	**7**	**2**

Uit de figuur blijkt dat de uitbuitingsperiode het langst duurt wanneer de slachtoffers gedurende de uitbuitingsperiode bij de dader (gaan) inwonen. Van de negentien slachtoffers die gedurende de uitbuitingsperiode bij de dader inwonen, duurt de uitbuitingsperiode bij ongeveer de helft een maand tot een jaar (47%) en bij een derde langer dan een jaar (37%).[202] Wanneer de slachtoffers op een overige locatie verblijven (hotel, vakantiewoning of bedrijfspand), duurt de ronselperiode over het algemeen enkele dagen tot een week (57%).

Duur uitbuitingsperiode afgezet tegen gebruikte dwangmiddelen

In deze alinea wordt de duur van de uitbuitingsperiode afgezet tegen de gebruikte dwangmiddelen. In §5.3.2 is beschreven dat bij alle slachtoffers misbruik is gemaakt van uit omstandigheden voortvloeiend overwicht of een kwetsbare positie. Om die reden wordt er met betrekking tot de zachte dwangmiddelen alleen gekeken naar het al dan niet toepassen van misleiding. In tabel 6 staat voor de verschillende uitbuitingsperiodes weergegeven of er al dan niet harde dwangmiddelen of misleiding zijn toegepast.

199 Bij de helft van de slachtoffers in deze categorie duurt de uitbuitingsperiode twee tot en met vier maanden (50%). De gemiddelde uitbuitingsperiode in deze categorie voor minderjarigen is 4,9 maanden en voor meerderjarigen is dit 6,7 maanden.

200 Bij vier slachtoffers in deze categorie duurt de uitbuitingsperiode tussen één en twee jaar (14, 15, 20 en 23 maanden). Bij de andere drie slachtoffers duurt de uitbuitingsperiode 2,5 jaar (n = 1) en 6 jaar (n = 2).

201 .De gemiddelde uitbuitingsperiode is berekend over het aantal weken. Gemiddeld blijkt de uitbuitingsperiode ongeveer 38 weken te zijn. Echter, bij een kleine steekproef zoals in dit onderzoek het geval is (n = 25) hebben outliers veel invloed op het gemiddelde. Wanneer in dit onderzoek de twee outliers (een uitbuitingsduur van 6 jaar) buiten beschouwing worden gelaten, blijkt de gemiddelde uitbuitingsperiode aanzienlijk minder lang te duren, namelijk 23 weken, oftewel ruim 5 maanden. Bij het berekenen van de gemiddelde duur van de uitbuitingsperiode (n = 39) is uitgegaan van 4,3 weken per maand.

202 Van de acht slachtoffers bij wie de uitbuitingsperiode langer dan een jaar duurt, wonen er zeven bij de dader in (88%).

Tabel 6 Duur uitbuitingsperiode afgezet tegen gebruikte dwangmiddelen (n = 39)

	Gebruik harde dwang-middelen	Geen gebruik harde dwang-middelen	Onbekend	Gebruik misleiding	Geen gebruik misleiding	Onbekend
Enkele dagen tot een week	4 (17%)	5 (36%)	-	3 (16%)	6 (32%)	-
Een week tot een maand	2 (8%)	3 (21%)	-	1 (5%)	4 (21%)	-
Een maand tot een jaar	11 (46%)	6 (43%)	1 (100%)	9 (47%)	8 (42%)	1 (100%)
Langer dan een jaar	7 (29%)	-	-	6 (32%)	1 (5%)	-
Totaal	**24**	**14**	**1**	**19**	**19**	**1**

In tabel 6 blijkt dat de uitbuitingsperiode over het algemeen langer wordt, naarmate er gebruik wordt gemaakt van harde dwangmiddelen of misleiding gedurende de uitbuitingsperiode. Wanneer er gebruik wordt gemaakt van harde dwangmiddelen, duurt de uitbuitingsperiode bij een derde van de slachtoffers bijvoorbeeld langer dan een jaar (29%). Wanneer er geen gebruik wordt gemaakt van harde dwangmiddelen, duurt de uitbuitingsperiode maximaal een jaar. Wanneer er gebruik wordt gemaakt van misleiding duurt de uitbuitingsperiode bij 79% van de slachtoffers langer dan een maand. Aan de andere kant, wanneer er geen gebruik wordt gemaakt van misleiding, duurt de uitbuitingsperiode bij 47% van de slachtoffers langer dan een maand. Veelal gebeurt dit tevens in combinatie. Bij de zeven slachtoffers waarvan de uitbuitingsperiode langer dan een jaar duurt, wordt er bij zes slachtoffers een combinatie gebruikt van misleiding en harde dwangmiddelen.

5.4 *Agency* van het slachtoffer

In deze paragraaf wordt ingegaan op de positie van het slachtoffer, en met name op de mate waarin de persoonlijke vrijheid van het slachtoffer wordt ingeperkt door de dader. Uit hoofdstuk 2 blijkt dat er op basis van bestaande literatuur weinig zicht is op hetgeen zich afspeelt gedurende deze periode. Om hier meer zicht op te krijgen is in dit onderzoek gekeken in welke mate de daders de persoonlijke vrijheden van de slachtoffers inperken. Er wordt gekeken naar de mate waarin de dader regie heeft over het werk dat de slachtoffers (moeten) verrichten (§5.4.1), de mate waarin de dader zich de winst toe-eigent (§5.4.2), de mate waarin de dader de bewegingsvrijheid van het slachtoffer inperkt (§5.4.3) en tot slot de mate waarin het slachtoffer op andere manieren wordt uitgebuit. (§5.4.4).

5.4.1 Regie over te verrichten handelingen, werktijden en aantal klanten

In deze paragraaf wordt de positie van het slachtoffer gedurende de uitbuitingssituatie uitgelicht, en met name de mate waarin diens persoonlijke vrijheid in het verrichten van de werkzaamheden wordt ingeperkt. Onder de persoonlijke vrijheid van de werkzaamheden wordt onder andere verstaan: (i) de mate waarin het slachtoffer regie heeft over de aangeboden seksuele diensten, (ii) de mate waarin het slachtoffer de regie heeft over de werktijden en (iii) het aantal klanten dat zij ontvangt.

Inspraak in te verrichten seksuele handelingen

De mate waarin de slachtoffers inspraak hebben in de te verrichten seksuele handelingen staat niet altijd expliciet in de opsporingsonderzoeken beschreven. Er is gekeken in hoeveel opsporingsonderzoeken er signalen zijn dat de dader bepaalt welke seksuele handelingen moeten worden verricht en in hoeverre de dader dit afdwingt bij het slachtoffer. Zie figuur 42 voor een overzicht van de mate waarin de daders bepalen welke seksuele handelingen worden verricht.

Figuur 42 Inspraak in te verrichten seksuele handelingen (n = 39)

Bij dertien slachtoffers zijn signalen in de opsporingsonderzoeken te vinden dat zij geen enkele inspraak hebben in de te verrichten seksuele handelingen. In deze gevallen heeft de dader zelf contact met de klanten, bespreekt de dader met de klanten welke seksuele diensten zij van het slachtoffer kunnen ontvangen en wordt het slachtoffer hier niet bij betrokken. In het fragment hieronder staan twee voorbeelden, waarbij in het eerste voorbeeld wordt beschreven dat de dader afspraken maakt met klanten voor het slachtoffer. In het tweede voorbeeld vertelt een getuige over de handelingen die het slachtoffer aanbiedt. Omdat het slachtoffer ineens seksuele diensten aanbood die zij nooit eerder heeft willen aanbieden, is dit vermoedelijk onder dwang van de dader geweest:

> *V: "Hoe wist je wat de klanten wilden?"*
> *A: "Dat wist ik niet, soms was het met en soms zonder condoom. Ik wist ook niet wie ik kon verwachten, ik had alleen een nummer en de afgesproken tijd."*

> *"Daarnaast is het [getuige] opgevallen dat aangeefster haar arbeidspatroon wijzigde en ook haar seksuele dienstverlening veranderde toen zij bij verdachte woonde: zij wilde ineens 7 dagen per week werken en was ook bereid om seksuele diensten te verrichten die zij eerder nooit deed, zoals anale seks en (orale) seks zonder condoom."*

Uit de dossiers wordt opgemaakt dat de daders volledig bepalen welke seksuele handelingen het slachtoffer verricht zonder dat de slachtoffers zelf ook enige inspraak hebben. In de zaken waarin de dader niet volledig bepaalt, zijn er aanwijzingen dat het slachtoffer enige inspraak heeft. De dader overlegt bijvoorbeeld met het slachtoffer wat zij wel of niet wil, of het slachtoffer krijgt de ruimte om klanten te weigeren die seksuele handelingen vragen van het slachtoffer die zij niet wil uitvoeren. Een voorbeeld van dit laatste is het fragment hieronder. Ondanks dat het slachtoffer zich in een uitbuitingssituatie bevindt, heeft zij wel enige ruimte om bepaalde seksuele handelingen te weigeren.

> *"Ik deed alles met condoom. Ik deed geen anaal. Ik had dat wel kunnen doen want dan had ik meer kunnen verdienen maar ik wilde dat niet."*

Binnen de dertien slachtoffers waarbij de dader volledig de te verrichten seksuele handelingen bepaalt, is het aandeel minder- en meerderjarigen gelijk. Van de dertien slachtoffers, zijn er zes minderjarig en zeven meerderjarig.

Inspraak in werktijden en het aantal klanten

Ten tweede is er gekeken naar de mate waarin de dader de persoonlijke vrijheid van de slachtoffers inperkt door expliciet de werktijden en het aantal klanten van het slachtoffer te bepalen. In figuur 43 is weergegeven bij hoeveel slachtoffers er signalen zijn dat zij geen enkele regie hebben over de werktijden en het aantal klanten dat zij ontvangt.

Figuur 43 Inspraak in werktijden en aantal klanten (n = 39)

Bij de meeste slachtoffers (67%) zijn in de opsporingsonderzoeken concrete signalen te herleiden dat zij geen invloed hebben op hun werktijden of het aantal klanten dat zij ontvangen. Over het algemeen heeft de dader in deze zaken de contacten met de klanten en maakt de dader ook de afspraken met de klanten (op het contact met de klanten wordt in §5.5.2 verder ingegaan). De slachtoffers zijn ook niet in de gelegenheid om deze klanten te weigeren. Hoewel sommige slachtoffers zelf contact onderhouden met de klanten, wordt de telefoon van het slachtoffer dikwijls gecheckt om te zien of zij wel voldoende klanten hebben gehad. Opvallend genoeg geven zes slachtoffers aan dat zij per dag een bepaald streefbedrag moeten halen. In onderstaande voorbeelden wordt een beeld geschetst van de manier waarop de daders invloed uitoefenen op het aantal klanten dat het slachtoffer ontvangt.

> *"Soms stonden er in ene drie mannen voor mijn deur. Ze hadden hem al betaald en ik kon het werk gaan doen. Hij wist waar ik woonde, dus stuurde de klanten gewoon rechtstreeks door"*

> *"Ik had een gesprek met klanten. De dader kwam naast me staan en legde me woorden in de mond. Hij wilde mijn telefoon elke dag checken. Hij checkte of ik gemiste oproepen of berichtjes had"*

> *[Slachtoffer] verklaarde dat zij het verdiende geld nooit zelf heeft gehouden, omdat de verdachte boos werd als ze te weinig gaf. Zij dacht (in het begin) dat als ze alles zou geven zij er ook van af zou zijn. Op [datum] heeft de verdachte een vijftal berichten telefonisch ingesproken. Uit de berichten komt naar voren dat de verdachte [slachtoffer] en haar moeder bedreigde met geweld, dat hij dreigde dat alle vriendinnen van [slachtoffer] "alles gaan zien", dat hij al vijf dagen op geld wachtte en dat [slachtoffer] voor zondag minimaal tweehonderdvijftig euro moest regelen, anders zou het verschuldigde bedrag hoger worden.*

> *"Hij zei tegen me bij de eerste klant: 'Ik heb een klant voor je geregeld. Als je het niet doet, stuur ik het filmpje [dader had een filmpje gemaakt waarop te zien was dat slachtoffer hem oraal bevredigt] door naar je vriendinnen. [...] Ze komen naar jou, je hebt seks met hen en dan krijg ik het geld en ben je weer thuis."*

Over het algemeen geldt dat indien de dader bepaalt welke seksuele handelingen het slachtoffer moet verrichten (zie vorige alinea), de dader ook de werktijden en het aantal klanten bepaalde. Dit is namelijk het geval bij twaalf van de dertien slachtoffers die geen inspraak hebben in welke seksuele handelingen zij verrichten. Wanneer minder- en meerderjarigen worden vergeleken is er een verschil zichtbaar met betrekking tot de mate waarin de slachtoffers inspraak hebben in de werktijden en het aantal klanten dat zij zien. Van de zesentwintig slachtoffers is het grote deel meerderjarig (n = 19) ten opzichte van minderjarig (n = 7).[203]

203 Het overgrote deel van alle meerderjarige slachtoffers (19 van de 21; 90%) heeft geen inspraak tegen een kleine minderheid (7 van de 18; 39%) van de minderjarige slachtoffers.

5.4.2 Afspraken over verdeling van geld

In onderstaand figuur 44 is inzicht gegeven in de verdeling van geld tussen de dader en het slachtoffer. De wijze waarop geld wordt verdeeld kan een indicatie geven van de mate waarin de dader voordeel trekt uit de seksuele uitbuiting. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen (i) de daders die het volledige verdiende bedrag van de slachtoffers innemen, (ii) de daders die in het begin afspraken maken over de verdeling van geld, maar deze niet nakomen en (iii) de daders bepalen op welke wijze het geld wordt verdeeld en deze afspraken worden nageleefd gedurende de uitbuitingsperiode.

Figuur 44 Geldverdeling (n = 39)

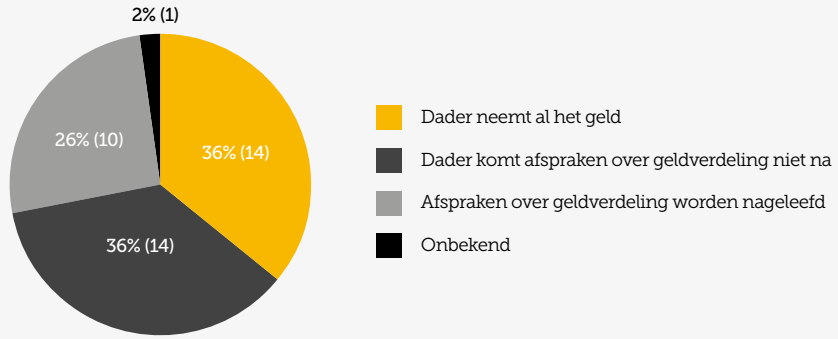

Zoals uit figuur 44 blijkt, kan er uit de opsporingsonderzoeken worden herleid dat bij een derde van de slachtoffers (36%) het verdiende geld direct naar de daders gaat. De klanten betalen het geld direct aan de dader of het slachtoffer dient direct al het geld af te staan aan de dader en zien hier niets van terug (behalve misschien af en toe sigaretten of drugs).

Bij een derde van de slachtoffers (36%) wordt door de dader in eerste instantie afspraken gemaakt over de verdeling van geld, maar wordt deze niet nagekomen door de dader. Bij deze slachtoffers zegt de dader veelal het geld voor het slachtoffer te bewaren zodat deze het kan sparen voor het slachtoffer, maar wordt het geld niet uitgekeerd als het slachtoffer er om vraagt (n = 8). Ook komt het voor dat er afspraken zijn gemaakt over de verdeling van geld, maar dat het slachtoffer minder geld krijgt dan afgesproken (n = 6). In het fragment hieronder vertellen twee slachtoffer hoe afspraken die zijn gemaakt met de dader al snel veranderden:

Slachtoffer 1 *"We hadden toen afgesproken van 50/50 omdat het in zijn huis was en hij de condooms en lingerie moest kopen. Tot een maand of anderhalf liep dat goed. We moesten het geld gelijk afgeven aan hem. Hij zei dat we het geld in een pot zouden doen en dat hij het dan elke maand uitbetaalde. Dat vond hij makkelijker. Toen ik het geld wilde heb ik hem apart genomen en ook naar mijn geld gevraagd. Dat kreeg ik dan morgen zei hij. Dat was natuurlijk een smoesje. Een maand later vroeg ik weer om mijn geld. Hij zei me hoe ik het in mijn hoofd haalde om geld te vragen en ging me uitschelden voor van alles en nog wat. Toen moest ik met spoed de deur uit, want anders zou hij me wat aan doen. Ik heb het geld niet meer gezien."*

Slachtoffer 2 *"Na een tijdje ging het met het geld anders. Eerst bewaarde ik het geld zelf. Later wilde hij mijn geld in handen krijgen en ging hij besluiten wat er met het geld gebeurde. Hij bewaarde dat geld en ik moest het hem vragen als ik wat nodig had. Mijn geld werd zijn geld. Ik zei wel dat ik dat niet wilde, maar hij zei: "Maak je geen zorgen, we doen het in een potje en er gebeurt niks mee". Ik heb niks gezien van mijn geld."*

Daarnaast blijkt dat bij tien slachtoffers (26%) de dader bepaalt op welke wijze het geld tussen de dader en het slachtoffer wordt verdeeld. In de opsporingsonderzoeken zijn geen aanwijzingen te vinden dat de betreffende daders deze afspraken niet nakomen. Het aandeel van de opbrengsten voor de dader loopt uiteen van 10% tot maximaal 80%, maar ligt in de meeste gevallen rond de 40-50%. Meestal komen de kosten voor het vervoer of condooms nog wel voor rekening van het slachtoffer. Per saldo houdt het slachtoffer er dus niet altijd geld aan over. Aan de andere kant lijken er ook daders te zijn die genoegen nemen met een kleiner percentage van de opbrengsten. Eén dader heeft volgens het slachtoffer zelfs aangegeven helemaal geen geld te willen van het slachtoffer. Deze dader biedt het slachtoffer aan voor haar veiligheid bij hem thuis te werken en verlangt in plaats van geld, seks met het slachtoffer als tegenprestatie. In het volgende voorbeeld vertelt een slachtoffer over de verdeling van gelden tussen haar en de dader.

V: "Hoeveel van dat geld was voor jou?"
A: "Ik denk dat ik maximaal 10 euro per klant kreeg. De rest heb ik aan [dader] gegeven."
V: "Wat waren de afspraken die jij en [dader] hadden gemaakt over de verdeling van het geld dat jij zou verdienen met prostitutie werkzaamheden?"
A: "Ik zou een klein deel krijgen, hij zou de rest krijgen."
V: "Wie bepaalde dat?"
A: "[dader]."
V: "Wat is een klein deel?"
A: "Van 60 euro kreeg ik 10 of 20 euro. (...)"

In de tabel hieronder is de leeftijd van het slachtoffer afgezet tegen de bovenstaande categorieën van de verdeling van geld.

Tabel 7 Afspraken omtrent geldverdeling afgezet tegen leeftijd van het slachtoffer (n = 39)

	De dader neemt al het geld	De dader komt afspraken over geldverdeling niet na	Afspraken over geldverdeling worden nageleefd	Onbekend
18-	6	2	9	1
18+	8	12	1	0
Totaal	**14**	**14**	**10**	**1**

Hetgeen naar voren komt in de tabel is dat wanneer de dader de afspraken over de verdeling van geld niet nakomt, het overgrote deel van de slachtoffers meerderjarigen betreft (86%). Bij de slachtoffers waarbij de afspraken over de geldverdeling wel wordt nageleefd, is het overgrote deel van de slachtoffers minderjarig (90%). De verdeling tussen minder- en meerderjarige slachtoffers waarbij de volledige verdiende opbrengsten naar de dader gaan, is ongeveer gelijk (43% minderjarig, 57% meerderjarig).

5.4.3 Bewegingsvrijheid van slachtoffers

In figuur 45 staat weergegeven bij hoeveel slachtoffers er signalen zijn dat er sprake is van enige vorm van beperking van de bewegingsvrijheid van het slachtoffer.

Figuur 45 Beperking in bewegingsvrijheid (n = 39)

Uit de figuur blijkt dat bij veertien slachtoffers kan worden gesproken van enige vorm van beperking van de bewegingsvrijheid door toedoen van de dader. Hetgeen blijkt uit de analyse, is dat tien van de veertien slachtoffers bij de dader in huis wonen. Over het algemeen beperkt de dader de bewegingsvrijheid van de slachtoffers door hen te isoleren van hun sociale netwerk of (fysieke) barrières op te werpen zodat de slachtoffers niet weg kunnen gaan. Er is een verschil te zien tussen minder- en meerderjarigen wat betreft de mate waarin de slachtoffers worden beperkt in hun bewegingsvrijheid. Van de veertien slachtoffers is het grootste deel namelijk meerderjarig (n = 12) ten opzichte van minderjarig (n = 2). In onderstaand voorbeeld beschrijft een slachtoffer over in hoeverre zij vrijuit kon bewegen.

> *V: "In hoeverre kon je gaan en staan waar je wilde?"*
> *A: "Niet. Hij bepaalde alles. Ik mocht alleen naar buiten om boodschappen te doen."*
>
> *En*
>
> *"Hij heeft tegen mij gezegd dat ik altijd moest komen als hij dat zei want anders zou hij me aan mijn haren meetrekken."*

Van de overige vier slachtoffers die niet bij de dader woonden, zijn twee slachtoffers opgesloten in een leegstaand pand, vanwaar zij naar de plaats van uitbuiting zijn gebracht. Daarnaast verbleven twee slachtoffers die thuis woonden, gedurende de uitbuiting op de plek waar zij worden uitgebuit onder toezicht van de dader (respectievelijk in een hotel en in een kelderbox).

5.4.4 Combinatie andere vormen van uitbuiting

Naast dat de dader kan bepalen welke seksuele handelingen het slachtoffer verricht en in hoeverre zij klanten mag weigeren, zijn er van zeventien slachtoffers ook signalen naar voren gekomen dat de daders hun slachtoffers dwingen om andere werkzaamheden te verrichten, buiten de seksuele dienstverlening om (44%). Van negen slachtoffers (23%) blijkt bijvoorbeeld dat zij gedwongen zijn om andere slachtoffers te ronselen of 'in te werken'. Over het algemeen vertellen de slachtoffers dat zij dit hebben geweigerd. Bij de andere slachtoffers is niet goed te herleiden of zij daadwerkelijk de andere slachtoffers hebben weten te ronselen. Eén slachtoffer vertelt over de instructies die zij kreeg in de zoektocht naar (potentiële) slachtoffers:

> *"Ik moest op zijn account op Badoo en Tagged zoeken op uiterlijk en met vrouwen chatten. Ik moest dan met name zoeken naar vrouwen die zeiden dat ze de hele dag niks te doen hadden en geldproblemen hadden. Dan ging ik verder met ze chatten via WhatsApp. Hij regelde dan een ontmoeting met ze."*

Daarnaast blijkt een slachtoffer gedwongen te zijn om klanten af te persen, is een ander slachtoffer gedwongen om drugs te smokkelen naar het buitenland en heeft één slachtoffer een wietplantage van de dader in haar huis gehad. In het vonnis van één zaak vertelt een slachtoffer hoe dat ging:

> *"Op een gegeven moment zag [dader] in dat prostitutie niet meer genoeg opleverde, want ik probeerde zoveel mogelijk geen afspraken te maken. [Dader] zei toen dat ik dan maar naar [Land] moest gaan. (...) Ik moest cocaïne meenemen vanuit Nederland naar [Land]. [Dader] droeg mij thuis over in [woonplaats] aan een vriend die mij naar de bus bracht, (...). De bus ging naar [plaats]. (...) Ik moest het vervolgens in mijn anus of vagina meenemen. Dit moest van [dader]. (...) In [Land] moest ik [dader] bellen, hij vertelde wat er verder gebeurde. (...) Na de overdracht kreeg ik geld. Van dat geld mocht ik 100,- euro omwisselen om te leven. De rest van het geld gaf ik later aan [dader] als ik weer terug was in Nederland. (...)".*

Tot slot zijn vijf slachtoffers financieel uitgebuit. Zij zijn gedwongen om (telefoon)abonnementen op hun naam af te sluiten en/of is het geld van hun (spaar)rekening gehaald. Twee slachtoffers die beiden dezelfde dader kenden, hebben allebei een zaak van hun dader op hun naam laten zetten en (voor zeer weinig geld) doorverkocht aan de dader.

Figuur 46 Wijze van uitbuiting (n = 39)[204]

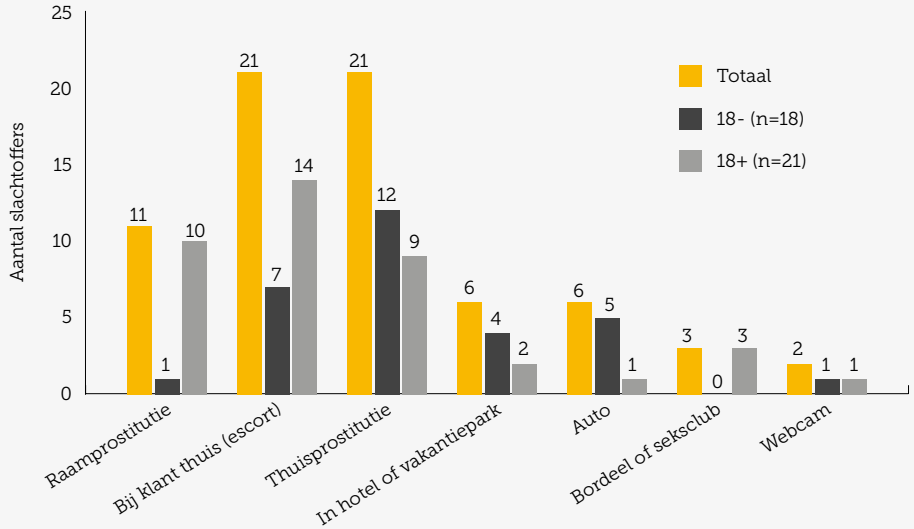

5.5 Contact met klanten

In deze paragraaf wordt ingegaan op het contact met de klanten. Uit hoofdstuk 2 bleek dat er alleen onderzoek is gedaan in de Verenigde Staten naar de wijze waarop de slachtoffers worden aangeboden aan klanten, het aantal klanten dat de slachtoffers zien en de wijze waarop contact met klanten worden onderhouden in relatie tot de leeftijd van het slachtoffer. Hieruit blijkt dat driekwart van de slachtoffers via online advertenties worden aangeboden en dat dit leidt tot een hoger aantal klanten per dag. Daarnaast blijkt dat naarmate de slachtoffers jonger zijn, de daders zelf vaker het contact met klanten onderhouden. In deze paragraaf wordt ingegaan op de locatie waar de seksuele uitbuiting plaatsvond (§5.5.1), het aantal klanten dat de slachtoffers zien (§5.5.2) en de wijze waarop klanten worden benaderd (§5.5.3).

5.5.1 Locatie waar seksuele uitbuiting plaatsvond

Allereerst wordt ingegaan op de locatie waar seksuele uitbuiting plaatsvond. Er wordt hierbij onderscheid gemaakt tussen 1) raamprostitutie, 2) bij de klant thuis (escort), 3) bij de pleger of het slachtoffer thuis (thuisprostitutie), 4) in een hotel of vakantiepark, 5) auto, 6) bordeel of sekscub en tot slot 7) klantcontact via de webcam. De resultaten staan weergegeven in figuur 46.

De meeste slachtoffers worden op meerdere locaties uitgebuit. Van de slachtoffers worden er 23 (59%) op meerdere locaties uitgebuit en zestien (41%) op één locatie. Uit figuur 46 blijkt dat de meeste slachtoffers klanten thuis (thuisprostitutie) ontvangen of naar de klant toe gaan (escort). Bij de slachtoffers die op één locatie worden uitgebuit, gaat het in de meeste gevallen om thuisprostitutie (n = 11). Daarnaast is opvallend dat de meeste slachtoffers die via raamprostitutie worden uitgebuit, in de meeste gevallen ook op andere locaties worden uitgebuit. Zeven van de elf slachtoffers worden ook nog aangeboden als escort of worden tewerkgesteld in een bordeel of seksclub.

Er is een verschil te zien tussen de minder- en meerderjarige slachtoffers. De meeste meerderjarige slachtoffers worden uitgebuit via raamprostitutie en bij de klant thuis. Aan de andere kant worden minderjarige slachtoffers veelal via thuisprostitutie uitgebuit. Daarnaast worden minderjarigen relatief vaker uitgebuit in een hotel of vakantiepark of in een auto ten opzichte van de meerderjarige slachtoffers.

204 Totaal telt op tot meer dan 39, omdat slachtoffers veelal op meerdere locaties worden uitgebuit.

5.5.2 Aantal klanten per slachtoffer

Het aantal klanten van de slachtoffers staat weergegeven in figuur 47. Omdat het aantal klanten niet exact uit de opsporingsonderzoeken kon worden herleid, is een onderscheid gemaakt tussen (i) geen klanten (de slachtoffers zijn wel aangeboden aan klanten, maar de uitbuitingsperiode is gestopt voordat zij daadwerkelijk klanten hebben ontvangen), (ii) enkele klanten (minder dan tien klanten), (iii) tientallen klanten en (iv) honderden klanten.

Figuur 47 Aantal klanten per slachtoffer (n = 39)

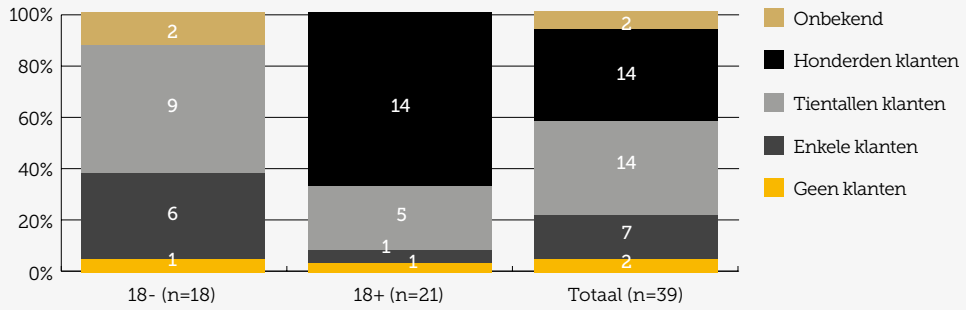

De meeste slachtoffers hebben gedurende de uitbuitingsperiode minimaal tientallen klanten ontvangen (72%). Bij de helft van deze slachtoffers, namelijk veertien, komt naar voren dat zij honderden klanten hebben moeten ontvangen (36%). Twee slachtoffers hebben op het moment dat de uitbuiting stopte geen klanten gezien.

In de figuur is ook onderscheid gemaakt tussen de minderjarige en meerderjarige slachtoffers. In de figuur valt op dat gemiddeld genomen de meerderjarige slachtoffers meer klanten hebben ontvangen. Alle slachtoffers die honderden klanten hebben gezien zijn namelijk meerderjarig. In de overige categorieën (enkele klanten en tientallen klanten) zijn de minderjarigen in de meerderheid. Dat de meerderjarige slachtoffers gemiddeld genomen meer klanten hebben gezien is te verklaren. Over het algemeen zijn de slachtoffers die honderden klanten hebben gehad namelijk uitgebuit in de raamprostitutie of in een seksclub (dit was het geval bij negen van de veertien slachtoffers die honderden klanten hebben gehad). De slachtoffers in dit onderzoek die zijn uitgebuit in de raamprostitutie en een seksclub zijn over het algemeen meerderjarig (zie figuur 46).

Duur uitbuitingsperiode

In de tabel 8 is het aantal klanten dat de slachtoffers hebben ontvangen, afgezet tegen de uitbuitingsduur. Voor een beschrijving van de uitbuitingsduur, zie §5.3.3.

Tabel 8 Aantal klanten afgezet tegen de duur van de ronselperiode (n = 39)

	Geen klanten	Enkele klanten	Tientallen klanten	Honderden klanten	Onbekend	Totaal
Enkele dagen tot een week	1	3	5	-	-	**9**
Een week tot een maand	1	2	2	-	-	**5**
Een maand tot een jaar	-	2	6	8	2	**18**
Langer dan een jaar	-	-	1	6	-	**7**
Totaal	**2**	**7**	**14**	**14**	**2**	**39**

Uit de tabel blijkt dat naarmate de uitbuitingsperiode langer duurt, de slachtoffers meer klanten ontvangen. De slachtoffers die enkele klanten hebben gezien zijn maximaal twee maanden uitgebuit. In tegenstelling tot de veertien slachtoffers die honderden klanten hebben gezien; zij zijn tussen de vier maanden en enkele jaren uitgebuit.

5.5.3 Wijze van benadering

In het dossieronderzoek is gekeken naar de wijze waarop klanten zijn benaderd. Er is onderscheid gemaakt tussen 'digitaal' en 'fysiek' (zie figuur 48). Onder digitaal wordt verstaan dat klanten online zijn benaderd in tegenstelling tot fysiek waar de slachtoffers zijn aangeboden in prostitutiegebieden, tippelzones of aan klanten uit het informele netwerk van de dader.

Figuur 48 Wijze van contact met klanten (n = 39)

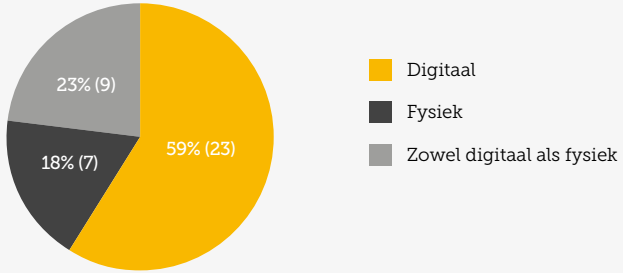

Hetgeen opvalt is dat bij vier op de vijf slachtoffers (n = 32, 82%) de klanten digitaal zijn geworven. Bij negen van de 32 slachtoffers waarbij de klanten digitaal zijn geworven, zijn de klanten ook fysiek geworven (23% van het totaal aantal slachtoffers). Daarnaast zijn zeven slachtoffers alleen fysiek aangeboden (18%). Deze slachtoffers zijn (alleen) uitgebuit binnen de raamprostitutie, een bordeel en/of seksclub. Van deze zeven slachtoffers is er één minderjarig. In het vervolg van de paragraaf wordt als eerste ingegaan op het digitaal werven van klanten via contactadvertenties en vervolgens over het werven van klanten uit het informele netwerk van de dader.

Gebruik van digitale middelen bij het werven van klanten

In de figuur hieronder wordt weergegeven via welke digitale wegen de klanten zijn geworven (figuur 49).

Figuur 49 Gebruikt digitale middelen bij werven klanten (n = 32)[205]

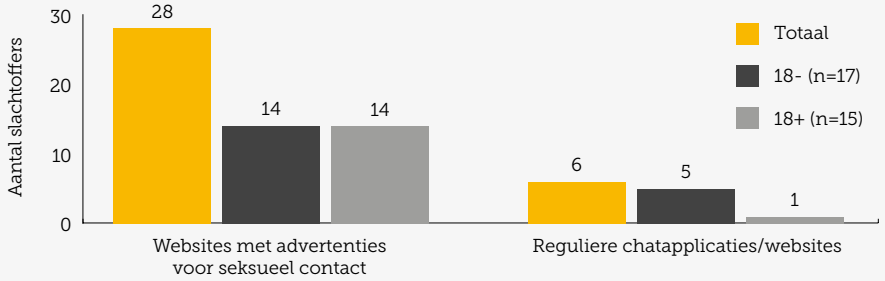

Van de 32 slachtoffers zijn er 28 slachtoffers aangeboden via reguliere sekswebsites. De websites die veelal voorkomen zijn www.kinky.nl, www.seksjobs.nl, www.seksmarkt.nl en www.eromarkt.nl. Bij zes van de 32 slachtoffers zijn klanten (ook) geworven via overige websites of applicaties die zich richten op sekschats (Chatgirl), dating (Waplog, Badoo en Tagged) en/of regulier chatten (Telegram). Opvallend is dat de meeste minderjarige slachtoffers, namelijk veertien van de achttien minderjarige slachtoffers in het onderzoek, 'gewoon' via sekswebsites zijn aangeboden. Verder zijn vijf van de zes slachtoffers die via chatapplicaties of websites worden aangeboden, minderjarig. Twee (minderjarige) slachtoffers worden zowel via sekswebsite als via reguliere chatapplicaties of websites aangeboden.

205 Twee minderjarige slachtoffers worden zowel via een website met advertenties voor seksueel contact aangeboden als via reguliere chatapplicaties of websites. Vandaar dat het totaal op telt 34. Van de 32 slachtoffers die digitaal worden aangeboden zijn er zeventien minderjarig en vijftien meerderjarig.

Contactadvertenties aanmaken

In deze alinea wordt ingegaan op de seksadvertenties. In figuur 50 is weergegeven wie de advertentie heeft aangemaakt.

Figuur 50 Aanmaken advertentie (n = 32)[206]

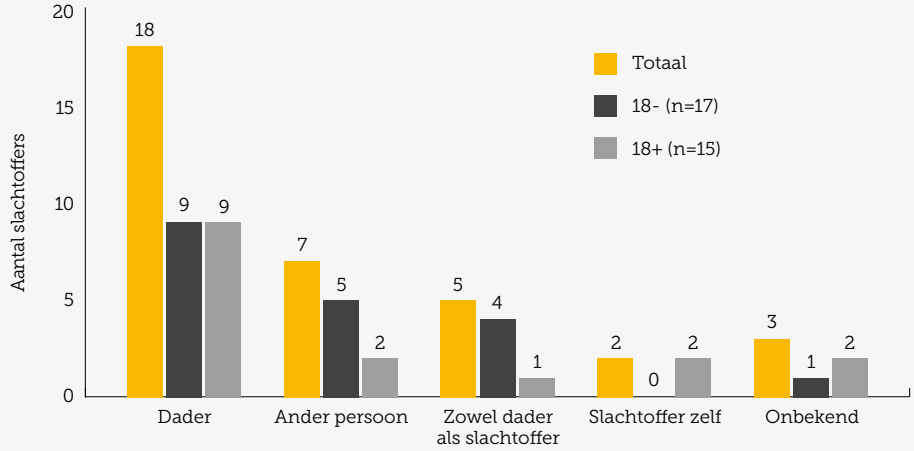

Uit figuur 50 blijkt dat het grootste deel van de advertenties aangemaakt is door de dader (n = 18) of door een mededader (n = 7). Vijf slachtoffers hebben de advertentie samen met de dader opgesteld (ze delen bijvoorbeeld naaktfoto's en denken mee over de tekst) en twee slachtoffers hebben de advertentie zelf aangemaakt. Uit de opsporingsonderzoeken blijkt derhalve dat in de meeste gevallen het slachtoffer zelf geen rol speelt in het aanmaken van de advertentie (69%).[207] Als zij een rol spelen in het aanmaken van een advertentie, dan blijkt uit de dossiers dat dit ook gedwongen gebeurt. Tussen de minder- en meerderjarige slachtoffers zijn op dit terrein weinig verschillen te zien.

206 Bij drie slachtoffers (twee minderjarige en één meerderjarig slachtoffer) wordt de advertentie aangemaakt door de dader en een derde persoon. Vandaar dat het totaal optelt tot 35. Van de 32 slachtoffers die digitaal worden aangeboden zijn er zeventien minderjarig en vijftien meerderjarig.

207 Bij 22 slachtoffers maakt de dader en/of een ander persoon de advertentie aan. Het totaal in de figuur telt op tot 25, echter bij drie slachtoffers maakt zowel de dader als een derde persoon de advertentie aan. Deze zijn geteld als één. Het aantal slachtoffers dat geen rol speelt in het aanmaken van de advertentie is derhalve 22 van de 32 (69%).

In onderstaande fragmenten staan twee voorbeelden van hoe het aanmaken van een advertentie in zijn werk is gegaan. Het eerste fragment is een voorbeeld van een samenwerking tussen het slachtoffer en de dader bij het aanmaken van een advertentie. In het tweede fragment is een voorbeeld van een dader die met mededaders een advertentie aanmaakt.

> *Zij moest van de verdachte een manier vinden om geld te verdienen en het maakte hem niet uit wat zij deed om aan geld te komen. Het was het idee van de verdachte om seksuele handelingen te verrichten bij andere mannen voor geld. Op een gegeven moment zei hij: "Ga maar seks hebben met mensen. Zoek zelf klanten en vraag geld enzo." en "Ga maar op die app zoeken en vragen enzo.". De verdachte zei dat ze op de [website 1] een advertentie kon plaatsen. (...) Uit een WhatsApp-gesprek tussen de verdachte en [slachtoffer] van [datum] volgt dat de verdachte bezig was een advertentie te plaatsen op [website 1]. Hij vroeg aan [slachtoffer] om een titel voor bij de advertentie, om een tekst en om foto's. [slachtoffer] heeft tijdens het gesprek twee foto's aan de verdachte verzonden. Deze foto's zijn in de map afbeeldingen in de telefoon van de verdachte aangetroffen.*

> *[mededader 1] heeft verklaard dat [mededader 2] foto's door heeft gestuurd naar [mededader 1], die deze foto's heeft gebruikt om zelf advertenties van aangeefster te plaatsen. Aangeefster wilde niet meewerken aan het nemen van naaktfoto's. [mededader 2] heeft haar toen bij haar polsen gepakt en bedreigd om haar te bewegen mee te werken aan het nemen van de foto's. Aangeefster heeft voorts verklaard dat, nadat de foto's waren genomen, zij alle vier aan tafel zaten en dat zij haar naar haar cupmaat vroegen en wat ze wel en niet wilde. Bij het maken van een nieuwe advertentie heeft verdachte zich bemoeid met de inhoud ervan.*

Contact met klanten

In figuur 51 is weergegeven wie contact heeft gelegd en onderhouden met de klanten.

Figuur 51 Contact met klanten (n = 32)[208]

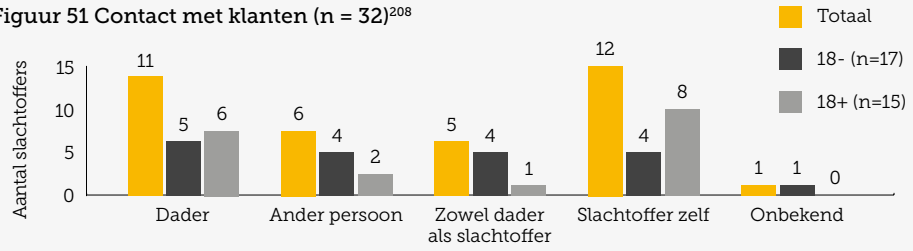

Hetgeen dat opvalt is dat een kleine meerderheid van de slachtoffers zelf het contact onderhoudt met klanten (53%). Zo onderhouden twaalf van de 32 slachtoffers zelf contact met hun klanten en hebben bij vijf slachtoffers zowel het slachtoffer als de dader contact met de klanten. Aan de andere kant gaat het contact met de klanten bij 44% van de slachtoffers buiten het slachtoffer om.[209] Tussen de minder- en meerderjarige slachtoffers is een verschil waar te nemen. Over het algemeen hebben de meerderjarige slachtoffers vaker zelf contact met de klanten. Van de slachtoffers die zelf contact hebben met klanten is twee derde meerderjarig (67%).

Als de slachtoffers zelf contact onderhouden met de klanten, blijken zij in een aantal gevallen instructies van de daders te krijgen over wat zij tegen de klanten moeten zeggen. Ook komt het voor dat de daders het contact dat de slachtoffers met de dader onderhouden, controleren. In onderstaande fragmenten zijn hier voorbeelden van opgenomen.

> *Slachtoffer 1*
> *V: Wie maakte de afspraken met klanten?*
> *A: Ik moest het doen. [Dader] kwam dan naast me staan. Dan legde hij me woorden in de mond.*

> *Slachtoffer 2*
> *[Dader] vertelde me hoe ik de afspraken moest regelen. Dat ik altijd vrolijk en lief moest doen tegen de klanten. Hoeveel ik moest vragen. Ik moest 80 euro per half uur vragen en 150. Voor sommige dingen moest ik extra vragen. (...) Van te voren legde [dader] duidelijk uit wat ik moest doen.*

> *Over de eerste klant die in [plaats] werd ontvangen heeft [slachtoffer 1] verklaard dat [slachtoffer 2] en zij samen thuis waren. [slachtoffer 2] zat te wachten in de kamer tot de klant er was. Ze moesten [verdachte 1] via de app op de hoogte houden van de klanten die ze kregen. Als hij er achter kwam dat ze tegen hem logen en een klant achter hielden dan zouden ze er achter komen.*

Klanten uit het informele netwerk van de dader

In figuur 52 staat weergegeven hoeveel van de slachtoffers klanten hebben ontvangen uit het informele netwerk van de dader.

208 In drie opsporingsonderzoeken hebben zowel de dader als iemand anders contact met klanten. Vandaar dat het totaal optelt tot 35.

209 Bij drie slachtoffers hebben zowel de dader als een mededader het contact met de klanten. Het totaal in de figuur telt op tot zeventien. Het aantal slachtoffers waarbij de dader en/of een mededader het contact heeft met de klanten is derhalve veertien.

Figuur 52 Klanten uit het informele netwerk van de dader (n = 39)

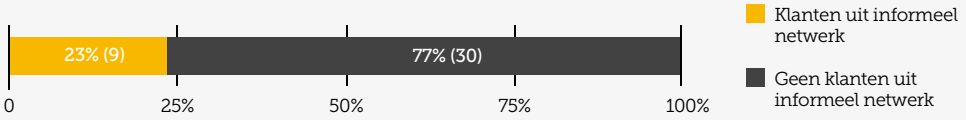

Bij negen slachtoffers kan uit het opsporingsonderzoek worden herleid dat het slachtoffer klanten heeft gehad die op enige manier verwant zijn aan de dader (23%).[210] Dat wil zeggen dat de dader klanten heeft geworven in zijn informele netwerk. In de meeste gevallen betreffen het vrienden van de dader en bij één slachtoffer betreffen het collega's van de dader. Veelal betalen deze mannen voor de seks met het slachtoffer. Twee slachtoffers vertellen dat zij 'cadeau' zijn gedaan aan deze klant. Eén van deze slachtoffers vertelt:

> *"Als er vrienden waren, mochten zij er één uit kiezen, bijvoorbeeld als ze jarig waren ofzo. Diegene moest dan seks hebben met die gozer."*

5.6 Contact na uitbuiting

In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt beschreven of en in hoeverre (iemand uit het netwerk van) de dader contact heeft met (iemand uit het netwerk van) het slachtoffer nadat de uitbuitingssituatie is gestopt.

Figuur 53 Contact na uitbuitingsperiode (n = 39)

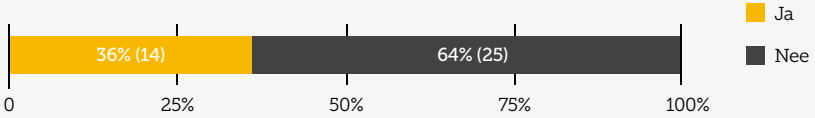

Uit figuur 53 blijkt dat de daders dan wel iemand uit hun netwerk in veertien van de 39 dossiers contact hebben gehad met het slachtoffer na de uitbuitingssituatie (36%). Van deze veertien slachtoffers is het grootste deel meerderjarig (79%). Niet in alle situaties heeft de dader contact op genomen met het slachtoffer zelf. In onderstaande tabel is weergegeven wie contact op heeft genomen met wie.

Tabel 9 Wie neemt contact op met wie (n = 14)[211]

Wie neemt contact op met wie	N
De dader neemt contact op met slachtoffer	10
Iemand uit netwerk van de dader neemt contact op met slachtoffer	7
De dader neemt contact op met iemand uit het netwerk van het slachtoffer	3

Bij de meeste van deze veertien slachtoffers, namelijk tien, heeft de dader contact opgenomen met het slachtoffer (71%). Daarnaast is met zeven slachtoffers (50%) contact opgenomen door iemand uit het netwerk van de dader. Het gaat bij deze zeven slachtoffers veelal om een kennis of familielid van de dader. Bij vijf van deze zeven slachtoffers gaat het om een kennis of familielid van de dader die tevens betrokken is geweest bij de uitbuiting. Bij drie van deze zeven slachtoffers heeft de vrouw van de dader, een nichtje van de dader of groepsgenoten in de instelling contact opgenomen met het betreffende slachtoffer. Tot slot hebben drie daders contact opgenomen of gehad met de ouders van het slachtoffer (21%). In twee dossiers zijn er aanwijzingen dat er geweld is gepleegd tegen de moeder van het slachtoffer en één slachtoffer geeft aan dat de dader bij haar ouders langs is gegaan om haar op te zoeken.

De meest voorkomende reden dat er contact op wordt genomen met het slachtoffer is om haar te beïnvloeden tijdens het strafproces. Dit is bij acht slachtoffers het geval geweest. Deze slachtoffers hebben te maken met dreiging vanuit de dader. Bij vijf van de acht slachtoffers was de dreiging tegen het slachtoffer gericht om te voorkomen dat zij naar de politie zou gaan of, als er al een aangifte ligt, ervoor te zorgen dat de slachtoffers hun aangifte zou intrekken. De daders dreigen bijvoorbeeld naaktfoto's of filmpjes online te zetten of de slachtoffers worden met de dood bedreigd. Het contact wordt voornamelijk via internet gelegd. In de volgende kaders staan twee voorbeelden van manieren waarop, en redenen waarom er contact op wordt genomen met het slachtoffer:

210 Waarschijnlijk ligt het aantal slachtoffers hoger. Bij twee zaken (met vijf en vier slachtoffers) geeft één slachtoffer aan dat zij klanten hadden uit het informele netwerk van de dader. Vermoedelijk hebben de overige zeven slachtoffers ook klanten gezien uit het informele netwerk van de dader. Dit werd echter niet expliciet duidelijk en zijn derhalve niet meegeteld.

211 Totaal telt op tot meer dan veertien, omdat situaties per slachtoffer vaker kunnen voorkomen

> *Uit PV blijkt dat de vrouw van de dader contact op had genomen met het slachtoffer en haar had gezegd "verder te gaan met haar leven", dat "de onschuld van de dader zou worden aangetoond" en dat [slachtoffer] "het gezinsleven van hun kapot maakt"*

> *"Ik kreeg nog een keer een bericht van een vriend van [dader] met een filmpje met mijn advertentie op Kinky. Hij zei dat ze dat aan mijn familie gingen laten zien als ik naar de politie zou gaan. Ik heb gezegd, je doet maar".*

De tweede meest voorkomende reden dat er contact op wordt genomen met het slachtoffer is om het slachtoffer weer te bewegen terug te komen bij de dader. Dit blijkt bij vijf slachtoffers het geval te zijn. Bij deze slachtoffers kan uit de dossiers worden herleid dat zij gedurende de uitbuitingsperiode zijn gevlucht van de dader. Tijdens de periode dat zij losgekomen zijn van de dader, neemt de dader contact op en haalt hen over om terug te komen. De dader belooft hierbij beterschap. In een enkele situatie is dit ook daadwerkelijk gelukt. Twee slachtoffers in één zaak vertellen hierover het volgende:

> *"Ik ben een keer met een klant mee gegaan om van hem te vluchten. Toen belde hij mij constant. Het voelde fijn dat het leek alsof hij om mij gaf. Een paar dagen later ben ik terug gegaan. De tweede keer dat ik was gevlucht heeft hij mij ook veel gebeld en contact opgenomen via Hyves. Hij bood zijn excuses aan voor het slaan en voor alle andere meiden. Hij vroeg of we niet met z'n tweeën door konden gaan. Toen heb ik mijn telefoon weg gegooid en geen contact meer gehad".*

> *"Ik ben een periode ziek geweest en naar mijn moeder gegaan. Ik voelde me vrij omdat ik was ontsnapt aan hem. Hij nam contact met mij op en wist mij emotioneel te raken. Ik wilde alleen door als ik zijn vriendin zou zijn en met respect met elkaar om konden gaan. Hij ging hier mee akkoord. Toen ik terug ging, belandde ik al snel weer in de oude situatie".*

De slachtoffers zijn veelal, ook al zijn zij gevlucht, nog sterk beïnvloedbaar door de dader. Uit onderstaand fragment blijkt hoe groot de invloed van de dader kan zijn op het slachtoffer, mede door de problematiek van het slachtoffer.

> *"Slachtoffer heeft kenmerken van borderline en een afhankelijke persoonlijkheidsstoornis. Zij heeft meerdere malen geprobeerd om de situatie te ontvluchten, onder meer door twee keer voor een periode van drie maanden deel te nemen aan een project voor loverboyslachtoffers in Frankrijk. Enerzijds kiest slachtoffer er dus meermalen voor om verdachte de rug toe te keren, maar anderzijds is zij zelf degene die kort na terugkeer uit Frankrijk weer het contact met verdachte zoekt. Blijkbaar was de invloed van verdachte op aangeefster zo groot, dat het jaren heeft geduurd voor zij zich daadwerkelijk aan een leven met verdachte kon onttrekken."*

5.7 Resumé

In deze paragraaf wordt een korte samenvatting gegeven van de bevindingen die in hoofdstuk 5 zijn beschreven.

Ontstaan contact tussen de dader en slachtoffer

In de eerste paragraaf wordt gekeken naar de manier waarop de dader en het slachtoffer met elkaar in contact komen, hoe het eerste contact wordt gelegd en of de dader zelf met het initiatief komt tot het verrichten van seksuele dienstverlening of dat de dader het initiatief aan het slachtoffer laat.

Ten eerste de manier waarop de dader en het slachtoffer met elkaar in contact komen. De meeste daders komen via hun sociale netwerk in contact met het slachtoffer. Ongeveer een derde van de slachtoffers zijn onbekend met de dader voorafgaand aan de ronselperiode. Onder de slachtoffers die onbekend zijn met de dader voorafgaand aan de ronselperiode, bevinden zich relatief meer minderjarigen. Andersom bevinden zich onder de slachtoffers die de dader via hun sociale netwerk kennen meer meerderjarigen.

Over het algemeen wordt het eerste contact vaker fysiek gelegd, ten opzichte van online. Wanneer het eerste contact fysiek wordt gelegd, komt het contact veelal via een 'tussenpersoon' uit het sociale netwerk tot stand. Wanneer de dader en het slachtoffer onbekend zijn met elkaar, vindt het eerste contact veelal online plaats.

Opvallend genoeg blijkt dat er twaalf slachtoffers zijn, waarbij de dader het initiatief voor het verrichten van seksuele dienstverlening bij het slachtoffer heeft gelaten. Deze slachtoffers bevinden zich in een dermate kwetsbare positie, dat zij waarschijnlijk geen andere mogelijkheid zien dan seksuele dienstverlening te verrichten. De dader zet een advertentie online waarin zij hun diensten aanbieden waar de slachtoffers op reageren, of zij creëren een context waarin het slachtoffer mogelijk vrijwillig kiest om seksuele dienstverlening te verrichten.

Ronselperiode

In de tweede paragraaf wordt ingezoomd op de ronselperiode. Er wordt gekeken naar de woonsituatie van het slachtoffer voorafgaand aan de ronselperiode, de gehanteerde dwangmiddelen gedurende de ronselperiode en de duur van de uitbuitingsperiode.

Ten eerste blijkt dat de kwetsbare positie van de slachtoffers terug is te zien in de woonsituatie tijdens de start van de ronselperiode. De helft van de slachtoffers woont namelijk in een (jeugd) zorginstelling of is dakloos. Daarnaast wonen elf slachtoffers (met name minderjarigen) thuis.

Met betrekking tot de gebruikte dwangmiddelen wordt er bij alle slachtoffers gebruikgemaakt

van zachte dwangmiddelen. Bij alle slachtoffers wordt er namelijk misbruikgemaakt van een kwetsbare positie of uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht. Daarnaast wordt bij meer dan de helft van de slachtoffers gebruikgemaakt van misleiding. Daarnaast wordt bij een derde van de slachtoffers gebruikgemaakt van harde dwangmiddelen. In de meeste gevallen wordt er niet alleen gedreigd met het toepassen van geweld, maar wordt het geweld daadwerkelijk toegepast. Bij drie slachtoffers wordt er *sextortion* toegepast gedurende de ronselperiode (in hogere mate bij de meerderjarige slachtoffers ten opzichte van de minderjarige slachtoffers) van (dreiging met) geweld. Harde dwangmiddelen en misleiding worden vaker bij de meerderjarige slachtoffers toegepast ten opzichte van de minderjarige slachtoffers.

De ronselperiode duurt bij ongeveer de helft van de slachtoffers enkele dagen tot een week. Daarnaast duurt een kwart van de ronselperiodes een week tot een maand. Er is nauwelijks verschil waar te nemen als het gaat om de duur van de ronselperiode. Alleen van de slachtoffers waarbij de ronselperiode enkele dagen tot een week duurt is het aandeel meerderjarigen hoger ten opzichte van het aandeel minderjarigen. Voor de rest is de verdeling nagenoeg gelijk. De ronselperiode is met name kort wanneer de slachtoffers dakloos zijn en wanneer de slachtoffers thuis wonen. Wanneer de duur van de ronselperiode wordt afgezet tegen de gehanteerde dwangmiddelen, blijkt opvallend genoeg dat wanneer de ronselperiode zeer kort is, er vaker niet dan wel gebruik wordt gemaakt van harde dwangmiddelen. Wanneer er gebruik wordt gemaakt van misleiding daarentegen blijkt de ronselperiode in de meeste gevallen zeer kort.

Uitbuitingsperiode

In de derde paragraaf is de uitbuitingsperiode onder de loep genomen, en met name de woonsituatie van het slachtoffer gedurende de uitbuitingsperiode, de gehanteerde dwangmiddelen en de duur van de uitbuitingsperiode.

Opvallend is dat de woonsituatie van de slachtoffers is veranderd ten opzichte van de ronselperiode. Daar waar in de ronselperiode de meeste slachtoffers thuis wonen, in een instelling wonen of dakloos zijn, woont driekwart van de slachtoffers gedurende de uitbuitingsperiode bij de dader of bij een derde in huis. Het gaat hierbij voornamelijk om meerderjarige slachtoffers. Van de negen minderjarige slachtoffers die gedurende de ronselperiode thuis wonen, wonen er acht gedurende de uitbuitingsperiode ook nog thuis (ten opzichte van nul meerderjarigen die thuis wonen). Slechts twee slachtoffers wonen nog in een (jeugd)zorginstelling of zijn nog dakloos gedurende de uitbuitingsperiode (in vergelijking met twintig slachtoffers bij de start van de ronselperiode). Daarnaast verblijven nog eens zeven slachtoffers in bijvoorbeeld een hotel, vakantiepark of in een leegstaand pand.

Gedurende de uitbuitingsperiode zijn er nauwelijks verschillen waar te nemen in het gebruik van zachte dwangmiddelen ten opzichte van de ronselperiode. Opvallend is wel dat het gebruik van misleiding in de uitbuitingsperiode bij de meerderjarige slachtoffers ongeveer gelijk blijft, terwijl dit voor de minderjarige slachtoffers afneemt. Het gebruik van harde dwangmiddelen (met name het toepassen van geweld) daarentegen neemt fors toe gedurende de uitbuitingsperiode. Deze stijging is vooral te zien bij de meerderjarige slachtoffers.

De uitbuitingsperiode duurt bij twee derde van de slachtoffers langer dan een maand (bij één op de vijf slachtoffers zelfs langer dan een jaar). Bij een kwart van de slachtoffers was de uitbuitingsperiode korter dan een week. Gemiddeld duurt de uitbuitingsperiode bij minderjarigen korter, in vergelijking met de uitbuitingsperiode bij meerderjarigen. Dat komt voornamelijk doordat de zeven slachtoffers waarbij de uitbuitingperiode langer dan een jaar duurt allemaal meerderjarig zijn. Van de vijf slachtoffers waarbij de uitbuitingsperiode een week tot een maand duurt, is 80% minderjarig. Bij de slachtoffers waarbij de uitbuitingsperiode maximaal een week of een maand tot een jaar duurt, is geen verschil te zien tussen de minder- en meerderjarige slachtoffers. De duur van de uitbuitingsperiode is het langst wanneer het slachtoffer bij de dader in woont en wanneer er sprake is van harde dwangmiddelen.

Agency van het slachtoffer

In §5.4 is gekeken naar (i) de mate waarin het slachtoffer regie heeft over het werk dat zij moet verrichten, (ii) de mate waarin de dader voordeel trekt uit de uitbuiting, (iii) de mate waarin de bewegingsvrijheid van het slachtoffer wordt ingeperkt en (iv) de mate waarin de slachtoffers op andere manieren worden uitgebuit.

Ten eerste blijkt dat bij een derde van de slachtoffers de dader volledig bepaalt welke seksuele handelingen het slachtoffer verricht, en bij twee derde van de slachtoffers de daders volledig de werktijden en het aantal klanten bepaalt. Met betrekking tot het eerste blijkt er nauwelijks verschil te zijn tussen de minder- en meerderjarige slachtoffers. Met betrekking tot het tweede blijkt dat het overgrote deel van de slachtoffers die geen inspraak hebben in de werktijden en het aantal klanten, meerderjarig is.

Ten tweede is er gekeken naar de geldverdeling tussen de dader en het slachtoffer. Hieruit blijkt dat bij een derde van de slachtoffers de dader al het geld van het slachtoffer in neemt en bij een derde van de slachtoffers de dader eerder gemaakte afspraken over de geldverdeling niet nakomt. Bij een kwart van de slachtoffers worden deze afspraken wel nagekomen. Tussen de minder- en meerderjarige slachtoffers is een opvallend verschil waar te nemen. Bij relatief veel meerderjarige slachtoffers worden oorspronkelijke afspraken over de geldverdeling niet nagekomen door de dader ten opzichte van de minderjarige slachtoffers. Andersom wordt er bij meer minderjarige slachtoffers de afspraken over geldverdeling nageleefd ten opzichte van de meerderjarige slachtoffers.

Een derde van de slachtoffers blijkt volledig te worden beperkt in haar bewegingsvrijheid. Dat betekent dat zij worden opgesloten of volledig worden geïsoleerd van hun sociale netwerk. Het grootste deel van deze veertien slachtoffers is meerderjarig.

Tot slot blijken de slachtoffers naast seksuele uitbuiting, ook op andere manieren te worden uitgebuit door de daders. Van negen slachtoffers blijkt bijvoorbeeld dat zij zijn gedwongen andere slachtoffers te ronselen. Daarnaast blijken de slachtoffers te zijn gedwongen klanten af te persen, drugs te smokkelen, telefoonabonnementen af te sluiten of een wietplantage in huis te hebben.

Contact met klanten

In deze paragraaf is gekeken naar het aantal klanten dat de slachtoffers zien en de wijze waarop klanten worden benaderd.

Als eerste blijkt dat ongeveer driekwart van de slachtoffers (n = 28) tientallen tot zelfs honderden klanten heeft gezien. De veertien slachtoffers die honderden klanten hebben gezien, zijn allemaal meerderjarig. Van de slachtoffers die tientallen of enkele klanten hebben gezien, is het grootste deel minderjarig (respectievelijk 64% en 86%). Naarmate de uitbuitingsperiode langer duurt, zien de slachtoffers meer klanten.

Veruit de meeste klanten worden digitaal geworven, voornamelijk via contactadvertenties op reguliere sekssites (www.kinky.nl, www.seksjobs.nl, www.seksmarkt.nl of www.eromarkt.nl). Hierin is nauwelijks een verschil te zien tussen minder- en meerderjarige slachtoffers. Wel blijken de minderjarige slachtoffers vaker via reguliere chatapplicaties of websites te worden aangeboden (bijvoorbeeld via www.chatgirl.nl, Waplog, Badoo, Tagged of Telegram). De contactadvertenties worden in de meeste gevallen door de dader of een derde aangemaakt. Hierin is weinig verschil te zien tussen de minder- en meerderjarige slachtoffers. Hoewel de slachtoffers nauwelijks zelf de contactadvertenties aanmaken, worden zij wel relatief veelal gedwongen zelf het contact met klanten te onderhouden. Over het algemeen hebben de meerderjarige slachtoffers vaker zelf contact met klanten in vergelijking met de minderjarige slachtoffers. Daarnaast heeft vier op de tien daders of een derde persoon contact met klanten, buiten het slachtoffer om. Een kwart van de slachtoffers heeft klanten gehad uit het informele netwerk van de dader.

Contact na de uitbuitingsperiode

In de laatste paragraaf is stilgestaan bij de mate waarin (iemand uit het netwerk van) de dader contact opneemt met het slachtoffer. Bij ongeveer een derde van de slachtoffers (n = 14) heeft de dader contact opgenomen met het slachtoffer op het moment dat zij de uitbuitingssituatie is ontvlucht. Het grootste deel van de slachtoffers die na de uitbuitingsperiode nog contact heeft met de dader, is meerderjarig (79%). De meest voorname reden dat de daders contact opnemen met het slachtoffer, is om deze weer te bewegen terug te keren en/of het slachtoffer te beïnvloeden tijdens het strafproces. Bij de helft van deze veertien slachtoffers heeft iemand uit het netwerk van de dader (een mededader of een familielid) contact opgenomen met het slachtoffer.

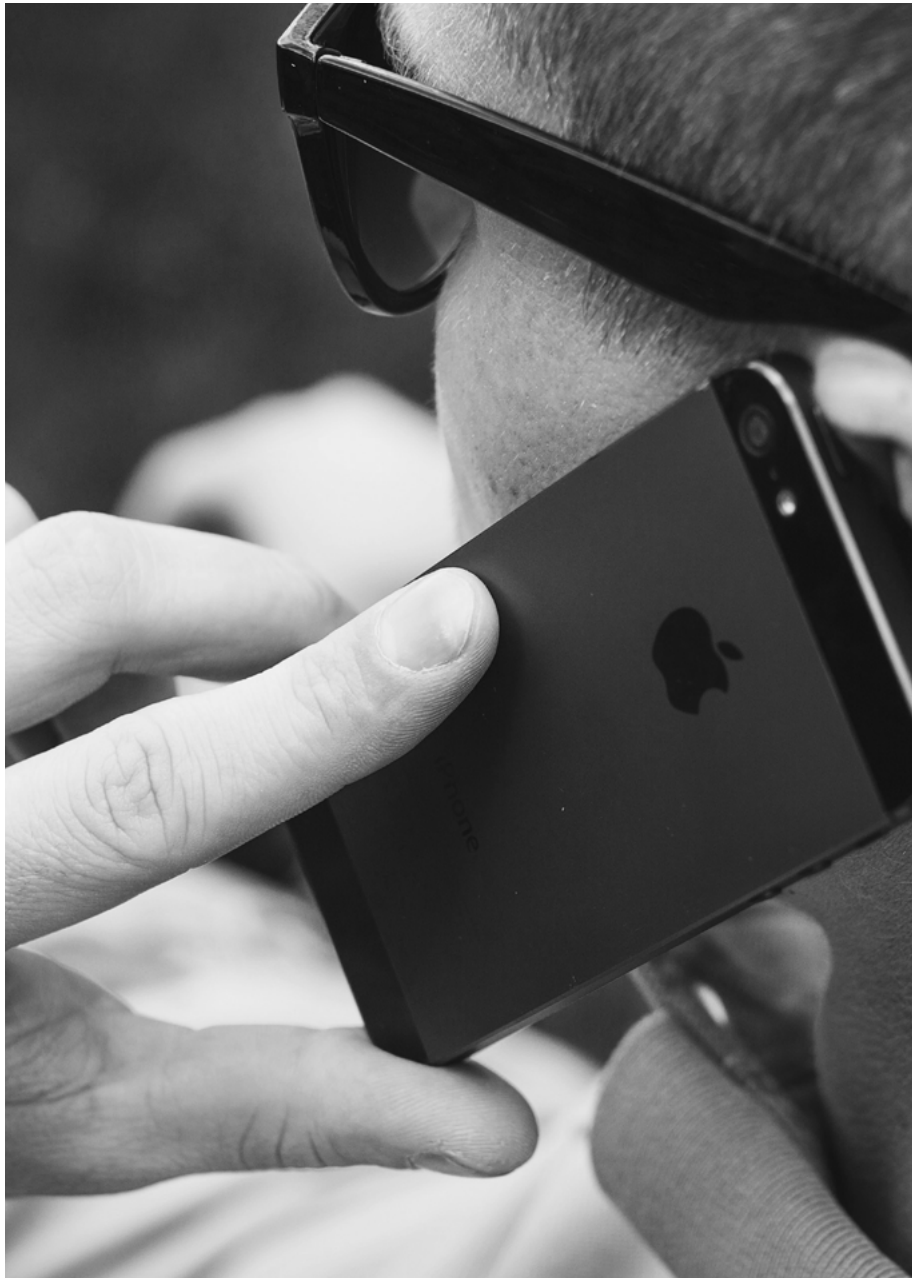

6. SAMENWERKINGSVERBANDEN

In hoofdstuk 4 is een beeld geschetst van de persoonskenmerken van de dadergroep en in hoofdstuk 5 is beschreven hoe de daders te werk gaan bij het ronselen en uitbuiten van de onderzochte slachtoffergroep. In dit hoofdstuk wordt beschreven in hoeverre de daders samenwerken bij het ronselen en uitbuiten van de slachtoffers en hoe die samenwerking vorm krijgt. Uit hoofdstuk 2 blijkt dat de daders veelal opereren in binnenlandse kleinschalige mensenhandelstructuren met gemiddeld 1,8 verdachten en gemiddeld 1,6 slachtoffers per zaak. Over de invulling van deze kleinschalige samenwerkingsverbanden is verder echter weinig bekend.

In tegenstelling tot hoofdstuk 4 en 5, waarin louter is gekeken naar de hoofddader (hoofdstuk 4) en het slachtoffer (hoofdstuk 5), wordt in dit hoofdstuk gekeken naar alle betrokkenen die in het opsporingsonderzoek worden genoemd. Voor het samenwerkingsverband wordt niet alleen gekeken naar de rol van de hoofddaders in het opsporingsonderzoek, maar ook naar de rol van alle overige betrokkenen binnen het opsporingsonderzoek. Daarbij gaat het om veroordeelde mededaders, medeverdachten die niet zijn veroordeeld voor mensenhandel of derden die niet als verdachten zijn meegenomen in het opsporingsonderzoek, maar volgens het slachtoffer of de dader wel een rol hebben gehad in de ronsel- en uitbuitingsperiode. Ten behoeve van de leesbaarheid wordt er gesproken van 'mededaders'.

In dit hoofdstuk worden de samenwerkingsverbanden gedetailleerd beschreven. Er wordt ingegaan op drie deelonderwerpen. Allereerst wordt ingegaan op de verschillen tussen de daders die onderdeel vormen van een samenwerkingsverband en de daders die solistisch hebben gewerkt (§6.1). Vervolgens wordt er ingegaan op de wijze waarop de samenwerking vorm is gegeven (§6.2) en op de structuur en samenstelling van de samenwerkingsverbanden (§6.3). In §6.4 wordt ingegaan op de overige (criminele) bezigheden van de hoofddader en het netwerk worden beschreven, waarna het hoofdstuk wordt afgesloten met een resumé (§6.5).

6.1 Samenwerkingsverbanden versus solisten

Van de 25 opsporingsonderzoeken die in dit onderzoek zijn meegenomen, blijkt dat bij vijftien opsporingsonderzoeken (60%) sprake is van een vorm van samenwerking. In de overige 40% van de onderzochte zaken zijn er geen aanwijzingen voor een samenwerkingsverband en wordt uitgegaan van een solistisch optreden van de dader. In dit onderzoek wordt samenwerking in de ruimste zin bedoeld. Er wordt gesproken van samenwerking als de werkzaamheden in gezamenlijk overleg met anderen worden uitgevoerd. Daarnaast wordt over samenwerking gesproken als anderen worden ingeschakeld om te helpen met werkzaamheden of bezigheden die verband houden met het ronselen of uitbuiten van een slachtoffer. In tabel 10 worden de daders, waarbij sprake is van een samenwerking op hoofdpunten, vergeleken met de solisten. Daarbij wordt tevens gekeken naar het aantal (bewezen verklaarde) slachtoffers en de gemiddelde leeftijd van de slachtoffers en de daders.

Tabel 10 Verschillen op hoofdpunten tussen de daders in samenwerkingsverbanden en solisten

	Samenwerkings-verbanden	Solisten	Totaal
Aantal opsporingsonderzoeken	15 (60%)	10 (40%)	25
- Waarvan met één (bewezenverklaard) slachtoffer	8	8	16
- Waarvan met meerdere (bewezenverklaarde) slachtoffers	7	2	9
Totaal aantal bewezen verklaarde slachtoffers	27	12	39
Aantal bewezen verklaarde slachtoffers per opsporingsonderzoek	1,8	1,2	1,6
Gemiddelde leeftijd slachtoffers	18,8 jaar	17,3 jaar	18,3 jaar
- Waarvan minderjarig	11	7	18
- Waarvan meerderjarig	16	5	21
Gemiddelde leeftijd daders	26,9 jaar	25,8 jaar	26,4 jaar

Uit tabel 10 blijkt dat de daders die samenwerken bij het ronselen en uitbuiten van de slachtoffers vaker zijn veroordeeld voor het ronselen en uitbuiten van meerdere slachtoffers in vergelijking met solisten. Van de opsporingsonderzoeken waarin sprake is van een samenwerkingsverband, is in 47% van de dossiers sprake van meerdere slachtoffers, ten opzichte van 25% van de dossiers waarin sprake is van solisten. Daarnaast is het aandeel minderjarige slachtoffers onder de solisten hoger (58%) ten opzichte van zaken waarin sprake is van een samenwerkingsverband (41%). De leeftijden van de daders en de slachtoffers in zaken waarin sprake is van een samenwerkingsverband, is hoger ten opzichte van de daders en de slachtoffers waarbij sprake is van solisten.

Onderscheid daders en overige veroordeelden

Zoals in hoofdstuk 3 is weergegeven zijn er in zes opsporingsonderzoeken meerdere daders veroordeeld voor mensenhandel. In de overige negentien zaken is er één dader veroordeeld. Gemiddeld zijn er over de 25 opsporingsonderzoeken 1,6 daders per opsporingsonderzoek ver-

oordeeld. In totaal zijn er in deze zes opsporingsonderzoeken twintig daders veroordeeld. In tabel 11 zijn de gegevens van de zes hoofddaders en veertien mededaders weergegeven.

Tabel 11 Leeftijd hoofddader en overige veroordeelden in de zes opsporingsonderzoeken (n = 20)[212]

Zaak	Aantal daders totaal	Leeftijd hoofddader	Leeftijd overige veroordeelden	Aantal mannen	Aantal vrouwen
1	4	23 jaar	27 jaar; 30 jaar; onbekend	4	0
2	2	22 jaar	22 jaar	2	0
3	4	19 jaar	18 jaar; 18 jaar; 22 jaar	3	1
4	2	37 jaar	25 jaar	1	1
5	5	31 jaar	17 jaar; 31 jaar; 31 jaar; 56 jaar	4	1
6	3	25 jaar	19 jaar; 19 jaar	2	1
Totaal	**20**	**gem. 26,2 jaar**	**gem. 25,8 jaar**	**16**	**4**

De gemiddelde leeftijd van de zes hoofddaders en de veertien mededaders wijkt niet noemenswaardig van elkaar af. De gemiddelde leeftijden zijn respectievelijk 26,2 jaar voor de hoofddaders en 25,8 jaar voor de mededaders. Echter, wanneer naar de leeftijden van de daders wordt gekeken, zijn opvallende verschillen te zien binnen de verschillende opsporingsonderzoeken. Zo lopen de leeftijden van de daders in één opsporingsonderzoek uiteen van 17 tot 56 jaar. Dit betreffen de vriendin en een oom van één van de mededaders. In één opsporingsonderzoek is het leeftijdsverschil tussen de twee daders twaalf jaar. De mededader in deze zaak betreft de vriendin van de dader ten tijde van de uitbuiting. Daarnaast is opvallend dat vier van de veertien mededaders (29%) een vrouw is. In alle vier de situaties is de vrouw de partner van één van de daders ten tijde van de uitbuiting.

6.2 Samenwerking

In deze paragraaf wordt ingegaan op de verschillende rollen en werkzaamheden die de daders vervullen binnen de samenwerkingsverbanden (§6.1.1) en welke verschillende vormen van samenwerkingsverbanden terugkomen in de opsporingsonderzoeken (§6.1.2).

212 In tegenstelling tot de rest van het hoofdstuk zijn hier alleen de gegevens meegenomen van de mededaders die eveneens zijn veroordeeld voor mensenhandel. De leeftijden van overige betrokkenen kon niet altijd uit de opsporingsonderzoeken worden herleid.

6.2.1 Rollen en werkzaamheden

De volgende rollen en werkzaamheden worden onderscheiden bij het ronselen en uitbuiten van de slachtoffers:

- Contact leggen met de slachtoffers
- Ronselen/groomen van de slachtoffers
- Uitbuiten van de slachtoffers
- Huisvesten van de slachtoffers
- Vervoeren van de slachtoffers

Voor de vijftien opsporingsonderzoeken waarbij sprake is van een rolverdeling en samenwerking, wordt gekeken wie bovenstaande rollen en werkzaamheden uitgevoerd heeft. Per opsporingsonderzoek wordt gekeken of de rollen en werkzaamheden zijn uitgevoerd door (i) de hoofddader zelf, (ii) één of meerdere mededader(s) en (iii) of er sprake is van samenwerking tussen de hoofddader en een mededader. Dit is weergegeven in tabel 12.

Tabel 12 Rolverdeling tussen de hoofddader en de mededaders (n = 15)

	De hoofddader zelf	Samenwerking tussen de hoofddader en de mededaders	Mededaders	Niet van toepassing	Totaal
In contact komen	6 (40%)	4 (27%)	5 (33%)	-	15
Ronselen	9 (60%)	4 (27%)	2 (13%)	-	15
Uitbuiten	8 (53%)	7 (47%)	-	-	15
Huisvesten	5 (33%)	6 (40%)	2 (13%)	2 (13%)	15
Vervoeren	2 (13%)	3 (20%)	2 (13%)	8 (53%)	15

Uit de bevindingen blijkt dat de hoofddaders vooral verantwoordelijk zijn voor het in contact komen met het slachtoffer (40%), het ronselen (60%) en het uitbuiten (53%) van het slachtoffer. Opvallend is dat voor het in contact komen met het slachtoffer wordt samengewerkt met anderen (27%) of dat hier een mededader verantwoordelijk voor is (33%). Met betrekking tot het uitbuiten van het slachtoffer is de verdeling tussen de daders die zelf het slachtoffer uitbuiten en samenwerken met de mededaders bij het uitbuiten ongeveer gelijk (respectievelijk 53% en 47%). Het huisvesten (40%) en vervoeren van de slachtoffers (20%) gebeurt daarentegen relatief vaker in samenwerking met anderen.

6.2.2 Vorm van samenwerking

Op basis van het dossieronderzoek wordt verondersteld dat er twee vormen van samenwerking zijn. Enerzijds een vorm van samenwerking waarin de dader voornamelijk zelf verantwoordelijk is voor het in contact komen, ronselen, uitbuiten en huisvesten van de slachtoffers, maar waar zij op bepaalde momenten de hulp van derden inroepen voor het uitvoeren van bepaalde werkzaamheden. Dat is veelal het geval als de daders bijvoorbeeld tijdelijk gedetineerd zitten of als zij geen tijd hebben om een slachtoffer naar een klant te vervoeren. Deze vorm wordt in dit onderzoek getypeerd als een faciliterende samenwerking. Bepaalde rollen of werkzaamheden worden derhalve, op aanvraag van de dader, uitgevoerd door derden.

Anderzijds een vorm van samenwerking waarin de daders veelal samenwerken met mededaders bij het ronselen, uitbuiten, huisvesten en vervoeren van de slachtoffers. Dit wordt in dit onderzoek getypeerd als een georganiseerde samenwerking. Bij een georganiseerde samenwerking worden de taken en werkzaamheden die komen kijken bij het ronselen en uitbuiten van de slachtoffers (bijvoorbeeld het aanmaken van een advertentie, het contact met klanten en in sommige gevallen het onderbrengen van het slachtoffer) onderling en in overleg verdeeld. Hierbij profiteren meerdere betrokkenen van de uitbuiting van het slachtoffer.

In deze paragraaf wordt bij de rolverdeling en werkzaamheden een onderscheid gemaakt tussen een georganiseerde vorm van samenwerking tussen de dader en de mededaders en een vorm van samenwerking waarin een mededader faciliterend is aan de dader. De genoemde rollen en werkzaamheden uit tabel 12 worden weergegeven voor beide vormen van samenwerking. In figuur 54 wordt weergegeven bij hoeveel van de vijftien opsporingsonderzoeken sprake is van een georganiseerde en faciliterende samenwerking.

Figuur 54 Mate van intensiteit van samenwerking (n = 15)

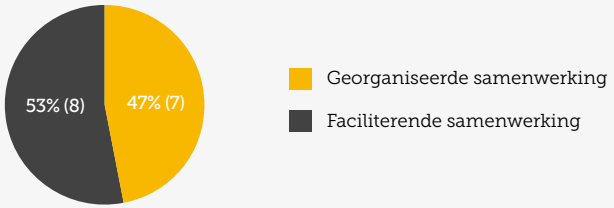

In zeven zaken blijkt sprake te zijn van een georganiseerde samenwerking (47%) en bij acht zaken blijkt sprake te zijn van een faciliterende vorm van samenwerking (53%). Beide samenwerkingsvormen worden hieronder beschreven en per samenwerkingsvorm wordt de rolverdeling besproken.

Georganiseerde samenwerking

In onderstaande tabel 13 staan de rollen en werkzaamheden beschreven van een georganiseerde samenwerking.

Tabel 13 Rolverdeling bij georganiseerde vormen van samenwerking (n = 7)

	De hoofddader zelf	Samenwerking tussen de hoofddader en de mededaders	Mededaders	Niet van toepassing	Totaal
In contact komen	1 (14%)	1 (14%)	5 (71%)	-	7
Ronselen	2 (29%)	3 (42%)	2 (29%)	-	7
Uitbuiten	-	7 (100%)	-	-	7
Huisvesten	-	4 (57%)	2 (29%)	1 (14%)	7
Vervoeren	-	1 (14%)	1 (14%)	5 (71%)	7

In alle zaken blijkt dat zowel de dader als één (of meerdere) mededader(s) gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor het uitbuiten van het slachtoffer. Het in contact komen met de slachtoffers blijkt in het grootste deel de verantwoordelijkheid geweest van een mededader (71%). Daarnaast wordt er bij het ronselen (42%) en huisvesten (57%) vaker samengewerkt met de mededaders.

In onderstaande voorbeelden wordt een voorbeeld gegeven van een georganiseerde samenwerking tussen de daders. In het eerste voorbeeld komt de hoofddader zelf in contact met het slachtoffer en ronselt hij zelf het slachtoffer. Het uitbuiten en huisvesten daarentegen vindt in samenwerking plaats met de mededaders.

> *Het slachtoffer komt via een advertentie op social media waar vrouwen worden gezocht voor sekswerk in contact met de hoofddader. Zij maken de afspraak dat zij naar hem toe komt. Het slachtoffer komt onverwachts een dag eerder. De hoofddader heeft daardoor nog geen huisvesting kunnen regelen. De hoofddader haalt het slachtoffer op van het station en brengt haar naar een hotel, waar ze samen de nacht doorbrengen. In het hotel heeft het slachtoffer haar eerste klant, een vriend van de hoofddader. Inmiddels heeft de hoofddader huisvesting kunnen regelen. De volgende dag brengt hij het slachtoffer naar een vriend, die het slachtoffer meeneemt naar het huis van zijn vriendin. Ter plekke werd de berging van de flat omgebouwd tot werkruimte. Hier heeft het slachtoffer vervolgens gewerkt. De hoofdbewoner van de flat regelt een advertentie en legt contact met klanten. Het geld werd verdeeld onder de drie (mede)daders.*

Het tweede voorbeeld betreft een spraakbericht van de dader naar een mededader. Dit voorbeeld is illustrerend voor de wijze waarop een georganiseerde vorm van samenwerking wordt vormgegeven.

> *"Ik wil het zo met je regelen dat jij gewoon de afspraken maakt en die boys gewoon controlled en dan zorgen wij, dan zorg ik wel dat ze daar komen en dat ze veilig zijn en zo. En dan als het moet en we krijgen veel klanten zoeken we nog een meisje die net als jou ook gewoon aan de telefoon klanten regelt."*

Faciliterende samenwerking

In tabel 14 staan de rollen en werkzaamheden omschreven van een faciliterende samenwerking.

Tabel 14 Rolverdeling bij geen faciliterende samenwerking (n = 8)

	De hoofddader zelf	Samenwerking tussen hoofddader en mededaders	Mededaders	Niet van toepassing	Totaal
In contact komen	5 (63%)	3 (37%)	-	-	**8**
Ronselen	7 (88%)	1 (13%)	-	-	**8**
Uitbuiten	8 (100%)	-	-	-	**8**
Huisvesten	5 (63%)	2 (25%)	-	1 (13%)	**8**
Vervoeren	2 (25%)	2 (25%)	1 (13%)	3 (38%)	**8**

In deze acht zaken blijkt dat sprake is van een faciliterende vorm van samenwerking. Uit bovenstaande tabel blijkt dat de hoofddader zelf verantwoordelijk is voor het uitvoeren van verschillende werkzaamheden. De hoofddaders zijn veelal zelf verantwoordelijk voor het in contact komen (63%), ronselen (88%), uitbuiten (100%) en huisvesten van het slachtoffer (63%). Met betrekking tot het vervoeren van het slachtoffer zijn de taken meer verdeeld. Dit verschilt aanzienlijk ten opzichte van tabel 13, waar slechts één dader zelf verantwoordelijk was voor het in contact komen en twee daders zelf verantwoordelijk waren voor het ronselen van het slachtoffer. Tevens blijkt dat de mededaders bij een faciliterende vorm van samenwerking in mindere mate verantwoordelijk zijn voor de werkzaamheden. Ook hier is een verschil te zien met tabel 13.

Bij een faciliterende vorm van samenwerking blijkt daarnaast dat het gaat om werkzaamheden die tijdelijk door iemand anders wordt overgenomen van de dader. Hierbij kan worden gedacht aan het leggen van contact met het slachtoffer, het huisvesten van het slachtoffer en het vervoeren van het slachtoffer. Deze taken worden overgenomen wanneer de dader bijvoorbeeld geen tijd heeft, meerdere slachtoffers heeft of tijdelijk gedetineerd zit. De mededaders opereren in deze constructie niet zelfstandig, maar worden aangestuurd door de hoofddader.

Onderstaand fragment is een voorbeeld waarin sprake is van een faciliterende vorm van samenwerking. De dader is zelf verantwoordelijk voor de meeste taken gedurende het ronselen en uitbuiten van het slachtoffer. Voor bepaalde werkzaamheden schakelt hij derden in om hem te helpen.

> *De dader kwam zelf in contact met de slachtoffers en heeft hen gedwongen tot het verrichten van sekswerk. Tijdens de uitbuiting schakelde de dader vrienden in om hem te helpen. Hij vroeg hen bijvoorbeeld om de slachtoffers naar hun werkplaats te brengen en hen op te halen, hij had een vriend van hem die geen onderdak had tijdelijk bij hem in huis gezet om op een slachtoffer te letten als hij van huis was en zijn broertje haalde het geld op bij de slachtoffers op het moment dat de dader in de gevangenis verbleef.*

Leeftijd van de slachtoffers en de daders bij georganiseerd vs. faciliterende samenwerking

In tabel 15 zijn de leeftijden van de slachtoffers en de daders bij een georganiseerde en faciliterende samenwerking met elkaar vergeleken.

Tabel 15 Leeftijden slachtoffers en de daders bij beide vormen van samenwerking

	Georganiseerd	Faciliterend
Aantal opsporingsonderzoeken	7	8
- Waarvan met een enkel (bewezenverklaard) slachtoffer	7[213]	1
- Waarvan met meerdere (bewezenverklaarde) slachtoffers	0	7
Totaal aantal slachtoffers	7	20
- Waarvan minderjarig	7	4
- Waarvan meerderjarig	0	16
Gemiddelde leeftijd daders	26,7 jaar	27 jaar
Gemiddelde leeftijd slachtoffers	16,1 jaar	19,7 jaar

213 Hierbij dient te worden opgemerkt dat bij twee van de zeven opsporingsonderzoeken meerdere slachtoffers in de tenlastelegging voorkwamen. Bij één zaak betrof het vier meerderjarige slachtoffers en bij één zaak een ander minderjarig slachtoffer, bij wie mensenhandel niet bewezen is verklaard.

Opvallend is dat bij zeven van de acht opsporingsonderzoeken waarbij sprake is van een faciliterende samenwerking meerdere slachtoffers betrokken zijn (in totaal twintig slachtoffers). Daarbij gaat het veelal om meerderjarige slachtoffers.

De zeven zaken met een georganiseerde vorm van samenwerking zijn daarentegen zonder uitzondering zaken met één (minderjarig) slachtoffer. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers in zaken met een georganiseerde samenwerking is lager (16,1 jaar) dan de gemiddelde leeftijd van de slachtoffers in zaken met een faciliterende samenwerking (19,7 jaar). De gemiddelde leeftijd van de daders bij beide vormen van samenwerking is nagenoeg gelijk. De daders uit een faciliterend samenwerkingsverband zijn gemiddeld 27 jaar en de daders die deel uitmaken van een georganiseerd samenwerkingsverband zijn gemiddeld 26,7 jaar.

6.3 Structuur en samenstelling samenwerkingsverbanden

In de vorige paragraaf is uiteengezet op welke wijze wordt samengewerkt en hoe de taak- en rolverdeling vorm wordt gegeven binnen de netwerken. In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de structuur en samenstelling van deze samenwerkingsverbanden. Er wordt gekeken naar de hiërarchische verhoudingen binnen de samenwerkingsverbanden (§6.2.1) en de (migratie)achtergrond[214] en sociale verbanden binnen de samenwerkingsverbanden (§6.2.2).

6.3.1 Structuur

Om de structuur in een netwerk zichtbaar te maken, is voornamelijk gekeken naar de onderlinge communicatie en de manier waarop de taakverdeling tot stand komt. Er is onderscheid gemaakt tussen netwerken waarin sprake is van (i) een duidelijke hiërarchische structuur en (ii) 'platte' netwerken waarin wordt gehandeld en gecommuniceerd op basis van gelijkwaardigheid. In figuur 55 hieronder is de verdeling tussen deze twee structuren weergegeven.

Figuur 55 Structuur van de samenwerkingsverbanden (n = 15)

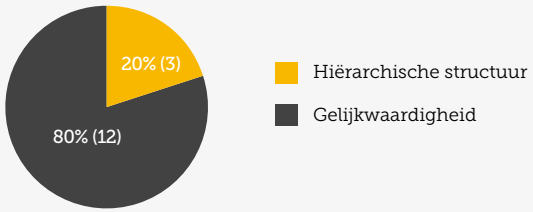

In de meerderheid van de netwerken blijkt sprake te zijn van 'platte' structuren waarin wordt gehandeld en gecommuniceerd op basis van gelijkwaardigheid tussen de hoofddader en de mededaders (n = 12). Er blijkt bijvoorbeeld overleg plaats te vinden over de te verrichten handelingen. Bij drie zaken is daarentegen sprake van ongelijkheid tussen de dader en de mededaders (20%). Dit zijn tevens zaken waarbij sprake is van een faciliterende samenwerking. In deze zaken wordt gesproken over 'loopjongens' en een hoofddader die de 'baas' is. Tekenend is dat de hoofddader in een van deze zaken ook geweld gebruikt tegen de mededaders en derden. Volgens het slachtoffer zijn de mededaders daarom bang voor hem en doen ze wat hen wordt opgedragen.

In onderstaand fragment staan twee voorbeelden van manieren waarop wordt gecommuniceerd en samengewerkt bij een platte structuur (eerste voorbeeld) en in hiërarchische structuur (tweede voorbeeld). Het eerste voorbeeld is een chatgesprek tussen twee daders waarin zij spreken over een taakverdeling en het nakomen van afspraken die onderling zijn gemaakt. In het tweede voorbeeld verklaart een slachtoffer over de structuur van het netwerk van de dader.

> *"We zijn allebei bezig met dezelfde dingen. We moeten duidelijk afstellen wat elkaars taken zijn. Wie wat doet. Ik heb jou duidelijk gevraagd: Wat verwacht je van mij en dat is profiel en osso [huis]. Ik heb dat geregeld, wat heb jij gedaan? Hetzelfde, dat is toch leip! (...) Ik denk dat ik binnen nu en paar uurtjes ga horen dat het is goedgekeurd en dan meld ik het. Dan kan je die kant op vertrekken of je kan die kip die kant opsturen. Laat ze mijn kip meeten ofzo".*

> *"Hij heeft chauffeurs, dealers, iemand die zijn huis schoonmaakt en boodschappen voor hem doet. [Naam 1] is een vriend van de dader. Die had ook meiden van de dader in huis. [Naam 2] was een van de chauffeurs en loopjongens. Chauffeur [naam 3] was een vriend van hem. Aparte man, haast autistisch. Hij is een paar keer binnen geweest. Ik begreep dat hij ook een ex-tbs'er is. Ook gebruikte hij mensen in de flat als dekmantel. Hij liet klanten via hun naar binnen komen. Zij waren voor het karretje gespannen en als loopjongens gebruikt."*

6.3.2 Samenstelling samenwerkingsverbanden

Naast de structuur is ook gekeken naar de samenstelling van de samenwerkingsverbanden. Eerst wordt gekeken naar de samenstelling van de samenwerkingsverbanden op basis van de (vermoedelijke) geboortelanden van de ouders. Vervolgens komen de sociale banden die aan het contact ten grondslag liggen aan bod.

Samenstelling op basis van het geboorteland van de ouders

Met betrekking tot de (vermoedelijke) geboortelanden van de ouders binnen de netwerken is onderscheid gemaakt tussen samenwerkingsverbanden waarbij (i) de ouders van alle daders eenzelfde geboorteland hebben (homogene groepen), (ii) het overgrote deel van de ouders van de daders eenzelfde (vermoedelijke) geboorteland hebben (overwegend homogene groepen) en

214 Voor (migratie)achtergrond wordt gekeken naar de (vermoedelijke) herkomstlanden van de ouders van de dader

(iii) de (vermoedelijke) geboortelanden van de ouders verschillend is (heterogene groepen) (zie figuur 56).[215]

Figuur 56 Samenstelling samenwerkingsverbanden op basis van de geboortelanden van de ouders (n = 15)

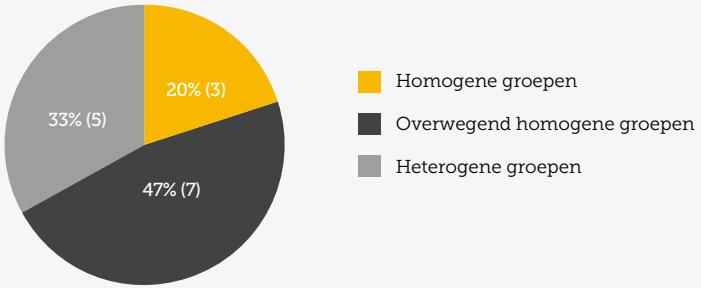

In ongeveer de helft van de samenwerkingsverbanden gaat het om een netwerk waarin de ouders van de daders overwegend dezelfde (vermoedelijke) geboortelanden kennen (n = 7). Dat wil zeggen dat het merendeel van de mededaders waar de dader contact mee had (voor zover uit het onderzoek naar voren kwam) eenzelfde (migratie)achtergrond heeft. In mindere mate blijkt sprake te zijn van samenwerkingsverband met daders waarvan de ouders (vermoedelijke) eenzelfde geboorteland hebben (n = 3) en samenwerkingsverbanden waarin de ouders van de daders (vermoedelijk) een ander geboorteland hebben (n = 5). Bij de drie samenwerkingsverbanden waar sprake was van daders met eenzelfde (vermoedelijke) achtergrond, gaat het om samenwerkingsverbanden die volledig bestaan uit daders met (vermoedelijk) een Surinaamse, Antilliaanse en Nederlandse achtergrond.

Sociale samenstelling

Het blijkt lastig om op basis van de opsporingsonderzoeken inzicht te krijgen in de sociale banden die ten grondslag liggen aan de samenwerking. Desondanks is getracht een onderscheid te maken tussen netwerken die bestaan uit (i) vriendschappelijke banden, (ii) deels vrienden, deels familiaire banden en (iii) louter familiaire banden (zie figuur 57).

Figuur 57 Sociale banden die ten grondslag liggen aan de samenwerkingsverbanden (n = 15)

In twee derde van de netwerken (n = 10) blijkt het netwerk volledig uit vrienden/kennissen te bestaan. In vijf andere zaken waren naast vrienden/kennissen, ook familieleden betrokken in de zaak. In deze zaken gaat het voornamelijk om neven of broer(tje)s die een rol spelen in de uitbuiting of die taken van de dader overnemen op het moment dat de dader gedetineerd zit. Er waren geen zaken waarbij sprake is van louter familiaire banden.

Vriendschappelijke banden

Omdat geen verdere informatie uit de onderzoeken naar voren kwam over familiaire banden, behalve dat het gaat om neven of broer(tje)s, wordt hierna alleen verdiepend gekeken naar de vriendschappelijke banden binnen de samenwerkingsverbanden. Over het algemeen lijkt het in een aanzienlijk deel van de zaken te gaan om losse verbindingen tussen de daders, in plaats van vaste verbindingen.

In drie zaken wordt gesproken over de mate van vriendschap. In deze drie zaken beschrijven de daders één van de mededaders als 'goede' of 'beste' vriend. Bij één zaak wordt daar niet verder op ingegaan. In de tweede zaak beschrijft de dader dat hij met de mededader samen dingen onderneemt, waaronder samen op vakantie gaan. Met betrekking tot de derde zaak vertelt een slachtoffer in onderstaand fragment over de sociale banden binnen de groep waar zij door werd uitgebuit en waar zij deel van uitmaakte:

> *"Ik heb een gevoel gehad dat ik in een bepaalde sekte heb geleefd. Veel ruzie. We waren één happy family. [Dader] zei altijd: We doen alles samen. Nou ja. Wij werden gemanipuleerd en tegen elkaar uitgespeeld. Zij wilden hun bron van inkomsten natuurlijk niet kwijt. We hebben het ook heel gezellig gehad, en het was ook wel spannend" en "Iedereen zei altijd: je moet die niet vertrouwen en die niet, maar het waren wel allemaal vrienden van elkaar.."*

215 Er wordt gesproken over vermoedelijke migratie-achtergronden omdat het geboorteland van de ouders (vaak) niet als zodanig in de opsporingsonderzoeken benoemd staan. Dit is herleid uit ambtshandelingen, reclasseringsrapportages of gesprekken met betrokkenen waarin wordt ingegaan op de afkomst van (één van) de ouders van de dader.

In de overige zaken zijn signalen gevonden dat (mogelijk) sprake is van losse vriendschappelijke verbindingen tussen de daders. In drie zaken wordt nog wel melding gemaakt dat (één van) de mededader(s) een vriend is die de dader al geruime tijd kent. Er wordt gesproken over een 'jeugdvriend', iemand die de dader vanaf de middelbare school kent of de dader en de mededader die elkaar al 10 jaar kennen. Dit hoeft echter niks te zeggen over de mate van de vriendschap, zoals blijkt uit onderstaand telefoongesprek:

> *"We gaan al bijna 10 jaar terug met elkaar hé? In dat keukentje, zij aan zij. Dus laten we alsjeblieft de lieve vrede in het midden laten ja? Ik mag jou, jij mag mij. Laten we het zo houden"*

Daarnaast blijkt in drie zaken (een van) de mededader(s) de partner te zijn van de dader (zie ook §4.1.3). Hier lijkt het echter niet te gaan om stabiele relaties. In één zaak getuigt de (inmiddels) ex-partner van de dader tegen hem; volgens de dader uit jaloezie dat hij een andere vriendin heeft. Daarnaast wordt in een reclasseringsrapport de relatie tussen een andere dader en een medeverdachte als volgt beschreven.

> *"[Dader] heeft sinds ongeveer twee jaar een relatie met zijn huidige vriendin, tevens medeverdachte in onderhavige zaak. Zij leerden elkaar kennen in een café. Betrokkene woont niet met haar samen, beiden hebben hun eigen huis. Zij zouden weinig ruzie hebben. Als er een discussie ontstaat en zij verheft haar stem, loopt betrokkene weg. Omdat hij eerder is veroordeeld wegens huiselijk geweld, wil hij een dergelijke escalatie voorkomen. Nu zij beiden in detentie zitten, is er geen contact."*

In zes opsporingsonderzoeken wordt expliciet benoemd dat er sprake is van losse verbindingen tussen de daders en (enkele) mededaders. De mededaders worden bijvoorbeeld omschreven als kennissen die zij pas kort of oppervlakkig kennen. Deze verbindingen lijken vooral ten tijde van de uitbuiting te bestaan en op te houden wanneer de uitbuiting stopt. In onderstaand fragment staan drie voorbeelden van losse contacten tussen de hoofd- en mededaders.

> *"Kent de pleger via een website (Speurders en Seksjobs). Hij had contact met meiden en pleger zocht contact met hem. Is niet bevriend met plegers. Noemt zichzelf een kennis. Moest hem ongeveer 2x in de maand helpen met verhuizen (totaal ongeveer 6 of 7 keer). Eerste keer was [datum]. Heeft zich verder niet bemoeit met zijn zaken. Heeft ook twee keer een meid vervoerd. Heeft spullen van plegers opgeslagen bij een goede vriend van hem."*

> *"[Dader] wist de achternaam van [mededader 1] niet. Geeft aan: "Hij is enige tijd mijn vijand geweest, maar ga nu vriendschappelijk met hem om". Heeft hem 1 á 1,5 week voor het laatst gezien bij een gemeenschappelijke vriend. Hij kent [mededader 2] 'van de straat'. Zijn achternaam weet hij niet. Heeft hij afgelopen weekend nog gezien, samen een jointje gerookt. [Mededader 3] is een goede vriend, een goede jongen. Kent hem een jaar of twee, misschien langer. Hij heeft de dader een paar keer goed bedrogen, maar dat is uitgepraat en het gaat weer goed tussen hen."*

> *"Mededader heeft de dader leren kennen toen zij net 18 jaar was. Ze woonde begeleid op kamers in [plaats]. De dader kwam daar af en toe op visite. Ze hebben samen gechilld. Ze had enkele jaren geen contact met hem omdat hij vast zat."*

Overigens verschillen verbindingen tussen de daders en de mededaders per zaak. In één voorbeeld wordt er zowel geschreven over een mededader waar de dader een goede band mee heeft als een mededader waar de dader geen goede band mee heeft.

> *"Betrokkene beschrijft de medeverdachte [naam] als een vriend met wie hij samen dingen ondernam en met wie hij ook op vakantie is geweest. Hij zegt het erg te vinden dat deze vriend vast zit, omdat hij onlangs vader is geworden. Over de andere mededader, [naam], zegt hij dat dit geen vriend van hem was en dat hij geen contact meer wil met hem na detentie. Betrokkene zegt dat hij bang is dat hij voor de heer [naam] en zijn broers 'moet uitkijken'."*

6.4 Bezigheden netwerk

Het is voor het signaleren van mensenhandel en starten van opsporingsonderzoeken van belang kennis te hebben over een eventuele overlap tussen het plegen van seksuele uitbuiting en andere delicten. Om die reden is tot slot onderzocht of de hoofd- en/of mededaders zich naast seksuele uitbuiting ook bezighouden met andere vormen van criminaliteit. Hierbij is een vergelijking gemaakt tussen de daders die bij het plegen van seksuele uitbuiting onderdeel zijn van een samenwerkingsverband en solisten (zie tabel 16).

Tabel 16 Plegen van andere vormen strafbare feiten in combinatie met seksuele uitbuiting (n = 25)

	Sprake van andere vormen van criminaliteit	Geen sprake van andere vormen van criminaliteit	Totaal
Samenwerkingsverband	8 (53%)	7 (47%)	**15**
Solisten	2 (20%)	8 (80%)	**10**
Totaal	**10**	**15**	

In tien opsporingsonderzoeken komen signalen naar voren dat de dader ook andere vormen van criminaliteit pleegt. Uit slachtofferverklaringen of verklaringen van getuigen blijkt dat dit veelal gaat om drugshandel. De daders verkopen (hard)drugs of hebben een wietplantage. De helft van deze daders combineert drugshandel daarnaast met andere strafbare feiten. Twee daders handelen bijvoorbeeld in wapens en drie daders plegen fraude (wisselen vals geld om), lichten andere mensen op (laten anderen onder dwang telefoonabonnementen afsluiten) of hebben geld witgewassen.

Wanneer de daders die onderdeel zijn van een samenwerkingsverband worden vergeleken met solisten, valt op dat zij relatief vaker andere vormen van criminaliteit plegen ten opzichte van solisten. Van de daders die opereren in een samenwerkingsverband pleegt de helft andere vormen van criminaliteit (53%), waar dit bij de solisten 20% betreft.

6.5 Resumé

In dit hoofdstuk is gekeken naar de samenwerkingsverbanden van de daders. Er is gekeken in hoeverre de daders samenwerken met anderen bij het ronselen en uitbuiten van de slachtoffers, hoe die samenwerking wordt vormgegeven en hoe de structuur en samenstelling van de samenwerkingsverbanden eruitziet en tot slot waar de samenwerkingsverbanden zich, naast seksuele uitbuiting, nog meer mee bezig houden.

Van de 25 opsporingsonderzoeken blijkt in vijftien opsporingsonderzoeken sprake te zijn van een samenwerkingsverband. Dat betekent dat anderen betrokken zijn geweest bij het in contact komen met het slachtoffer, het ronselen en uitbuiten van het slachtoffer en/of bij het huisvesten en vervoeren van het slachtoffer.

Allereerst zijn de achtergronden van de daders en de slachtoffers die vallen onder samenwerkingsverbanden en solisten met elkaar vergeleken. Uit deze vergelijking blijkt dat de daders die samenwerken bij het ronselen en uitbuiten van de slachtoffers, gemiddeld meer slachtoffers uitbuiten in vergelijking met solisten (respectievelijk 1,8 om 1,2 slachtoffers per opsporingsonderzoek). Gemiddeld zijn de slachtoffers van de daders die in een samenwerkingsverband opereren ouder (18,8 jaar) in vergelijking met de slachtoffers van solisten (17,3 jaar). Tot slot zijn de daders die opereren in een samenwerkingsverband gemiddeld ouder in vergelijking met solisten (26,9 jaar versus 25,8 jaar). Van de zes opsporingsonderzoeken waar meerdere daders zijn veroordeeld voor mensenhandel, zijn de hoofddaders (n = 6) vergeleken met de mededaders (n = 14). De gemiddelde leeftijd van de hoofddaders en de mededaders verschilt nauwelijks van elkaar. De hoofddaders zijn gemiddeld 26,2 jaar, in vergelijking met de mededaders die gemiddeld 25,8 jaar zijn. Tussen de mededaders zijn echter grote verschillen te zien in de leeftijden. Zo lopen de leeftijden uiteen van 17 tot 56 jaar. In twee zaken zijn grote verschillen te zien tussen de hoofddader en de mededaders.

Als tweede is er gekeken naar de wijze waarop er wordt samengewerkt tussen de dader en de overige betrokkenen. Er is een onderscheid gemaakt tussen een georganiseerde en een faciliterende vorm van samenwerking. De verdeling tussen een georganiseerd en een faciliterend samenwerkingsverband is ongeveer gelijk. Bij een georganiseerd samenwerkingsverband vindt er veelal samenwerking plaats bij (met name) het ronselen, uitbuiten en huisvesten van de slachtoffers. Bij een faciliterende samenwerking voert de hoofddader de meeste werkzaamheden zelf uit en schakelt anderen in om taken van hem over te nemen.

Bij de meeste samenwerkingsverbanden wordt er gecommuniceerd en samengewerkt op basis van gelijkwaardigheid. Dat betekent dat het redelijk 'platte' structuren zijn. In drie samenwerkingsverbanden is sprake van een hiërarchische structuur. Dit zijn tevens zaken waarbij sprake is van een faciliterend samenwerkingsverband. In ongeveer de helft van de samenwerkingsverbanden betreft het netwerken waarin de daders (vermoedelijk) eenzelfde (migratie)achtergrond kennen. Bij één op de vijf samenwerkingsverbanden betreft het daders waarvan de ouders (vermoedelijk) eenzelfde geboorteland kennen. De sociale verbanden tussen de daders betreffen voornamelijk vriendschappelijke verbanden. In een derde van de samenwerkingsverbanden zijn er ook familieleden van de hoofddader betrokken in het samenwerkingsverband. Het gaat dan voornamelijk om neven of broer(tje)s van de hoofddader.

Tot slot is er gekeken naar overige delicten die de daders plegen. Bij 40% van de daders is uit het opsporingsonderzoek te herleiden dat zij zich naast seksuele uitbuiting ook schuldig maken aan andere vormen van criminaliteit. Daarbij gaat het met name over drugshandel. Daarnaast kan van enkele daders ook worden herleid dat zij zich bezighielden met handel in wapens en fraude.

7. REFLECTIE

De centrale doelstelling van het onderzoek is het vergaren en aanscherpen van kennis over daders van binnenlandse seksuele uitbuiting. Voor het onderzoek zijn 25 opsporingsonderzoeken geïncludeerd. In deze 25 opsporingsonderzoeken is data vergaard over 25 daders en 39 slachtoffers (zie hoofdstuk 3).[216] Op deze wijze is meer inzicht verkregen in de achtergrond van de dader (hoofdstuk 4), de manier waarop de dader te werk gaat (hoofdstuk 5) en de samenwerkingsverbanden waarin de dader opereert bij het ronselen en uitbuiten van het slachtoffer (hoofdstuk 6).

Dit hoofdstuk gaat in op de vraag waar de bevindingen uit dit onderzoek de nationale en internationale bevindingen uit de literatuur (hoofdstuk 2) versterken, weerleggen of aanvullen met nieuwe inzichten. In dit hoofdstuk wordt de kennis uit eerdere onderzoeken op de verschillende thema's kort aangehaald en naast de bevindingen uit dit onderzoek gelegd.[217] De bevindingen uit dit onderzoek waar, voor zover bekend, niet eerder onderzoek naar is gedaan, worden weergegeven in aparte kaders. In §7.1 wordt ingegaan op de achtergrond van de dader.[218] Vervolgens wordt in §7.2 ingegaan op de modus operandi van de dader.[219] Tot slot gaat §7.3 in op de samenwerkingsverbanden waarin de dader al dan niet opereert.[220]

7.1 Achtergrond daders

In deze paragraaf wordt ingegaan op de demografische kenmerken van de dader (§7.1.1), de sociaaleconomische status (§7.1.2), de psychosociale achtergrond (§7.1.3), criminele carrière (§7.1.4) en de houding ten opzichte van het delict (§7.1.5).

7.1.1 Demografische kenmerken

Leeftijd

De bevindingen uit het onderzoek bevestigen deels hetgeen uit de literatuur naar voren komt inzake de demografische kenmerken van de daders. De gemiddelde leeftijd komt in grote mate overeen met de leeftijden die in nationaal en internationaal onderzoek worden genoemd. De gemiddelde leeftijden in eerder onderzoek lopen uiteen van 25,1 tot 32,6 jaar.[221] De gemiddelde leeftijd van de groep daders uit dit onderzoek lijkt in vergelijking aan de lage kant van dit spectrum te liggen, namelijk op 26,4 jaar.[222] De grootste groep daders (72%) heeft een leeftijd tussen de 18 jaar en 29 jaar. Daarnaast blijkt dat slechts één van de 25 daders minderjarig is.[223]

In dit onderzoek is de gemiddelde leeftijd van de dader tevens afgezet tegen de leeftijd van hun slachtoffers. Het leeftijdsverschil bedraagt gemiddeld 8,1 jaar. Op basis van de gegevens uit dit onderzoek blijkt er geen aanzienlijk leeftijdsverschil te bestaan tussen de daders die minderjarige slachtoffers uitbuiten en de daders die meerderjarige slachtoffers uitbuiten. Tot slot valt met betrekking tot de leeftijd van de daders op dat de daders die meerdere slachtoffers uitbuiten, zich vooral lijken te richten op de slachtoffers tussen de 18 en 21 jaar. In tegenstelling tot de daders die één slachtoffer hebben uitgebuit, die zich vooral lijken te richten op minderjarigen.

Herkomst

Uit eerder onderzoek zoals beschreven in hoofdstuk 2, blijkt dat de daders van seksuele uitbuiting voornamelijk in Nederland zijn geboren, met Suriname, de voormalige Nederlandse Antillen en Marokko als overige meest voorkomende landen.[224] Dit beeld wordt bevestigd door de bevindingen uit dit onderzoek. Uit dit onderzoek blijkt namelijk dat 64% van de daders in Nederland is geboren. De overige daders zijn geboren in Suriname (16%), Oost-Europa (8%), alsmede in Turkije, de voormalige Nederlandse Antillen of Latijns-Amerika (allen 4%). De ruime meerderheid van de daders (72%) uit het onderzoek heeft ook de Nederlandse nationaliteit.[225]

216 Het gaat hierbij om louter mannelijke daders die zijn veroordeeld voor binnenlandse seksuele uitbuiting van ten minste één slachtoffer tot en met 23 jaar, in de periode van 2016 tot en met 2019. De 25 opsporingsonderzoeken zijn geselecteerd uit 55 opsporingsonderzoeken die (voor zover bekend bij de onderzoekers) voldeden aan de inclusiecriteria. Het betreft een steekproef. Generalisatie naar de gehele populatie dient met voorzichtigheid te worden gedaan. Uit de 25 opsporingsonderzoeken is steeds één dader per opsporingsonderzoek (die de hoogste onvoorwaardelijke vrijheidsstraf heeft gekregen) meegenomen in de analyse. Zie voor hoofdstuk 3 voor een uitgebreide beschrijving van de steekproef en bijlage 2 voor de onderzoeksverantwoording.

217 Voor een uitgebreide uitwerking van de bevindingen, kunnen de hoofdstukken 4 tot en met 6 worden geraadpleegd.

218 Zie hoofdstuk 2 voor de geraadpleegde literatuur en hoofdstuk 4 voor bevindingen omtrent achtergrond van daders.

219 Zie hoofdstuk 2 voor de geraadpleegde literatuur en hoofdstuk 5 voor bevindingen omtrent de modus operandi van daders.

220 Zie hoofdstuk 2 voor de geraadpleegde literatuur en hoofdstuk 6 voor bevindingen omtrent de samenwerkingsverbanden van daders.

221 Zie §2.3.1

222 Zie §4.1.2

223 Dit bevestigt het onderzoek van de Nationaal Rapporteur. Zie ook §2.3.1

224 Zie §2.3.1

225 Zie §4.1.1

Geboorteland van de ouders van de dader

Dit onderzoek heeft naast de nationaliteit en het geboorteland van de dader ook gekeken naar het (vermoedelijke) geboorteland van de ouders van de dader.[226] Voor zover bekend is dit nog niet eerder gedaan. De ouders van de meerderheid van de onderzochte daders (80%) is (vermoedelijk) in een ander land dan Nederland geboren. In dit onderzoek betreffen de (vermoedelijke) geboortelanden van de ouders voornamelijk Suriname (32%), gevolgd door Nederland (16%) en Turkije (16%) als meest voorkomende geboortelanden.

Relationele status

Het huidige onderzoek biedt aanvullende inzichten als het gaat om de relationele status van de daders en het contact dat de daders met hun kinderen en de overige gezinsleden (ouders, broers en zussen) hebben. Voor zover bekend heeft één Nederlands onderzoek hiernaar gekeken, namelijk dat van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven.[227] Uit dat onderzoek blijkt dat het aantal daders dat een relatie heeft of getrouwd is, uiteenloopt van 45% tot 79%.[228]

Uit onderhavig onderzoek blijkt dat het grootste deel van de daders een relatie heeft ten tijde van de uitbuiting (76%). De overige 24% van de daders is alleenstaand ten tijde van de uitbuiting. Deze bevinding komt dus in grote lijnen overeen met eerdergenoemd onderzoek van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven. Er is bij de daders die een relatie hadden verdiepend gekeken naar diegene met wie zij een relatie hebben. Van de daders die een relatie hadden ten tijde van de uitbuiting (76%), blijkt dat 28% een relatie had met het slachtoffer en 36% een relatie had met iemand anders dan het slachtoffer. De overige 12% van de daders had een relatie met het slachtoffer én met iemand anders tijdens de uitbuitingsperiode.[229]

Contact met kinderen en gezinsleden

Uit onderzoek van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven blijkt dat het percentage van de daders die kinderen hebben, afhankelijk van de databron, uiteenloopt van 37% tot 79%.[230] In dit onderzoek ligt het percentage daders dat kinderen heeft op 60%. Dit blijkt ongeveer het gemiddelde te zijn van de percentages uit het onderzoek van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven. Ook blijkt uit dit onderzoek dat de dadergroep in bijna alle gevallen in contact staat met hun kinderen. De daders die kinderen hebben, blijken overigens gemiddeld genomen ouder te zijn dan de daders die geen kinderen hebben. Daarnaast blijkt dat de meeste daders kinderen hebben met hun ex-partner, niet zijnde het slachtoffer.[231]

Tot slot is gekeken naar het contact dat de daders hebben met overige familieleden. Uit eerdergenoemd onderzoek van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven blijkt dat 20% een goede relatie heeft met beide ouders tijdens de uitbuiting, 10% van de daders een goede relatie heeft met hun moeder, maar niet met hun vader en 14% van de daders een slechte relatie heeft met beide ouders.[232] Uit onderhavig onderzoek blijkt dat 52% van de daders contact heeft met beide ouders. Opvallend is echter dat, net als in eerder aangehaald onderzoek, bijna de helft van de dadergroep geen contact (meer) heeft met hun vader.[233] Bij de meeste daders heeft de vader het gezin verlaten toen de dader jong was of is het contact tussen de dader en zijn vader op latere leeftijd verslechterd. Bij twee daders lijkt het erop dat hun vader zelfs nooit in beeld is geweest.[234] Tot slot blijkt dat 48% van de daders contact heeft met hun broers en/of zussen ten tijde van de uitbuiting. Op basis van dit onderzoek wordt echter niet duidelijk wat de kwaliteit van het contact is met hun ouders en hun broers en/of zussen.

7.1.2 Sociaaleconomische status

Uit eerder onderzoek blijkt dat drie kwart van de daders geen legale inkomsten heeft en dat ze in grote mate laag opgeleid zijn.[235] Dit onderzoek bevestigt het beeld van de zwakke sociaaleconomische positie van daders en geeft een verdiepend inzicht in hun sociaaleconomische positie.[236] Van de onderzochte daders blijkt dat 36% geen diploma heeft en dat 20% alleen over een diploma beschikt van de middelbare school en niet van een vervolgopleiding. Ongeveer een kwart van de daders (28%) heeft een MBO-diploma.[237] Daarnaast blijkt dat 48% van de daders inkomen heeft uit legaal werk. Wanneer wordt gekeken naar het type werk dat deze daders

226 Zie §4.1.1. Het geboorteland van de ouders staat (vaak) niet als zodanig in de opsporingsonderzoeken benoemd. Dit is herleid uit ambtshandelingen, reclasseringsrapportages of gesprekken met betrokkenen waarin wordt ingegaan op de afkomst van (één van) de ouders van de dader. Om die reden wordt gesproken over 'vermoedelijk' geboorteland van de ouders. Zie ook deze paragraaf voor de overige cijfers.

227 Zie §2.3.1

228 Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven 2015, p. 40. Het verschil in percentages wordt veroorzaakt door het gebruik van twee verschillende databronnen binnen het onderzoek.

229 Zie §4.1.3

230 Een verklaring voor het lage percentage daders met kinderen in genoemd onderzoek (37%), is dat in dit onderzoek voor het grootste deel van de daders onbekend is gebleven of zij kinderen hebben (63%). Hierdoor valt het percentage daders met kinderen laag uit. Het is onbekend of het aantal daders waarbij het onbekend is of zij kinderen hebben geen informatie beschikbaar was, of uit de beschikbare data niet is gebleken dat zij kinderen hebben.

231 Zie §4.1.4

232 218 Van 56% van de daders is onbekend gebleven hoe hun relatie met hun ouders is. Zie ook §2.3.1

233 In dit onderzoek heeft 44% van de daders geen (goed) contact met hun vader. Zie §4.5.1

234 Zie §4.5.1

235 Zie §2.3.1

236 Zie §4.2.1 en §4.2.2

237 Van de overige 16% is dit onbekend. Zie ook §4.2.1

uitvoeren, blijkt het vooral te gaan om flexibel werk, parttime banen en laagbetaalde banen. Van de overige daders heeft 44% een uitkering en 8% heeft geen inkomen (van 8% van de daders is onbekend wat het inkomen is en waar dit eventueel vandaan komt[238]).[239]

Financiële problemen van de daders

Hoewel in bestaande literatuur weinig bekend is over de mate waarin daders schulden hebben, blijkt uit dit onderzoek dat een ruime meerderheid van de onderzochte daders schulden heeft (64%). De schulden variëren van een paar duizend euro tot enkele tienduizenden euro's. Deze schulden zijn in grote mate ontstaan door terugvorderingen van eerder verkregen gelden, vorderingen van CJIB voor strafbare feiten of het niet kunnen betalen van vaste lasten.[240]

7.1.3 Psychosociale achtergrond

Levensloop

Dit onderzoek bevestigt de bevindingen die voortkomen uit de eerder beschreven literatuur op het domein van de psychosociale achtergrond van de daders. Daaruit blijkt dat bij een aanzienlijk deel van de daders sprake is van psychische problemen, vermoedelijk als gevolg van een instabiele thuissituatie waarin de daders veel negatieve jeugdervaringen opdoen. Hierdoor lijken zij zich veelal op jonge leeftijd af te sluiten voor hun emoties.[241] In onderhavig onderzoek is getracht de negatieve jeugdervaringen te categoriseren op basis van de ernst van hetgeen de dader heeft meegemaakt. Ongeveer een kwart van de daders (28%) blijkt een (ernstig) traumatische ervaring te hebben meegemaakt in hun vroege jeugd, zoals geweld in de thuissituatie, affectieve en lichamelijke verwaarlozing, meemaken van oorlog in het land van herkomst en/of trauma's uit een lange voorgeschiedenis in verschillende internaten of pleeggezinnen.[242] Daarnaast heeft nog eens een kwart van de daders (24%) een (potentieel) traumatische ervaring meegemaakt, veelal op iets latere leeftijd. Voorbeelden hiervan zijn uithuisplaatsingen, vroegtijdige gezinsverlating door een vaderfiguur (zie ook §7.1.1) of het overlijden van een dierbare.[243]

238 Het totaal telt op tot meer dan 100% omdat twee daders meerdere vormen van inkomen hadden gedurende de uitbuitingsperiode.

239 Zie §4.2.2

240 Zie §4.2.3

241 Zie §2.3.1

242 Zie §4.3.1

243 Idem. De overige 48% bestaat uit daders die geen of lichte problemen in de thuissituatie hebben meegemaakt (36%) of daders waarvan de levensloop onbekend is (12%).

Middelengebruik en verslaving

Met betrekking tot het middelengebruik wordt in een eerder onderzoek van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven aangetoond dat er bij een derde van de onderzochte daders sprake is van alcoholmisbruik (31%) en dat bij bijna de helft van de daders sprake is van drugsgebruik (41%).[244] De bevindingen in dit onderzoek laten andere percentages zien. Bij 28% van de onderzochte daders blijkt sprake te zijn van regelmatig middelengebruik en bij nog eens 28% blijkt zelfs sprake te zijn van excessief middelengebruik.[245] In totaal is derhalve bij 56% van de onderzochte daders sprake van middelengebruik. Een kanttekening die hierbij geplaatst moet worden is dat er in dit onderzoek geen specifiek onderscheid gemaakt is tussen alcohol- en drugsgebruik en dus geen uitspraak gedaan kan worden over het verschil in alcohol- en drugsgebruik bij de daders.

Hulpverleningsgeschiedenis

Uit dit onderzoek blijkt dat 68% van de daders een geschiedenis kent met hulpverlening. In de meeste situaties gaat het om jeugd- of maatschappelijke zorg, een reclasseringstraject of GGZ. Bij de meeste daders ligt de oorzaak voor de betrokkenheid van de hulpverlening bij de instabiele thuissituatie en gedragsproblematiek. Van 20% van de daders is bekend dat zij niet eerder te maken hebben gehad met hulpverlening en van 12% van de daders was dit onbekend of niet eenduidig.[246]

Persoonlijkheidseigenschappen

Uit eerder onderzoek blijkt dat bij de daders in veel gevallen sprake is van psychische problemen, gedragsproblematiek en gering empathisch vermogen.[247] De gedragsproblematiek uit zich onder meer in egocentrisch gedrag, een autoritaire en impulsieve persoonlijkheid en zwakke communicatieve en sociale vaardigheden. Uit onderzoek uit de Verenigde Staten blijkt tevens dat de daders van seksuele uitbuiting hoger scoren op psychopathische trekken in vergelijking met overige gevangenen, op het gebied van interpersoonlijke trekken en affectie (manipulatief, narcisme, gebrek aan empathisch vermogen en verantwoordelijkheidsgevoel).[248]

In dit onderzoek is getracht op basis van pro-Justitia rapportages aanvullend inzicht te verkrijgen in gedragsproblematiek van de daders. Op basis van de twaalf daders bij wie een pro-Justi-

244 Zie §2.3.1

245 Zie §4.3.2. Bij de overige 44% blijkt nauwelijks sprake van middelengebruik/verslaving (36%) of is niets bekend hierover (8%).

246 Zie §4.3.3

247 Zie §2.3.1

248 Idem.

tia rapportage is opgesteld, blijkt dat veelal sprake is van persoonlijkheidsstoornissen, waardoor zij narcistische, antisociale en borderline trekken vertonen en waarbij ze blijk geven van weinig empathisch vermogen.[249] Dit beeld bevestigt derhalve eerder nationaal en internationaal onderzoek.

7.1.4 Criminele carrière

Uit eerder onderzoek van de Nationaal Rapporteur blijkt dat minimaal de helft van de daders van seksuele uitbuiting een crimineel verleden kent (51%), waarbij er voornamelijk geweldsdelicten, vermogensdelicten en verkeersgerelateerde delicten zijn gepleegd. Dit percentage is 87% in onderzoek van Rijken, Muraszkiewicz en Van de Ven.[250] In internationaal onderzoek lopen de percentages daarentegen uiteen van 24% tot 96%. Dit onderzoek bevestigt de bevinding van laatstgenoemd nationaal onderzoek, oftewel dat een ruime meerderheid van de onderzochte daders (84%) een strafblad heeft.[251] Bijna twee derde van de onderzochte dadergroep (60%) kan zelfs worden gerekend tot de groep 'zware' delinquenten, hetgeen inhoudt dat zij delicten hebben gepleegd die gepaard gaan met geweld (zoals zware mishandeling, poging tot doodslag, straatroof of afpersing) en/of zijn veroordeeld voor (vuur)wapenbezit of drugshandel. Ongeveer een kwart (24%) van de daders heeft (alleen) delicten gepleegd die als relatief licht kunnen worden gekenmerkt. Hieronder vallen strafbare feiten als fietsendiefstallen, bedreiging of rijden onder invloed. Tot slot blijkt 16% van de daders een *first offender* te zijn. Uit het onderzoek blijkt dat veelal sprake is van een grote verscheidenheid aan criminele delicten gepleegd door een dader en komen er geen signalen naar voren dat er sprake is van een opbouw in de ernst van strafbare feiten of een criminele ladder.[252]

Recidive

In eerder onderzoek is voor zover bekend niet gekeken naar het aantal daders dat opnieuw in aanraking komt met justitie vanwege seksuele uitbuiting. Uit dit onderzoek blijkt dat twee van de 25 daders eerder zijn veroordeeld voor seksuele uitbuiting. Daarnaast kwamen drie daders voor in het politiesysteem voor betrokkenheid bij (niet-vergunde) prostitutie en stonden drie daders in het politiesysteem voor seksueel misbruik van minderjarigen.[253]

249 Zie §4.3.4

250 Zie §2.3.1

251 Het verschil in percentages met het rapport van de Nationaal Rapporteur (51%) kan verklaard worden door dat in het onderzoek van de Nationaal Rapporteur is gekeken naar alle verdachten die in de opsporingsonderzoeken voorkwamen, terwijl dit onderzoek zich alleen heeft gericht op de dader die de hoogste (onvoorwaardelijke) vrijheidsstraf heeft gekregen. Mogelijk hebben de mededaders of verdachten die een kleinere rol spelen in de seksuele uitbuiting, minder vaak een crimineel verleden hebben ten opzichte van de hoofddader.

252 Zie §4.4

253 Zie §4.4

7.1.5 Houding ten opzichte van het delict

In hoofdstuk 2 worden neutralisatietechnieken beschreven die de daders mogelijkerwijs gebruiken om hun daden te neutraliseren, waarvan het ontkennen van verantwoordelijkheid het meest blijkt te worden toegepast.[254] Uit dit onderzoek blijkt dat de meerderheid van de onderzochte daders de tenlastelegging volledig heeft ontkend (52%). De overige daders bekennen de tenlastelegging deels (48%). Hetgeen de daders veelal ontkennen, is dat er sprake is (geweest) van seksuele dienstverlening door het slachtoffer, dat zij wisten van de seksuele dienstverlening of dat ze er iets mee te maken hebben gehad. De daders die het delict gedeeltelijk bekennen, erkennen met name dat het slachtoffer seksuele dienstverlening heeft verricht, maar ontkennen dat er sprake was van dwang (het slachtoffer heeft er volgens hen zelf voor gekozen om seksuele dienstverlening te verrichten of ze verrichtte volgens de dader al seksuele dienstverlening voordat zij elkaar leerden kennen). De dader geeft aan enkel geholpen te hebben met het werven van klanten, het garanderen van haar veiligheid en/of het bieden van een werkplaats. Hieruit blijkt dat in een aanzienlijk deel van de gevallen de eerste en de derde neutralisatietechniek wordt gebruikt door deze dadergroep, oftewel (i) het ontkennen van de verantwoordelijkheid en (iii) het ontkennen van slachtofferschap.[255]

7.2 Modus Operandi

In deze paragraaf worden de bevindingen uit hoofdstuk 5 besproken en gespiegeld aan de eerder beschreven kennis van de modus operandi uit nationale en internationale literatuur. Achtereenvolgens wordt ingegaan op het ontstaan van het contact tussen de dader en het slachtoffer (§7.2.1), de ronsel- (§7.2.2) en uitbuitingsperiode (§7.2.3), de *agency* van het slachtoffer (§7.2.4), het contact met de klanten (§7.2.5) en tot slot de mate waarin de dader en het slachtoffer contact hebben na de uitbuitingsperiode (§7.2.6).

7.2.1 Ontstaan contact tussen de dader en het slachtoffer

Kennismaking dader en slachtoffer

Uit, voor zover bekend, één eerder Nederlands onderzoek blijkt dat bijna 70% van de onderzochte daders een bekende is van het slachtoffer.[256] Internationaal onderzoek laat zien dat dit percentage op ongeveer 50% ligt.[257] De bevindingen uit dit onderzoek komen in grote lijnen overeen met deze eerdere onderzoeken. Uit dit onderzoek blijkt dat meer dan de helft (56%) van de daders

254 Zie §2.3.3

255 Zie §4.5

256 Zie §2.4.1

257 Zie §2.4.1. Van deze 50% kent 33% van de slachtoffers elkaar vanuit hun sociaal netwerk en 17% is familie van de dader.

het slachtoffer heeft leren kennen via (een 'tussenpersoon' uit) het sociale netwerk. Een klein deel van de daders (8%) kende het slachtoffer reeds een tijd voorafgaand aan de ronselperiode. In de overige 36% waren de dader en het slachtoffer onbekenden van elkaar. In dit onderzoek is in geen van de onderzochte dossiers een familiaire band vastgesteld tussen de daders en slachtoffers.[258] Tussen minder- en meerderjarige slachtoffers lijkt een minimaal verschil te zijn in de wijze waarop de kennismaking met de dader plaatsvindt.

Eerste contact

Ten aanzien van Nederlands onderzoek is er weinig bekend over de wijze waarop het eerste contact tussen de dader en het slachtoffer wordt gelegd.[259] Uit Amerikaans onderzoek komt wel naar voren dat het internet een steeds grotere rol speelt bij het eerste contact tussen daders en hun slachtoffer.[260] Uit onderhavig onderzoek blijkt dat het eerste contact tussen de dader en het slachtoffer vaker fysiek plaatsvindt (64%) dan online (36%). Onder de slachtoffers waarbij het eerste contact online plaatsvindt lijkt de meerderheid minderjarig te zijn. Aan de andere kant lijkt de meerderheid onder de slachtoffers waarbij het eerste contact fysiek plaatsvindt meerderjarig te zijn. Er is onderscheid gemaakt tussen de daders en de slachtoffers die elkaar kennen via hun sociale netwerk en de daders en de slachtoffers die onbekenden zijn van elkaar. Daaruit blijkt dat de eerste ontmoeting in 86% van de gevallen fysiek plaatsvindt als de dader en het slachtoffer elkaar kennen via hun sociale netwerk. Wanneer zij onbekenden zijn van elkaar, vindt het eerste contact veelal online plaats (79%).[261] Opvallend is dat het online contact niet alleen via reguliere chatapplicaties of datingapps plaatsvindt, maar ook via sekswebsites. Vijf daders komen namelijk in contact met hun slachtoffers doordat de slachtoffers reageren op hun advertentie op een sekssite.[262]

De bevindingen uit dit onderzoek lijken derhalve uit te wijzen dat met name bij minderjarige slachtoffers het internet een belangrijke rol speelt bij het in contact komen met de dader en dat het contact ook via reguliere websites of social media tot stand komt. Op basis van dit onderzoek kan verder geen uitspraak worden gedaan over een toenemend gebruik van internet bij het contact tussen slachtoffers en daders, dan wel het ronselen van slachtoffers.

Relatie tussen dader en slachtoffer: Affectieve en geen affectieve relatie

Uit hoofdstuk 2 komt naar voren dat de 'loverboymethode' nog steeds wordt gebruikt door de dadergroep om slachtoffers te ronselen. In dit onderzoek wordt de 'loverboymethode' aangemerkt met de term 'affectieve relatie'. De bevindingen uit dit onderzoek laten zien dat het aangaan van een affectieve relatie wordt toegepast bij ongeveer de helft van de slachtoffers (49%).[263] Bij de overige 49% van de slachtoffers wordt geen affectieve relatie ingezet door de dader om het slachtoffer te ronselen. De bevinding dat bij ongeveer de helft van de slachtoffers een affectieve relatie wordt ingezet om het slachtoffer te ronselen komt overeen met de bevindingen uit onderzoek van de Nationaal Rapporteur uit 2014. Op basis van deze bevindingen kan niet worden geconcludeerd dat er meer of minder gebruikt wordt gemaakt van een liefdesrelatie, temeer nu de bevindingen uit dit onderzoek aan lijken te sluiten bij de bevindingen uit voorgaand onderzoek uit 2014.

Initiatief voor seksuele dienstverlening

Voor zover bekend is er in eerder onderzoek niet gekeken naar de mate waarin de dader het initiatief neemt voor het verrichten van seksuele dienstverlening door het slachtoffer. De bevindingen uit dit onderzoek laten zien dat het initiatief voor het verlenen van seksuele dienstverlening in 67% van de gevallen vanuit de dader komt.[264] In 31% van de gevallen laat de dader (al dan niet bewust) het eerste initiatief bij het slachtoffer.[265] Het gaat hierbij om twaalf slachtoffers die allen aangeven dat zij door hun kwetsbare (sociaaleconomische) positie geen andere mogelijkheid zagen dan het verrichten van betaalde seksuele dienstverlening om aan geld te komen. Vijf van hen waren onbekend met de dader en hebben gereageerd op een contactadvertentie van de dader waarin hij zijn diensten aanbiedt, bijvoorbeeld met betrekking tot hulp bij het regelen van werkruimte, het bieden van bescherming of bij het regelen van klanten. Ook blijkt uit een aantal dossiers dat het slachtoffer aangeeft dat zij in eerste instantie vrijwillig heeft gewerkt. Dat kan betekenen dat de dader dwangmiddelen heeft ingezet zonder dat het slachtoffer zich hiervan bewust is geweest. Opvallend is dat zes van hen minderjarig waren ten tijde van de uitbuiting.

7.2.2 Ronselperiode

Met betrekking tot de ronselperiode is in dit onderzoek gekeken naar de woonsituatie van het slachtoffer voorafgaand aan de ronselperiode, de gehanteerde dwangmiddelen en de duur van de ronselperiode. In eerder onderzoek is niet specifiek gekeken naar de woonsituatie van het slachtoffer en de duur van de ronselperiode. Daarin bieden de bevindingen uit onderhavig onderzoek nieuwe inzichten.

258 Zie §5.1.1. In tegenstelling tot onderzoek uit de VS, waaruit blijkt dat een derde van de uitbuiters een familielid betreft van het slachtoffer. Een ander Amerikaans onderzoek laat zien dat 17% van de slachtoffers familie is van de dader. Zie §2.4.1

259 Zie §2.4.1

260 Het percentage daders dat hun slachtoffer leert kennen via het internet is 55% (Thorn, 2018). Zie §2.4.1

261 Zie §5.1.2, figuur 29.

262 Zie §5.1.2

263 Zie §5.1.3

264 Zie §5.1.4

265 Bij één slachtoffer (2%) is het onbekend of het initiatief van de dader kwam of dat de dader het initiatief bij het slachtoffer liet.

Woonsituatie slachtoffer start ronselperiode

Uit de bevindingen van dit onderzoek blijkt dat de meerderheid van de slachtoffers niet meer thuis woont voorafgaand aan de ronselperiode (72%).[266] De meeste slachtoffers wonen in een (jeugd)zorginstelling, opvang of zijn dakloos en hebben geen vaste woon- of verblijfplaats. Dat betekent dat de beschermende structuur van hun ouders bij veel van deze slachtoffers niet aanwezig is op het moment dat ze worden geronseld.

Toegepaste dwangmiddelen

Wanneer het gaat over de toegepaste dwangmiddelen gedurende de ronselperiode wordt in eerder beschreven literatuur de aanname gedaan dat er een verschuiving plaatsvindt van een klassieke loverboymethode naar een methode waar de daders sneller en meer geweld inzetten om de slachtoffers te ronselen. Dit wordt echter niet cijfermatig onderbouwd. Uit onderzoek van de Nationaal Rapporteur blijkt namelijk dat er in de ronselperiode weinig geweld wordt gebruikt en dat er juist meer gebruik wordt gemaakt van 'zachte' dwangmiddelen, zoals misbruik ten aanzien van een liefdesrelatie, misbruik van een kwetsbare positie en misleiding.[267]

In dit onderzoek blijkt dat bij ongeveer een derde van de slachtoffers (31%) harde dwangmiddelen zijn toegepast tijdens de ronselperiode. Daarbij gaat het om dreiging met geweld, het daadwerkelijk toepassen van geweld en *sextortion*.[268] Het beeld zoals beschreven in hoofdstuk 2 is dat de daders die Nederlandse meisjes en vrouwen tussen de 12 en 23 jaar seksueel uitbuiten, steeds vaker en sneller directe dwangmiddelen inzetten. Dit beeld kan in onderhavig onderzoek niet worden bevestigd noch ontkend.[269] De reden hiervoor is dat dit onderzoek een verkennende studie betreft. Daarnaast kan een vergelijking met de bevindingen van de Nationaal Rapporteur een vertekend beeld geven, omdat in dat onderzoek is gekeken naar de gehanteerde dwangmiddelen per opsporingsonderzoek en onderscheid is gemaakt tussen verschillende vormen van harde dwangmiddelen.[270] In tegenstelling tot onderhavig onderzoek, waar specifiek onderscheid is gemaakt tussen dwangmiddelen die worden toegepast gedurende de ronsel- en uitbuitingsperiode. Daarnaast is een andere onderverdeling aangehouden wat betreft de toegepaste dwangmiddelen.

266 Zie §5.2.1

267 Uit internationaal onderzoek ontstaat een divers beeld op dit onderwerp. In deze onderzoeken lopen de cijfers uiteen inzake de inzet van fysiek geweld tijdens de ronselperiode van 20% tot 83%. De reden voor deze enorme verschillen zijn niet onderzocht. Zie §2.4.2

268 Zie §5.2.2

269 Zie §2.4.2

270 Zie NRM 2014, p. 380-381.

Uit dit onderzoek blijkt dat bij alle slachtoffers tijdens de ronselperiode zachte dwangmiddelen zijn ingezet om hen te dwingen tot seksuele uitbuiting.[271] Zo is bij de gehele onderzochte slachtoffergroep misbruik gemaakt van hun kwetsbare positie en/of uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht. Deze kwetsbare positie ligt met name in hoge schulden of geldnood, het niet hebben van onderdak en problemen in de jeugd (zoals seksueel geweld en psychische problematiek).[272] Daarnaast wordt bij 54% van de slachtoffers misleiding toegepast. In nationaal en internationaal onderzoek worden misleidingstechnieken beschreven die overeenkomen met hetgeen in dit onderzoek naar voren komt, namelijk het schetsen van een mooie toekomst, het bieden van onderdak, bescherming en veiligheid aan het slachtoffer en het doen van valse beloften over verdeling van geld.[273] Met betrekking tot het toepassen van misleiding is in dit onderzoek een onderscheid gemaakt tussen minder- en meerderjarige slachtoffers. Dit onderscheid lijkt uit te wijzen dat misleiding vaker wordt toegepast bij meerderjarige slachtoffers (71%) dan bij minderjarige slachtoffers (29%).[274]

Duur van ronselperiode

In Nederland is voor zover bekend niet eerder specifiek onderzoek gedaan naar de duur van de ronselperiode. In tegenstelling tot Amerikaans onderzoek waaruit blijkt dat in 42% van de gevallen de ronselperiode maximaal een maand duurt en in 28% van de gevallen maximaal vier maanden.[275] De duur van de ronselperiode in onderhavig onderzoek blijkt korter dan in Amerikaans onderzoek. Zo blijkt uit dit onderzoek dat bij 51% van de slachtoffers de ronselperiode enkele dagen tot een week geduurd heeft en bij 23% een week tot een maand. Bij 13% duurde de ronselperiode langer dan een maand.[276]

271 Onder 'zachte' dwangmiddelen wordt (i) misbruik van een kwetsbare positie en uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht en (ii) misleiding verstaan. Ook fraude, afpersing en het geven of ontvangen van betalingen of voordelen om de instemming van een persoon te verkrijgen die zeggenschap over die ander heeft, vallen in dit onderzoek onder zachte dwangmiddelen. Zie §5.2.2

272 Zie §5.2.2

273 Zie §2.4.2 en §5.2.2. In dit onderzoek is ervoor gekozen misleiding en het gebruik van een affectieve relatie los van elkaar te beschouwen. De reden hiervoor is dat niet met zekerheid kon worden vastgesteld in hoeverre sprake is van misleiding bij de affectieve relaties.

274 Zie §5.2.2

275 Zie §2.4.2

276 Van de overige 13% is onbekend hoelang de ronselperiode duurde. Zie §5.2.3

Duur ronselperiode, woonsituatie slachtoffer en toegepaste dwangmiddelen

Naar aanleiding van de bevindingen uit dit onderzoek is de verwachting dat de woonsituatie van de slachtoffers gerelateerd is aan de duur van de ronselperiode. De ronselperiode van de slachtoffers die dakloos zijn, in een opvang wonen of geen vaste woon- of verblijfsplaats hebben is voor de meeste slachtoffers zeer kort (enkele dagen tot een week). Daarnaast is opvallend dat de ronselperiode van de slachtoffers die thuis wonen ook veelal enkele dagen tot een week is. Hierbij moet worden opgemerkt dat drie van hen van huis zijn weggelopen omdat zij thuis problemen hadden. Hetgeen opvalt, is dat de duur van de ronselperiode van de slachtoffers die in een (jeugd)zorginstelling wonen wisselend is.[277]

De bevindingen in dit onderzoek lijken daarnaast niet uit te wijzen dat de ronselperiode korter is wanneer gebruikt wordt gemaakt van harde dwangmiddelen, in tegenstelling tot de bevinding die wordt genoemd in hoofdstuk 2.[278] Wanneer er gebruik wordt gemaakt van harde dwangmiddelen duurt de ronselperiode bij 33% van de slachtoffers enkele dagen tot een week. Wanneer er daarentegen geen gebruik wordt gemaakt van harde dwangmiddelen, duurt de ronselperiode bij 64% van de onderzochte slachtoffers enkele dagen tot een week. In dit onderzoek wordt de aanname dat de ronselperiode korter duurt wanneer gebruik wordt gemaakt van harde dwangmiddelen derhalve niet bevestigd.

7.2.3 Uitbuitingsperiode

Met betrekking tot de uitbuitingsperiode is in dit onderzoek gekeken naar de woonsituatie van het slachtoffer gedurende de uitbuitingsperiode, de gehanteerde dwangmiddelen en de duur van de uitbuitingsperiode. Voor zover bekend is niet eerder onderzoek gedaan naar de woonsituatie van het slachtoffer tijdens de uitbuitingsperiode. Dit onderzoek gaat daar wel op in en vergelijkt tevens de woonsituatie tijdens de uitbuitingsperiode met de woonsituatie tijdens de ronselperiode.

Woonsituatie slachtoffer tijdens uitbuiting

De bevindingen in dit onderzoek lijken uit te wijzen dat de woonsituatie van het slachtoffer veelal verandert gedurende de ronsel- en uitbuitingsperiode. Tijdens de ronselperiode blijkt de helft van de slachtoffers (n = 20) in een (jeugd)zorginstelling te zitten of dakloos te zijn. Tijdens de uitbuiting blijkt dit nog slechts bij één slachtoffer zo te zijn. Ruim drie kwart van alle slachtoffers uit dit onderzoek verblijft tijdens de uitbuitingsperiode bij de dader of bij een derde thuis. Deze verandering in woonsituatie is opvallend, omdat het de afhankelijkheidspositie en daarmee de kwetsbaarheid van het slachtoffer vergroot.

277 Zie §5.2.3

278 Zie §2.4.2 en §5.2.3

Toegepaste dwangmiddelen

Voor zover bekend is er in Nederlands onderzoek geen specifiek onderscheid gemaakt tussen de ronsel- en uitbuitingsperiode wanneer het gaat om toegepaste dwangmiddelen. In Amerikaans onderzoek is daar wel onderscheid in gemaakt. Hieruit blijkt dat er verschillende tactieken zijn die gedurende de uitbuitingsperiode worden ingezet om een slachtoffer in de uitbuitingssituatie te houden en te weerhouden van vluchten.[279] Daarnaast toont Amerikaans onderzoek aan dat daders in hoge mate (verschillende vormen van) geweld gebruiken tijdens de uitbuiting en drugs toedienen aan het slachtoffer.[280]

De bevindingen uit dit onderzoek omtrent het gebruik van geweld komen overeen met de bevindingen uit het Amerikaans onderzoek. Uit dit onderzoek blijkt namelijk dat de daders twee keer zo vaak gebruik maken van harde dwangmiddelen tijdens de uitbuitingsperiode (62%) dan tijdens de ronselperiode (31%).[281] Daarbij gaat het voornamelijk om fysiek geweld en in mindere mate om dreiging met geweld en *sextortion*. Een vergelijking tussen minder- en meerderjarige slachtoffers lijkt uit te wijzen dat het fysieke geweld met name wordt toegepast bij de meerderjarige slachtoffers. Naast harde dwangmiddelen zijn gedurende de uitbuitingsperiode ook zachte dwangmiddelen ingezet. Daarbij gaat het in alle gevallen om het misbruik maken van een kwetsbare positie en/of uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht (100%) en bij de helft van de slachtoffers om misleiding (49%).[282] Het beeld dat tijdens de uitbuiting vaker geweld wordt gebruikt dan tijdens de ronselperiode, kan op basis van dit onderzoek derhalve worden bevestigd.[283]

279 Voorbeelden hiervan zijn het inspelen op het schaamtegevoel van het slachtoffer, het slachtoffer afpersen of medeplichtig maken aan strafbare feiten, het isoleren van het slachtoffer of het financieel afhankelijk maken van het slachtoffer. Zie ook §2.4.3

280 Uit betreffend onderzoek blijkt dat 33% van de daders fysiek geweld gebruikt, 36% seksueel geweld gebruikt en 37% dreigt met geweld. 21% van de daders dient hun slachtoffers drugs toe. Zie ook §2.4.3

281 Zie §5.3.2

282 Idem

283 Zie §2.4.2

(Gedwongen) drugsgebruik

In Nederland is weinig onderzoek gedaan naar (gedwongen) drugsgebruik bij de slachtoffers tijdens de uitbuiting. Onderhavig onderzoek heeft hier een eerste aanzet voor gedaan. De bevindingen laten zien dat 36% van de slachtoffers tijdens de uitbuitingsperiode drugs krijgt toegediend door de dader. Het (gedwongen) drugsgebruik bij de slachtoffers lijkt twee redenen te hebben: (i) de slachtoffers worden op die manier afhankelijk gemaakt van de dader hetgeen de kwetsbare positie vergroot en (ii) door het toedienen van drugs worden de slachtoffers 'losser' in het ontvangen van klanten. Een kanttekening hierbij is dat bij 10% van de slachtoffers geen expliciete aanwijzingen zijn gevonden dat de drugs door de daders zijn toegediend of dat het slachtoffer onder dwang deze drugs heeft moeten nemen van de dader dan wel dat het slachtoffer deze vrijwillig in heeft genomen.

Duur uitbuitingsperiode

Uit eerder onderzoek komt geen eenduidig beeld naar voren over de duur van de uitbuitingsperiode. De duur van de uitbuitingssituatie is door de Nationaal Rapporteur twee keer eerder onderzocht. In één onderzoek is de gemiddelde uitbuitingsduur 10 maanden en in een tweede onderzoek blijkt de uitbuitingsduur te liggen op 17,4 maanden.[284] De duur van de uitbuitingsperiode komt in dit onderzoek overeen met het eerstgenoemde onderzoek van de Nationaal Rapporteur. De bevindingen laten namelijk zien dat de gemiddelde uitbuitingsduur ongeveer 9 maanden is.[285]

Een vergelijking met het onderzoek van de Nationaal Rapporteur kan om twee redenen mogelijk een vertekend beeld geven. Ten eerste wordt in het onderzoek van de Nationaal Rapporteur ook de uitbuitingsduur van slachtoffers van grensoverschrijdende seksuele uitbuiting meegenomen. In dit onderzoek gaat het enkel om slachtoffers van binnenlandse seksuele uitbuiting. Vermoedelijk is de uitbuitingsperiode langer bij de slachtoffers van grensoverschrijdende seksuele uitbuiting, omdat de buitenlandse slachtoffers mogelijk tegen meer barrières aanlopen om te vluchten uit de uitbuitingssituatie. Ten tweede wordt in het onderzoek van de Nationaal Rapporteur geen onderscheid gemaakt tussen de ronsel- en uitbuitingsperiode, hetgeen ertoe leidt dat de ronselperiodes in genoemde onderzoeken mogelijk meegenomen zijn bij het bepalen van de uitbuitingsduur.

284 Zie §2.4.3

285 Een kanttekening die hierbij geplaatst moet worden, is dat sprake is van twee outliers in het onderzoek. Twee slachtoffers zijn namelijk ruim zes jaar uitgebuit, wat van invloed is op het gemiddelde (dat berekend is aan de hand van het aantal weken dat de uitbuiting duurde). Wanneer zij niet worden meegenomen in de berekening van het gemiddelde, blijkt de uitbuitingsduur gemiddeld 5 maanden te zijn in plaats van 9 maanden. Zie ook §5.3.3.

Duur uitbuitingsperiode in relatie tot woonsituatie slachtoffer en toegepaste dwangmiddelen

In dit onderzoek is gekeken naar een mogelijk verband tussen de woonsituatie van het slachtoffer gedurende de uitbuitingsperiode en de duur van de uitbuitingsperiode. De bevindingen uit dit onderzoek lijken uit te wijzen dat de uitbuitingsperiode het langst duurt wanneer de slachtoffers gedurende de uitbuitingsperiode bij de dader of een mededader inwoont. De uitbuiting lijkt daarentegen korter te duren wanneer het slachtoffer op een overige locatie verblijft, zoals een hotel of vakantiepark.[286]

Daarnaast is in dit onderzoek gekeken naar een mogelijk verband tussen de duur van de uitbuitingsperiode en de toegepaste dwangmiddelen. De bevindingen lijken uit te wijzen dat de uitbuitingsperiode langer duurt wanneer er gebruik wordt gemaakt van harde dwangmiddelen en/of misleiding (in tegenstelling tot geen gebruik van harde dwangmiddelen of het gebruik van 'overige' zachte dwangmiddelen). Een lange(re) uitbuitingsperiode blijkt met name verband te houden met het inzetten van een combinatie van deze dwangmiddelen.[287]

286 Zie §5.3.3

287 Idem.

7.2.4 *Agency* van het slachtoffer

In dit onderzoek is gekeken naar de mate van *agency* van het slachtoffer ten tijde van de uitbuiting. Op verschillende punten levert dit onderzoek nieuwe inzichten op. Temeer omdat naar dit thema, voor zover bekend, niet eerder onderzoek is gedaan.

Inspraak seksuele handelingen, werktijden en aantal klanten

Ongeveer een derde van de slachtoffers (33%) blijkt geen inspraak te hebben in de te verrichten seksuele handelingen. In deze gevallen bepaalt de dader welke seksuele handelingen het slachtoffer moet verrichten bij de klanten. In de overige 67% zijn geen signalen naar voren gekomen dat de dader dit bepaalt voor het slachtoffer en kan niet worden uitgesloten dat het slachtoffer ook inspraak heeft gehad.[288] In 67% van de gevallen blijkt de dader ook de werktijden en het aantal te ontvangen klanten te bepalen voor het slachtoffer. In de overige 33% van de slachtoffers zijn er geen signalen uit het onderzoek naar voren gekomen dat de dader volledig bepaalt of en wanneer het slachtoffer beschikbaar moet zijn voor klanten.[289]

Het contact met klanten wordt voornamelijk onderhouden door de dader (34%) of het slachtoffer zelf (38%). Onder de slachtoffers die zelf contact houden met de klanten, bevinden zich veelal meerderjarigen (67%).[290]

Afspraken over geldverdeling

Voor zover bekend is in één Amerikaans onderzoek gekeken naar de geldverdeling tussen de dader en het slachtoffer. Uit dat onderzoek blijkt dat de meerderheid van de daders de volledige opbrengsten van het slachtoffer zelf houdt en het slachtoffer zelf nauwelijks iets overhoudt.[291] Dit komt grotendeels overeen met de bevindingen uit dit onderzoek.[292] Zo is namelijk gekeken naar de afspraken tussen de dader en het slachtoffer over de geldverdeling. Bij 36% van de slachtoffers blijkt de dader direct al het geld van het slachtoffer in te nemen. Daarnaast blijkt dat de dader bij nog eens 36% van de slachtoffers wel afspraken maakt over de geldverdeling, maar deze afspraken niet nakomt. Tegen de afspraken in houdt de dader vervolgens (een groot deel van) het geld zelf. Daarbij gaat het met name om meerderjarige slachtoffers.[293] Bij 26% van de slachtoffers wordt de gemaakte afspraken wel nagekomen door de dader, waarbij het opvallend genoeg in 90% van de gevallen gaat om minderjarige slachtoffers.[294] Desondanks bepaalt de dader wel de geldverdeling en blijkt deze oneerlijk te zijn. Zo blijkt dat de slachtoffers, overeenkomstig met eerdergenoemd onderzoek, slechts een klein deel van de opbrengsten krijgen.[295]

Beperken bewegingsvrijheid en overige vormen van uitbuiting

Voor zover bekend is in eerder onderzoek niet ingegaan op de (beperkte) bewegingsvrijheid van het slachtoffer en op overige manieren waarop het slachtoffer wordt uitgebuit door de dader. Dit onderzoek heeft een eerste verkennende studie hiernaar gedaan. Uit het onderzoek blijkt dat 36% van de onderzochte groep slachtoffers wordt beperkt in haar bewegingsvrijheid gedurende de uitbuiting. In deze gevallen wordt het slachtoffer door de dader geïsoleerd van haar sociale netwerk of werpt de dader (fysieke) barrières op waardoor het slachtoffer niet kan vluchten. Opvallend is dat onder de slachtoffers waarbij sprake is van een beperkte bewegingsvrijheid, het merendeel meerderjarig is (86%).[296]

Daarnaast komt uit het onderzoek naar voren dat meerdere slachtoffers ook op andere wijze worden uitgebuit. Er is bij deze slachtoffers ook sprake van criminele, financiële of arbeidsuitbuiting, zoals het gedwongen ronselen van andere slachtoffers, drugs smokkelen naar het buitenland of werken in de zaak van de (familie van de) dader.[297]

7.2.5 Contact met klanten

In dit onderzoek is gekeken naar de locatie waar de seksuele uitbuiting plaatsvindt, oftewel waar slachtoffers contact hebben met klanten. In Nederland blijken de slachtoffers veelal in minder zichtbare sectoren te worden uitgebuit.[298] Uit Amerikaans onderzoek komt eenzelfde beeld naar voren. De meerderheid van de slachtoffers wordt uitgebuit in een hotel, thuisprostitutie of moet seksuele handelingen verrichten in auto's.[299]

Dit onderzoek laat een beeld zien dat overeenkomt met de Nederlandse situatie. Het merendeel van de slachtoffers wordt uitgebuit als escort (54%) en/of in de thuisprostitutie (eveneens 54%).

288 Zie §5.4.1
289 Zie §5.4.1
290 Zie §5.5.3
291 Zie §2.4.4
292 Zie §5.4.2
293 Idem. Het gaat daarbij om twaalf van de veertien slachtoffers bij wie de dader de afspraken over de geldverdeling niet nakomt (86%).
294 In 2% is het onbekend.
295 Zie §5.4.2
296 Zie §5.4.3
297 Zie §5.4.4
298 Zoals thuisprostitutie (44%), als escort of in hotels (20%). Zie ook §2.4.4
299 Er zijn twee Amerikaanse onderzoeken bekend die onderzoek hebben gedaan naar de locatie van uitbuiting. Zie ook §2.4.4

Raamprostitutie (28%), hotelprostitutie (15%), auto's (15%) en bordelen of seksclubs (8%) worden in mindere mate genoemd als vorm of locatie van uitbuiting. Opvallend gegeven is dat twee slachtoffers zijn aangeboden via de webcam (5%).[300]

Het aantal klanten

In Nederland is niet eerder onderzoek gedaan naar het aantal klanten dat slachtoffers hebben gehad gedurende de uitbuitingsperiode. In onderzoek uit de Verenigde Staten wordt opgemerkt dat één op de vier slachtoffers die online worden aangeboden, meer dan tien klanten per dag zien. Uit dit onderzoek blijkt dat de meeste slachtoffers gedurende de uitbuitingsperiode tientallen (36%) of honderden (eveneens 36%) klanten hebben ontvangen. Het aantal klanten dat het slachtoffer ziet, lijkt zowel gerelateerd te zijn aan de vorm van uitbuiting, als de duur van de uitbuitingsperiode. Slachtoffers die via raamprostitutie worden uitgebuit ontvangen de meeste (veelal enkele honderden) klanten gedurende de uitbuitingsperiode. Van de veertien slachtoffers in dit onderzoek die honderden klanten hebben ontvangen, zijn er negen via raamprostitutie uitgebuit.[301]

Voor zover bekend is er in Nederland niet eerder onderzoek gedaan naar het werven en benaderen van klanten, evenals naar de manier waarop het contact met klanten tot stand komt. Amerikaans onderzoek heeft daar wel naar gekeken en daaruit blijkt dat internet niet alleen een rol speelt bij het eerste contact tussen de dader en het slachtoffer, maar ook bij het werven van klanten. Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat het online adverteren van slachtoffers is gestegen van 38% voorafgaand aan 2004 naar 75% in de jaren na 2004.[302] Klanten worden voornamelijk geworven via 'reguliere' websites.[303]

Dit is in lijn met de bevindingen voortkomend uit dit onderzoek. Zo blijkt dat bij 82% van de slachtoffers klanten digitaal worden geworven, waarbij het met name gaat om advertenties op sekswebsites (88%) en in mindere mate om advertenties op reguliere chatapplicaties of websites (19%). Dit laatste is overigens niet in lijn met bovenstaand Amerikaans onderzoek. Hetgeen opvalt in dit onderzoek is dat onder de slachtoffers die worden aangeboden via sekswebsites, de verhouding tussen minderjarigen en meerderjarigen nagenoeg gelijk is.[304] Verder valt op, dat van de zes slachtoffers die zijn aangeboden via reguliere chatapplicaties of websites, er vijf minderjarig zijn.

De bevindingen uit dit onderzoek zijn ook in lijn met Amerikaans onderzoek wanneer het gaat over het contact met klanten. Uit Amerikaans onderzoek komt naar voren dat daders vaker het contact met klanten onderhouden wanneer het slachtoffer jonger is.[305] Ook uit dit onderzoek blijkt dat daders vaker betrokken zijn bij het contact met de klant wanneer sprake is van een minderjarig slachtoffer. Meerderjarige slachtoffers blijken vaker zelf contact te hebben met de klant. In totaal heeft 38% van de slachtoffers zelf contact met klant. Twee derde van deze slachtoffers zijn meerderjarig. Zij blijken overigens wel instructies van de dader te krijgen over hetgeen zij tegen de klanten moeten zeggen en in sommige gevallen controleert de dader ook het contact tussen het slachtoffer en de klant.[306]

Adverteren en wijze van benaderen

Voor zover bekend is er geen onderzoek gedaan naar het plaatsen van de advertenties voor of door de slachtoffers. Onderhavig onderzoek doet een eerste aanzet hiertoe. Uit de bevindingen blijkt dat de advertenties voornamelijk door de dader (56%) en/of door derden (22%) worden aangemaakt. Slechts 6% van de slachtoffers maakt zelf haar advertentie aan.[307]

7.2.6 Contact na uitbuitingsperiode

In eerder onderzoek is, voor zover bekend, niet gekeken naar de mate waarin de dader en het slachtoffer na de uitbuitingsperiode nog contact hebben met elkaar. Dit onderzoek richt zich daar wel op omdat het in het kader van de bescherming van slachtoffers van belang is hier zicht op te krijgen.

300 Zie §5.5.1
301 Zie §5.5.2
302 Zie §2.4.4
303 Zoals Craigslist, Backpage, Facebook en Instagram. Zie ook §2.4.4
304 Van de 82% van de slachtoffers die via advertenties op sekswebsites worden aangeboden, is 48% minderjarig en 52% meerderjarig. Zie §5.5.3
305 Zie §2.4.4
306 Bij 34% van de slachtoffers heeft de dader contact met de klanten, in 19% heeft een derde persoon contact met de klant en in 16% hebben het slachtoffer en de dader samen contact met de klant. In 3% was het onbekend wie het contact met de klanten had. Zie ook §5.5.3
307 Zie §5.5.3

Contact na uitbuitingsperiode

Uit het onderzoek komt naar voren dat bij 36% van de slachtoffers de dader of iemand uit het netwerk van de dader na de uitbuitingsperiode nog contact heeft opgenomen met (een bekende van) het slachtoffer. In de meeste gevallen, namelijk bij tien van de veertien slachtoffers, heeft de dader zelf contact met het slachtoffer.[308] De meest voorkomende reden hiervoor is om het slachtoffer te beïnvloeden tijdens het strafproces. De dader probeert bijvoorbeeld te voorkomen dat het slachtoffer aangifte doet, dat zij haar aangifte terugtrekt of dat zij terugkeert naar hem.[309]

7.3 Samenwerkingsverbanden

In deze paragraaf wordt ingegaan op de verschillen tussen de solisten en de daders die onderdeel zijn van een samenwerkingsverband (§7.3.1), de wijze waarop de samenwerking vorm wordt gegeven (§7.3.2) en de structuur en samenstelling van de samenwerkingsverbanden (§7.3.3).

7.3.1 Samenwerkingsverbanden vs. solisten

In Nederland is alleen door de Nationaal Rapporteur onderzoek gedaan naar de samenwerkingsverbanden van daders mensenhandel. Echter, daarbij is niet gekeken naar het aandeel van solisten in relatie tot samenwerkingsverbanden. Een vergelijking met de bevindingen uit onderhavig onderzoek is daardoor niet goed mogelijk. Internationaal onderzoek laat daarnaast een divers beeld zien. Uit een onderzoek komt bijvoorbeeld naar voren dat een ruime meerderheid van de onderzochte daders solisten betreft (57%), terwijl een ander onderzoek laat zien dat een klein deel van de daders alleen werkt (32%).[310] Het aandeel solisten in onderhavig onderzoek betreft een minderheid van de onderzochte daders (40%) en ligt derhalve tussen de internationale bevindingen in.[311]

Omvang samenwerkingsverbanden

Uit de onderzoeken van de Nationaal Rapporteur komt naar voren dat er bij binnenlandse seksuele uitbuiting gemiddeld 1,8 verdachten en 1,6 tot 1,9 slachtoffers betrokken zijn.[312] Hoewel de resultaten niet één op één zijn te vergelijken, lijken de bevindingen uit onderhavig onderzoek hier in grote lijnen op aan te sluiten. Uit dit onderzoek blijkt dat er in zaken waar sprake is van een samenwerkingsverband, gemiddeld twee daders zijn veroordeeld voor mensenhandel.[313] Daarnaast blijkt ook in dit onderzoek sprake te zijn van gemiddeld 1,8 slachtoffers per opsporingsonderzoek, gerekend over zaken waarin sprake is van een samenwerkingsverband. Ter vergelijking, in de opsporingsonderzoeken waar sprake is van een solistisch optreden van de dader is sprake van gemiddeld 1,2 slachtoffers.

Leeftijd daders en slachtoffers

De bevindingen uit dit onderzoek laten zien dat de gemiddelde leeftijd van de onderzochte slachtoffers van de solisten lager ligt (17,3 jaar) dan van slachtoffers van dadergroepen die bestaan uit samenwerkingsverbanden (18,8 jaar).[314] In lijn hiermee ligt het aandeel van minderjarige slachtoffers bij solisten ook hoger dan bij daders die werken in samenwerkingsverbanden (58% ten opzichte van 41%). Dit onderzoek laat daarnaast zien dat de daders die opereren in een samenwerkingsverband gemiddeld iets ouder zijn dan solisten (26,9 jaar ten opzichte van 25,8 jaar).

Samenwerkingsverbanden vs. solisten

In zes opsporingsonderzoeken zijn meerdere daders en mededaders veroordeeld voor mensenhandel. Zij zijn op een aantal variabelen met elkaar vergeleken. Uit deze vergelijking blijkt dat de gemiddelde leeftijd van de hoofddaders (n = 6) en mededaders (n = 14) nauwelijks van elkaar lijken te verschillen. De hoofddaders zijn gemiddeld 26,2 jaar, in vergelijking met de mededaders die gemiddeld 25,8 jaar zijn. Tussen de mededaders zijn (net als bij de hoofddaders) grote verschillen te zien in leeftijden. Zo lopen de leeftijden uiteen van 17 tot 56 jaar.

7.3.2 Vorm van samenwerking

Op basis van de beschreven literatuur in hoofdstuk 2 ontstaat het beeld dat er binnen het domein binnenlandse seksuele uitbuiting minder georganiseerd te werk wordt gegaan in vergelijking met grensoverschrijdende mensenhandel. De organisatiegraad in samenwerkingsverbanden van binnenlandse seksuele uitbuiting is voor zover bekend nog niet eerder onderzocht. In dit onderzoek is gekeken naar de vorm van de samenwerkingsverbanden bij binnenlandse seksuele uitbuiting.[315]

308 Zie §5.6

309 Idem.

310 Zie §2.5

311 Zie §6.1

312 Zie $2.5. Ter vergelijking, bij de genoemde criminele samenwerkingsverbanden zouden per onderzoek gemiddeld 5,5 daders en 5,7 slachtoffers betrokken zijn.

313 Het gaat hier om daders die veroordeeld zijn en niet om verdachten. Dat verschilt met het onderzoek van de Nationaal Rapporteur. Wanneer verdachten en overige betrokkenen uit de onderzoeken ook worden meegenomen, valt dit gemiddelde mogelijk hoger uit. Dit maakt een directe vergelijking met eerder onderzoek lastig.

314 Verder is één internationaal onderzoek bekend dat heeft gekeken naar het verschil in leeftijd tussen slachtoffers van daders die solistisch werken en slachtoffers van daders die in groepsverband werken. Dit onderzoek toont aan dat er nauwelijks sprake is van een verschil in gemiddelde leeftijd. Zie ook §2.5

315 In eerder onderzoek van de Nationaal Rapporteur is vastgesteld of sprake is van een crimineel samen-

Op basis van de bevindingen in dit onderzoek is een onderscheid gemaakt tussen georganiseerde en faciliterende samenwerkingsverbanden. De verdeling tussen deze vormen van samenwerking in de onderzochte opsporingsonderzoeken is ongeveer gelijk. In 47% van de onderzochte samenwerkingsverbanden gaat het om een georganiseerd samenwerkingsverband en in 53% is sprake van een faciliterend samenwerkingsverband.[316] Hetgeen opvalt is dat de slachtoffers bij de georganiseerde samenwerkingsverbanden allemaal minderjarig zijn. Tevens is bij elk georganiseerd samenwerkingsverband voor één slachtoffer seksuele uitbuiting bewezen verklaard.[317] Bij de faciliterende samenwerkingsverbanden gaat het voornamelijk om meerdere meerderjarige slachtoffers per zaak. Dat kan betekenen dat daders die in een georganiseerd samenwerkingsverband opereren zich met name richten op één (minderjarig) slachtoffer tegelijk en daders die opereren in een faciliterende samenwerking zich met name richten op meerdere (met name meerderjarige) slachtoffers tegelijk.

7.3.3 Samenstelling en structuur van samenwerkingsverband

Wanneer wordt gekeken naar de samenstelling en structuur van de samenwerkingsverbanden, lijkt dit onderzoek uit te wijzen dat er binnen de samenwerkingsverbanden met name sprake lijkt te zijn van een gelijkwaardige relatie tussen de daders (80%).[318] In de 20% van de samenwerkingsverbanden waar hiërarchische verhoudingen lijken te zijn, gaat het voornamelijk om samenwerkingsverbanden waar de mededader een faciliterende rol inneemt. Deze bevinding, samen met de bevindingen over de vorm van samenwerking (zie §7.3.2) lijken de vermoedens te bevestigen dat er bij binnenlandse seksuele uitbuiting in veel gevallen geen sprake lijkt te zijn van georganiseerde, hiërarchische structuren zoals die zijn te vinden bij grensoverschrijdende mensenhandel.

Sociale banden

De Nationaal Rapporteur heeft in 2014 onderzoek gedaan naar de samenstelling van de samenwerkingsverbanden. Daaruit blijkt dat de daders in 69% van de onderzochte opsporingsonderzoeken op informele wijze aan elkaar gerelateerd waren (vriendschap, familie of partner). Ook in dit onderzoek is gekeken naar de samenstelling van de samenwerkingsverbanden.[319] In twee derde van de samenwerkingsverbanden lijkt het te gaan om vriendschappelijke verbanden tussen de daders (67%) en in mindere mate over een combinatie van vrienden en familie (33%).[320] Deze vriendschappelijke banden lijken echter meer op losse kortstondige vriendschappen tussen de daders dan op hechte vriendschappen. Derhalve zijn in alle samenwerkingsverbanden vriendschappelijke banden waar te nemen en (in tegenstelling tot onderzoek van de Nationaal Rapporteur) geen formele (zakelijke) banden tussen de daders.

Samenstelling samenwerkingsverbanden

Wanneer wordt gekeken naar de samenstelling van de samenwerkingsverbanden op basis van de (vermoedelijke) geboortelanden van de ouders van de daders, blijkt dat er in bijna de helft van de samenwerkingsverbanden sprake is van overwegend homogene groepen (47%). In 20% van de samenwerkingsverbanden gaat het om volledig homogene groepen, waarbij de ouders van de daders eenzelfde (vermoedelijke) geboorteland hebben en in 33% van de samenwerkingsverbanden is sprake van heterogene groepen. [321] Deze cijfers liggen lager dan hetgeen uit onderzoek van de Nationaal Rapporteur naar voren komt, waaruit blijkt dat in 66% van de onderzochte samenwerkingsverbanden sprake is van dezelfde nationaliteit bij de daders.[322]

Overige bezigheden samenwerkingsverbanden

Tot slot zijn er in dit onderzoek signalen gevonden dat 40% van de onderzochte daders, naast seksuele uitbuiting, ook andere strafbare feiten pleegt. Daarbij gaat het voornamelijk om drugshandel, dan wel in combinatie met andere vormen van criminaliteit zoals wapenhandel of

werkingsverband in opsporingsonderzoeken van zowel binnenlandse als grensoverschrijdende seksuele uitbuiting. Een vergelijking tussen die onderzoeken met de bevindingen uit onderhavig onderzoek kan een vertekend beeld opleveren, aangezien in eerdere onderzoeken de aanname wordt gedaan dat er bij binnenlandse seksuele uitbuiting minder georganiseerd te werk wordt gegaan in vergelijking met grensoverschrijdende seksuele uitbuiting. Dit is echter niet cijfermatig onderbouwd.

316 Bij een georganiseerd samenwerkingsverband werken de daders veelal samen met mededaders bij het ronselen, uitbuiting, huisvesten en vervoeren van slachtoffers. Bij een faciliterend samenwerkingsverband regelt de dader dit voornamelijk zelf, maar wordt op sommige momenten geholpen door mededaders. Zie ook §6.1.2

317 Hierbij dient te worden opgemerkt dat bij twee van de zeven opsporingsonderzoeken meerdere slachtoffers in de tenlastelegging voorkwamen. Bij één zaak betrof het vier meerderjarige slachtoffers en bij één zaak een ander minderjarig slachtoffer, bij wie mensenhandel niet bewezen is verklaard.

318 Zie §6.2.1

319 Er zijn echter twee kanttekeningen waar rekening mee moet worden gehouden. Ten eerste gaat het in het onderzoek van de Nationaal Rapporteur voornamelijk over grensoverschrijdende mensenhandel, in tegenstelling tot dit onderzoek waar enkel gekeken is naar binnenlandse mensenhandel. Ten tweede is in onderhavig onderzoek specifiek onderscheid gemaakt tussen familiaire en vriendschappelijke banden, in tegenstelling tot het onderzoek van de Nationaal Rapporteur waar deze samen zijn genomen. Een vergelijking met de bevindingen uit onderhavig onderzoek dient om die redenen met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

320 Zie §6.2.2

321 Zie §6.2.2

322 Deze vergelijking dient echter met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd omdat het onderzoek van de Nationaal Rapporteur zich onder meer heeft gericht op samenwerkingsverbanden bij grensoverschrijdende mensenhandel.

fraude. Dit komt overeen met eerder onderzoek van de Nationaal Rapporteur, waaruit blijkt dat daders zich in veel gevallen ook bezighouden met drugshandel.[323] Daarnaast komt in dit onderzoek naar voren dat daders die opereren binnen een samenwerkingsverband vaker andere strafbare feiten plegen dan solisten.[324]

7.4 Resumé

In dit hoofdstuk zijn de bevindingen uit eerder onderzoek naast de bevindingen uit het huidige onderzoek gelegd. Over het algemeen blijkt het beeld uit eerder onderzoek in grote lijnen aan te sluiten bij het beeld dat het huidige onderzoek schetst over daders van binnenlandse seksuele uitbuiting. Op een aanzienlijk aantal punten heeft dit onderzoek ook geleid tot nieuwe inzichten. Deze punten zien met name toe op de achtergronden van de daders en de modus operandi. Denk hierbij aan het inzetten van een affectieve en/of niet affectieve relatie, het initiatief voor seksuele dienstverlening, de woonsituatie van slachtoffers voor en tijdens de uitbuiting, de duur van de ronsel- en uitbuitingsperiode en tot slot leidt dit onderzoek tot nieuwe kennis over klanten en de mate van *agency* van slachtoffers tijdens de uitbuiting.

Om de bevindingen uit het onderzoek te staven en om meer zicht te krijgen op daders van specifiek binnenlandse seksuele uitbuiting, is niettemin vervolgonderzoek nodig. Dit onderzoek legt de lacunes voor vervolgonderzoek bloot en geeft mogelijke verbanden weer tussen bevindingen die nader onderzocht moeten worden om een beter begrip te krijgen over de daders en hoe zij werken. Deze kennis draagt bij aan een betere aanpak, opsporing en preventie-initiatieven. Over het algemeen blijkt het beeld van de modus operandi van de daders meer divers te zijn dan het beeld dat wordt geschetst in eerder onderzoek. Een stereotype beeld van de daders lijkt derhalve niet te bestaan. In het volgende hoofdstuk wordt een format opgesteld waarin onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende verschijningsvormen van binnenlandse seksuele uitbuiting. Hierdoor wordt de diversiteit van de werkwijze van de daders zichtbaar.

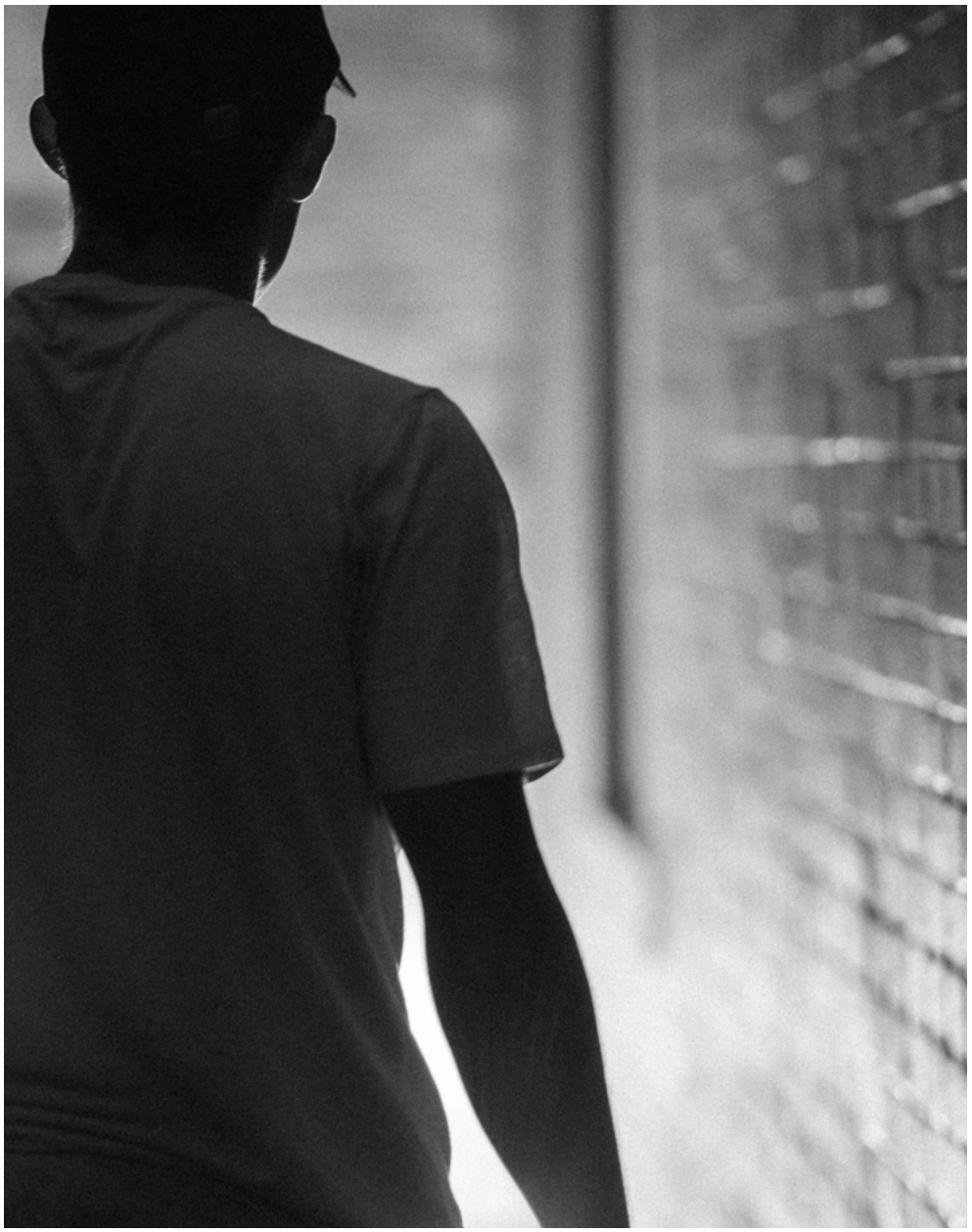

323 Zie §6.3

324 Zie §6.4

8. VERSCHIJNINGSVORMEN SEKSUELE UITBUITING

In het vorige hoofdstuk is aan de hand van eerder onderzoek gereflecteerd op de bevindingen uit de hoofdstukken 4, 5 en 6. Uit hoofdstuk 7 blijkt dat het beeld van de dader dat ontstaat op basis van de bevindingen uit eerder onderzoek voor een groot deel wordt bevestigd door dit onderzoek. Daarnaast heeft dit onderzoek de kennis over daders verder aangescherpt en heeft het op punten ook geleid tot vernieuwende inzichten.

De volgende stap is om aan de hand van de bevindingen uit dit onderzoek te bezien of er voorzichtig een eerste format opgesteld kan worden met het doel een onderscheid te kunnen maken in verschillende verschijningsvormen van binnenlandse seksuele uitbuiting. 'Voorzichtig', omdat dit onderzoek in het licht van een dergelijke exercitie een bescheiden steekproef betreft (n = 25). Dit is een beperkende factor, omdat hierdoor geen harde uitspraak kan worden gedaan over de generaliseerbaarheid van de steekproef. Tevens is het door het kwalitatieve karakter van het onderzoek niet mogelijk om uitspraken te doen over de toepasbaarheid van het format. Een reden om niettemin een eerste voorzichtige format neer te leggen, is dat het kan bijdragen aan het vergaren van kennis op een meer gestructureerde wijze. Daarnaast kan het bijdragen aan de preventie en opsporing van mensenhandel. Meer onderzoek zal echter nodig zijn om dit eerste verkennende format verder te onderbouwen, aan te vullen en waar nodig aan te passen om te komen tot een gesubstantieerd model.

De verschillende verschijningsvormen worden onderscheiden aan de hand van een aantal onderdelen die van invloed lijken te zijn op het (verdere) verloop van de uitbuitingsperiode. Deze worden beschreven in paragraaf §8.1. Vervolgens wordt op basis van de bevindingen uit dit onderzoek een voorzichtige verkenning gedaan naar specifieke kenmerken van de verschillende verschijningsvormen. In §8.2 worden de thema's beschreven, die in de daaropvolgende paragrafen (§8.3 en §8.4) worden gebruikt om specifieke kenmerken van de verschillende verschijningsvormen te beschrijven.

8.1 Uiteenzetting van categorieën van seksuele uitbuiting

In deze paragraaf wordt het format beschreven, die in het vervolg van het hoofdstuk wordt uitgewerkt. Het format bestaat uit drie onderdelen specifiek voor seksuele uitbuiting. Eerst wordt naar het deel gekeken dat zich richt op de relatie tussen de dader en het slachtoffer aan de start van de ronselperiode. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen daders die een affectieve relatie inzetten en daders die geen affectieve relatie inzetten om het slachtoffer te ronselen en uit te buiten (§8.1.1).[325] Als tweede wordt er gekeken bij wie het initiatief voor het verrichten van seksuele dienstverlening vandaan komt. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen daders die zelf initiatief nemen tot het verrichten van seksuele dienstverlening en daders die het initiatief bij het slachtoffer laten (§8.1.2).[326] Naast deze twee hoofdlijnen wordt er vervolgens onderscheid gemaakt tussen daders die al dan niet gebruik maken van harde dwangmiddelen gedurende de ronsel- en/of uitbuitingsperiode (§8.1.3).[327]

8.1.1 Onderdeel 1 - Affectieve versus niet-affectieve relatie tussen dader en slachtoffer

In de eerste stap wordt onderscheid gemaakt tussen de daders die een affectieve relatie met het slachtoffer inzetten gedurende de ronsel- en uitbuitingsperiode en de daders die geen affectieve relatie inzetten.[328] Met een affectieve relatie wordt een (liefdes)relatie tussen de dader en het slachtoffer bedoeld, al dan niet eenzijdig vanuit het slachtoffer. Aan deze vorm van seksuele uitbuiting wordt doorgaans gerefereerd als zijnde de 'loverboymethodiek'. Dit onderscheid is interessant omdat onderzoek in Nederland zich doorgaans richt op de zogenaamde 'loverboymethodiek' en, voor zover bekend, weinig onderzoek is gedaan naar modus operandi van de daders die geen affectieve relatie inzetten.

De bevindingen van dit onderzoek laten zien dat er bij ongeveer de helft van de slachtoffers sprake is van een affectieve relatie tussen de dader en het slachtoffer (49%), een beeld dat overeenkomt met eerder onderzoek. Bij de overige 49% blijkt geen sprake te zijn van een affectieve relatie.[329] In plaats van een affectieve relatie kan bij deze situaties worden gesproken over een (afhankelijkheids-)relatie tussen de dader en het slachtoffer, niet zijnde een affectieve relatie. Er is bijvoorbeeld sprake van informeel contact tussen de dader en het slachtoffer. Hierbij kan worden gedacht aan een dader uit het sociale netwerk van het slachtoffer die onderdak verleent aan een (minderjarig) slachtoffer dat weg loopt uit een (jeugdzorg)instelling, of een dader die via internet contact zoekt met potentiële slachtoffers (via social media of sekscontactadvertenties) om hen te faciliteren met het verrichten van seksuele dienstverlening. Ook kan het voorkomen dat de dader een familielid is van het slachtoffer (bijvoorbeeld één van de ouders, verzorgers of naaste familielid).

325 Zie §5.1.3
326 Zie §5.1.4
327 Zie §5.2.2 en §5.3.2
328 Zie §5.1.3
329 Bij één slachtoffer (2%) was dit onbekend.

Ook binnen deze twee groepen (hierna: 'affectief' versus 'niet-affectief') is niettemin spreiding te zien met betrekking tot de modus operandi, waardoor er nog niet volledig zicht lijkt te zijn op de verschillende verschijningsvormen. Daarom is een tweede onderdeel toegevoegd aan het format, welke in de volgende paragraaf wordt beschreven.

8.1.2 Onderdeel 2 - Initiatief dader versus initiatief slachtoffer

In tegenstelling tot het beeld dat wordt geschetst op basis van eerder onderzoek, blijken de daders ook (bewust) het initiatief te laten bij de slachtoffers als het aankomt op het verrichten van seksuele dienstverlening.[330] In het tweede onderdeel van het format wordt derhalve onderscheid gemaakt tussen de daders die het initiatief nemen om het slachtoffer te dwingen tot het verrichten van seksuele dienstverlening en de daders die (bewust) het initiatief voor het verrichten van seksuele dienstverlening bij het slachtoffer laten (hierna: 'initiatief dader' versus 'initiatief slachtoffer').

In §5.1.4 is beschreven dat bij ongeveer een derde van de slachtoffers (31%) de dader het initiatief aan het slachtoffer laat. Dat is bijvoorbeeld het geval bij vijf slachtoffers die contact opnemen met de dader via een contactadvertentie waarin de dader werkruimte aanbiedt of hulp aanbiedt bij het werven van klanten. De dader lijkt in deze situaties veelal een context te creëren waarin het slachtoffer het idee heeft zelf initiatief te hebben genomen voor het verrichten van seksuele dienstverlening. Uit de dossiers blijkt dat deze slachtoffers in een kwetsbare positie verkeren (met name door financiële problemen of problemen met huisvesting) waar de dader vervolgens misbruik van heeft gemaakt. Daarnaast komt in §5.1.4 naar voren dat in de overige 67% het initiatief voor seksuele dienstverlening van de dader komt. Dit onderscheid is belangrijk omdat dit meer zicht kan verschaffen op hoe de ronsel- en uitbuitingsperiode verder zal verlopen.

Aan de hand van bovenstaande onderdelen ontstaan in het format vier categorieën:

1. *Affectief & initiatief dader*
2. *Affectief & initiatief slachtoffer*
3. *Niet-affectief & initiatief dader*
4. *Niet-affectief & initiatief slachtoffer.*

Tot slot wordt er nog één onderdeel aan het format toegevoegd. Binnen de vier categorieën wordt onderscheid gemaakt tussen het al dan niet toepassen van harde dwangmiddelen gedurende de ronsel- en/of uitbuitingsperiode. Het onderscheid tussen de dwangmiddelen is belangrijk, omdat veel daders gedurende de ronsel- en uitbuitingsperiode zachte dwangmiddelen gebruiken en op die manier profiteren van het werk dat het slachtoffer verricht. De kans groot dat de dader er mee weg komt daar het enerzijds ingewikkeld is om vast te stellen of en welke dwangmiddelen zijn toegepast en anderzijds de kans kleiner is dat het slachtoffer zichzelf als zodanig percipieert.[331] Dit derde onderdeel van het format wordt in de volgende paragraaf beschreven.

8.1.3 Onderdeel 3 - Dwangmiddelen

Binnen de vier categorieën kan ook onderscheid worden gemaakt tussen het al dan niet inzetten van (zachte of harde) dwangmiddelen.[332] Afhankelijk van de mate waarin de dader het initiatief neemt tot het verrichten van seksuele dienstverlening (zie §8.1.2), wordt gekeken naar het inzetten van dwangmiddelen gedurende de ronsel- of uitbuitingsperiode. Wanneer de dader zelf het initiatief neemt en een actieve houding inneemt om het slachtoffer te ronselen en uit te buiten ('initiatief dader'), wordt gekeken naar de inzet van dwangmiddelen gedurende de *ronsel*periode.[333] Wanneer de dader het initiatief bij het slachtoffer laat ('initiatief slachtoffer'), wordt gekeken naar de *uitbuitings*periode.[334] Er kan in deze categorie een onderscheid worden gemaakt tussen (i) de daders die gedurende de ronsel- of uitbuitingsperiode (al dan niet) zachte dwangmiddelen inzetten en (ii) de daders die gedurende de ronsel- of uitbuitingsperiode harde dwangmiddelen inzetten.[335]

Hoewel uit de huidige literatuur een wisselend beeld ontstaat over het gebruik van geweld gedurende de ronsel- en uitbuitingsperiode, laat dit onderzoek zien dat bij een derde van de slachtoffers (31%) sprake is van geweld tijdens de ronselperiode. Het gebruik van geweld neemt toe tijdens de uitbuitingsperiode naar 62% ten aanzien van de onderzochte slachtoffers.[336]

330 Zie §5.1.4

331 Het toepassen van dwangmiddelen hoeft bij minderjarige slachtoffers overigens niet te worden aangetoond voor de strafbaarheid van de dader.

332 Wanneer wordt gesproken over harde dwangmiddelen gaat het hier om het dreigen met en het gebruik van geweld en om *sextortion* (dreigen met het verspreiden van seksueel getinte foto's/video's). Bij zachte dwangmiddelen is, ten opzichte van harde dwangmiddelen, de dwang minder direct en meer geraffineerd, zoals misleiding en misbruik maken van een kwetsbare positie.

333 Bij deze slachtoffers wordt verondersteld dat er weinig verandering plaatsvindt in het gebruik van dwangmiddelen door de dader. Bij de slachtoffers waar (in dit onderzoek) gedurende de ronselperiode gebruik wordt gemaakt van harde dwangmiddelen, wordt bij 83% gedurende de uitbuitingsperiode ook gebruikgemaakt van harde dwangmiddelen.

334 Er wordt enkel gekeken naar de uitbuitingsperiode, omdat in deze gevallen niet uit het opsporingsonderzoek afgeleid kan worden of en in hoeverre de dader dwangmiddelen heeft ingezet gedurende de *ronsel*periode. Dit lijkt ook inherent te zijn aan de modus operandi van de dader binnen deze context. Zie §5.1.4 voor meer informatie over het al dan niet bewust initiatief laten bij het slachtoffer.

335 In §5.4 wordt ingegaan op de 'werksituatie' van het slachtoffer. Dat de werksituatie van het slachtoffer plaatsvindt binnen de uitbuiting, neemt niet weg dat er een verschil zit in *agency* van de slachtoffers binnen de uitbuitingssituatie.

336 Zie §5.3.2

8.1.4 Verschijningsvormen seksuele uitbuiting

Door het toevoegen van de drie hierboven besproken onderdelen aan het format ontstaan er vier verschillende hoofdcategorieën en acht verschillende subcategorieën. Deze categorieën staan schematisch weergegeven in figuur 58. Op basis van de bevindingen uit dit onderzoek zijn de slachtoffers ingedeeld in deze categorieën.[337] In het figuur wordt per categorie het aantal daders en slachtoffers weergegeven.

Figuur 58 Categorisering seksuele uitbuiting

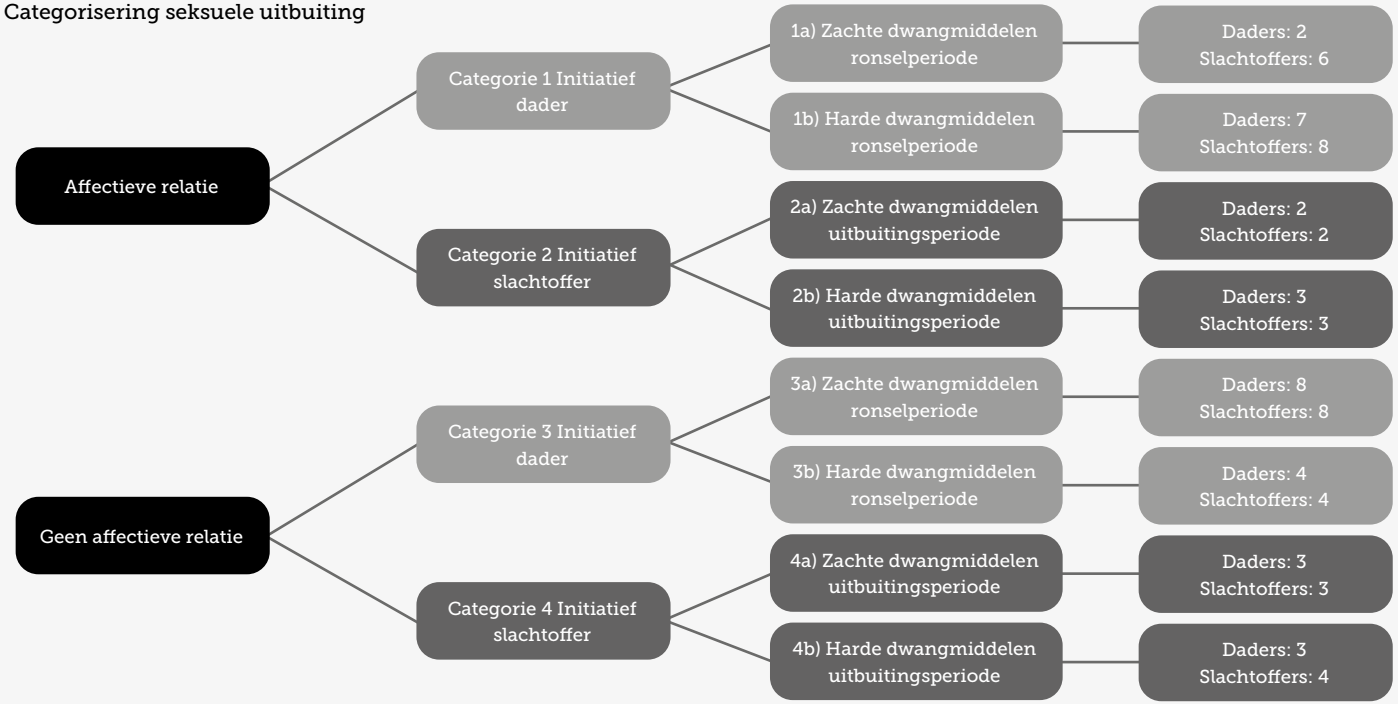

Uit het figuur blijkt dat de meeste slachtoffers in categorie 1 zijn ingedeeld, namelijk veertien slachtoffers (36%). Deze categorie vertoont de meeste overeenkomsten met de 'loverboymethodiek' zoals is beschreven in hoofdstuk 2. Daarnaast behoren twaalf slachtoffers tot categorie 3 (31%). Tot categorie 2 en 4 behoren minder slachtoffers, respectievelijk vijf en zeven slachtoffers. Met betrekking tot het aantal daders verspreidt over de categorieën, valt op dat in categorie 1a relatief weinig daders (n = 2) zijn ingedeeld in vergelijking met het aantal slachtoffers (n = 6). Een verklaring hiervoor is dat vijf slachtoffers in categorie 1 bij één dader horen. Bij alle vijf de slachtoffers heeft de dader een liefdesrelatie ingezet om hen te ronselen en uit te buiten.

337 Van één slachtoffer was onvoldoende informatie om deze in te delen in het format. Het totaal van de slachtoffers komt daardoor uit op 38.

8.2 Analyse

In de vorige paragraaf is een eerste aanzet gedaan voor een format waarin verschillende verschijningsvormen van seksuele uitbuiting worden onderscheiden. In de volgende paragrafen wordt dit format met haar categorieën ingekleurd op basis van de bevindingen voortkomend uit dit onderzoek, oftewel op basis van de thema's die in hoofdstuk 4 (achtergrond van de dader), hoofdstuk 5 (modus operandi) en hoofdstuk 6 (samenwerkingsverbanden) zijn beschreven. Hiermee wordt een aanzet gedaan om mogelijke karakteristieke kenmerken voor de verschillende vormen van seksuele uitbuiting te beschrijven.

Hierbij wordt nogmaals opgemerkt dat dit een onderzoek betreft met een relatief kleine steekproef (n = 25) en de bevindingen niet zonder meer kunnen worden gegeneraliseerd. Daarbij betreft het een onderzoek met een kwalitatief karakter, waardoor er niet kon worden getoetst in hoeverre de gevonden verschillen significant zijn. Niettemin kunnen de resultaten een eerste aanzet vormen om mogelijke karakteristieke kenmerken van de verschillende verschijningsvormen zichtbaar te maken.

Het doel van het beschrijven van de verschillende verschijningsvormen is om een eerste aanzet te doen om het fenomeen binnenlandse seksuele uitbuiting en de werkwijze van verschillende daders te categoriseren en daarmee te ontrafelen. Het dient tevens als aanzet voor vervolgonderzoek om te onderzoeken in hoeverre deze verschillen en het format standhoudt bij een grotere steekproef. In het vervolg van deze paragraaf wordt beschreven welke thema's uit de verschillende hoofdstukken worden meegenomen in de operationalisering van het format.

Achtergrond van de dader[338]

Ten aanzien van de achtergrond van de dader wordt de beschrijving beperkt tot de leeftijden van de dader en het slachtoffer en de migratie-achtergrond van de dader (*thema 1)*[339]. De overige achtergrondkenmerken die in hoofdstuk 4 aan bod komen, worden niet meegenomen in de analyse. De belangrijkste reden hiervoor is dat de verschillende verschijningsvormen hoofdzakelijk worden beschreven vanuit het perspectief van het slachtoffer. Nu er daders zijn met slachtoffers die tot meerdere categorieën behoren, ontstaat er overlap in de verschillende groepen.

Modus operandi[340]

Om zicht te krijgen op het verloop van de ronsel- en uitbuitingsperiode, wordt gekeken naar de thema's die in hoofdstuk 5 aan bod zijn gekomen. Het gaat daarbij om: de manier waarop de dader en het slachtoffer met elkaar kennis maken en hoe het eerste contact wordt gelegd (*thema 2)*[341], de duur van de ronsel- en uitbuitingsperiode (*thema 3)*[342], de woonsituatie van het slachtoffer voorafgaand aan de ronselperiode en gedurende de uitbuitingsperiode (*thema 4)*[343], de *agency* van het slachtoffer (*thema 5)*[344], het contact met de klanten (*thema 6)*[345] en tot slot het contact tussen de dader en het slachtoffer na de uitbuitingsperiode (*thema 7)*[346].

Samenwerkingsverbanden[347]

Als laatste wordt beschreven of er sprake is van een samenwerkingsverband tussen de daders. Indien er sprake is van een samenwerkingsverband wordt gekeken of het in de onderzochte situaties een georganiseerd of faciliterend samenwerkingsverband betreft (*thema 8)*[348].

Kort opgesomd betreffen de thema's:

1. *Achtergronden daders en slachtoffers*
2. *Kennismaking en eerste contact*
3. *Duur ronsel- en uitbuitingsperiode*
4. *Woonsituatie slachtoffer voorafgaand aan en gedurende de ronsel- en uitbuitingsperiode*
5. *Agency van het slachtoffer*
6. *Contact met klanten*
7. *Contact na uitbuitingsperiode*
8. *Samenwerkingsverbanden*

In de komende paragrafen worden de vier hoofdcategorieën besproken op basis van bovenstaande thema's. Eerst worden in §8.3 de bevindingen in dit onderzoek uitgesplitst voor de slachtoffers waarbij (i) de dader een affectieve relatie inzet om het slachtoffer te ronselen en uit te buiten[349] en (ii) de dader geen affectieve relatie inzet om het slachtoffer te ronselen en uit te buiten[350]. Vervolgens wordt in §8.4 verdiepend gekeken naar de verschillende verschijningsvormen die worden onderscheiden binnen deze beide categorieën. Er wordt hierbij eerst ingezoomd op categorieën van de daders die een affectieve relatie inzetten bij het ronselen en uitbuiten van hun slachtoffers (§8.4.1) en vervolgens op de categorieën van de daders die geen affectieve relatie inzetten bij het ronselen en uitbuiten van hun slachtoffer (§8.4.2).

338 Zie hoofdstuk 4
339 Zie §4.1.1 en §4.1.2
340 Zie hoofdstuk 5
341 Zie §5.1.1
342 Zie §5.2.3 en §5.3.3
343 Zie §5.2.1 en §5.3.1
344 Zie §5.4
345 Zie §5.5
346 Zie §5.6
347 Zie hoofdstuk 6
348 Zie §6.2
349 Zijnde categorieën 1 en 2 in figuur 58
350 Zijnde categorieën 3 en 4 in figuur 58

8.3 Specifieke kenmerken affectieve cq. geen affectieve relatie

Er wordt allereerst onderscheid gemaakt tussen de daders die wel cq. geen affectieve relatie inzetten bij het ronselen en uitbuiten van hun slachtoffers. De meest kenmerkende bevindingen zijn opgenomen in tabel 17. In tabel 24 (bijlage 3) zijn de volledige tabellen weergegeven waarin alle cijfers met betrekking tot bovenstaande thema's zijn opgenomen. De cijfers in tabel 17 worden in deze paragraaf nader toegelicht.

Tabel 17 Specifieke kenmerken affectieve relatie vs. geen affectieve relatie[351]

	Affectieve relatie (categorie 1 en 2)		Geen affectieve relatie (categorie 3 en 4)		Totaal	
Aantal daders	13/25	52%	16/25	64%	25	-
Aantal slachtoffers	19/39	49%	19/39	49%	39	-
Thema 1. Achtergronden daders en slachtoffers						
Gemiddelde leeftijd daders		25,1 jaar		27,1 jaar		26,4 jaar
Gemiddelde leeftijd slachtoffers		19,6 jaar		17,3 jaar		18,3 jaar
- minderjarig	5/19	26%	12/19	63%	17/39	44%
- meerderjarig	14/19	74%	7 /19	37%	21/39	54%
Thema 3. Duur ronsel- en uitbuitingsperiode						
- Ronseperiode: enkele dagen tot een week	8/19	42%	12/19	63%	20/39	51%
- Ronselperiode: langer dan een maand	4/19	21%	1/19	5%	5/39	13%
- Uitbuitingsperiode: maximaal een week	2/19	11%	7/19	37%	9/39	23%
- Uitbuitingsperiode: langer dan een jaar	7/19	37%	-	-	7/39	18%
Thema 6. Contact met klanten						
- Raamprostitutie	9/19	47%	2/19	11%	11/39	28%
- Escort	13/19	68%	8/19	42%	21/39	54%
- Thuisprostitutie	7/19	37%	13/19	68%	20/39	51%
- Bordeel of seksclub	3/19	16%	-	-	3/39	8%
Thema 7. Contact na uitbuitingsperiode	11/19	58%	3/19	16%	14/39	36%
Thema 8. Samenwerkingsverbanden[352]	7/13[353]	54%	13/16[354]	81%	15/25	60%
- waarvan georganiseerd	1/7	14%	6/13	46%	7/15	28%
- waarvan faciliterend	6/7	86%	7/13	54%	8/15	32%

351 De genoemde percentages bij de verschillende variabelen zijn gebaseerd op het totaal aantal slachtoffers binnen de categorieën. Zie tabel 24 in bijlage 3 voor de volledige tabel.

352 Cijfers wijken af ten aanzien van de cijfers gepresenteerd in hoofdstuk 6. Dat komt doordat vijf daders met meerdere slachtoffers zowel een slachtoffer vanuit een affectieve relatie ronselen en uitbuiten, als geen affectieve relatie inzetten bij het ronselen en uitbuiten van een slachtoffer.

353 Percentage is berekend op basis van het aantal daders dat tot deze categorieën behoren

354 Percentage is berekend op basis van het aantal daders dat tot deze categorieën behoren

Thema 1. Achtergronden daders en slachtoffers

Het eerste thema is de leeftijd van de onderzochte slachtoffers en daders. De bevindingen uit het onderzoek laten zien dat de slachtoffers van de daders die een affectieve relatie inzetten gemiddeld ouder zijn ten opzichte van de slachtoffers in de categorie 'niet-affectief' (19,6 jaar ten opzichte van 17,3 jaar). Het grootste deel van de onderzochte slachtoffers die worden uitgebuit door daders die geen affectieve relatie inzetten is minderjarig (63%).[355] Daarentegen is het grootste deel van de slachtoffers die worden uitgebuit door de daders die wel een affectieve relatie inzetten meerderjarig (74%).[356] Daarnaast lijken de onderzochte daders die een affectieve relatie inzetten gemiddeld jonger in vergelijking met de daders die geen affectieve relatie inzetten (respectievelijk 25,1 jaar en 27,1 jaar). De bevindingen op basis van dit onderzoek wekken derhalve het vermoeden dat het leeftijdsverschil tussen de dader en het slachtoffer kleiner is wanneer de dader een affectieve relatie inzet om het slachtoffer te ronselen en uit te buiten (respectievelijk 5,5 jaar om 9,8 jaar bij niet-affectieve relaties).

In tabel 24 in bijlage 3 is, gerelateerd aan de leeftijd van het slachtoffer, ook een scheve verdeling te zien voor wat betreft de woonsituatie van de slachtoffers (thema 4).[357] Met betrekking tot de woonsituatie voorafgaand aan de ronselperiode valt op dat de slachtoffers van de daders die een affectieve relatie inzetten veelal dakloos zijn, in een (vrouwen- of daklozen)opvang wonen verblijven of geen vaste woon- of verblijfsplaats hebben (37%).[358] De slachtoffers van de daders die geen affectieve relatie inzetten, wonen daarentegen in relatief hoge mate bij hun ouders of in een (jeugd)zorginstelling (beide 37%).[359] Daarnaast is te zien dat de slachtoffers van de daders die een affectieve relatie inzetten gedurende de uitbuitingsperiode relatief vaker bij de dader inwonen (74%) ten opzichte van de slachtoffers van de daders die geen affectieve relatie inzetten (26%). Laatstgenoemden verblijven (in vergelijking met de daders die een affectieve relatie inzetten) relatief vaker op een overige locatie (32%) gedurende de uitbuiting.

Met betrekking tot de wijze waarop het eerste contact wordt gelegd (thema 2), valt het volgende op: de daders die een affectieve relatie inzetten bij het ronselen en uitbuiten van hun slachtoffers lijken het eerste contact in de meeste gevallen op fysieke wijze te leggen (79%). Bij daders die geen affectieve relatie inzetten lijkt het eerste contact iets vaker online plaats te vinden (53%), ten opzichte van fysiek (47%). Dit verschil is echter minimaal.[360]

Thema 3. Duur ronsel- en uitbuitingsperiode

De bevindingen uit dit onderzoek lijken uit te wijzen dat de ronselperiode langer duurt in het geval de daders een affectieve relatie inzetten (zie tabel 17). Bij 21% van de slachtoffers van daders die een affectieve relatie inzetten, duurt de uitbuitingsperiode langer dan een maand. Ter vergelijking, bij slachtoffers van de daders die geen affectieve relatie inzetten is dit 5%. Daarnaast heeft 42% van de slachtoffers van daders die een affectieve relatie inzetten een ronselperiode van enkele dagen tot een week, terwijl dit voor slachtoffers van daders die geen affectieve relatie inzetten 63% is.[361]

Op basis van de bevindingen is een verklaring te vinden voor de relatief korte duur van de ronselperiode bij de daders die geen affectieve relatie inzetten. In de meeste gevallen waarbij geen sprake is van een affectieve relatie en de ronselperiode maximaal een week is, vindt het eerste contact namelijk online plaats (67%). Ter vergelijking, wanneer er sprake is van een affectieve relatie is dit 13%. Wanneer het eerste contact online plaatsvindt gaat het om vijf situaties waarin de dader het initiatief bij het slachtoffer laat en twee situaties waarin het slachtoffer online wordt *gegroomd* door de dader (de slachtoffers worden rechtstreeks door de dader benaderd met de vraag of zij voor hem willen werken). De eerste fysieke afspraak tussen de dader en het slachtoffer wordt in deze situaties binnen enkele dagen na het eerste contact gemaakt. In de situaties waarbij er sprake is van een affectieve relatie, duurt de ronselperiode kort als het slachtoffer geen vast onderkomen heeft en bij de dader intrekt. In dat geval worden slachtoffers veelal binnen korte tijd gedwongen om klanten te ontvangen.

Naast een langere ronselperiode ontstaat op basis van de bevindingen het vermoeden dat de slachtoffers bij wie de dader een affectieve relatie inzetten, langer uitgebuit worden (tabel 17).

355 Dit betreffen twaalf van de achttien minderjarige slachtoffers in het onderzoek (67%).

356 Dit betreffen veertien van de 21 meerderjarig slachtoffers in het onderzoek (67%).

357 Zie tabel 24 in bijlage 3

358 Het gaat om zeven van de negentien slachtoffers in deze categorie. De overige slachtoffers wonen bij hun ouders (21%), op zichzelf of met hun gezin (11%), met de dader (11%), in een (jeugd)zorginstelling (16%). Van één slachtoffer was de woonsituatie niet uit het dossier te herleiden (5%).

359 Het gaat hier om veertien van de negentien slachtoffers in deze categorie. De overige slachtoffers zijn dakloos of hebben geen vaste woon- of verblijfsplaats (11%), of op zichzelf of met hun gezin (5%). Van twee slachtoffers was de woonsituatie niet uit het dossier te herleiden (11%).

360 Zie tabel 24 in bijlage 3. Van de veertien slachtoffers bij wie het eerste contact tussen de dader en het slachtoffer online plaatsvindt, worden er tien uitgebuit door een dader die geen affectieve relatie inzet (71%). Een mogelijke verklaring hiervoor is reeds gegeven in §5.1.2. Hierin staat beschreven dat bij de onderzochte dossiers het eerste contact met minderjarigen relatief vaak online wordt gelegd in vergelijking met de meerderjarige slachtoffers. In de groep niet-affectief bevinden zich relatief meer minderjarige slachtoffers dan meerderjarige slachtoffers.

361 Bij 80% van de slachtoffers (vier van de vijf) die een ronselperiode kennen van langer dan een maand, zet de dader een affectieve relatie in. Aan de andere kant zet de dader bij een kleine meerderheid van de slachtoffers die een ronselperiode kennen van enkele dagen tot een week geen affectieve relatie in (60%). Bij vier slachtoffers van de daders die een affectieve relatie inzetten bleef onbekend hoe lang de ronselperiode duurt.

Van de slachtoffers van daders die een affectieve relatie inzet, duurt de uitbuitingsperiode bij 37% van de slachtoffers langer dan een jaar en bij 11% maximaal een week. Bij slachtoffers van de daders die geen affectieve relatie inzet is dit respectievelijk 0% en 37%.[362]

Er zijn drie mogelijke verklaringen voor deze bevinding. Een eerste mogelijke verklaring voor dit verschil is dat in lijn met een affectieve relatie, een groot deel van de slachtoffers ook inwoont of gaat inwonen bij de dader.[363] Het slachtoffer wordt hierdoor in hoge mate afhankelijk van de dader. Een tweede mogelijke verklaring is dat de slachtoffers waarbij de dader een affectieve relatie inzet vermoedelijk in hogere mate loyaliteit vertonen aan de dader en hebben zij vaker het gevoel dat zij er zelf voor hebben gekozen. Tot slot is er nog een derde mogelijke verklaring voor het vermoeden dat de slachtoffers waarbij de dader een affectieve relatie inzet, een langere uitbuitingsduur kennen. Deze slachtoffers lijken veelal te worden misleid door de dader omtrent afspraken inzake de geldverdeling (bij 53% van de slachtoffers) ten opzichte van de daders die geen affectieve relatie inzetten (bij 21% van de slachtoffers) (thema 5).[364] De daders die geen affectieve relatie inzetten komen relatief vaker de afspraken omtrent de geldverdeling na in vergelijking met de daders die een affectieve relatie inzetten (respectievelijk 37% tegenover 16%). Een oorzaak hiervoor kan zijn dat de daders binnen een affectieve relatie het slachtoffer in een dusdanige (afhankelijkheids)positie hebben gebracht, dat zij zonder vrees voor de consequenties de afgesproken verdeling van geld (geleidelijk) in hun voordeel aanpassen. De slachtoffers verkeren in de veronderstelling dat de dader het geld voor hen bewaart en dat hij dit uitkeert wanneer zij er om vragen. In veel situaties komt de dader deze afspraak echter niet na. De slachtoffers komen er hierdoor pas in een later stadium achter dat zij worden uitgebuit. Mensenhandelaren lijken hier berekenend in te staan.

Thema 6. Contact met klanten

De bevindingen lijken erop te wijzen dat het al dan niet inzetten van een affectieve relatie van invloed kan zijn op de locatie van uitbuiting (tabel 17). Uit de bevindingen lijkt op te maken dat bij slachtoffers van daders die een affectieve relatie inzetten relatief vader worden uitgebuit binnen de meer zichtbare vormen van prostitutiesectoren (zoals raamprostitutie, een bordeel of een seksclub). Van de slachtoffers van daders die een affectieve relatie inzetten wordt 47% uitgebuit binnen de raamprostitutie (bij niet-affectief is dit 11%) en 16% in een bordeel of seksclub (bij niet-affectief is dit 0%).[365] Daarnaast worden deze slachtoffers op meerdere plekken uitgebuit. Dus naast de meer zichtbare vormen van prostitutie, lijken zij ook regelmatig te worden aangeboden in minder zichtbare prostitutiesectoren, zoals escort. Daar staat tegenover dat de slachtoffers waarbij geen sprake is van een affectieve relatie vaker op meer onzichtbare plekken worden uitgebuit door de dader, voornamelijk in de thuisprostitutie (68%).

Voor de bovenstaande bevinding zijn enkele verklaringen. Ten eerste is het grootste deel van de slachtoffers waarbij sprake is van een affectieve relatie meerderjarig (74%) in vergelijking met de slachtoffers waarbij geen sprake is van een affectieve relatie (37%). Deze slachtoffers kunnen makkelijker via legale en meer zichtbare vormen van prostitutie werken, zonder vragen of argwaan op te wekken. Onder de slachtoffers waarbij geen sprake is van een affectieve relatie bevinden zich daarentegen relatief veel slachtoffers die zijn weggelopen uit een (jeugd)zorginstelling of vanuit huis. Voor deze slachtoffers is het belangrijk om uit het zicht te blijven van autoriteiten. Daarnaast vertonen de slachtoffers waarbij er sprake is van een affectieve relatie mogelijk een hogere mate van loyaliteit richting de dader, waardoor er minder toezicht nodig is vanuit de dader. Deze slachtoffers kunnen zich veelal vrijer bewegen buiten het zicht van de dader.

Thema 7. Contact na uitbuitingsperiode

Een volgend punt van aandacht is de mate waarin de dader contact heeft met het slachtoffer na de uitbuitingsperiode (tabel 17). Van de slachtoffers waarbij de dader een affectieve relatie heeft ingezet, heeft 58% na afloop van de uitbuitingsperiode contact gehad met de dader. Ter vergelijking, van de slachtoffers waarbij de dader geen affectieve relatie heeft ingezet, heeft 16% contact met de dader na de uitbuitingsperiode.[366] Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de dader en het slachtoffer elkaar al een geruime tijd kennen en het slachtoffer in hoge mate afhankelijk is en loyaliteit naar de dader vertoont. De slachtoffers blijven hierdoor vatbaar voor beïnvloeding vanuit de dader. Veel slachtoffers worden bijvoorbeeld verleid om terug te keren naar de dader, waardoor zij opnieuw in een uitbuitingssituatie belanden. Het komt ook voor dat de dader het slachtoffer probeert te beïnvloeden gedurende het opsporingsonderzoek. In situaties waarin er sprake is van een affectieve relatie is het vermoedelijk ingewikkeld om de bewijslast (met name het component dwang) tegen de dader rond te krijgen. De verklaringen van het slachtoffer zijn hierdoor van groot belang. Door contact op te nemen met het slachtoffer probeert de dader het strafproces in zijn voordeel te beïnvloeden.

Thema 8. Samenwerkingsverbanden

Een laatste punt is de mate waarin wordt samengewerkt bij het ronselen en uitbuiten van het slachtoffer. Ten eerste valt op dat de daders die geen affectieve relatie inzetten veelal samen-

362 Alle zeven slachtoffers bij wie sprake is van een uitbuitingsperiode van langer dan een jaar, vallen in de categorie 'affectief'. Daar staat tegenover dat de meeste slachtoffers in de categorie 'maximaal een week' tot de categorie 'niet-affectief' behoren (78%).

363 Dit geldt voor 14 van de 19 slachtoffers

364 Zie tabel 24 in bijlage 3

365 Van de elf slachtoffers die in de raamprostitutie zijn uitgebuit, lijkt bij negen slachtoffers sprake te zijn van een affectieve relatie met de dader (82%). Hetzelfde geldt voor de drie slachtoffers die in een bordeel of seksclub zijn uitgebuit. Ook hier is veelal sprake van de inzet van een affectieve relatie.

366 Zie §5.1.3

werken met anderen bij het ronselen en uitbuiten van het slachtoffer. Bij deze daders is in 81% van de gevallen sprake van een samenwerkingsverband. De verdeling tussen georganiseerde en faciliterende samenwerkingsverbanden is ongeveer gelijk. Ter vergelijking, bij de daders die het slachtoffer vanuit een affectieve relatie uitbuiten is dit 54%. Indien sprake is van een samenwerkingsverband bij de daders die een affectieve relatie inzetten, is hoofdzakelijk sprake van een faciliterende vorm van samenwerking (in 86% van de gevallen).

Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het ronselen en uitbuiten van de minderjarige slachtoffers meer organisatie behoeft. Uit §6.2 bleek al dat bij georganiseerde samenwerkingsverbanden het slachtoffer veelal minderjarig is. De minderjarige slachtoffers zijn veelal weggelopen uit een jeugdzorginstelling of van thuis, hetgeen coördinatie behoeft voor bijvoorbeeld het regelen van huisvesting, aanmaken van contactadvertenties en het vervoeren van het slachtoffer. Aan de andere kant lijken de bevindingen uit te wijzen dat, wanneer de dader een affectieve relatie inzet, vaker sprake is van een faciliterende samenwerking. Na verloop van tijd heeft de dader het slachtoffer naar verwachting dermate gemanipuleerd dat deze minder dwangmiddelen hoeft in te zetten om het slachtoffer te dwingen om klanten te (blijven) ontvangen.

8.4 Beschrijving per categorie

In deze paragraaf wordt een onderscheid gemaakt tussen de verschillende categorieën op basis van het tweede onderdeel ('initiatief dader' vs. 'initiatief slachtoffer'), zoals deze is opgenomen in het format. In §8.4.1 wordt ingezoomd op de verschillende verschijningsvormen binnen de dadergroep die een affectieve relatie inzet en in §8.4.2 wordt ingezoomd op de dadergroep die geen affectieve relatie inzet.

8.4.1. Affectieve relatie (categorieën 1 en 2)

In deze paragraaf worden de categorieën 1 en 2 behandeld (zie figuur 59). In deze categorieën is sprake van (inzet van) een affectieve relatie vanuit de dader om het slachtoffer te ronselen. Bij de eerste categorie is er sprake van daders die zelf initiatief nemen in het ronselen/*groomen* van het slachtoffer (categorie 1: 'initiatief dader'). Bij de tweede categorie is er sprake van daders die het initiatief (bewust) aan het slachtoffer laten (categorie 2: 'initiatief slachtoffer').[367] In figuur 59 is af te lezen dat een meerderheid van de slachtoffers, namelijk veertien van de negentien is ingedeeld in categorie 1 (67%).

Binnen categorieën 1 en 2 wordt tevens onderscheid gemaakt tussen de gehanteerde dwangmiddelen door de dader. Bij elke categorie wordt onderscheid gemaakt tussen de daders die zachte dwangmiddelen inzetten en de daders die harde dwangmiddelen inzetten gedurende de ronsel- of uitbuitingsperiode.

Figuur 59 Verschillende verschijningsvormen bij 'affectieve relatie'

In figuur 59 is te zien dat de meeste slachtoffers, namelijk acht, kunnen worden ingedeeld in categorie 1b (38%). Daarnaast behoren ook de meeste daders, namelijk zeven, tot deze categorie. Dat betekent dat het grootste deel van de onderzochte daders een affectieve relatie inzet en daarbij gebruik maakt van harde dwangmiddelen. Daarnaast valt de discrepantie op tussen het aantal daders en slachtoffers in categorie 1a. Een verklaring voor die discrepantie is dat vijf slachtoffers in deze (sub)categorie bij één dader horen, waarbij de dader bij alle slachtoffers een affectieve relatie heeft ingezet.

In deze paragraaf worden de twee categorieën die hierboven zijn beschreven ('initiatief dader' en 'initiatief slachtoffer') vergeleken met de bevindingen van alle onderzochte daders en slachtoffers. Aangezien de kans op toeval groot is bij een kleine steekproef, moet deze vergelijking met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Niettemin kunnen de bevindingen die worden beschreven een eerste aanzet vormen voor vervolgonderzoek. In de kaderteksten worden de

367 Zie §5.1.4. Wanneer de dader initiatief neemt, zet hij gedurende de ronselperiode dwangmiddelen in met de intentie om het slachtoffer te ronselen. Tot de tweede categorie behoren de daders die (bewust) het initiatief aan het slachtoffer laat. Zoals eerder beschreven geven deze slachtoffers aan dat zij in eerste instantie 'vrijwillig' zijn gestart met seksuele dienstverlening. Redenen die in de dossiers naar voren komen waarom de slachtoffers in eerste instantie vrijwillig zijn gestart met verrichten van seksuele dienstverlening zijn als volgt: Zij kenden een hoge geldnood, voelden zich verantwoordelijk voor het onderhouden van de dader of voelden zich schuldig omdat zij geen geld inbrachten in de relatie met de dader.

belangrijkste punten van aandacht beschreven van categorieën 1a en 1b.[368] De volledige tabel die behoort bij deze paragraaf is opgenomen in bijlage 3 (tabel 25). In tabel 18 worden de belangrijkste kenmerken van de twee categorieën weergegeven, die daarna nader toegelicht worden.

Tabel 18 Kenmerkende punten van categorieën 1 en 2 bij daders die affectieve relatie inzetten[369]

	Categorie 1 – dader neemt initiatief		Categorie 2 – dader laat initiatief (bewust) bij het slachtoffer		Totaal	
Aantal daders	8/25	32%	5/25	20%	25	-
Aantal slachtoffers	14/39	36%	5/39	13%	39	-
Thema 1. Achtergronden daders en slachtoffers						
Gemiddelde leeftijd daders		23,1 jaar		28,2 jaar		26,4 jaar
Gemiddelde leeftijd slachtoffers		19 jaar		21,2 jaar		18,3 jaar
- minderjarig	2/14	14%	3/5	60%	18/39	46%
- meerderjarig	12/14	86%	2/5	40%	21/39	54%
Thema 2. Kennismaking en eerste contact						
- Via sociaal netwerk	8/14	57%	1/5	20%	22/39	56%
- Onbekende	6/14	43%	1/5	20%	14/39	36%
- Bekende	-	-	3/5	60%	3/39	8%
Thema 5. *Agency* van het slachtoffer						
- De dader bepaalt werktijden	12/14	86%	2/5	40%	26/39	67%
- De dader beperkt bewegingsvrijheid	6/14	43%	1/5	20%	14/39	36%
Thema 8. Samenwerkingsverbanden						
- Ja	5/8[370]	63%	2/5[371]	40%	15/25	60%
- Nee	3/8	38%	3/5	60%	10/25	40%

368 Tussen categorieën 2a en 2b zijn geen verschillen beschreven vanwege de scheve verdeling tussen slachtoffers in categorie 2a (n = 1) en categorie 2b (n = 4)

369 De genoemde percentages bij de verschillende variabelen zijn gebaseerd op het totaal aantal slachtoffers binnen de categorieën. Zie tabel 25 in bijlage 3 voor de volledige tabel.

370 Percentage is berekend op basis van het aantal daders dat tot deze categorieën behoort

371 Percentage is berekend op basis van het aantal daders dat tot deze categorieën behoort

Thema 1. Achtergronden daders en slachtoffers

Uit tabel 18 volgt een aantal opvallende punten voor wat betreft de leeftijd van zowel het slachtoffer als de dader uit categorieën 1 ('initiatief dader') en 2 ('initiatief slachtoffer'). In §8.3 blijkt reeds dat de bevindingen uitwijzen dat de leeftijd van de slachtoffers die vanuit een affectieve relatie zijn uitgebuit hoger lijkt te liggen ten opzichte van de slachtoffers die niet vanuit een affectieve relatie zijn uitgebuit. Wanneer wordt ingezoomd op categorieën 1 en 2 valt het volgende op. De veertien slachtoffers in categorie 1 zijn gemiddeld twee jaar jonger in vergelijking met de vijf slachtoffers in categorie 2 (respectievelijk 19 jaar om 21,2 jaar). Dat is opvallend, aangezien het aandeel minderjarigen onder de slachtoffers in categorie 2 hoger ligt (60%) dan in categorie 1 (14%). Dat komt doordat de spreiding tussen de leeftijden van de slachtoffers in categorie 1 kleiner is (elf van de veertien slachtoffers is tussen de 18 en 21 jaar oud). De spreiding van de leeftijden in categorie 2 is groter. Derhalve lijken de bevindingen uit te wijzen dat daders die zelf initiatief nemen, zich voornamelijk richten op slachtoffers tussen de 18 en 21 jaar.

Een tweede punt van aandacht betreft de leeftijd van de daders in categorieën 1 en 2. In §8.3 is beschreven dat de gemiddelde leeftijd van daders die hun slachtoffers vanuit een affectieve relatie uitbuiten, gemiddeld iets lager ligt ten opzichte van de daders die geen affectieve relatie inzetten. Wanneer wordt ingezoomd op de daders die een affectieve relatie inzetten bij het ronselen van hun slachtoffers (categorieën 1 en 2), lijkt er een verschil te zijn in de gemiddelde leeftijden. De gemiddelde leeftijd van de daders in categorie 1 ('initiatief dader') ligt vijf jaren lager in vergelijking met de leeftijd van de daders in categorie 2 ('initiatief slachtoffer'). De leeftijd van de eerstgenoemde dadergroep is 23,1 jaar, ten opzichte van 28,2 jaar van de dadergroep in categorie 2. Ter vergelijking, de gemiddelde leeftijd van alle daders betreft 26,4 jaar. Daarnaast zijn er in de bevindingen twee opvallende gegevens waarneembaar met betrekking tot de leeftijd van de daders. Deze opvallende gegevens zijn in onderstaand kader beschreven.

Achtergronden van daders en slachtoffers en gehanteerde dwangmiddelen

De eerste opvallende bevinding is dat er in categorie 1b twee daders en twee slachtoffers zijn die qua leeftijd opvallen. De slachtoffers zijn de twee slachtoffers in categorie 1 die minderjarig zijn.[372] De twee daders die bij deze twee slachtoffers horen vallen eveneens op qua leeftijd, daar zij jong zijn (17 en 18 jaar) in vergelijking met de leeftijd van de andere daders in categorie 1 (tussen de 23 en 27 jaar). Dit zijn tevens de enige twee daders die het dwangmiddel *sextortion* hebben gehanteerd bij het ronselen van hun slachtoffer. Deze bevinding zou er mogelijk op kunnen wijzen dat *sextortion* als dwangmiddel voornamelijk wordt gehanteerd door jonge daders die zich richten op minderjarige slachtoffers.

372 Twee minderjarige slachtoffers zijn 14 en 15 jaar. Van de overige zes slachtoffers zijn er vijf tussen 18 en 21 jaar, en is één slachtoffer 26 jaar.

Er is een tweede opvallende bevinding wanneer er wordt gekeken naar de leeftijd van de daders in categorieën 1a en 1b. Hierbij valt op dat de twee daders die zachte dwangmiddelen toepassen relatief oud zijn (25 en 27 jaar) in vergelijking met het gemiddelde van de zeven daders die harde dwangmiddelen toepassen (22,6 jaar). Dit zou er mogelijk op kunnen wijzen dat met name jongere daders ook harde dwangmiddelen toepassen ten opzichte van oudere daders, die met name zachte dwangmiddelen hanteren. Hoewel de kans op toeval bij dit kleine aantal groot is, kunnen de bevindingen mogelijk aanknopingspunten vormen voor vervolgonderzoek.

Thema 2. Kennismaking en eerste contact

De bevindingen wijzen uit dat er mogelijk een verschil zit in de wijze waarop de dader en het slachtoffer kennismaken. Van de vijf slachtoffers die behoren tot categorie 2, zijn drie slachtoffers (60%) een bekende van de dader voorafgaand aan de ronselperiode.[373] De dader en het slachtoffer kennen elkaar veelal al enige tijd en verklaren dat zij een relatie hadden met elkaar. Vanuit de relatie laat de dader vervolgens (al dan niet bewust) het initiatief voor het verrichten van seksuele dienstverlening bij het slachtoffer. De duur van de ronselperiode in deze categorie blijft onbekend. Een reden hiervoor is dat het niet goed te herleiden is wanneer de ronselperiode gestart is en of en in hoeverre het een vooropgezet plan is van de dader. Oftewel, het ronselen van de slachtoffers in deze situaties vormt een geleidelijk proces dat plaatsvond binnen de relatie. Uit de dossiers blijkt ook dat de slachtoffers aangeven in eerste instantie vrijwillig te zijn gaan werken. Derhalve is ook weinig bekend geworden over de dwangmiddelen die de dader tijdens de ronselperiode heeft ingezet, anders dan misbruik van een kwetsbare positie. Aan de andere kant kennen de daders in categorie 1 het slachtoffer veelal via het sociale netwerk.

Een vergelijking tussen beide categorieën voor wat betreft de duur van de ronselperiode is niet mogelijk, aangezien van drie van de vijf slachtoffers uit categorie 2 niet is te herleiden uit de dossiers hoe lang de ronselperiode in beslag nam (thema 3). Zoals in de vorige alinea is beschreven valt in deze situaties niet exact te herleiden wanneer de ronselperiode is gestart. Voor wat betreft de uitbuitingsperiode wijzen de bevindingen niet op grote verschillen tussen beide categorieën. Bij de meeste slachtoffers binnen deze twee categorieën duurt de uitbuitingsperiode een maand tot een jaar (43% voor categorie 1 en 40% voor categorie 2) en langer dan een jaar (36% voor categorie 1 en 40% voor categorie 2).[374]

373 Dit zijn tevens alle drie de slachtoffers uit het onderzoek die tot de categorie 'bekenden' behoren.

374 Uit §8.3 bleek al dat de ronsel- en uitbuitingsperiode relatief lang lijkt te duren bij de daders die een affectieve relatie inzetten in vergelijking met de daders die geen affectieve relatie inzetten.

Thema 5. Agency van het slachtoffer

Met betrekking tot de regie van het slachtoffer wijzen de bevindingen op een derde kenmerkend gegeven. De daders in categorie 2 lijken minder vaak invloed uit te oefenen op de 'werksituatie' van het slachtoffer. Enerzijds gaat het om de mate waarin de dader de werktijden van het slachtoffer bepaalt. De daders in categorie 1 (86%) lijken in hogere mate de werktijden van het slachtoffer te bepalen in vergelijking met de daders uit categorie 2 (40%). Anderzijds gaat het om de bewegingsvrijheid van het slachtoffer. De bevindingen lijken uit te wijzen dat de daders in categorie 1 relatief vaker de bewegingsvrijheid van het slachtoffer inperken (43%) in vergelijking met de daders uit categorie 2 (20%). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de dader in categorie 1 meer invloed uitoefent op de *agency* van het slachtoffer, omdat het initiatief in de eerste categorie expliciet vanuit de dader komt. De daders in de tweede categorie hanteren een werkwijze waarbij gebruik wordt gemaakt van de (initiële) vrijwilligheid van het slachtoffer om seksuele dienstverlening te verrichten. De dader hoeft in deze situatie vermoedelijk minder dwangmiddelen toe te passen om invloed uit te oefenen op het slachtoffer.

In de kadertekst hieronder staat een opvallende bevinding beschreven over de *agency* van het slachtoffer met betrekking tot de te verrichten seksuele handelingen en de verdeling van opbrengsten tussen de daders die zachte (categorie 1a) en harde dwangmiddelen (categorie 1b) toepassen.

Agency van het slachtoffer en de gehanteerde dwangmiddelen

In §8.3 is beschreven dat de daders die een affectieve relatie inzetten bij het ronselen en uitbuiten van hun slachtoffers in veel gevallen hun slachtoffers misleiden als het gaat over de verdeling van de inkomsten. Op basis van de bevindingen lijkt dit in gelijke mate te gelden voor slachtoffers in categorie 1 als in categorie 2. Echter, er is één opvallende bevinding wanneer wordt gekeken naar de categorieën 1a en 1b. De daders die zachte dwangmiddelen toepassen maken vaker afspraken over de geldverdeling, maar komen deze niet na (bij alle zes de slachtoffers in categorie 1a). Daarnaast wordt bij vijf van de acht slachtoffers waarbij harde dwangmiddelen worden toegepast (categorie 1b) direct al het geld ingenomen door de dader. Een tweede opvallende bevinding betreft de mate waarin het slachtoffer regie heeft over de te verrichten seksuele handelingen. Bij de vier slachtoffers in categorie 1 waarbij de dader bepaalt welke seksuele handelingen het slachtoffer toepast, past de dader harde dwangmiddelen toe (1b). Met betrekking tot de mate waarin de daders werktijden van hun slachtoffers bepalen, valt op dat alle daders die harde dwangmiddelen toepassen de werktijden van hun slachtoffers bepalen. In categorie 1a bepaalt de dader bij vier van de zes slachtoffers de werktijden (67%). Derhalve lijken de bevindingen uit te wijzen dat daders die harde dwangmiddelen toepassen in hogere mate invloed uitoefenen op de *agency* van het slachtoffer en in hogere mate direct het geld innemen van het slachtoffer.

Thema 8. Samenwerkingsverbanden

De bevindingen met betrekking tot de mate waarin sprake is van samenwerkingsverbanden lijken uit te wijzen dat in categorie 1 relatief vaker sprake is van een samenwerkingsverband tussen de daders (63%) in vergelijking met categorie 2 (40%). In categorie 1 is dit bij vijf van de acht daders het geval.[375] Bij deze vijf daders gaat het om een faciliterende vorm van samenwerking.

Tot slot is in het kader hiernaast een punt van aandacht beschreven tussen categorieën 1a en 1b met betrekking tot de mate waarin de dader en het slachtoffer contact hebben na de uitbuitingsperiode.

Resumé

In onderstaande tabellen worden de belangrijkste punten van aandacht die hierboven zijn beschreven schematisch weergegeven. Voor de verschillende thema's zijn allereerst de belangrijke punten van aandacht beschreven van categorie 1 en 2. Vervolgens zijn in tabel 20 de belangrijkste punten van aandacht beschreven van het toepassen van zachte, dan wel harde dwangmiddelen.

Contact na uitbuitingsperiode en de gehanteerde dwangmiddelen

Op basis van de bevindingen lijkt geen verschil waarneembaar tussen categorieën 1 en 2 met betrekking tot de mate waarin de dader en het slachtoffer contact hebben na de uitbuitingsperiode. Echter, tussen categorieën 1a en 1b is wel een mogelijk punt van aandacht waarneembaar. Van de acht slachtoffers in categorie 1 waarbij contact is geweest na de uitbuitingsperiode, behoren er vijf tot categorie 1a (zachte dwangmiddelen) en drie tot categorie 1b (harde dwangmiddelen). Binnen categorie 1a is derhalve bij vijf van de zes slachtoffers (83%) contact geweest na de uitbuitingsperiode, in vergelijking met drie van de acht slachtoffers (38%) uit categorie 1b. Deze bevinding wijst er mogelijk op dat daders die zachte dwangmiddelen toepassen vaker contact met het slachtoffer opnemen of onderhouden na de uitbuitingsperiode.

Tabel 19 Belangrijkste punten van aandacht van de categorieën 1 en 2[376]

	Affectieve relatie	
	Categorie 1 – de dader neemt initiatief	**Categorie 2 – de dader laat initiatief (bewust) bij het slachtoffer**
	Daders (n = 8)	Daders (n = 5)
	Slachtoffers (n = 14)	Slachtoffers (n = 5)
Thema 1. Achtergronden daders en slachtoffers	- De daders zijn jonger in vergelijking met het gemiddelde. - De slachtoffers zijn ouder dan gemiddeld. Er is weinig spreiding in de leeftijd van de slachtoffers (78% van de slachtoffers is tussen 18 en 21 jaar)	- De daders zijn ouder in vergelijking met het gemiddelde. - Er is veel spreiding in de leeftijden van de slachtoffers.
Thema 2. Kennismaking en eerste contact	De dader kent het slachtoffer veelal via zijn sociale netwerk.	Het slachtoffer is veelal een bekende van de dader.
Thema 3. Duur ronsel- en uitbuitingsperiode	De (ronsel-) en uitbuitingsperiode duren relatief lang in vergelijking met de situaties waarin er geen sprake is van de inzet van een affectieve relatie.	
Thema 4. Woonsituatie voorafgaand en gedurende ronsel- en uitbuitingsperiode	In vergelijking met de situaties waarin er geen sprake is van de inzet van een affectieve relatie zijn de slachtoffers in hogere mate dakloos, of hebben zij geen vaste woon- of verblijfsplaats. Daarnaast wonen de slachtoffers gedurende de uitbuitingsperiode veelal bij de dader in, in vergelijking met de slachtoffers waarbij de dader geen affectieve relatie inzet.	
Thema 5. Agency van het slachtoffer	De dader oefent veel invloed uit op de *agency* van het slachtoffer (met name met betrekking tot de werktijden en de bewegingsvrijheid van het slachtoffer). De dader komt de afspraken over de geldverdeling veelal niet na.	De dader oefent relatief weinig invloed uit de *agency* van het slachtoffer. De dader komt de afspraken over de geldverdeling veelal niet na.
Thema 6. Contact met klanten	De slachtoffers worden met name uitgebuit in de raamprostitutie of als escort.	De slachtoffers worden met name uitgebuit als escort, in de thuisprostitutie of in een hotel of vakantiepark.
Thema 7. Contact na uitbuitingsperiode	De dader en slachtoffer hebben in relatief hoge mate contact na de uitbuitingsperiode in vergelijking met de slachtoffers waarbij de dader geen affectieve relatie inzet.	
Thema 8. Samenwerkingsverbanden	Er is in relatief hoge mate sprake van een faciliterende vorm van samenwerking.	Er is relatief weinig sprake van een samenwerkingsverband.

375 De drie daders bij wie er geen sprake is van een samenwerkingsverband behoren tot categorie 1b (harde dwangmiddelen).

376 Waar mogelijk wordt onderscheid gemaakt tussen de categorieën. Als er geen specifieke punten van aandacht zijn voor de verschillende categorieën, worden de categorieën samen genomen.

In onderstaande tabel worden de meest opvallende bevindingen van de subcategorieën besproken. Vanwege de kleine aantallen dienen deze verschillen met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Tabel 20 Opvallende bevindingen van de thema's met betrekking tot de gehanteerde dwangmiddelen

Categorie 1 – de dader neemt initiatief	Categorie 2 – de dader laat initiatief (bewust) bij het slachtoffer
De daders die harde dwangmiddelen toepassen lijken jonger te zijn in vergelijking met de daders die zachte dwangmiddelen toepassen. Met name de daders die *sextortion* toepassen lijken jonger te zijn ten opzichte van de overige daders.	[Vanwege de kleine groepen is hier geen onderscheid gemaakt tussen de subcategorieën]
De daders die zachte dwangmiddelen inzetten lijken het slachtoffer vaker te misleiden omtrent de geldverdeling. De daders die harde dwangmiddelen inzetten lijken daarentegen vaker direct het geld van het slachtoffer in te nemen.	
De daders die harde dwangmiddelen toepassen lijken meer invloed uit te oefenen op de *agency* van het slachtoffer (de te verrichten seksuele handelingen en de werktijden van het slachtoffer).	
De daders die zachte dwangmiddelen toepassen lijken relatief vaker contact te hebben met het slachtoffer na de uitbuitingsperiode, in vergelijking met de daders die harde dwangmiddelen toepassen.	

8.4.2 Geen affectieve relatie (categorie 3 en 4)

In de vorige paragraaf is gekeken naar de meest opvallende en karakteristieke kenmerken van de twee categorieën waarin de daders hun slachtoffers uitbuiten vanuit een affectieve relatie. In deze paragraaf wordt een beschrijving gegeven van de categorieën 3 en 4 (zie figuur 60). In deze categorieën is geen sprake van een affectieve relatie tussen de dader en het slachtoffer. Bij de derde categorie is er sprake van daders die zelf initiatief nemen in het ronselen/*groomen* van het slachtoffer (categorie 3: 'initiatief dader'). Bij de vierde categorie is er sprake van daders die het initiatief (bewust) aan het slachtoffer laten (categorie 4: 'initiatief slachtoffer').[377] Net als in §8.4.1 vallen de meeste slachtoffers, namelijk twaalf, in de categorie 'initiatief dader'. Bij zes slachtoffers laat de dader het initiatief aan het slachtoffer.

Binnen categorieën 3 en 4 wordt tevens onderscheid gemaakt tussen de toegepaste dwangmiddelen. Bij elke categorie wordt onderscheid gemaakt tussen de daders die zachte dwangmiddelen en de daders die harde dwangmiddelen inzetten gedurende de ronsel- of uitbuitingsperiode. Hierdoor ontstaan de volgende categorieën die in het vervolg worden besproken:

Figuur 60 Verschillende verschijningsvormen bij 'geen affectieve relatie'

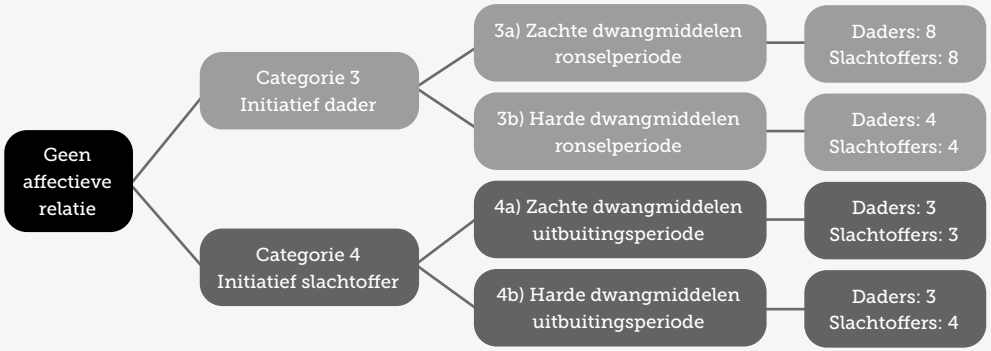

Van de twaalf slachtoffers in categorie 3, valt twee derde in categorie 3a. Bij één derde van de slachtoffers, namelijk vier, zijn ook harde dwangmiddelen toegepast tijdens de ronselperiode.

In deze paragraaf worden de belangrijkste bevindingen van categorie 3 en 4 beschreven, waardoor mogelijk specifieke kenmerken voor beide categorieën zichtbaar worden. In de kaderteksten wordt ingegaan op opvallende bevindingen met betrekking tot de gehanteerde dwangmiddelen. De volledige tabel die behoort bij deze paragraaf is opgenomen in bijlage 3 (tabel 26). De belangrijkste specifieke kenmerken staan weergegeven in tabel 21. Ook hier dient te worden opgemerkt dat het aantal dader en slachtoffers binnen de categorieën laag is waardoor er geen harde uitspraken over eventuele verschillen kunnen worden gedaan. Niettemin kunnen de bevindingen die worden beschreven een eerste aanzet vormen voor vervolgonderzoek.

377 Zie §5.1.4. Wanneer de dader initiatief neemt, zet hij gedurende de ronselperiode dwangmiddelen in met de intentie om het slachtoffer te ronselen. Tot de tweede categorie behoren de daders die (bewust) het initiatief aan het slachtoffer laat. Zoals eerder beschreven geven deze slachtoffers aan dat zij in eerste instantie 'vrijwillig' zijn gestart met seksuele dienstverlening. Redenen die in de dossiers naar voren komen waarom de slachtoffers in eerste instantie vrijwillig zijn gestart met verrichten van seksuele dienstverlening zijn als volgt: Zij kenden een hoge geldnood, voelden zich verantwoordelijk voor het onderhouden van de dader of voelden zich schuldig omdat zij geen geld inbrachten in de relatie met de dader.

Tabel 21 Kenmerkende punten van categorieën 3 en 4 bij daders die geen affectieve relatie inzetten[378]

	Categorie 3 – de dader neemt initiatief		Categorie 4 – de dader laat initiatief (bewust) bij slachtoffer		Totaal	
Aantal daders	12/25	48%	6/25	24%	25	-
Aantal slachtoffers	12/39	31%	7/39	18%	39	-
Thema 1. Achtergronden daders en slachtoffers						
Gemiddelde leeftijd daders		27,5 jaar		27,8 jaar		26,4 jaar
Gemiddelde leeftijd slachtoffers		16,5 jaar		18,6 jaar		18,3 jaar
- waarvan minderjarig	9/12	75%	3/7	43%	18/39	46%
- waarvan meerderjarig	3/12	25%	4/7	57%	21/39	54%
Thema 2. Kennismaking en eerste contact						
Kennismaking						
- Via sociaal netwerk	10/12	83%	2/7	29%	22/39	56%
- Onbekende	2/12	17%	5/7	71%	14/39	36%
- Bekende	-	-	-	-	3/39	8%
- Eerste contact online	4/12	33%	6/7	86%	14/39	36%
- Eerste contact fysiek	8/12	67%	1/7	14%	25/39	64%
Thema 3. Duur ronsel- en uitbuitingsperiode						
- Ronselperiode: enkele dagen tot een week	6/12	50%	6/7	86%	20/39	51%
- Ronselperiode: langer dan een week[379]	6/12	50%	1/7	14%	14/39	36%
- Uitbuitingsperiode: maximaal een week	2/12	17%	5/7	71%	9/39	23%
- Uitbuitingsperiode: langer dan een week tot maximaal een jaar[380]	10/12	83%	2/7	29%	23/39	59%
Thema 4. Woonsituatie van het slachtoffer						
Voorafgaand aan ronselperiode						
- Bij ouders	5/12	42%	2/7	29%	11/39	28%
- In (jeugd)zorginstelling	5/12	42%	2/7	29%	12/39	31%
Gedurende de uitbuitingsperiode						
- Overig (hotel, vakantiewoning of bedrijfspand)	2/12	17%	4/7	57%	7/39	18%

378 De genoemde percentages bij de verschillende variabelen zijn gebaseerd op het totaal aantal slachtoffers binnen de categorieën. Zie tabel 26 in bijlage 3 voor de volledige tabel.

379 Bevat categorieën (i) een week tot een maand en (ii) langer dan een maand.

380 Bevat categorieën (i) een week tot een maand en (ii) een maand tot een jaar.

Thema 1. Achtergronden daders en slachtoffers

Een eerste punt van aandacht betreft de leeftijd van de slachtoffers in categorie 3. De bevindingen in tabel 21 lijken uit te wijzen dat de leeftijd van de slachtoffers in categorie 3 lager ligt in vergelijking met de gemiddelde leeftijd van alle slachtoffers (16,5 jaar in vergelijking met 18,3 jaar). Het aandeel minderjarige slachtoffers in categorie 3 is dan ook hoog (75%). Precies de helft van de minderjarige slachtoffers die in het onderzoek zijn meegenomen zijn ingedeeld in categorie 3. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers in categorie 4 lijkt daarentegen nauwelijks af te wijken van de gemiddelde leeftijd (18,6 jaar). Met betrekking tot de gemiddelde leeftijd van de daders is geen punt van aandacht gevonden. Opvallend in categorie 3 is dat het leeftijdsverschil in drie gevallen tussen de dader en het slachtoffer aanzienlijk hoog is. Het leeftijdsverschil tussen deze drie daders en hun slachtoffer bedraagt minimaal 20 jaar. Tussen de subcategorieën 3a en 3b en tussen de subcategorieën 4a en 4b zijn eveneens een aantal punten van aandacht gevonden. In onderstaand fragment wordt hier nader op ingegaan.

Achtergronden van daders en slachtoffers en gehanteerde dwangmiddelen

Een eerste punt van aandacht is de leeftijd van de slachtoffers in categorieën 3a en 3b. De onderzochte slachtoffers in categorie 3a zijn gemiddeld anderhalf jaar jonger in vergelijking met de slachtoffers in categorie 3b. De gemiddelde leeftijden zijn respectievelijk 16 jaar en 17,5 jaar. Daarnaast zijn de onderzochte daders in categorie 3b gemiddeld jonger in vergelijking met de onderzochte daders in categorie 3a. De bevindingen wekken het vermoeden dat (net als bij categorie 1) de daders die zachte dwangmiddelen toepassen gemiddeld ouder zijn ten opzichte van de daders die harde dwangmiddelen gebruiken.

Met betrekking tot categorieën 4a en 4b valt op dat de drie slachtoffers in categorie 4a allemaal minderjarig zijn en de vier slachtoffers in categorie 4b allemaal meerderjarig zijn. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers in categorie 4a (16,7 jaar) is derhalve een stuk lager in vergelijking met de slachtoffers uit categorie 4b (20 jaar). Daarnaast lijkt ook de gemiddelde leeftijd van de drie daders in categorie 4a aanmerkelijk lager te liggen (23,3 jaar) in vergelijking met de leeftijd van de daders in categorie 4b (32,3 jaar).

Thema 2. Kennismaking en eerste contact

Met betrekking tot de wijze waarop de dader en het slachtoffer kennismaken en het eerste contact met elkaar leggen is een tweede punt van aandacht gevonden. In categorie 3 lijkt de dader voornamelijk via het sociale netwerk in contact te komen met het slachtoffer (83%), daar waar de dader in categorie 4 voornamelijk onbekend lijkt te zijn met het slachtoffer voorafgaand aan de ronselperiode (71%).[381] Daarnaast wordt het eerste contact in categorie 3 merendeels fysiek gelegd (67%), daar waar het eerste contact in categorie 4 veelal online plaatsvindt (86%). Een verklaring hiervoor is dat in vijf van de zeven opsporingsonderzoeken in categorie 4 de daders een advertentie online zetten waarin zij zichzelf aanbieden als 'pooier'. Zij bieden het slachtoffer aan te helpen met het zoeken naar klanten, het bieden van werkruimte of bieden het slachtoffer aan haar te beschermen.[382] Derhalve is het aantal daders dat online het eerste contact met het slachtoffer legt in categorie 4 dan ook opvallend hoog in vergelijking met de andere drie categorieën, waar het aandeel bekenden of kennismaking via het sociale netwerk hoger ligt. Oftewel bij niet-affectieve relaties waarin de dader het initiatief neemt, lijkt het er op dat de dader zich richt op de slachtoffers die zij via het sociale netwerk kennen, in vergelijking met de daders die het initiatief bij het slachtoffer laten, zij lijken zich vooral te richten op onbekenden.

Thema 3. Duur ronsel- en uitbuitingsperiode

Een derde punt van aandacht is de duur van de ronsel- en uitbuitingsperiode. Zoals in §8.3 is beschreven, lijken de bevindingen uit te wijzen dat de ronselperiode met name kort is bij de daders die geen affectieve relatie inzetten. Dit lijkt voornamelijk te komen door de korte ronselperiode in categorie 4. Bij zes van de zeven slachtoffers in deze categorie duurt de ronselperiode maximaal een week (86%). De relatief korte ronselperiode in categorie 4 kan worden verklaard doordat vijf slachtoffers reageerden op een contactadvertentie die de dader online had gezet.

Daarnaast lijkt ook de uitbuitingsperiode in categorie 4 opmerkelijk kort te zijn. Bij vijf van de zeven slachtoffers in categorie 4 duurt de uitbuitingsperiode namelijk maximaal een week (71%). Bij tien van de twaalf (83%) slachtoffers in categorie 3 duurt de uitbuitingsperiode daarentegen langer dan een week (waarvan bij zeven slachtoffers langer dan een maand). Dit is relatief lang in vergelijking met het gemiddelde van alle onderzochte slachtoffers. De korte uitbuitingsperiode bij de vijf slachtoffers in categorie 4 kan worden verklaard doordat de slachtoffers al snel zijn opgespoord door de politie (n = 2) of doordat de slachtoffers zich na een week hebben bedacht (n = 3).[383]

381 Dit is opvallend, omdat in §5.1.1 is beschreven dat de minderjarige slachtoffers in relatief hoge mate onbekend zijn met de dader voorafgaand aan de ronselperiode. Dit lijkt haaks te staan op de bevinding dat veel (minderjarige) slachtoffers in categorie 3 de dader via hun sociale netwerk leren kennen.

382 Ook in deze gevallen blijkt uit de dossiers dat het slachtoffer deze keuze voornamelijk maakt door hoge (geld)nood. Zij hebben forse schulden en geen inkomen.

383 De bevindingen lijken uit te wijzen dat er geen noemenswaardige verschillen zijn wat betreft de ronselperiode van de categorieën 3a en 3b. In beide categorieën duurt de ronselperiode bij 50% van de slachtoffers maximaal een week en bij ongeveer 50% van de slachtoffers een week tot een maand. Ook hier (net als bij categorie 1) lijkt het dat het toepassen van harde dwangmiddelen niet per se leidt tot een kortere ronselperiode. Zie tabel 6 (§5.2.3)

Thema 4. Woonsituatie voorafgaand aan en gedurende ronsel- en uitbuitingsperiode

De vergelijking zoals gemaakt in §8.3 laat zien dat de slachtoffers waarbij de dader geen affectieve relatie heeft ingezet bij het ronselen en uitbuiten, in veel gevallen bij hun ouders of in een (jeugd)zorginstelling verbleven. Wanneer de onderzochte slachtoffers in categorie 3 en 4 nader worden bekeken, lijkt dit te worden veroorzaakt door het relatief hoge aantal slachtoffers in categorie 3 dat thuis woont (42%) of in een (jeugd) zorginstelling verblijft (42%) voorafgaand aan de ronselperiode. Met betrekking tot de vijf slachtoffers die in een jeugdzorginstelling wonen is het opvallend dat zij gedurende de ronselperiode weglopen en bij de dader of bij een derde gaan inwonen. In categorie 4 is de verdeling van de slachtoffers over de verschillende woonsituaties meer divers.

Met betrekking tot de woonsituatie gedurende de uitbuitingssituatie, valt op dat de slachtoffers in categorie 4 ten opzichte van het gemiddelde van alle slachtoffers in relatief lage mate bij de dader (29%) of bij een derde (14%) inwonen, en daarentegen relatief vaker op een 'overige' locatie verblijven (57%). Dit is bij vier van de zeven slachtoffers in categorie 4 namelijk het geval. Twee slachtoffers hebben bijvoorbeeld een nacht in een hotel verbleven waar zij klanten ontvingen en daarnaast verbleven twee slachtoffers in een leegstaand kantoorpand. Vermoedelijk is hierdoor de uitbuitingsperiode bij deze slachtoffers relatief kort. De woonsituatie heeft mogelijk ook gevolgen voor de wijze van uitbuiting (thema 6). De slachtoffers in categorie 3 worden bijvoorbeeld veelal in de thuisprostitutie (83%) of als escort (50%) uitgebuit. De wijze van uitbuiting van de slachtoffers in categorie 4 is meer divers.[384]

In het kader hiernaast worden enkele opvallende kenmerken van de verschillende subcategorieën beschreven die betrekking hebben op (i) de *agency* van het slachtoffer (thema 5), (ii) contact na uitbuitingsperiode (thema 7) en (iii) samenwerkingsverbanden (thema 8).

Agency van het slachtoffer en de gehanteerde dwangmiddelen

Tussen de categorieën 3 en 4 zijn op het eerste oog geen verschillen waarneembaar op basis van de bevindingen, voor wat betreft de mate waarin de dader de seksuele handelingen en werktijden van het slachtoffer bepaalt en de bewegingsvrijheid van het slachtoffer inperkt.[385] Echter, wanneer wordt ingezoomd op categorie 3 ('initiatief dader') valt op dat alle vier de daders die de seksuele handelingen van het slachtoffer bepalen, tevens harde dwangmiddelen toepassen (categorie 3b). Dit is overeenkomstig met categorie 1. Wanneer de categorieën 4a en 4b worden vergeleken, valt op dat vier van de vijf slachtoffers waarbij de dader de werktijden bepaalt, gecategoriseerd zijn in categorie 4b (harde dwangmiddelen). Daarnaast vallen de drie slachtoffers waarbij de dader hun bewegingsvrijheid inperkt in categorie 4b. Dit hangt samen met het verlies van de regie over de 'werksituatie' van het slachtoffer. Deze bevindingen zouden er op kunnen wijzen dat daders die harde dwangmiddelen toepassen meer invloed uitoefenen op de agency van het slachtoffer.

Wat betreft de geldverdeling zijn op basis van de bevindingen tevens op het oog weinig mogelijke verschillen waarneembaar tussen categorie 3 en 4. Wanneer echter wordt gekeken naar de categorieën 3a en 3b, valt op dat de daders die zachte dwangmiddelen toepassen (categorie 3a), relatief vaker afspraken met de slachtoffers maken over geldverdeling en deze na komen (bij vijf van de acht slachtoffers). Verder nemen drie van de vijf daders in categorie 3b het geld van de slachtoffers direct in. Ook dit gegeven is overeenkomstig met categorie 1. De twee slachtoffers waarbij de afspraken over de geldverdeling worden nagekomen vallen in categorie 4a. Van de vier slachtoffers in categorie 4b neemt de dader bij twee slachtoffers direct al het geld in en komt de dader bij twee slachtoffers de eerder gemaakte afspraken over de geldverdeling niet na. Deze bevindingen zouden er op kunnen wijzen dat de daders die zachte dwangmiddelen toepassen het slachtoffer vaker misleiden rondom de geldverdeling, daar waar de daders die harde dwangmiddelen inzetten het geld vaker direct innemen.

Contact na uitbuitingsperiode en de gehanteerde dwangmiddelen

Van de slachtoffers in categorie 3 lijkt een kwart nog contact te hebben met de dader na afloop van de uitbuitingsperiode. Dit is lager in vergelijking met het gemiddelde van alle slachtoffers. Alle drie de slachtoffers zijn ingedeeld in categorie 3a (overeenkomstig met categorie 1). Dit lijkt er op te wijzen dat bij slachtoffers waar de dader zachte dwangmiddelen toepast, er vaker contact is na de uitbuitingsperiode.

Samenwerkingsverbanden en de gehanteerde dwangmiddelen

De vier zaken waarin geen sprake is van een samenwerkingsverband, behoren tot categorie 3a. Bij de helft van de onderzochte slachtoffers in categorie 3a is geen sprake van een samenwerkingsverband. Dit geeft een ander beeld dan categorie 1, waarbij sprake leek te zijn van een hogere mate van samenwerking indien de dader zachte dwangmiddelen inzette.

384 Zie tabel 26 in bijlage 3

385 Zie tabel 26 in bijlage 3

Resumé

In onderstaand figuur worden de belangrijkste kenmerken van de categorieën 3 en 4 schematisch weergegeven. Tevens is voor de verschillende thema's beschreven of er opvallende kenmerken zijn binnen de subcategorieën.

Tabel 22 Belangrijkste punten van aandacht van de categorieën 3 en 4[386]

	Niet-affectieve relatie	
	Categorie 3 – de dader neemt initiatief	**Categorie 4 – de dader laat initiatief (bewust) bij het slachtoffer**
	Daders (n = 12)	Daders (n = 6)
	Slachtoffers (n = 12)	Slachtoffers (n = 7)
Thema 1. Achtergronden daders en slachtoffers	- De leeftijd van de daders is (net als in categorie 4) hoog in vergelijking met het gemiddelde. - De leeftijd van de slachtoffers is laag in vergelijking met het gemiddelde van alle slachtoffers. Het aandeel minderjarigen is hoog.	- De leeftijd van de daders is (net als in categorie 3) hoog in vergelijking met het gemiddelde. - De leeftijd van de slachtoffers wijkt niet noemenswaardig af van het gemiddelde van alle slachtoffers.
Thema 2. Kennismaking en eerste contact	[geen opvallend verschil ten opzichte van het gemiddelde]	Het aandeel daders dat online het eerste contact met de slachtoffers legt lijkt erg hoog ten opzichte van het gemiddelde van alle slachtoffers.
Thema 3. Duur ronsel- en uitbuitingsperiode	De uitbuitingsperiode lijkt veelal een maand tot een jaar te duren	De ronsel- en uitbuitingsperiode is (over het algemeen) zeer kort (enkele dagen tot een week)
Thema 4. Woonsituatie voorafgaand en gedurende ronsel- en uitbuitingsperiode	De slachtoffers wonen voorafgaand aan de ronselperiode veelal bij hun ouders of in een jeugdzorginstelling. Gedurende de uitbuitingsperiode is de woonsituatie divers, maar het slachtoffer woont relatief weinig bij de dader in.	Woonsituatie van de slachtoffers voorafgaand aan de ronselperiode is divers. Gedurende de uitbuitingsperiode verblijft het slachtoffer veelal op een overige locatie (hotel, leegstaand pand).
Thema 5. *Agency* van het slachtoffer	Er zijn geen kenmerkende bevindingen wat betreft de *agency* van het slachtoffer in vergelijking met het gemiddelde.	
Thema 6. Contact met klanten	De slachtoffers worden voornamelijk in de thuisprostitutie uitgebuit.	Manieren van uitbuiting zijn divers.
Thema 7. Contact na uitbuitingsperiode	In vergelijking met de daders die een affectieve relatie inzetten, is er na de uitbuitingsperiode weinig contact met het slachtoffer.	
Thema 8. Samenwerkingsverbanden	Bij de meeste slachtoffers lijkt er sprake te zijn van een samenwerkingsverband in tegenstelling tot de slachtoffers waarbij de dader een affectieve relatie inzet. De verdeling tussen faciliterende en georganiseerde vormen van samenwerking is ongeveer gelijk.	

386 Waar mogelijk wordt onderscheid gemaakt tussen de categorieën. Als er geen specifieke punten van aandacht zijn voor de verschillende categorieën, worden de categorieën samengenomen.

In onderstaand figuur worden de meest opvallende bevindingen wat betreft de verschillende subcategorieën besproken. Vanwege de kleine aantallen dienen deze verschillen met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Tabel 23 Opvallende bevindingen van de thema's met betrekking tot de gehanteerde dwangmiddelen

Categorie 3 – de dader neemt initiatief	Categorie 4 – de dader laat initiatief (bewust) bij het slachtoffer
De daders die harde dwangmiddelen toepassen zijn (net als bij de daders die een affectieve relatie inzetten) gemiddeld jonger ten opzichte van de daders die zachte dwangmiddelen toepassen.	De slachtoffers waarbij de dader harde dwangmiddelen toepast zijn allemaal meerderjarig. Ook de gemiddelde leeftijd van de daders die harde dwangmiddelen toepassen is een stuk hoger.
De daders die harde dwangmiddelen toepassen oefenen meer invloed uit op de *agency* van het slachtoffer (seksuele handelingen).	De daders die harde dwangmiddelen toepassen oefenen meer invloed uit op de *agency* van het slachtoffer (werktijden en bewegingsvrijheid).
De daders die alleen zachte dwangmiddelen toepassen maken vaker afspraken over de geldverdeling en komen deze niet na. De daders die harde dwangmiddelen toepassen nemen veelal het geld direct van de slachtoffers in. Dit is overeenkomstig met de categorieën 1 en 2.	
De dader heeft vaker contact met het slachtoffer wanneer deze in de ronselperiode zachte dwangmiddelen toepast. Dit is overeenkomstig met de daders die een affectieve relatie inzetten.	

8.5 Slot

In dit hoofdstuk is getracht een format uit te werken waarbij verschillende verschijningsvormen van seksuele uitbuiting zijn beschreven. Het format bestaat uit drie onderdelen, die in §8.1 zijn uitgewerkt. In dit hoofdstuk zijn de verschillende verschijningsvormen die uit dit format komen beschreven op basis van de bevindingen uit het onderzoek. Allereerst zijn verschillen beschreven tussen (i) daders die al dan niet een affectieve relatie inzetten bij het ronselen en uitbuiten van hun slachtoffer (§8.3). Vervolgens is ook onderscheid gemaakt tussen (ii) daders die zelf het initiatief nemen voor het verrichten van seksuele dienstverlening (§8.4.1) en (iii) daders die het initiatief bij het slachtoffer laten (§8.4.2). Uit de beschrijving blijkt de meerwaarde van het onderscheid maken tussen verschillende verschijningsvormen. Op basis van de bevindingen lijken namelijk subtiele verschillen zichtbaar te worden tussen de verschijningsvormen. Hieronder volgt een beknopt overzicht van de belangrijkste bevindingen van de verschillende categorieën:

Verschijningsvormen waarbij de dader een affectieve relatie inzet

- Driekwart van de slachtoffers binnen deze categorieën is meerderjarig. De gemiddelde leeftijd ligt in vergelijking met de verschijningsvormen waarbij de dader geen affectieve relatie inzet dan ook hoger (thema 1).
- Wanneer daders een affectieve relatie inzetten, lijkt het eerste contact veelal fysiek plaats te vinden (thema 2).
- De ronsel- en uitbuitingsperiode binnen deze verschijningsvormen duurt relatief lang in vergelijking met de slachtoffers waarbij de dader geen affectieve relatie inzet (thema 3).
- De slachtoffers binnen deze verschijningsvormen zijn veelal dakloos of hebben geen vaste woon- of verblijfsplaats voorafgaand aan de ronselperiode, en wonen gedurende de uitbuitingsperiode veelal bij de dader in (thema 4).
- De daders lijken de slachtoffers veelal te misleiden rondom afspraken omtrent de geldverdeling (thema 5).
- Wanneer de dader een affectieve relatie inzet, lijken de slachtoffers in hogere mate via de meer zichtbare vormen van prostitutie (raamprostitutie, bordeel of seksclub) te worden uitgebuit, ten opzichte van daders die geen affectieve relatie inzetten. De meeste slachtoffers binnen deze verschijningsvormen worden echter door de dader ingezet als escort (thema 6).
- Er is veelal contact na de uitbuitingsperiode tussen de dader en het slachtoffer in vergelijking met daders die geen affectieve relatie inzetten (thema 7).
- Wanneer er sprake is van een samenwerkingsverband, lijkt er veelal sprake te zijn van een faciliterende vorm van samenwerking (thema 8).

Daarnaast lijken er een aantal specifieke kenmerken te zijn voor de twee categorieën binnen deze verschijningsvormen.[387]

Categorie 1: De daders zijn in vergelijking met daders in andere categorieën relatief jong en het leeftijdsverschil met hun slachtoffers is relatief klein. De daders lijken zich met name te richten op slachtoffers tussen de 18 en 21 jaar (thema 1). Daarnaast lijkt de dader relatief veel invloed uit te oefenen op de agency van het slachtoffer (thema 5).

Categorie 2: De daders lijken in vergelijking met de daders in de overige categorieën relatief oud en lijken zich niet op een specifieke leeftijdsgroep slachtoffers te richten (thema 1). De slachtoffers lijken veelal een bekende van de dader te zijn en het eerste contact vindt voornamelijk fysiek plaats (thema 2). De duur van de ronselperiode is moeilijk uit de opsporingsdossiers te herleiden.

387 Bij categorie 1 neemt de dader initiatief bij het ronselen en het uitbuiten van de slachtoffers. Bij categorie 2 laat de dader het initiatief bij het slachtoffer. Zie §5.1.4.

Verschijningsvormen waarbij de dader geen affectieve relatie inzet

- Onder de slachtoffers van daders die geen affectieve relatie inzetten bevinden zich relatief veel minderjarige slachtoffers. De gemiddelde leeftijd van de onderzochte slachtoffers is derhalve lager dan het gemiddelde (thema 1).
- Wanneer de dader en het slachtoffer online met elkaar in contact komen, zet de dader in de meeste gevallen geen affectieve relatie in (thema 2).
- De ronsel- en uitbuitingsperiode binnen deze verschijningsvormen duren relatief kort in vergelijking met de slachtoffers waarbij de dader een affectieve relatie inzet (thema 3).
- Slachtoffers wonen veelal bij hun ouders óf in een jeugdzorginstelling voorafgaand aan de ronselperiode. De woonsituatie tijdens de uitbuitingsperiode lijkt meer divers in vergelijking met slachtoffers van daders die een affectieve relatie inzetten (thema 4).
- In vergelijking met daders die een affectieve relatie inzetten, lijkt de dader de afspraken rondom de geldverdeling vaker na te komen (thema 5).
- De uitbuiting vinding veelal plaats via de meer onzichtbare vormen van prostitutie, met name thuisprostitutie (thema 6).
- Er is relatief weinig sprake van contact na de uitbuitingsperiode in vergelijking met daders en slachtoffers waarbij sprake is van een affectieve relatie (thema 7).
- Er is relatief vaak sprake van een samenwerkingsverband. Daarnaast, wanneer er sprake is van een georganiseerd samenwerkingsverband, lijkt er veelal geen sprake te zijn van de inzet van een affectieve relatie door de dader (thema 8).

Daarnaast lijken er een aantal specifieke kenmerken te zijn voor de twee categorieën binnen deze verschijningsvormen.[388]

Categorie 3: De slachtoffers in deze categorie zijn in vergelijking met de overige categorieën het jongste. Het leeftijdsverschil tussen de dader en het slachtoffer lijkt in een aantal situaties zeer hoog (thema 1). De dader en het slachtoffer komen veelal via hun sociale netwerk met elkaar in contact en het eerste contact lijkt overwegend fysiek plaats te vinden (thema 2). De uitbuitingsperiode duurt veelal langer in vergelijking met categorie 4 (thema 3).

Categorie 4: De dader en slachtoffer in deze categorie komen voornamelijk online met elkaar in contact en zijn voorheen veelal onbekenden van elkaar. Zij komen in contact via contactadvertenties op sekswebsites, waar de slachtoffers op reageren (thema 3). De ronselperiode is in de meeste gevallen zeer kort, evenals de uitbuitingsperiode (thema 4). De slachtoffers verblijven veelal op een overige locatie gedurende de uitbuitingsperiode (thema 5).

Tot slot is er onderscheid gemaakt tussen de gehanteerde dwangmiddelen (onderdeel 3). Hoewel de kans op toeval bij dit kleine aantal groot is, kunnen de bevindingen mogelijk aanknopingspunten vormen voor vervolgonderzoek. Met betrekking tot de inzet van dwangmiddelen, vallen de volgende zaken op.

- De bevindingen lijken in de richting te wijzen dat jongere daders eerder gebruik maken van harde dwangmiddelen ten opzichte van oudere daders, die eerder gebruik maken van zachte dwangmiddelen.
- De daders die zachte dwangmiddelen toepassen maken mogelijk vaker afspraken over de geldverdeling, maar komen deze niet na. Aan de andere kant worden bij de slachtoffers waarbij harde dwangmiddelen worden toegepast voornamelijk direct al het geld ingenomen door de dader.
- De bevindingen lijken uit te wijzen dat daders die harde dwangmiddelen toepassen in hogere mate invloed uitoefenen op de *agency* van het slachtoffer in vergelijking met daders die zachte dwangmiddelen toepassen.
- Deze bevinding lijken uit te wijzen dat daders die zachte dwangmiddelen toepassen vaker contact met het slachtoffer opnemen of onderhouden na de uitbuitingsperiode, in vergelijking met daders die harde dwangmiddelen toepassen.

388 Bij categorie 3 neemt de dader initiatief bij het ronselen en het uitbuiten van de slachtoffers. Bij categorie 4 laat de dader het initiatief bij het slachtoffer. Zie §5.1.4.

9. SLOTHOOFDSTUK

In hoofdstuk 7 is een overkoepelend beeld geschetst van de achtergrond, modus operandi en samenwerkingsverbanden van daders. Naast verdieping ten aanzien van bestaande inzichten heeft het onderzoek ook nieuwe inzichten opgeleverd, kennislacunes blootgelegd en nieuwe vragen opgeroepen. In hoofdstuk 8 is op basis van de bevindingen een aanzet gedaan om een format op te stellen, waarin verschillende vormen van seksuele uitbuiting worden onderscheiden. Hiermee is voldaan aan het primaire doel van het onderzoek, zijnde een beeld te schetsen van daders van seksuele uitbuiting en hun manier van werken en de samenwerkingsverbanden waarin ze opereren.

De bevindingen omtrent deze thema's kunnen primair bijdragen aan *evidence-based* strategische en operationele keuzes in de opsporing en vervolging van daders. Secundair kunnen de bevindingen handvatten bieden om slachtofferschap, maar ook daderschap te voorkomen of vroegtijdig te interveniëren. Op deze doelstellingen wordt in dit hoofdstuk nader ingegaan. Op basis van de bevindingen van het onderzoek worden een aantal praktische implicaties beschreven om daders en slachtoffers van binnenlandse seksuele uitbuiting vroegtijdig in beeld te (kunnen) brengen om het *dark figure* onder daders en slachtoffers te verlagen. Tevens worden een aantal vragen opgeworpen die open blijven staan, die aanzet kunnen geven voor vervolgonderzoek.

In §9.1 wordt gekeken naar mogelijkheden voor preventie en het (vroegtijdig) signaleren van slachtoffers. In §9.2 wordt vervolgens gekeken naar mogelijkheden voor preventie en het (vroegtijdig) signaleren van daders.

9.1 Preventie en (vroegtijdige) signalering slachtofferschap

Hoewel niet specifiek is gekeken naar de achtergronden van slachtoffers in het onderzoek, vallen er een aantal zaken op. Deze bevindingen kunnen mogelijk worden gebruikt voor preventie en voor opsporing van slachtoffers en het eerder identificeren van seksuele uitbuiting. Er is specifiek onderscheid gemaakt tussen minder- en meerderjarige slachtoffers, omdat er verschillen zijn gevonden in de modus operandi van de daders als het gaat om minder- of meerderjarige slachtoffers. Daarnaast is het belangrijk om dit onderscheid te maken, omdat er verschillen zijn in de rechtspositie gedurende het straf- en zorgproces.

Minderjarige slachtoffers

Een eerste gegeven met betrekking tot minderjarige slachtoffers is de bevinding dat acht van de achttien onderzochte minderjarige slachtoffers zijn weggelopen uit een jeugdzorginstelling, voorafgaand of gedurende de ronselperiode. Daarnaast is één minderjarig slachtoffer weggelopen van huis om te ontsnappen aan de jeugdzorg die op dat moment betrokken was. Van deze negen slachtoffers zijn er zes ingedeeld in categorie 3.[389] Dat houdt in dat de dader bij minderjarige slachtoffers geen affectieve relatie inzet om het slachtoffer te ronselen en uit te buiten en gedurende de ronselperiode actief dwangmiddelen (voornamelijk zachte dwangmiddelen) inzet om het slachtoffer te dwingen tot het verrichten van seksuele dienstverlening. Deze slachtoffers komen veelal via hun sociaal netwerk (fysiek) in contact met de dader die hen onderdak verleend. De slachtoffers verblijven soms bij de dader zelf, bij derden of op een 'overige' locatie, zoals een vakantiepark. Deze kwetsbare positie van het slachtoffer en het uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht van de dader, maakt dat de ronselperiode bij deze slachtoffers veelal kort is (enkele dagen tot een week). Oftewel, dit is een zeer kwetsbare groep, die door een mensenhandelaar met weinig middelen gedwongen/aangezet kan worden tot seksuele dienstverlening.

Deze bevindingen impliceren dat het belangrijk is dat jeugdzorginstellingen scherp zijn op (potentiële) signalen van seksuele uitbuiting, deze vroegtijdig onderkennen en daarnaast actief handelen wanneer (potentieel) kwetsbare slachtoffers zijn weggelopen.[390] De eerste opsporingsindicaties bezien lijken deze signalen vooralsnog de politie niet te bereiken.[391] Wanneer er sprake is van weggelopen slachtoffers, lijkt een intensieve samenwerking tussen de politie en jeugdzorginstellingen van groot belang om slachtoffers op te sporen en te interveniëren in de situatie van het slachtoffer. Dat dit loont, blijkt ook uit de bevinding dat wanneer de opsporingsdiensten actief inzetten op de opsporing, de uitbuitingsperiode relatief kort lijkt te zijn. Oftewel, slachtoffers zijn 'eenvoudig' te dwingen tot seksuele dienstverlening. Maar het tegenovergestelde lijkt ook waar te zijn, namelijk dat deze groep minder stevig in de grip gevangen lijkt te zijn van mensenhandelaren, hetgeen interveniëren kan 'vergemakkelijken'. Tevens is samenwerking met ouders van belang, daar een deel van de slachtoffers (nog) thuis woont gedurende de uitbuitingssituatie.

389 Zie §8.4.2

390 Zie ook De Witte (2019). *Minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting die weglopen uit de instelling. Oorzaken, voorkomen en terugvinden.* Defence for Children-ECPAT

391 Zie §3.2.3 voor de eerste opsporingsindicaties

Een tweede bevinding betreft de wijze waarop klanten van minderjarige slachtoffers worden geworven.[392] Hoewel de ronsel- en uitbuitingsperiode bij deze slachtoffers in veel gevallen relatief kort is, zien zij in korte tijd ook veel klanten. De minderjarige slachtoffers worden veelal via thuisprostitutie uitgebuit. Om klanten te werven worden zij 'gewoon' via reguliere websites voor sekscontactadvertenties aangeboden. Dit geeft het belang weer van het opwerpen van barrières om het aanbieden van minderjarige slachtoffers via deze weg moeilijker te maken. Het kan daarnaast ook lonen om op reguliere websites te sporen naar signalen van minderjarigheid of klanten te stimuleren (desnoods anoniem) een melding te doen bij vermoedens van minderjarigheid.

Meerderjarige slachtoffers

Hetgeen de bevindingen uit dit onderzoek doen vermoeden is dat meerderjarige slachtoffers, net als minderjarige slachtoffers, voorafgaand aan de ronselperiode veelal geen vaste woon-of verplaats hebben of verblijven in een zorginstelling. Wanneer zij in de zorg verblijven, dan zijn zij hier meestal om zorg te krijgen voor trauma's die zij in het verleden hebben opgelopen, doordat zij bijvoorbeeld (recentelijk) geweld hebben meegemaakt in de thuissituatie. Daarnaast heeft een deel geen plek om te wonen en dat heeft voor een groot deel te maken met hun penibele financiële situatie. Dat weinig van deze slachtoffers bij hun ouders thuis wonen, kan betekenen dat er weinig tot geen protectieve factoren aanwezig zijn om hen te beschermen. Dit typeert ook bij de meeste meerderjarige slachtoffers de kwetsbaarheid voor seksuele uitbuiting. Bovenstaande versterkt de roep om niet alleen intensiever samen te werken met jeugdzorginstellingen, maar ook met instellingen voor maatschappelijke opvang of vrouwen- of daklozenopvang bij het opsporen van potentiële slachtoffers, het voorkomen van slachtofferschap en daders vroegtijdig af te schrikken en op te sporen. In deze instellingen bevinden zich namelijk relatief veel (potentiële) slachtoffers. Mogelijk loont het voor de opsporingsdiensten om extra zichtbaar te zijn binnen deze centra om slachtofferschap te voorkomen of vroegtijdig te signaleren.

Een tweede bevinding in het onderzoek die hier niet onbenoemd kan blijven, is dat (in vergelijking met minderjarige slachtoffers) de meerderjarige slachtoffers in relatief hoge mate contact hebben met de uitbuiter na de uitbuitingsperiode.[393] Het doel van dit contact is veelal om het slachtoffer te beïnvloeden gedurende het strafproces en/of om het slachtoffer weer in een uitbuitingssituatie te bewegen. Deze bevinding zet ertoe aan om het beleid rondom het beschermen van slachtoffers na de uitbuitingsperiode onder de loep te nemen en mogelijk aan te scherpen. Ook om de aangiftebereidheid te verhogen en revictimisatie te voorkomen.

392 Zie §5.5

393 Zie §5.6

9.2 Preventie en (vroegtijdige) opsporing daderschap

Dit onderzoek biedt inzicht in de achtergrond van de daders en de manier waarop zij te werk gaan. Hieruit zijn mogelijk implicaties te destilleren voor het voorkomen dan wel (vroegtijdig) opsporen van daders. Daarnaast biedt het onderzoek aandachtspunten die van belang kunnen zijn voor of tijdens de verhoren van daders of gedurende het opsporingsonderzoek.

Er zijn drie voorname factoren uit het onderzoek naar voren gekomen die een aanleiding kunnen vormen voor daderschap. Hoewel deze verbanden in dit onderzoek niet hard kunnen worden gemaakt, geven de bevindingen en de literatuur zoals beschreven in hoofdstuk 2 wel voeding voor deze vermoedens. De drie voorname factoren zijn:

I. **De sociaaleconomische status van de daders**: Voor een deel van de daders ligt het motief mogelijkerwijs in het financiële gewin, mogelijk vanwege de zwakke sociaaleconomische positie die een groot deel van de daders kennen.[394]
II. **Negatieve jeugdervaringen en relatie met ouders:** Een aanzienlijk deel van de daders kent negatieve jeugdervaringen en heeft een slechte relatie met hun ouders. Als gevolg hiervan ontstaat mogelijkerwijs persoonlijkheidsproblemen of stoornissen bij een groot deel van de daders. Het is belangrijk aandacht te besteden in de mogelijke manier waarop dit doorwerkt in daderschap.
III. **Alcohol en drugsgebruik:** Tot slot is er een mogelijk verband tussen alcohol- en drugsgebruik van de dader en het plegen van seksuele uitbuiting. Middelengebruik en verslaving leidt mogelijk tot daderschap doordat het invloed kan hebben op het gedrag van de dader, de sociaaleconomische status van de dader en kan leiden tot psychische- of gedragsproblematiek. Daarnaast zijn de daders die middelen gebruiken mogelijk eerder geneigd om (hard)drugs in te zetten gedurende de ronsel- en uitbuitingsperiode.

Voor vervolgonderzoek is het van belang meer zicht te krijgen op bovenstaande factoren om explicieter inzicht te kunnen geven in de verbanden met seksuele uitbuiting. Naast bovengenoemde factoren is het voor vervolgonderzoek tevens interessant om het verband tussen de migratieachtergrond van de dader en daderschap te onderzoeken, omdat migratieachtergrond mogelijkerwijs van invloed kan zijn op de modus operandi van de dader.

De bevindingen kunnen handvatten bieden voor het (vroegtijdig) opsporen van daderschap. Veel daders lijken zich bijvoorbeeld niet alleen te richten op mensenhandel, maar proberen ook nevenverdiensten te genereren door bijvoorbeeld andere vormen van uitbuiting, (kleinschalige) drugshandel of oplichting. In twee zaken zijn bijvoorbeeld signalen van mensenhandel opge-

394 Zie §4.2

pikt bij het plegen van andere strafbare feiten (vals geld, drugshandel en XTC gebruik). Bij daders die passen in het beeld dat wordt geschetst in dit onderzoek (bijvoorbeeld qua leeftijd, financiële situatie, gezinsachtergrond, relationele status etc.) is het belangrijk alert te zijn op signalen van seksuele uitbuiting. Een implicatie die hieruit voortvloeit is dat het kan lonen om bij daders van andere strafbare feiten die binnen het profiel vallen zoals beschreven in dit onderzoek, tevens te zoeken naar signalen van seksuele uitbuiting.

Tot slot heeft dit onderzoek aangetoond dat daders niet alleen actief op zoek zijn naar slachtoffers, maar het initiatief ook bij het slachtoffer laten. Bij een deel van de slachtoffers zet de dader een online fuik uit en trekt daarmee (potentiële) slachtoffers aan.[395] Bij het opsporen van signalen van mensenhandel, loont het mogelijk ook om (potentiële) daders op te sporen via deze weg. Er kan bijvoorbeeld op advertenties worden gezocht waarin (potentiële) daders hun diensten aanbieden aan potentiële slachtoffers om zo daders in een vroeg stadium in het vizier te krijgen.

395 Zie §5.1.4

REFERENTIES

Bandura 1978
Bandura, A. (1978). Social learning theory of aggression. *Journal of communication, 28(3),* 12-29.

Boerman, Grapendaal, Nieuwenhuis en Stoffers 2014
Boerman, F. , Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F. en Stoffers, E. (2014). Nationaal dreigingsbeeld 2017: Georganiseerde misdaad. *Dienst Landelijke Informatieorganisatie.* Geraadpleegd via: https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/algemeen/nationaal-dreigingsbeeld-2017/nationaal-dreigingsbeeld-2017.pdf

Copley 2014
Copley, L. (2014). Neutralizing Their Involvement: Sex Traffickers' Discourse Techniques. *Feminist Criminology, 9*(1), pp. 45-58.

David 2012
David, F. (2012). Organised crime and trafficking in persons. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice* (436), pp. 1-12.

Denton 2016
Denton, E. (2016). Anatomy of Offending: Human Trafficking in the United States, 2006-2011. *Journal of Human Trafficking 2*(1), pp.32-62.

Van Dijke, De Ruiter & Terpstra 2015
Dijke, A. v., de Ruiter, E., & Terpstra, L. (2015). *Mensenhandelaren: verhalen en vonnissen.* Amsterdam: SWP .

Dorst 2017
Dorst, N. (2017). *Dé loverboy bestaat niet meer.* Masterscriptie, Universiteit Leiden, Leiden.

Feingold 2005
Feingold, D. (2005). Human Trafficking. *Foreign Policy, 150*(32), pp. 26-30.

Ferwerda, Jakobs, Beke, Gerretsen & Vandenbussche 1996
Ferwerda, H. B., Jakobs, J. P., Beke, B. M. W. A., Gerretsen, N. M., & Vandenbussche, E. (1996). *Signalen voor toekomstig crimineel gedrag.* Dienst Preventie, Jeugdbescherming en Reclassering, Ministerie van Justitie.

Goldberg 1990
Goldberg, L. (1990). An alternative "description of personality": The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*(6), pp. 1216-1229.

Grady, Levenson & Bolder 2017
Grady, M.D., Levenson, J.S. en Bolder, T. (2017). Linking adverse childhood effects and attachment: A Theory of etiology for sexual offending. *Trauma, Violence and Abuse, 18*(4), pp. 433-444

Hoogeboom, Giebels & Bakker 2010
Hoogeboom, M., Giebels, E., & Bakker, I. (2010). Mensenhandel: Daders onderzocht. *Tijdschrift voor de politie, 72*, pp. 1-10.

(Inter-)nationale verdragen
VN Protocol inzake de preventie, bestrijding en bestraffing van mensenhandel in bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel, General Assembly resolution 55/25 van 15 november 2000.

Kara 2009
Kara, S. (2009). *Sex trafficking: Inside the business of modern slavery.* New York: Colombia University.

Kamerstukken
Kamerstukken II 2015-2016, 713864 *Aanpak van loverboyproblematiek*', 7-01-2016
Kamerstukken II 2016/17, 28638 nr. 150 *Investering in aanpak mensenhandel*, 6-12-2016

Kragten-Heerdink, Dettmeijer-Vermeulen & Korf 2017
Kragten-Heerdink, S., Dettmeijer-Vermeulen, C. & Korf, D. (2017). *More than just "pushing en pulling": Conceptualizing identified human trafficking in the Netherlands. Crime & Delinquency, 64*(13), pp. 1765-1789.

Latonero 2012
Latonero, M. (2012). *Technology and Human Trafficking: The Rise of Mobile and the Diffusion of Technology-facilitated Trafficking.* Data & Society Research Institute; USC Annenberg School of Communication

McLaughlin 2017
McLaughlin, K. (2017). *The Long Shadow of Adverse Childhood Experiences. Science Brief.* Geraadpleegd via http://www.apa.org/science/about/psa/2017/04/adverse-childhood.aspx

Ministerie van Justitie en Veiligheid 2018
Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2018). *Samen tegen mensenhandel. Een integrale program-*

ma-aanpak van seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting. Geraadpleegd via https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/11/13/tk-bijlage-3-samen-tegen-mensenhandel

Moeyersons 2016
Moeyersons, M. (2016). Loverboys in België. *Faculteit Rechtsgeleerdheid*, pp. 1-86.

Myria 2017
Myria (2017). *Jaarraport 2017 Mensenhandel en Mensensmokkel: Online.* Myria Federaal Migratiecentrum.

NRM
Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. (sd). *3 Typen Mensenhandelstructuren*. Geraadpleegd via: https://www.nationaalrapporteur.nl/binaries/factsheet-mensenhandel-in-en-uit-beeld-cijfermatige-rapportage-2007-2011-(2012)_tcm23-34752.pdf

NRM 2012
Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2012). *Mensenhandel in en uit beeld. Cijfermatige rapportage 2007-2011.* Den Haag: Nationaal Rapporteur Mensenhandel.

NRM 2013
Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2013). *Mensenhandel. Negende rapportage van de Nationaal rapporteur.* Den Haag: BNRM

NRM 2014a
Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. (2014). *Mensenhandel in en uit beeld II: Update cijfers mogelijke slachtoffers 2009-2013.* Den Haag: BNRM

NRM 2014b
Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2014). *Mensenhandel in en uit beeld II. Cijfermatige rapportage 2008-2012.* Den Haag: BNRM

NRM 2016
Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2016). *Monitor Mensenhandel: Cijfers Vervolging en Berechting 2011-2015.* Den Haag: BNRM

NRM 2017
Nationaal rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderne (2017). Slachtoffermonitor mensenhandel 2012-2016. Den Haag: BNRM

NRM 2018
Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2018). *Slachtoffermonitor mensenhandel 2013 – 2017.* Den Haag: Nationaal Rapporteur Mensenhandel.

NRM 2019
Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2019). *Dadermonitor mensenhandel 2013-2017.* Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Raphael & Myers-Powell 2010
Raphael J. & Myers-Powell, B. (2010). *From victims to victimizers: Interviews with 25 ex-pimps in* Chicago. DePaul, College of Law.

Reid & Fox 2019
Reid, J.A. & Fox, B. (2019). Profiles of Child Sex Traffickers: A Forensic Behavior Analysis. *Human Trafficking Summit (2019)*. Geraadpleegd op: http://works.bepress.com/joan_reid/50/

Reid, Huard & Haskell 2015
Reid, J.A., Huard, J., & Haskell, R.A. (2015). Family-facilitated juvenile sex trafficking. *Journal of Crime and Justice, 38*(3), pp. 361-376.

Reid 2016
Reid, J.A. (2016). Entrapment and enmeshment schemes used by seks traffickers. *Sexual abuse: A Journal of research and treatment, 28*(6), pp. 491-511.

Rijken, Muraszkiewicz & Van de Ven 2015
Rijken, C., Muraszkiewicz, J., Ven, van de P. (2015). *Report on the features and incentives of traffickers and on the social interactions among them.* TRACE: Trafficking as A Criminal Enterprise.

Roe-Sepowitz 2019
Roe-Sepowitz, D. (2019). A six-year analysis of sex traffickers of minors: Exploring characteristics and sex trafficking patterns. *Journal of Human Behavior in the Social Environment, 29*(5), pp. 608-629.

Van San & Bovenkerk 2013
San, M. v., & Bovenkerk, F. (2013). Secret seducers: True tales of pimps in the red light district of Amsterdam. *Crime, Law & Social Change, 60*, pp. 67-80.

Shively, Smith, Jalbert & Drucker 2017
Shively, M., Smith, K., Jalbert, S. & Drucker, O. (2017). *Human trafficking organizations and facilitators: A detailed profile and interviews with convicted traffickers in the United States.* Washington DC: National Criminal Justice Reference Service.

Siegel & De Blank 2008
Siegel, D. & Blank, S. de, (2008). Vrouwen die in vrouwen handelen. De rol van vrouwen in mensenhandelnetwerken. *Tijdschrift voor Criminologie 1*(50), pp. 35-48.

Surtees 2008
Surtees, R. (2008). Traffickers and trafficking in Southern and East Europe: Considering the other side of human trafficking. *European Journal of Criminology , 5*(1), pp. 39-68.

Terpstra, Van Dijke & Van San 2005
Terpstra, L., Van Dijke, A. & Van San, M. (2005). *Loverboys, een publieke zaak. Tien portretten.* Amsterdam; SWP Uitgeverij B.V.

Thorn 2018
Thorn (2018). *Survivor Insights: The Role of Technology in Domestic Minor Seks Trafficking.* Online publicatie. Geraadpleegd op: www.thorn.org/survivor-insights/

Topalli 2005
Topalli, V. (2005). When being good is bad: An expansion of neutralization theory. *Criminology, 43*(3), pp. 797-836.

Verwijs et al. 2011
Verwijs, L., Mein, A., Goderie, M., Harreveld, C. & Jansma, A., m.m.v. Lisanne Drost (2011). *Loverboys en hun slachtoffers: Inzicht in aard en omvang problematiek en in het aanbod aan hulpverlening en opvang.* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Viuhko 2017
Viuhko, M. (2017). Hardened professional criminals, or just friends and relatives? The diversity of offenders in human trafficking. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, pp. 1-17.

Weitzer 2014
Weitzer, R. (2014). New directions in research on human trafficking. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science , 653*(1), pp. 6-24.

De Witte 2019
De Witte, I. (2019). *Minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting die weglopen uit de instelling. Oorzaken, voorkomen en terugvinden.* Defence for Children-ECPAT.

BIJLAGE 1 - ARTIKEL 273F WETBOEK VAN STRAFRECHT

1. Als schuldig aan mensenhandel wordt met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van de vijfde categorie gestraft:

1°. degene die een ander door dwang, geweld of een andere feitelijkheid of door dreiging met geweld of een andere feitelijkheid, door afpersing, fraude, misleiding dan wel door misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht, door misbruik van een kwetsbare positie of door het geven of ontvangen van betalingen of voordelen om de instemming van een persoon te verkrijgen die zeggenschap over die ander heeft, werft, vervoert, overbrengt, huisvest of opneemt, met inbegrip van de wisseling of overdracht van de controle over die ander, met het oogmerk van uitbuiting van die ander of de verwijdering van diens organen;

2°. degene die een ander werft, vervoert, overbrengt, huisvest of opneemt, met inbegrip van de wisseling of overdracht van de controle over die ander, met het oogmerk van uitbuiting van die ander of de verwijdering van diens organen, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;

3°. degene die een ander aanwerft, meeneemt of ontvoert met het oogmerk die ander in een ander land ertoe te brengen zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling;

4°. degene die een ander met een van de onder 1° genoemde middelen dwingt of beweegt zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van arbeid of diensten of zijn organen beschikbaar te stellen dan wel onder de onder 1° genoemde omstandigheden enige handeling onderneemt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat die ander zich daardoor beschikbaar stelt tot het verrichten van arbeid of diensten of zijn organen beschikbaar stelt;

5°. degene die een ander ertoe brengt zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling of zijn organen tegen betaling beschikbaar te stellen dan wel ten aanzien van een ander enige handeling onderneemt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat die ander zich daardoor beschikbaar stelt tot het verrichten van die handelingen of zijn organen tegen betaling beschikbaar stelt, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;

6°. degene die opzettelijk voordeel trekt uit de uitbuiting van een ander;

7°. degene die opzettelijk voordeel trekt uit de verwijdering van organen van een ander, terwijl hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat diens organen onder de onder 1° bedoelde omstandigheden zijn verwijderd;

8°. degene die opzettelijk voordeel trekt uit seksuele handelingen van een ander met of voor een derde tegen betaling of de verwijdering van diens organen tegen betaling, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;
9°. degene die een ander met een van de onder 1° genoemde middelen dwingt dan wel beweegt hem te bevoordelen uit de opbrengst van diens seksuele handelingen met of voor een derde of van de verwijdering van diens organen.

2. Uitbuiting omvat ten minste uitbuiting van een ander in de prostitutie, andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen of verplichte arbeid of diensten, met inbegrip van bedelarij, slavernij en met slavernij te vergelijken praktijken, dienstbaarheid en uitbuiting van strafbare activiteiten.

3. De schuldige wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of geldboete van de vijfde categorie, indien:

1°. de feiten, omschreven in het eerste lid, worden gepleegd door twee of meer verenigde personen;

2°. degene ten aanzien van wie de in het eerste lid omschreven feiten worden gepleegd een persoon is die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt dan wel een ander persoon is bij wie misbruik van een kwetsbare positie wordt gemaakt;

3°. de feiten, omschreven in het eerste lid, zijn voorafgegaan, vergezeld of gevolgd van geweld.

4. Indien een van de in het eerste lid omschreven feiten zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft of daarvan levensgevaar voor een ander te duchten is, wordt gevangenisstraf van ten hoogste achttien jaren of geldboete van de vijfde categorie opgelegd.

5. Indien een van de in het eerste lid omschreven feiten de dood ten gevolge heeft, wordt levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie opgelegd.

6. Onder kwetsbare positie wordt mede begrepen een situatie waarin een persoon geen andere werkelijke of aanvaardbare keuze heeft dan het misbruik te ondergaan.

7. Artikel 251 is van overeenkomstige toepassing.

BIJLAGE 2 - ONDERZOEKSVERANTWOORDING

Naar slachtoffers van seksuele uitbuiting is de laatste twintig jaar veel onderzoek gedaan met het gevolg dat steeds meer bekend is over deze populatie. Dit ligt echter anders voor de groep daders van seksuele uitbuiting. Er is in verhouding weinig onderzoek gedaan naar onder meer de modus operandi, de beslissingen die mensenhandelaren nemen, de psychologische en sociaaleconomische achtergronden en gehanteerde rechtvaardigingstechnieken van plegers en de graad van georganiseerdheid van netwerken, recidive en de wijze waarop mensenhandelaren hun slachtoffers 'afschermen'. Terwijl dit vitale kennis kan zijn in de bestrijding van mensenhandel. Dit onderzoek heeft tot doel om meer zicht te krijgen op achtergronden van daders van seksuele uitbuiting, de manier waarop zij te werk gaan en de netwerken waar zij zich in bevinden en/of de uitbuiting plegen.

Dataverzameling

Gedurende het onderzoek is op verschillende wijze data verzameld. Er is allereerst een literatuuronderzoek uitgevoerd, gevolgd door een dossieronderzoek waarbij opsporingsonderzoeken zijn geanalyseerd. Vervolgens zijn drie interviews afgenomen en hebben er twee focusgroepen plaatsgevonden.

Literatuuronderzoek

In de literatuur is gezocht naar wat bekend is over daders van mensenhandel, specifiek over daders van seksuele uitbuiting in Nederland. Er is gekeken naar drie onderwerpen: achtergronden, modus operandi van daders en netwerken van de daders. Bij het beschrijven van de kennis uit de literatuur is waar mogelijk een verschil gemaakt tussen kennis uit nationale en internationale literatuur. Voor nationale literatuur is met verschillende zoekwoorden (waaronder 'binnenlandse seksuele uitbuiting', 'loverboys' en 'mensenhandelaren') gezocht op zoekmachines op internet voor relevante onderzoeken. Voor internationale literatuur is allereerst een database met internationale literatuur doorzocht met verschillende zoektermen (waaronder *sexual exploitation*, *sex trafficking* en *sex traffickers*). Met dezelfde zoektermen is eveneens gezocht via een zoekmachine op internet. Via een sneeuwbalmethode is getracht zoveel mogelijk relevante onderzoeken mee te nemen.

Dossieronderzoek

Voor het dossieronderzoek zijn 25 opsporingsonderzoeken naar binnenlandse seksuele uitbuiting geanalyseerd. Het Openbaar Ministerie heeft toestemming verleend om toegang te krijgen tot deze opsporingsonderzoeken. De periode van dataverzameling uit de opsporingsonderzoeken is gestart in september 2018 en liep tot en met april 2019.

Inclusiecriteria

Voor het selecteren van de opsporingsonderzoeken is een aantal criteria gehanteerd. Het moest gaan om een opsporingsonderzoek waarbij:

1. De dader veroordeeld is voor artikel 273f Sr.;
2. de uitspraak (in eerste aanleg) is gedaan in de periode 2016-2019;
3. de dader een man is;
4. tenminste één van de slachtoffers waarvoor mensenhandel is bewezen ten tijde van de uitbuiting jonger dan 24 jaar was;
5. sprake is van binnenlandse mensenhandel, wat betekent dat het slachtoffer binnen de grenzen van Nederland is geronseld en uitgebuit.[396]

Bij het ontbreken van een landelijk systeem waarin op basis van bovenstaande criteria kan worden gezocht naar opsporingsonderzoeken, zijn contactpersonen van alle Afdelingen Vreemdelingen, Identificatie en Mensenhandel (AVIM) in Nederland benaderd. Aan de contactpersonen is de vraag voorgelegd of, en zo ja, hoeveel zaken zij hebben die voldoen aan bovenstaande criteria. Zodoende is getracht een overzicht te krijgen van alle dossiers die aan de criteria voldoen. Vervolgens is een keuze gemaakt welke dossiers in het onderzoek worden geïncludeerd. Om een landelijke dekking te genereren, was het doel om opsporingsonderzoeken van alle politie-eenheden te includeren. Hierbij is getracht per locatie minimaal twee van de beschikbare opsporingsonderzoeken mee te nemen. Indien er moest worden gekozen uit meerdere dossiers, is er telkens gekozen voor de dossiers met de meest recente uitspraak. In hoofdstuk 3 is een overzicht weergegeven van het aantal opsporingsonderzoeken dat per AVIM beschikbaar was en het aantal dossiers dat is geïncludeerd in het onderzoek. Kanttekening bij de dossierstudie is dat niet alle beschikbare documenten altijd aanwezig waren in de opsporingsonderzoeken. Om dit te zoveel mogelijk te ondervangen, zijn eventueel missende of aanvullende stukken zoals pro-Justitia rapportages, reclasseringsrapporten, vonnissen en arresten via een contactpersoon bij het Openbaar Ministerie opgevraagd. De opsporingsonderzoeken en de aanvullende informatie zijn op de locatie waar de dossiers zich bevonden ingezien en geanalyseerd.

396 Opsporingsonderzoeken waarbij slachtoffers in Nederland zijn geronseld en in Nederland verblijven, maar in één van de buurlanden (Duitsland of België) worden aangeboden aan klanten zijn ook meegenomen. Volgens Kragten-Heerdink et al. (2017, p.14) kan deze vorm worden beschouwd als een verlengde van binnenlandse mensenhandel en kan om die reden onder binnenlandse mensenhandel worden geschaard. Uit haar onderzoek blijkt dat uitbuiting in Nederland bij het grootste deel van de slachtoffers gepaard gaat met uitbuiting in het buitenland. In dit onderzoek is er in één dossier sprake geweest van uitbuiting in België.

Perspectief

Voor onderzoek is gekozen om de opsporingsonderzoeken te bekijken vanuit het perspectief van één dader (de 'hoofddader') en niet de achtergronden en modus operandi van de overige betrokkenen (niet zijnde 'hoofddaders') mee te nemen met het onderzoek.[397] Aan deze keuze ligt een tweetal overwegingen ten grondslag. Enerzijds is de verwachting dat daders binnen één opsporingsonderzoek overeenkomsten vertonen in achtergronden en modus operandi. Hierdoor kan een bias ontstaan. Door van elk opsporingsonderzoek de achtergronden en modus operandi van één dader te analyseren, kunnen er meer verschillende opsporingsonderzoeken worden geïncludeerd. Door het includeren van meer verschillende opsporingsonderzoeken, kunnen verschillen tussen opsporingsonderzoeken beter inzichtelijk worden gemaakt. Anderzijds is de verwachting dat over de hoofddader meer informatie beschikbaar is, dan voor de mededaders die naar verwachting in verhouding een kleinere (meer faciliterende) rol hebben gespeeld. Binnen één opsporingsonderzoek met meerdere daders is wel gekeken naar verschillende rollen die zij innemen, de onderlinge verbanden en verhoudingen, samenwerkingen en structuur van een eventueel netwerk, om meer zicht te krijgen op de samenwerkingsverbanden (zie hoofdstuk 6). Door meerdere opsporingsonderzoeken te analyseren ontstaat een breder zicht op verschillende netwerken en de verhouding tussen de hoofddader ten opzichte van mededaders.

Methode van dataverzameling

De opsporingsonderzoeken bevatten veel (ongestructureerde) informatie uit verschillende informatiebronnen. Om hiervan de relevante informatie voor het onderzoek te kunnen selecteren is een ruw databestand aangemaakt, waarin de relevante informatie per opsporingsonderzoek gestructureerd kon worden opgenomen. Het ruwe databestand bestaat uit hoofd- en subcategorieën die zijn opgesteld op basis van het theoretisch kader en de onderzoeksvragen. De hoofdcategorieën zijn: daderprofielen, modus operandi en netwerken. Iedere hoofdcategorie bestaat uit verschillende subcategorieën die, na overleg met de begeleidingscommissie van het onderzoek, toegevoegd of verwijderd zijn. Voor de onderverdeling in subcategorieën is geput uit literatuur die in hoofdstuk 2 is meegenomen. De subcategorieën vormen de paragrafen in het onderzoeksrapport.

In het ruwe databestand is een aanzet gedaan voor antwoordopties van de verschillende subcategorieën. Deze kon echter niet op voorhand voor alle categorieën worden ingevuld. Om dat te kunnen ondervangen is in het ruwe databestand zoveel als mogelijk de ruwe data beschreven, alsmede de informatiebron waar de informatie uit afkomstig is. Hierdoor was er een mogelijkheid om gedurende de analyse deze categorisering op te stellen of aan te passen op basis van de data. Ook konden door het beschrijven van de ruwe data, nog verdiepende vergelijkingen worden gemaakt met informatie uit andere opsporingsonderzoeken.

De eerste zes opsporingsonderzoeken zijn door beide onderzoekers tegelijkertijd geanalyseerd om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te verhogen. Door het gezamenlijk analyseren van de eerste opsporingsonderzoeken en het gezamenlijk invullen van het ruwe databestand, werd overeenstemming gevonden in het analyseren van de opsporingsonderzoeken. Tevens dienden de eerste zes zaken voor het aanscherpen van het ruwe databestand, zodat deze beter toepasbaar was voor de opsporingsonderzoeken. Vervolgens zijn de onderzoekers onafhankelijk van elkaar de overige opsporingsonderzoeken gaan analyseren. Gedurende de onderzoeksperiode is een cyclus gevolgd van dataverzameling, data-analyse en reflectie. Op basis van de tussentijdse analyse en tussentijdse reflectie gedurende de periode van dataverzameling zijn keuzes gemaakt voor dataverzameling in het vervolg van het onderzoek. De data uit de opsporingsonderzoeken, alsmede de begeleidingscommissie zijn hierin sturend geweest. Onderwerpen die vaak in opsporingsonderzoeken terug kwamen, maar niet op waren genomen in het ruwe databestand en vragen die de tussentijdse analyse oproepen, zijn aan het Excelbestand toegevoegd. Missende data uit reeds geanalyseerde opsporingsonderzoeken is met terugwerkende kracht alsnog uit de opsporingsonderzoeken verkregen.

Informatiebronnen binnen het dossieronderzoek en hun betrouwbaarheid

In hoofdstuk 3 is beschreven dat er verschillende informatiebronnen uit de opsporingsonderzoeken zijn geraadpleegd. De betrouwbaarheid van de data uit de verschillende bronnen kunnen van elkaar verschillen. Verklaringen van slachtoffers en daders kunnen elkaar bijvoorbeeld tegenspreken. Hieronder staan de verschillende informatiebronnen benoemd die gebruikt zijn in de analyse van het onderzoek. De informatiebronnen zijn gerangschikt op basis van betrouwbaarheid, met de meest betrouwbare informatiebronnen bovenaan. Bij elke informatiebron wordt kort stilgestaan bij de betrouwbaarheid ervan en voor- en nadelen van het gebruik van deze informatiebronnen.

1. **Objectieve gegevens/ambtshandelingen:** Binnen elk opsporingsonderzoek bevinden zich objectieve gegevens en ambtshandelingen. Voorbeelden van objectieve gegevens die in de opsporingsonderzoeken veelvuldig voorkomen zijn: uitdraaien van inkomstenbelasting, rekeningoverzichten, afgeluisterde telefoongesprekken, chatgesprekken, reserveringen van hotelkamers, camerabeelden en fotomateriaal, justitiële documentatie, huuroverzichten van kamers in een prostitutiestraat et cetera. Een voordeel van het gebruik van deze gegevens is, is dat de informatie lastig te weerleggen is. Het betreffen bewijsstukken die een feitelijke weergave geven of bewijs vormen van gebeurtenissen. Een nadeel van de ambtshandelingen is dat ze niet altijd de context weergeven en vaak in samenhang met andere bewijsvormen moeten worden gezien.

397 De keuze voor de 'hoofddader' is gebaseerd op de uitspraak. De dader die is veroordeeld tot de langste onvoorwaardelijke vrijheidsstraf is in het onderzoek geïncludeerd.

2. **Vonnissen en arresten:** In een vonnis benoemt de rechtbank de beslissing van de rechter(s) en de manier waarop hij/zij tot de beslissing is/zijn gekomen ten aanzien van de ten laste gelegde feiten. In een arrest wordt het vonnis door de Hoge Raad bekrachtigd of bestreden. Een voordeel van de vonnissen en arresten is dat de belangrijkste en meest relevante handelingen met betrekking tot de modus operandi erin staan vermeld, die bovendien juridisch bewezen zijn verklaard door de rechtbank en/of het Gerechtshof. Een nadeel van de informatie beschreven in een vonnis of arrest is dat de omschrijving van de bewijsmiddelen niet altijd gedetailleerd is en niet altijd achtergrondinformatie over de verdachten wordt benoemd.
3. **Reclasseringsrapporten en pro-Justitia rapportages:** Reclasseringsrapporten en pro-Justitia-rapportages worden opgesteld door hulpverleners, zoals reclasseringsmedewerkers, psychologen en psychiaters. De reclassering brengt in opdracht van het Openbaar Ministerie en de Rechterlijke macht een voorlichtingsrapport uit, teneinde de risico's in te schatten en met een plan te komen om de recidivekans te verkleinen. Het opstellen van een pro- Justitiarapportage wordt door een rechter aangevraagd bij het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP) en betekent dat de geestelijke toestand van een verdachte wordt onderzocht. Er wordt een beeld gegeven van de persoon van de verdachte, de kans op recidive en de benodigde behandeling. Ook kan advies worden gegeven over het al dan niet verlengen van de duur van tbs of een plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen. Daarnaast kunnen rechters of officieren van justitie een reclasseringsrapport aanvragen, als zij meer over de dader willen weten. In een reclasseringsrapport beschrijft de reclassering hun visie op de gebeurtenissen, omstandigheden van de verdachte, een risicoanalyse en advies om herhaling te voorkomen. Een voordeel van het gebruik van reclasseringsrapporten of pro-Justitia rapportages is dat deze rapporten inzicht geven in de achtergrond en problematiek van de dader vanuit het perspectief van gespecialiseerde hulpverleners die niet bij de zaak betrokken zijn. In pro-Justitiarapportages wordt persoonlijkheidsproblematiek van de dader door het gebruik van vragenlijsten of observatie-instrumenten zoveel als mogelijk geobjectiveerd. Hierdoor hangt deze informatie niet alleen af van het oordeel van de rapporteur, maar wordt deze ook onderbouwd. Een nadeel van deze rapportages is dat de hulpverleners voor informatie in grote mate afhankelijk zijn van medewerking van de daders en daarnaast ook in hoge mate afhankelijk zijn van hetgeen de dader vertelt. Niet alle daders werken mee aan dergelijke rapportages (zie §4.3) .
4. **Verklaringen van slachtoffers en getuigen**: Slachtoffers en getuigen verklaren vanuit hun perspectief over de uitbuitingssituatie. Een voordeel van het gebruik van deze verklaringen is dat de slachtoffers en getuigen een gedetailleerd beeld kunnen schetsen van de ronsel- en uitbuitingsperiode, de achtergrond van de dader en samenwerkingsverbanden binnen een eventueel netwerk. Een nadeel van deze verklaringen is dat het voor slachtoffers soms ingewikkeld is om gedetailleerd en chronologisch te verklaren over de seksuele uitbuiting. Dit kan komen door traumaklachten, schuld- en schaamtegevoelens bij het slachtoffer of doordat de uitbuiting al lang geleden heeft plaatsgevonden. Daarnaast kunnen verklaringen van één of meerdere slachtoffers, dan wel getuigen elkaar op bepaalde onderdelen tegenspreken.
5. **Verklaringen van daders:** De daders verklaren vanuit hun eigen perspectief over het gepleegde delict en over hun achtergrond, zowel in de opsporingsonderzoeken als tijdens de rechtszaak. Een voordeel van het gebruik van deze verklaringen is dat deze inzicht kunnen geven in de persoon van de dader en de houding van de dader ten opzichte van het delict en tijdens de verhoren. Een nadeel van het gebruik van deze verklaringen is dat daders zich vaak beroepen op hun zwijgrecht of hun strafbare gedrag neutraliseren of (gedeeltelijk) ontkennen (zie ook §4.5). Dit zou de werkelijke houding van de dader kunnen zijn, maar ook een proceshouding waarbij de dader verwacht met deze strategie een zo min mogelijk zware straf opgelegd te krijgen. Daarnaast is het op basis van deze verklaringen ingewikkeld om een waarheidsgetrouw beeld te krijgen van de daders, door hun neiging om een manipulatieve houding aan te nemen jegens de persoon die de dader ondervraagt.

Daar waar informatie uit verschillende informatiebronnen elkaar tegenspreekt, is gekeken naar de betrouwbaarheid van de informatiebronnen en is op basis daarvan een beslissing gemaakt omtrent het gebruik van de informatie in de analyse.

Analyse

De bevindingen uit de ruwe databestanden zijn samengevoegd in een analysebestand. In het analysebestand zijn de hoofdthema's (achtergronden, modus operandi en samenwerkingsverbanden) en de bijbehorende subcategorieën verwerkt in één document, waarin (waar mogelijk) een subcategorisering is aangebracht bij de antwoorden. Bij het subcategoriseren van de antwoorden is gekeken naar de diversiteit van de antwoorden, alsmede naar de literatuur (om vergelijking met andere onderzoeken mogelijk te maken). Binnen het analysebestand was het mogelijk te kijken naar mogelijke patronen binnen de categorieën en subcategorieën.

Anonimiteit van de betrokkenen

De onderzoekers hebben zoveel als mogelijk de anonimiteit van de betrokkenen getracht te waarborgen, zonder afbreuk te doen aan de diepgang in de data. De anonimiteit van de betrokkenen is als volgt gewaarborgd:

1. Alle (mogelijke) herleidbare informatie uit de opsporingsonderzoeken, zoals namen van of informatie over betrokkenen, plaatsnamen en beroep van de dader(s), is weggehaald of aangepast om herleiding te voorkomen.
2. Er is geen gebruik gemaakt van bronvermeldingen bij de citaten of kaderteksten betreffende de opsporingsonderzoeken, om zodoende herleidbaarheid van de opsporingsonderzoeken door het combineren van verschillende fragmenten te bemoeilijken.

Ondanks deze inspanningen zal het voor sommige betrokkenen nog steeds mogelijk kunnen zijn om te herleiden welke opsporingsonderzoeken het betreft en wie daar bij betrokken zijn.

Toch is hierbij getracht zoveel als mogelijk persoonlijke en privacygevoelige informatie van de betrokkenen te beschermen.

Interviews
Naast het dossieronderzoek zijn drie interviews gehouden. Het initiële doel was om 5-10 daders van seksuele uitbuiting te interviewen. Voor het werven van daders zijn meerdere methoden toegepast, die hieronder puntsgewijs worden besproken.

Ten eerste is getracht daders te benaderen uit de opsporingsonderzoeken die in het onderzoek zijn geïncludeerd. Om de daders te bereiken is aanvullend toestemming verkregen van het Openbaar Ministerie om de dader via de advocaten uit geïncludeerde opsporingsonderzoeken te benaderen. Na het benaderen van een aantal advocaten bleek dat er weinig bereidheid was bij de daders om mee te werken aan het verzoek. Redenen hiervoor waren dat veel van deze zaken nog in behandeling waren, waardoor deelname aan een interview de uitkomsten van de rechtsgang mogelijk negatief kon beïnvloeden. Bovendien achtten de advocaten de kans zeer klein dat een dergelijk verzoek door hun cliënten werd gehonoreerd. Tegelijkertijd is toestemming gevraagd aan Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) om de veroordeelde daders uit de onderzochte opsporingsonderzoeken die op dat moment gedetineerd zaten te benaderen voor deelname aan het onderzoek. Zes van de 25 daders uit de opsporingsonderzoeken zaten ten tijde van de aanvraag gedetineerd. Deze zes daders zijn via DJI met een informatieve brief over het onderzoek benaderd voor deelname aan het onderzoek. Om de representativiteit van de steekproef te waarborgen, heeft het DJI als voorwaarde gesteld dat minimaal drie daders bereid moesten zijn om mee te werken aan een interview. Uit terugkoppeling van het DJI bleek dat één gedetineerde had ingestemd met het interview, waardoor niet voldaan werd aan de voorwaarde en er derhalve geen interviews konden plaatsvinden.

Naast het benaderen van de daders uit de geïncludeerde opsporingsonderzoeken is contact gezocht met hulpverleners en overige professionals die in contact staan met de dadergroep om via hen in contact te komen met daders. Er is ten eerste contact opgenomen met een zorginstantie die jongens en jongvolwassenen behandelen in een 24-uurs setting met de vraag of zij mogelijk cliënten in behandelingen hadden die konden worden benaderd voor het onderzoek. Zij hadden op dat moment echter geen cliënten in de opvang noch ex-cliënten waar intensief contact mee was die voldeden aan de criteria van het onderzoek. Daarnaast is een aanvraag gedaan bij Reclassering Nederland met de vraag om daders van seksuele uitbuiting die bij hen in behandeling zijn te kunnen benaderen voor het onderzoek. Dit bleek echter niet mogelijk, omdat een dergelijk verzoek vanuit de reclassering een negatieve invloed zou kunnen hebben op de relatie tussen de reclasseringsmedewerker en de dader als cliënt. Ten derde is contact gelegd met de AVIM's waar de opsporingsonderzoeken geanalyseerd zijn, met de vraag of zij mogelijk van meerwaarde konden zijn bij het werven van respondenten voor het onderzoek. De contactgegevens die bekend waren bij de AVIM's, waren echter niet meer actueel of er werd niet ingegaan op het verzoek mee te doen aan het onderzoek. Tot slot is geprobeerd via een lid van de begeleidingscommissie (Dr. J. van Rij) contact te leggen met daders van seksuele uitbuiting die hij kent van de tijd dat hij veldwerk verrichtte. Het bleek echter niet mogelijk deze connecties te contacteren.

Het werven van respondenten bleek niet succesvol, waarna in overleg met de begeleidingscommissie is besloten relevante stakeholders te benaderen, die via hun werk in aanraking komen of gekomen zijn met de betreffende dadergroep. Voor het onderzoek zijn daarom hulpverleners, reclasseringsmedewerkers en strafrechtadvocaten benaderd. Om hen te benaderen is om te beginnen de sneeuwbalmethode toegepast. Professionals in het netwerk van de betrokken onderzoekers zijn bevraagd of zijzelf of professionals in hun omgeving kennis hebben van deze doelgroep en eventueel zouden willen deelnemen aan een interview. Via de sneeuwbalmethode is met meer dan tien stakeholders contact gelegd, waarvan drie respondenten bereid waren mee te werken aan het onderzoek: twee strafrechtadvocaten en één reclasseringsmedewerker. Tevens is een oproep uitgedaan via de belangenvereniging van strafrechtsadvocaten (NVSA) en jeugdige strafrechtsadvocaten (NVJSA) met de vraag of advocaten die (regelmatig) deze doelgroep bijstaan of hebben bijgestaan bereid zijn om mee te werken aan een interview. Op deze oproep hebben zes strafrechtsadvocaten gereageerd. Allen hebben, om verschillende redenen, aangegeven niet mee te willen of kunnen werken aan het onderzoek. Tot slot is op de social media kanalen van het CKM een oproep geplaatst gericht aan professionals met de vraag wie kennis en/of ervaring heeft met deze doelgroep en bereid is mee te werken aan een interview. Deze oproep heeft echter niet geleid tot respondenten voor het onderzoek.

Tijdens de interviews is gevraagd naar de kennis en ervaringen van de respondenten met daders van seksuele uitbuiting in Nederland, achtergronden van de daders, manieren waarop zij te werk gaan (en in hoeverre daarin trends te zien zijn op het gebied van inzet van technologische middelen) en de netwerken waar zij zich in bevinden. De interviews hebben 45 minuten tot een uur in beslag genomen.

Focusgroepen
Er zijn twee focusgroepen gehouden met (i) portefeuillehouders mensenhandel van het Openbaar Ministerie en (ii) korpsexperts mensenhandel van de politie. In de focusgroepen zijn de (voorlopige) resultaten gepresenteerd en werd gereflecteerd op de resultaten voor mogelijke verklaringen van de resultaten.

Methodologische beperkingen
Dit onderzoek kent een viertal kanttekeningen. De eerste kanttekening heeft betrekking op de selectie van het aantal beschikbare opsporingsonderzoeken. Voor de aan te leveren beschikbare

opsporingsonderzoeken waren de onderzoekers afhankelijk van de respons van de AVIM's. Er is daardoor geen zicht op het totaal aantal (landelijke) opsporingsonderzoeken dat voldoet aan de inclusiecriteria, waardoor de selectie van de te analyseren dossiers gebaseerd was op het aantal (geringe) zaken dat bekend was bij de onderzoekers. De tweede kanttekening heeft betrekking op de kwaliteit en betrouwbaarheid van de informatiebronnen. Niet in alle geanalyseerde opsporingsonderzoeken was alle informatie bekend, hetgeen betekent dat in sommige gevallen sprake was van incomplete data. Daarnaast kan (zoals eerder beschreven) data in verschillende informatiebronnen elkaar tegenspreken. Om dit te ondervangen is de kwaliteit van de informatiebronnen gewogen tegen bovenstaande voor- en nadelen van de verschillende informatiebronnen. Ten derde is een beperkt aantal stakeholders geïnterviewd. Gedurende het wervingsproces bleek dat hulpverleners aangeven weinig tot niet te beschikken over kennis over daders van binnenlandse seksuele uitbuiting. Daarnaast gaven strafrechtsadvocaten verschillende redenen om af te zien van deelname aan een interview. Uiteindelijk is het gelukt drie stakeholders te interviewen. Dit aantal is echter te gering om veel gewicht aan de interviews toe te kennen en daardoor is de informatie niet generaliseerbaar. De interviews gelden derhalve puur als verkenning en reflectie. Tot slot zijn twee onderzoekers betrokken geweest bij het analyseren van de opsporingsonderzoeken. Het risico bestaat dat er verschillen zijn ontstaan in de wijze van analyseren, wat de betrouwbaarheid van de analyse kan aantasten. Om de betrouwbaarheid van de analyse tussen de onderzoekers te waarborgen, is een aantal maatregelen genomen. Zo zijn de eerste zes zaken gezamenlijk geanalyseerd en intensief besproken. Vervolgens zijn de categorieën en subcategorieën zo goed mogelijk geoperationaliseerd en is zoveel mogelijk informatie letterlijk uit de opsporingsonderzoeken genoteerd, zodat weinig ruimte overbleef voor interpretatie.

BIJLAGE 3 - TABELLEN BEHOREND BIJ HOOFDSTUK 8

Tabel 24 Verschillen tussen affectieve relatie (categorie 1 en 2) en geen affectieve relatie (categorie 3 en 4)

	Affectieve relatie (cat. 1 en 2)		Geen affectieve relatie (cat. 3 en 4)		Totaal	
Aantal daders[398]	13		16		25	
Aantal slachtoffers[399]	19		19		39	
1. Achtergronden daders en slachtoffers						
Leeftijden daders en slachtoffers						
Gemiddelde leeftijd (unieke) daders	13	25,1 jaar	16	27,1 jaar	25	26,4 jaar
Gemiddelde leeftijd slachtoffers	19	19,6 jaar	19	17,3 jaar	39	18,3 jaar
- Waarvan minderjarig	5/19	26%	12/19	63%	18/39	46%
- Waarvan meerderjarig	14/19	74%	7/19	37%	21/39	54%
Geboorteland van de ouders van de dader						
Nederland	2/13	15%	2/16	13%	4/25	16%
Suriname	4/13	31%	6/16	38%	8/25	32%
Turkije	1/13	8%	3/16	19%	4/25	16%
Marokko	2/13	15%	-	-	2/25	8%
Voormalige Nederlandse Antillen	1/13	8%	3/16	19%	3/25	12%
Oost-Europa	1/13	8%	1/16	6%	2/25	8%
Latijns-Amerika	1/13	8%	1/16	6%	1/25	4%
Onbekend	1/13	8%	-	-	1/25	4%
2. Kennismaking en eerste contact						
Kennismaking dader en slachtoffer						
- Via sociaal netwerk	9/19	47%	12/19	63%	22/39	56%
- Onbekende	7/19	37%	7/19	37%	14/39	36%
- Bekende	3/19	16%	-	-	3/39	8%
Eerste contact						
- Eerste contact online	4/19	21%	10/19	53%	14/39	36%
- Eerste contact fysiek	15/19	79%	9/19	47%	25/39	64%
3. Duur ronsel- en uitbuitingsperiode						
Duur ronselperiode						
- Enkele dagen tot een week	8/19	42%	12/19	63%	20/39	51%
- Week tot een maand	3/19	16%	6/19	32%	9/39	23%
- Langer dan een maand	4/19	21%	1/19	5%	5/39	13%
- Onbekend	4/19	21%	-	-	5/39	13%
Duur uitbuitingsperiode						
- Maximaal een week	2/19	11%	7/19	37%	9/39	23%
- Een week tot een maand	2/19	11%	3/19	16%	5/39	13%
- Een maand tot een jaar	8/19	42%	9/19	47%	18/39	46%
- Langer dan een jaar	7/19	37%	-	-	7/39	18%
4. Woonsituatie voorafgaand en gedurende ronsel- en uitbuitingsperiode						
Woonsituatie voorafgaand aan ronselperiode						
- Bij ouders	4/19	21%	7/19	37%	11/39	28%
- Op zichzelf / met gezin	2/19	11%	1/19	5%	3/39	8%
- Met dader	2/19	11%	-	-	2/39	5%
- In (jeugd)zorginstelling	3/19	16%	7/19	37%	12/39	31%
- Dakloos / z.v.w.v.	7/19	37%	2/19	11%	8/39	21%
- Onbekend	1/19	5%	2/19	11%	3/39	8%
Woonsituatie gedurende de uitbuitingsperiode[400]						
- Bij ouders	3/19	16%	5/19	26%	8/39	21%
- Op zichzelf	-	-	1/19	5%	1/39	3%
- Met dader	14/19	74%	5/19	26%	19/39	49%
- In (jeugd)zorginstelling	-	-	1/19	5%	1/39	3%
- Dakloos / z.v.w.v.	-	-	-	-	-	-
- Bij een derde thuis	4/19	21%	5/19	26%	9/39	23%
- Overig	1/19	5%	6/19	32%	7/39	18%
- Onbekend	1/19	5%	-	-	2/39	5%

398 Totaal telt op dan meer dan 25, omdat vier daders slachtoffers in beide categorieën hebben. Dit betreffen daders met een Antilliaanse, Surinaamse (2x) en Latijns-Amerikaanse (vermoedelijke) (migratie)achtergrond. Deze aantallen wijken om die reden af van §4.1.1

399 Het aantal slachtoffers telt op tot 38, doordat er voor één slachtoffer onvoldoende informatie was om deze in te delen in één van de categorieën.

400 Omdat slachtoffers meerdere woon- of verblijfsplaatsen hebben gedurende de uitbuitingsperiode telt het totaal op tot meer dan 39.

5. Agency van het slachtoffer						
Regie van het slachtoffer[401]						
- Dader bepaalt seksuele handelingen	6/19	32%	7/19	37%	13/39	33%
- Dader bepaalt werktijden	14/19	74%	12/19	63%	26/39	67%
- Dader beperkt bewegingsvrijheid	7/19	37%	7/19	37%	14/39	36%
Geldverdeling						
- Dader neemt al het geld in	6/19	32%	8/19	42%	14/39	36%
- Dader komt afspraken over geldverdeling niet na	10/19	53%	4/19	21%	14/39	36%
- Afspraken over geldverdeling worden nagekomen	3/19	16%	7/19	37%	10/39	26%
- Onbekend	-	-	-	-	1/39	2%
6. Contact met klanten						
Locatie van uitbuiting[402]						
- Raamprostitutie	9/19	47%	2/19	11%	11/39	28%
- Escort	13/19	68%	8/19	42%	21/39	54%
- Thuisprostitutie	7/19	37%	13/19	68%	21/39	54%
- Hotel of vakantiepark	3/19	16%	3/19	16%	6/39	15%
- Auto	3/19	16%	3/19	16%	6/39	15%
- Bordeel of seksclub	3/19	16%	-	-	3/39	8%
- Webcam	1/19	5%	1/19	5%	2/39	5%
7. Contact na uitbuiting						
Er is sprake van contact	11/19	58%	3/19	16%	14/39	36%
Er is geen sprake van contact	8/19	42%	16/19	84%	25/39	64%
8. Samenwerkingsverbanden						
Er is sprake van samenwerkingsverband						
- Ja	7/13	54%	13/16	81%	15/25	60%
- Nee	6/13	46%	3/16	19%	10/25	40%
- Waarvan georganiseerd	1/7	14%	6/13	46%	7/15	47%
- Waarvan faciliterend	6/7	86%	7/13	54%	8/15	53%

401 De n geeft een weergave van het aantal slachtoffers waarvoor dit van toepassing is.

402 Omdat sommige slachtoffers op meerdere manieren worden aangeboden aan klanten, telt het totaal op tot meer dan 39.

Tabel 25 Verschillen tussen categorie 1 ('initiatief dader') en categorie 2 ('initiatief slachtoffer')

Affectieve relatie	**Categorie 1 – dader neemt initiatief**		**Categorie 2 – dader laat initiatief bij slachtoffer**		**Totaal**	
Aantal daders	8		5		25	
Aantal slachtoffers	14		5		39	
1. Achtergronden daders en slachtoffers						
Leeftijden daders en slachtoffers						
Gemiddelde leeftijd (unieke) daders	8	23,1 jaar	5	28,2 jaar	25	26,4 jaar
Gemiddelde leeftijd slachtoffers	14	19 jaar	5	21,2 jaar	39	18,3 jaar
- Waarvan minderjarig	2/14	14%	3/5	60%	18/39	46%
- Waarvan meerderjarig	12/14	86%	2/5	40%	21/39	54%
Geboorteland van de ouders van de dader[403]						
Nederland	-	-	2/5	40%	4/25	16%
Suriname	3/8	38%	1/5	20%	8/25	32%
Turkije	-	-	1/5	20%	4/25	16%
Marokko	2/8	25%	-	-	2/25	8%
Voormalige Nederlandse Antillen	1/8	13%	-	-	3/25	12%
Oost-Europa	1/8	13%	-	-	2/25	8%
Latijns-Amerika	-	-	1/5	20%	1/25	4%
Onbekend	1/8	13%	-	-	1/25	4%
2. Kennismaking en eerste contact						
Kennismaking dader en slachtoffer						
- Via sociaal netwerk	8/14	57%	1/5	20%	22/39	56%
- Onbekende	6/14	43%	1/5	20%	14/39	36%
- Bekende	-	-	3/5	60%	3/39	8%
Eerste contact						
- Eerste contact online	4/14	29%	-	-	14/39	36%
- Eerste contact fysiek	10/14	71%	5/5	100%	25/39	64%
3. Duur ronsel- en uitbuitingsperiode						
Duur ronselperiode						

403 Totaal telt op dan meer dan 25, omdat 4 daders slachtoffers in beide categorieën hebben. Dit betreffen daders met een Antilliaanse, Surinaamse (2x) en Latijns-Amerikaanse (vermoedelijke) (migratie)achtergrond. Deze aantallen wijken om die reden af van §4.1.1

- Enkele dagen tot een week	7/14	50%	1/5	20%	20/39	51%
- Week tot een maand	3/14	21%	-	-	9/39	23%
- Langer dan een maand	3/14	21%	1/5	20%	5/39	13%
- Onbekend	1/14	7%	3/5	60%	5/39	13%
Duur uitbuitingsperiode						
- Maximaal een week	2/14	14%	-	-	9/39	23%
- Een week tot een maand	1/14	7%	1/5	20%	5/39	13%
- Een maand tot een jaar	6/14	43%	2/5	40%	18/39	46%
- Langer dan een jaar	5/14	36%	2/5	40%	7/39	18%
4. Woonsituatie voorafgaand en gedurende ronsel- en uitbuitingsperiode						
Woonsituatie voorafgaand aan ronselperiode						
- Bij ouders	3/14	21%	1/5	20%	11/39	28%
- Op zichzelf / met gezin	2/14	14%	-	-	3/39	8%
- Met dader	2/14	14%	-	-	2/39	5%
- In (jeugd)zorginstelling	1/14	7%	2/5	40%	12/39	31%
- Dakloos / z.v.w.v.	5/14	36%	2/5	40%	8/39	21%
- Onbekend	1/14	7%	-	-	3/39	8%
Woonsituatie gedurende de uitbuitingsperiode[404]						
- Bij ouders	2/14	14%	1/5	20%	8/39	21%
- Op zichzelf	-	-	-	-	1/39	3%
- Met dader	11/14	79%	3/5	60%	19/39	49%
- In (jeugd)zorginstelling	-	-	-	-	1/39	3%
- Dakloos / z.v.w.v.	-	-	-	-	-	-
- Bij een derde thuis	4/14	29%	-	-	9/39	23%
- Overig	-	-	1/5	20%	7/39	18%
- Onbekend	1/14	7%	-	-	2/39	5%
5. Agency van het Slachtoffer						
Regie van het slachtoffer[405]						
- Dader bepaalt seksuele handelingen	4/14	29%	2/5	40%	13/39	33%
- Dader bepaalt werktijden	12/14	86%	2/5	40%	26/39	67%
- Dader beperkt bewegingsvrijheid	6/14	43%	1/5	20%	14/39	36%
Geldverdeling						
- Dader neemt al het geld in	5/14	36%	1/5	20%	14/39	36%
- Dader komt afspraken over geldverdeling niet na	7/14	50%	3/5	60%	14/39	36%
- Afspraken over geldverdeling worden nagekomen	2/14	14%	1/5	20%	10/39	26%
- Onbekend	-	-	-	-	1/39	2%
6. Contact met klanten						
Locatie van uitbuiting[406]						
- Raamprostitutie	8/14	57%	1/5	20%	11/39	28%
- Escort	10/14	71%	3/5	60%	21/39	54%
- Thuisprostitutie	4/14	29%	3/5	60%	21/39	54%
- Hotel of vakantiepark	1/14	7%	2/5	40%	6/39	15%
- Auto	3/14	21%	-	-	6/39	15%
- Bordeel of seksclub	2/14	14%	1/5	20%	3/39	8%
- Webcam	1/14	7%	-	-	2/39	5%
7. Contact na uitbuiting						
Er is sprake van contact	8/14	57%	3/5	60%	14/39	36%
Er is geen sprake van contact	6/14	43%	2/5	40%	25/39	64%
8. Samenwerkingsverbanden						
Er is sprake van samenwerkingsverband						
- Ja	5/8	63%	2/5	40%	15/25	60%
- Nee	3/8	38%	3/5	60%	10/25	40%
- Waarvan georganiseerd	-	-	1/2	50%	7/15	47%
- Waarvan faciliterend	5/5	100%	1/2	50%	8/15	53%

404 Omdat slachtoffers meerdere woon- of verblijfsplaatsen hebben gedurende de uitbuitingsperiode telt het totaal op tot meer dan 39.

405 De n geeft een weergave van het aantal slachtoffers waarvoor dit van toepassing is.

406 Omdat sommige slachtoffers op meerdere manieren worden aangeboden aan klanten, telt het totaal op tot meer dan 39.

Tabel 26 Verschillen tussen categorie 3 ('initiatief dader') en categorie 4 ('initiatief slachtoffer')

Geen affectieve relatie	Categorie 3 – dader neemt initiatief		Categorie 4 – Dader laat initiatief bij slachtoffer		Totaal	
Aantal daders	12		6		25	
Aantal slachtoffers	12		7		39	
1. Achtergronden daders en slachtoffers						
Leeftijden daders en slachtoffers						
Gemiddelde leeftijd (unieke) daders	12	27,5 jaar	6	27,8 jaar	25	26,4 jaar
Gemiddelde leeftijd slachtoffers	12	16,5 jaar	7	18,6 jaar	39	18,3 jaar
- Waarvan minderjarig	9/12	75%	3/7	43%	18/39	46%
- Waarvan meerderjarig	3/12	25%	4/7	57%	21/39	54%
Geboorteland van de ouders van de dader[407]						
Nederland	1/12	8%	1/6	17%	4/25	16%
Suriname	4/12	33%	2/6	33%	8/25	32%
Turkije	3/12	25%	1/6	17%	4/25	16%
Marokko	-	-	-	-	2/25	8%
Voormalige Nederlandse Antillen	2/12	17%	1/6	17%	3/25	12%
Oost-Europa	1/12	8%	-	-	2/25	8%
Latijns-Amerika	1/12	8%	1/6	17%	1/25	4%
Onbekend	-	-	-	-	1/25	4%
2. Kennismaking en eerste contact						
Kennismaking dader en slachtoffer						
- Via sociaal netwerk	10/12	83%	2/7	29%	22/39	56%
- Onbekende	2/12	17%	5/7	71%	14/39	36%
- Bekende	-	-	-	-	3/39	8%
Eerste contact						
- Eerste contact online	4/12	33%	6/7	86%	14/39	36%
- Eerste contact fysiek	8/12	67%	1/7	14%	25/39	64%
3. Duur ronsel- en uitbuitingsperiode						
Duur ronselperiode						
- Enkele dagen tot een week	6/12	50%	6/7	86%	20/39	51%
- Week tot een maand	5/12	42%	1/7	14%	9/39	23%
- Langer dan een maand	1/12	8%	-	-	5/39	13%
- Onbekend	-	-			5/39	13%
Duur uitbuitingsperiode						
- Maximaal een week	2/12	17%	5/7	71%	9/39	23%
- Een week tot een maand	3/12	25%	-	-	5/39	13%
- Een maand tot een jaar	7/12	58%	2/7	29%	18/39	46%
- Langer dan een jaar	-	-	-	-	7/39	18%
4. Woonsituatie voorafgaand en gedurende ronsel- en uitbuitingsperiode						
Woonsituatie voorafgaand aan ronselperiode						
- Bij ouders	5/12	42%	2/7	29%	11/39	28%
- Op zichzelf / met gezin	1/12	8%	-	-	3/39	8%
- Met dader	-	-	-	-	2/39	5%
- In (jeugd)zorginstelling	5/12	42%	2/7	29%	12/39	31%
- Dakloos / z.v.w.v.	-	-	2/7	29%	8/39	21%
- Onbekend	1/12	8%	1/7	14%	3/39	8%
Woonsituatie gedurende de uitbuitingsperiode[408]						
- Bij ouders	4/12	33%	1/7	14%	8/39	21%
- Op zichzelf	1/12	8%	-	-	1/39	3%
- Met dader	3/12	25%	2/7	29%	19/39	49%
- In (jeugd)zorginstelling	1/12	8%	-	-	1/39	3%
- Dakloos / z.v.w.v.	-	-	-	-	-	-
- Bij een derde thuis	4/12	33%	1/7	14%	9/39	23%
- Overig	2/12	17%	4/7	57%	7/39	18%
- Onbekend	-	-	-	-	2/39	5%
5. Agency van het slachtoffer						
Regie van het slachtoffer[409]						
- Dader bepaalt seksuele handelingen	4/12	33%	3/7	43%	13/39	33%
- Dader bepaalt werktijden	7/12	58%	5/7	71%	26/39	67%
- Dader beperkt bewegingsvrijheid	4/12	33%	3/7	43%	14/39	36%

407 Totaal telt op dan meer dan 25, omdat 4 daders slachtoffers in beide categorieën hebben. Dit betreffen daders met een Antilliaanse, Surinaamse (2x) en Latijns-Amerikaanse (vermoedelijke) (migratie)achtergrond. Deze aantallen wijken om die reden af van §4.1.1

408 Omdat slachtoffers meerdere woon- of verblijfsplaatsen hebben gedurende de uitbuitingsperiode telt het totaal op tot meer dan 39.

409 De n geeft een weergave van het aantal slachtoffers waarvoor dit van toepassing is.

- Dader neemt al het geld in	5/12	42%	3/7	43%	14/39	36%
- Dader komt afspraken over geldverdeling niet na	2/12	17%	2/7	29%	14/39	36%
- Afspraken over geldverdeling worden nagekomen	5/12	42%	2/7	29%	10/39	26%
- Onbekend	-	-	-	-	1/39	3%
6. Contact met klanten						
Locatie van uitbuiting[410]						
- Raamprostitutie	-	-	2/7	29%	11/39	28%
- Escort	6/12	50%	2/7	29%	21/39	54%
- Thuisprostitutie	10/12	83%	3/7	43%	21/39	54%
- Hotel of vakantiepark	2/12	17%	1/7	14%	6/39	15%
- Auto	3/12	25%	-	-	6/39	15%
- Bordeel of seksclub	-	-	-	-	3/39	8%
- Webcam	1/12	8%	-	-	2/39	5%
7. Contact na uitbuiting						
Er is sprake van contact	3/12	25%	-	-	14/39	36%
Er is geen sprake van contact	9/12	75%	7/7	100%	25/39	64%
8. Samenwerkingsverbanden						
Er is sprake van samenwerkingsverband						
- Ja	8/12	67%	5/6	83%	15/25	60%
- Nee	4/12	33%	1/6	17%	10/25	40%
- Waarvan georganiseerd	4/8	50%	2/5	40%	7/15	47%
- Waarvan faciliterend	4/8	50%	3/5	60%	8/15	53%

410 Omdat sommige slachtoffers op meerdere manieren worden aangeboden aan klanten, telt het totaal op tot meer dan 39.

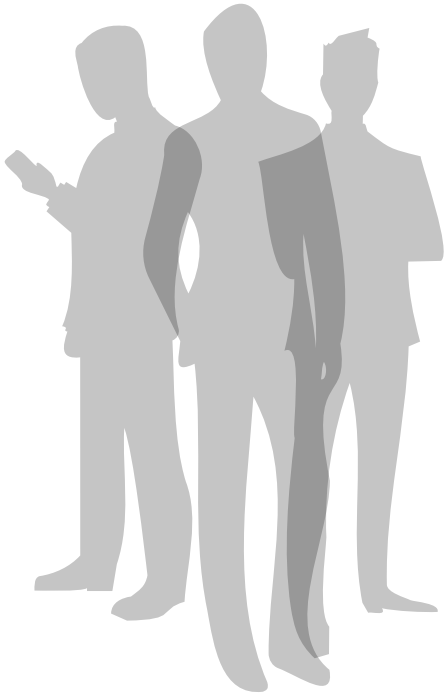

Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel
in opdracht van de politie

2021

ckm!
CENTRUM
KINDERHANDEL
MENSENHANDEL

www.hetckm.nl